

ISSN 1002-9044

求是

12

1994

ISSN 1002-9044

9 771002 904009 12 >

ئىمىن تۇرسۇن
ئىجادىيىتى مۇھاكىمە
بىغىنىدىن كۆرۈنۈشلەر

تون كىيدۈرۈش

قەييۇم تۇردى، ئوبۇل ئىسلام، ئابلىز ئاتاۋۇللا، مۇھەممەتتۇرسۇن باھاۋۇدۇن (ئوڭدىن سولغا) لار سۆز قىلماقتا.

سۆز قىلىش

ئۇيغۇر كىتابىنىڭ ئىنتېرنېت بېكەتى

باش مۇھەررىر
مۇھەممەت شاۋۋدۇن
مۇئاۋىن باش مۇھەررىر

ئارسلان، ئەنۋەر ئابدۇرېھىم

تەھرىر ھەيئەتلەر

(ئېلىپبە تەرتىپى بويىچە)

ئابدۇرېھىم ئۆتكۈر، ئابدۇ-
سالام توختى، ئابدۇرۇسۇل
ئۆمەر، ئابدۇراخمان ئەبەي،
ئارسلان، ئالمىجان ئىسمائىل،
ئەنۋەر ئابدۇرېھىم، تۇرسۇنئاي
ھۈسەيىن، خالىدە ئىسرائىل،
زوردۇن سابىر، قەييۇم تۇردى،
مۇھەممەت شاۋۋدۇن، مۇختەر
مەخسۇت، ئوسمانجان ساۋوت،
ئىمىن تۇرسۇن.

ئايلىق دەپتېرىزىنالى

44 - يىل نىسرى

12

1994

بۇ ساندا

نەسرې ئەسەرلەر

13	قۇملۇقتىكى ئاتەش (پوۋېست)	جالالىدىن بەھرام .....
55	ئىككى نەسر	ئەنۋەر ئابدۇرېھىم .....
64	ئېتىقاد شۇنداق تۇغۇلىدۇ (ئەدەبىي ئاخبارات) ...	نۇرگۈل يۈنۈس .....
73	شاپائەت پەرىشتىسى (ھېكايە)	ئالتۇنكۈل رەجەپ .....
80	يىتكەن ئايال (ھېكايە)	ئالمىجان رەجەپ .....

شېئىرلار

4	يېشىل قارىغاي	ئابدۇرېھىم ئۆتكۈر .....
4	غەزەللەر	توختمۇھەممەت تۇردى .....
7	قۇتلۇقنامە	ياسىن زىلال .....
8	مۇبارەك	ماھمۇد زەيىدى .....
8	كۈيۈمدە بار يالقۇنلۇق مېھرى	ئابدۇخېلىل ئابدۇخېۋىر .....
10	سەن قەلبىمنى يورۇتقان قۇياش	مۇھەممەت روزى .....
44	ئاق-قارا سۈرەتلەر	مامۇت زاپىت .....
48	ئۆمۈر ئارخىپىدىن تەرمىلەر	مۆمىن سەپىرى .....
49	تۇرپان	ئۆمەر جان سىدىق .....
50	بەك يىراقتىن كۈيلىدىم سېنى	ئابدۇرېھىم زۇنۇن .....
51	دوقمۇشتىكى كەچلىك بازار	ئەكبەر ئىمام .....
52	ئەينەك ئالدىدا	ھوشۇر ئەمەت .....
52	ئەزىز يۇرتۇم گۈزەلسەن، گۈزەل	ئەركىن داۋۇت .....
89	سەھرادىكى بۇلاق كۈيلەيدۇ	ئەخمەتجان تۇرۇپ .....
91	گادىرماش خىياللار	ئابدۇكېرىم ئەبەي .....
92	بېھش ئەنداز ئالغان دىيارىم	ئابدۇلئەھەت داۋۇت .....
93	مۇھەببەت شۇنداق	مۇھەممەتجان يۈسۈپ .....

مۇھاكىمە ۋە تەقىرىز

94	ئاتاقلىق ئەدىب ئىمىن تۇرسۇن ئىجادىيىتى مۇھاكىمە يىغىنىدا سۆزلەنگەن تەبرىك سۆز	قەييۇم تۇردى .....
98	ئىمىن تۇرسۇن ئاكىنىڭ تىلشۇناسلىق، تىل-يېزىق ساھەسىدىكى تۆھپىلىرى مەڭگۈ قەدىرلىنىدۇ ...	ئابلنز ئاتاۋۇللا .....
102	نەشرىياتچىلىق ساھەسىدىكى تۆھپىكار ئۇستاز	ئابدۇرۇسۇل ئۆمەر .....
104	يېڭى دەۋر ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدىكى ئەدەبىي ئاخبارات زانىرى توغرىسىدا	ئابدۇرۇپ پولات .....
114	قەدىرلىنىدىغىنى خاسلىققا ئىگە خاراكتېر	ئەكبەر قادىر .....

مەسەل - ساتېرنلار

- 121 ..... مەسەللەر ..... م. سادايى
- 122 ..... ئىككى مەسەل ..... تۇرغان شاۋۇدۇن

كىتابخانلاردىن خەت

- 125 ..... كۆڭۈل سۆيگۈسى ..... پازىل قادىر
- 128 ..... كېچىكىپ يېزىلغان ماقالە ..... ئابلىز مەمتىمىن

بىزنىڭ ئەدبىلىرىمىز

- 129 ..... پېشقەدەم شائىر مۆمىن سەپىرى ..... ئاندىرى موروۋا
- ..... چەت ئەل ئەدەبىياتىدىن
- 131 ..... چوڭ چېركاۋ (ھېكايە) ..... ئاندىرى موروۋا

كۇرسانتلار ئەسەرلىرىدىن

- 133 ..... ئىككى ھېكايە ..... ئابلىكىم كېرەم
- 134 ..... پەرزەنت ۋە مۇھەببەت (ھېكايە) ..... رىزىۋانگۈل ئابلىز
- 137 ..... بىر سەھرا ئىقىنىڭ شەھەردە كۆرگەنلىرى (ھېكايە) ..... ھىمىت ياسىن
- 139 ..... تەلەپ (ھېكايە) ..... گۈلبە ھەم جاپپار
- ..... ئوسمانجان ئابدۇرېھىم، ئىدرىس مەتسپىت، ئېزىجان ھوشۇر، غوجىمۇھەممەت قابىز، ئابدۇلئەھەت ھەسەن، مەخمۇت مۇھەممەت، ئېلى ئابدۇقادىر، نۇرمۇھەممەت خېلىل، ئەمەتجان مۇھەممەت ..... (شېئىرلار)
- 140

ئەدەبىي ھايات ۋە ئۇچۇرلار

- 145 ..... ئىمىن تۇرسۇن ئىجادىيىتى مۇھاكىمە يىغىنى ئۆتكۈزۈلدى ...
- 147 ..... قاينۇلۇق خەۋەر ...
- 149 ..... 1994 - يىللىق ئومۇمىي مۇندەرىجە ...

* * *

رەسسام ۋە خەتتات: مەھەممەت ئايۇپ
مەسئۇل كوررېكتور: قېيۇم تۇرسۇن

ئابدۇرېھىم ئۆتكۈر

يېشىل قارىغاي

ئاھ، يېشىل قارىغاي، بوغدا قارىغىيى،
ئىلھامىم سەن بىلەن قاقىدۇ قانات.
بىلمەيمەن قايسى كۈن سېنىڭ ئوتۇڭنى،
ئىچىمگە سالىدىكىن ئۇ تەڭرى-بايات.

جاھاندا دەل-دەرەخ تۈرلىرى كۆپتۈر،
لېكىن مەن بىرگىنە سېنى سۆيىمەن.
دەسلەپكى سۆيگۈمدەك ئىختىراس بىلەن،
مەن پەقەت بىرگىنە ساڭا كۆيىمەن.

كۆيىمەن شۇ سېنىڭ ئۆز قامىتىڭگە،
«ئىلىق» تەك تىك تۇرار جاسامىتىڭگە.
كۆيىمەن قىش-يېزى سۇلماي، سۇلاشماي،
مەردانە ياشىغان جاسارىتىڭگە.

قۇياش ئەركىلىتىپ سۆيگەندە كۈندۈز،
مەغرۇرلىنىپ ئاڭا ئېرىپ كەتمەيسەن؛
قار-بوران ياۋۇزلۇق قىلغان كېچىلەر،
ئېگىلىپ، تىز پۈكۈپ، سۈنۈپ كەتمەيسەن.

تىك تۇرۇپ ياشىغاچ، قامىتىڭ تۈپتۈز،
تۈزلۈكۈڭ ھەممىدىن ئۈزلۈكۈڭ سېنىڭ.
ھۆسنۈڭ قانچە ئۆز، خىسلىتىڭ شۇنچە،
گۈزەللىك تاجىدۇر تۈزلۈكۈڭ سېنىڭ.

مەردانلار خىسلىتى تۈزلۈك بولغاندەك،
كورلارغا يول باشلار ھاسا تاپاقمۇ تۈز؛
سۈكۈنات ئىچىدە مىڭ يېنىپ ئېرىپ،
زۈلمەتنى قوغلىغان شام چىراغىمۇ تۈز؛
مەسچىت مۇنارىمۇ تۈز،
چېركاۋ تۈۋرۈكىمۇ تۈز.

قۇياشنىڭ يەتتە قات ئاسماننى تېشىپ،
يەر ئۆزرە چىچىلغان نۇرلىرىمۇ تۈز.

چاقماق ئەگرى بولغاچ، ئۆمرى بەك قىسقا،
يالت قىلىپ كۆرۈنەر ھەم ئۆچەر شۈدەم.
تۈزلۈكۈڭ بىلەن سەن ئەي يېشىل قارىغاي،
ئەسىرلەر ياشايسەن بولۇپ مۇكەررەم.

سۆيىمەن ھەممىدىن شۇ تۈزلۈكۈڭنى،
چىدام-غەيرەت بىلەن چىن ئۈزلۈكۈڭنى.

توختىمۇھەممەت تۇردى

غەزەللىر

1

يۈرەكتە بىر شېرىن پىژ-پىژ، كۆڭۈلنىڭ ھېچ ئارامى يوق،
ئەقىل شاھىمۇ قورشاشۇدا، ئارام چىلاشقا چامى يوق.

ئېزىققان ھېسلىرىم قايناپ خىيال دەرياسىغا ئاتتى،
 چىقىشقا ئۇشبۇ دەريانىڭ تېپىز-دۆڭرەك تارامى يوق.
 چۈشۈمدە بىر پەرى زالدا ئۇسسۇل ئوينار ئېتىپ قاشنى،
 چاۋاك چالساممۇ پەرۋاسىز كىرىپ كەتكەي سالامى يوق.
 سوۋۇپ سەزگۈم مەيۈس تۇرسام تۇتۇپ گۈل ئۇ گۈزەل كەلگەي،
 گۈلنى ئۈپكىچە غايىب بولۇر، چۈشنىڭ داۋامى يوق.
 سىرىمنى كۆچۈرۈپ خەتكە ئەۋەتتىم كۆپ قۇياش، ئايدىن،
 قۇرۇق ياندى ئۇلار دائىم، جاۋابەن سۆز كالامى يوق.
 مۇھەببەت سازىغا سالدىم ساداقەتتىن ئېشىپ زەرتار،
 چالاكى، ئەھلى ئاشىقنىڭ بۆلەك بۇندىن مۇقامى يوق.
 ئەگەر ئۇ دىلرەبا بولسا ھۆسننىڭ تەختىگە سۇلتان،
 ۋاپا ئىقلىمىدا مەندەك ئۇنىڭ سادىق غۇلامى يوق.
 ۋىسال جامىدا مەي بەرسە ساداقەت ساقىسى قۇيغان،
 كۆيۈشكە رازى ت.تۇردى، ئۇ ياردا ئىنتىقامى يوق.

2

كەپتىرىم كەلدى مانا، باقتىم ئۇزاق پەرۋازىغا،
 ئەگىدى، قوندى بۇرۇنقى پەغىزىگە-جازىغا.
 ئولتۇرۇپ پەغەزدە بىر پەس جۇلغىدى، توك تاشلىدى،
 ئېھتىمال، زوقلاندى ئۇ يۇرتنىڭ باھارى-يازىغا.
 يادىگار بولسۇن دىبان بەرگەن ئۇنى بىر يىل بۇرۇن،
 چەت-يىراق جايدا تۇرۇشلۇق تۇغقىنىم نۇرغازىغا.
 ئانا يەر مېھرى دىلىدا لەك ئۇرۇپتۇ ھەر ۋاقت،
 بەك سېغىنغاندەك قىلۇر باقسام ئۇنىڭ ئەلپازىغا.
 ئۆگزىگە چۈشكەنچە ئۈنلەپ كەتتى ئۇ بۇق-بۇق ئېتىپ،
 مېنىمۇ تۇتتى يىغا سالسام قۇلاق ئاۋازىغا.
 سۇ ئەمەس، ئىچتى ھۇلاقتىن جان ھۇزۇرى-بەھرىنى،
 ئالدى ئۇندىن كۈچ، جۇلانى پەرلىرىگە-بازىغا.
 خۇددى چۈشكەندەك ساماغا بىر كۆۋۈكنى چۆرگىلەپ،
 ئەيلىدى ئىزھار ئەقىدە دوستلىرى، ھەمرازىغا.
 مەن ئاڭا باققانچە غەرق بولدۇم خىيال دەرياسىغا،
 بىر ئۇلۇغ خىسلەتنى جا ئەيلەپتۇ ئۇ ئوبرازىغا.
 بىر كىچىك جانۋار مۇقەددەس سۆيگۈدىن بەردى بىلىم،
 ئېھتىرامدا ئەگدى باش ت.تۇردى ئۇ ئۇستازىغا.

3

ئولتۇراتتى باغدا گۈلغىز، چۈشتى ئالما توك قىلىپ،
 چۆچىدى (قىزنىڭ يۈرەكى كەتتى شۇ تاپ پوك قىلىپ).
 نە بوران يوق، نە كىشى، چۈشمەيتتى ئالما پىشماسا،

قارىدى ئەتراپقا قىز تەشۋىش، گۇماننى موك (1) قىلىپ.
كۆردى قىز، بەرنا يىگىت چاپچىپ تۇراتتى شورىدىن،
ياندۇرۇپ دىل سىرلىرىنى كۆزلىرىدە توك قىلىپ...
كۈنسىرى ئايلاندى سىرلىق كۆز خيالغا قىز ئۈچۈن،
گاھى جىمغۇر، گاھىدا سۆزلەپ كېتەر شوك-شوك قىلىپ.
قىز ئايىغى تېزلىدى، ئۆيگە كىرەر، باغقا چىقار،
پىشىغان ئالما ئۇنى قويدى ئەجەپ سوک-سوک قىلىپ.
قىز چۈشەندى، ئەسلىدە ئۇ ئالمىنى يەرگە ئەمەس،
كۆلگە ئوخشاش قەلبىگە ئاتقانكەن چولتوك قىلىپ.

4

ئاڭلىدۇق، يۇرتتا ئاتالدى « باقباي » دەپ نامىڭىز،
قىلدى كۆپلەرنى جەلپ بايلىقتا قۇچقان « شان » ئىگىز.
راستلا بايسىز، پىرقىرايسىز نەچچە ئون مىڭ كوي بىلەن،
تاغ، قوتاندا ئاشتى يۈزدىن قوي، كالا، ئات سانىڭىز.
ساتقىلى تەخلەپ قويۇلغان خىلمۇ خىل مال، ياغ، گۈرۈچ...
ھەق دېسەك بايلىق كېنىدۇر ھويلىڭىز، ئۆي-خاننىڭىز.
سىز ئېلىپ ساتقان گىلەم ئاشقاندۇ مىڭدىن ھەقاچان،
باقىمىدى بىرنى سېلىپ ئۆيگە، بىراق جانانىڭىز.
ئالدىرايسىز پۇل ئۈچۈنلا سومكىدا زاغرا، كۆمەچ،
پايلىماس ئىسسىق تاماققا نەپسى پۇل شەيتانىڭىز.
جۈپتىڭىز نىمكەش كىيىمدە قالدى كۆپ تويدا چىنىپ،
بولدى بۇمۇ يۇرت ئىچىدە « ساددا باي » ئۇنۋانىڭىز.
يېيىشى كۈندە قۇرۇق نان، ئىچىشى يوبدان، ئۇماچ،
ئولتۇرار باغلاپ لېۋى گەز بەش بالا دىل-جاننىڭىز.
كۆرسە راھەت پەيزىڭىزنى كۆككە يەتمەسمۇ بېشى،
باي بالام بار، دەپ قۇۋانغان شۇ ئانا غەمخانىڭىز؟
مەلىڭىزدە كەمبەغەل بىچارىلەرغۇ ئاز ئەمەس،
بولمىدى شەپقەت چىيىغا بىرىمۇ مېھماننىڭىز.
بالىڭىز پارتام سۇنۇق دەپ كەلدى مەكتەپتىن تالاي،
تاممىدى قەترە بۇغۇنلار بەختىگە ئېھسانىڭىز...
« باي » سۆزى سىزگە لەقەم، روھىي گادايسىز، ئەي ئاكا،
تولمىدى مەردلىك ساخاۋەت شەرىپىتىگە جامىڭىز.
قالدىڭىز پىكىرىمدە سىز كارۋانغا ئوخشاش بى نشان،
يۈكىڭىز — پۇلغا پەۋەس ئىشكاپ بىلەن ھەمىيانىڭىز...

5

يۈرەك بىتاپ چېچى سۈمبۈل، قېشى قۇندۇز پىراقىڭدا،
 سۆزى كەۋسەر، يۈزى ئەنۋەر، كۆزى يۇلتۇز پىراقىڭدا.
 تېنىم قاقتەك قۇرۇر ئاتەش خىيالىڭ چۈشسە يادىمغا،
 تېڭىپ باقسامۇ كۆكسۈمگە بىكاردۇر مۇز، پىراقىڭدا.
 جامالىڭ چەشكە باي خامان، ئۆزۈم ئاچ مىسلى كۆك كەپتەر،
 كېتەلمەي كۆكتە ئەگىمەن داۋام گۈلۈز، پىراقىڭدا.
 سېنى بىر كۆرمىسەم، يارەب، كېچە تاڭ ئاتىقى مۈشكۈل،
 قۇياشمۇ پاتىقى مۈشكۈل كۆيۈپ كۈندۈز، پىراقىڭدا.
 كۆزۈڭ چەشمەسىدىن تەشنا كۆڭۈل سۇ ئىچمىسە زارمەن،
 گېلىمدىن ئۆتمىگەي كۈنلەپ تۈزۈك ئاش-تۈز، پىراقىڭدا.
 ئەجەب سەيلى خۇمار بولدۇم چېچەك ئاچقاندا گۈلباغلار،
 كۆڭۈلسىز ئۆتتى يىگانە گۈزەل نورۇز، پىراقىڭدا.
 قىزىلگۈل ئاشىقى بۇلبۇل بىلەن ئەيلەشتى دىل ئىزھار،
 ئۆزۈم بىر چەتتە ئەسرارسىز غېرىپ يالپۇز، پىراقىڭدا.
 ت. تۈردى ئىشقى مېھنەتتىن ۋىسال گۈلشەنى كۈلگەي دەر،
 ئۆتەي تاقەتنى يار ئەيلەپ كۈتۈپ يالغۇز پىراقىڭدا.

ياسىن زىلال

قۇتلۇقنامە

ئۆرگۈلدى پەلەك،
 چۆرگۈلدى پەلەك.
 تويۇڭدۇر بۈگۈن ئەدەب پاك تىلەك.
 باغلاردىن ئۇچتى مىڭلاپ كېيىنەك،
 بۇلبۇلدىن سالام يوللىدى چېچەك،
 قۇتلۇق مۇبارەك، ئوتلۇق مۇبارەك.
 تارىم-يورۇڭقاش، ئېرتىش بىلەن قاش،
 خانىتەڭرى-بوغدا، سايرام ۋە باغراش،
 تا ئىلچى، قەشقەر، قورغاس ۋە باغداش
 كۈلمەكتە خەندان قوۋمى قېرىنداش،
 بۇ بىر مۇئەمما-دىلداش، دىلى ياش،
 تاشتى كۆزۈمدىن مىڭلاپ گۆھەر تاش.
 تويۇڭنى قىلدۇق يەتمىش يېشىڭدا،
 ئاچچىق كەچمىشلەر ئاپئاق يېشىڭدا،
 تاغلارغا تەققاس سۇباتلىق قەددىڭ،
 دەريا تولغانمىش پىنھان يېشىڭدا.
 ئەل كۈلسە كۈلدۈڭ، ئەل دەپ پۈكۈلدۈڭ،
 زالىم زاماندا ئەل دەپ سۆكۈلدۈڭ.
 ئۆلمەس ئەقىدەڭ،
 ئۆگمەس قەسىدەڭ.
 ئاق بەتكە ئىسسىق قاندەك تۆكۈلدى،
 دىللارغا ھۈرمەت نامىڭ پۈتۈلدى.
 شائىر مۇساپەك ئۈچۈن مۇبارەك،
 يۈرەك-باغرىمدىن پۈتۈن مۇبارەك.
 سەن تۈندە بىدار، كۆزۈڭدە ناھار،
 پچۆللەرنى كەزدىڭ، مېھرىڭدە ئەنھار.

سەن پاك قەلەمكەش، غەمكەش،
ئەلەمكەش،
ئەل قىلدى ئاخىر شۆھرەتكە نائىل.

مىسكىن خىيالدا، روھىم سونالدا،
نە سوۋغا مەندەك بەختى ھىلالدا.
تۇتقىن قولۇمنى، بەرگىن ئۈدۈمنى،
يۇپاي يولۇڭنى ئابى زىلالدا.
قاچان كىم دېسە مېنى ئۈستازىم،
ئالدىڭغا بېرىپ قىلمەن تازىم!

بوغدانى قۇچتۇڭ، بېشىڭدا ئاق قار،
روھىڭدا ھەر تاڭ قۇياش نۇرلىنار،
مىڭ بارىكالا ساھىبى قەلەم،
تەشەككۈر ساڭا ئەزىز-مۆھتىرەم.

ئەل ئەسلى ئاقىل، ئەل ھۆكىمى ئادىل،
ئەلنى سۆيگەننىڭ مىرادى ھاسىل،
سەن ئەلنى سۆيىدۈڭ ئەي ئەقلى كامىل،
ئەل بولدى قايىل مەۋلانا پازىل.
ئاي، كىم شۆھرەتكەش بىچارە سائىل،
كىم بولسا پەسكەش-لەببەيگە مايىل.

ماھمۇت زەيدى

مۇبارەك

ئوقۇسام « تۈركىي تىللار دىۋانى » نى
ۋە ياكى زەلىلىنىڭ كىتابىنى.
قەلبىمگە نەقىش ئويدى ھەر ۋارىقى،
ئاڭلىدىم بوۋىلىرىم خىتابىنى،
سۈمۈردۈم ھېكمەتلەرنىڭ شارابىنى.

تىلشۇناس، شائىر ئاكا ئىمىن تۇرسۇن،
مۇبارەك يەتمىش يېشىڭ، قۇتلۇق بولسۇن.
قەلەمنى دۈلدۈل قىلىپ بېرىم ئەسىر،
ئۆزلىدىڭ، توستى يولنى بوران-چاپقۇن،
كەينىڭدە قالدى نى-نى جاپا-توستۇن.

« كەللىلە ۋە دەمىنە » ، « مىڭ بىر كېچە »
ماڭا كۆپ ئەقىل بەردى بۈگۈنكىچە .
تەرجىمەڭ ئەدىبلەرگە بولدى ئۆرنەك .
مول ئىلھام ئالدىم ئۇنى ئوقۇغانچە ،
گۈل ئاچتى دىل بېغىمدا ھەر بىر غۇنچە . . .

يولۇڭدا جۈرئەت تۇلپار، كۆزۈڭ دۈربۈن،
قەلبىڭدە ئەل ئۈمىدى چاچتى يالغۇن .
بىللارغا سىرداش بولۇپ « ھەۋەس » بىلەن،
غەزەلگە ئاشىقلارنى قىلدىڭ مەمنۇن،
نەزمەڭگە ئەۋلادلارنى ئەتتىڭ مەپتۇن .

ئىجادىڭ مەشئەل كەبى يېنىپ تۇرسۇن،
بېشىڭغا بەخت قۇشى كېلىپ قونسۇن .
سەن ئەتكار خەلقىم بىلەن ياشا مەڭگۈ،
ھەر كۈنۈڭ، ھەر قەدىمىڭ گۈلگە تولسۇن،
كېيىنكى ئۆمرۈڭ ئۈزۈن-ئۈزۈن بولسۇن!

« تارىمدىن تامچە » ساتاپ سەن ئۆزۈڭنى،
دەرياغا چۆكتۈڭ خۇددى غەۋۋاس بولۇپ،
يەتمىش ياز، يەتمىش ئاياز، « سەپەر سەزگۈڭ »
بىز ئۈچۈن قالدى ياخشى مىراس بولۇپ .
ئوقۇيمىز كىتابىڭنى ئىخلاس قويۇپ .

ئابدۇخېلىل ئابدۇخېۋىر

كۈيۈمدە بار يالقۇنلۇق مېھىر

1
سەن كۆڭۈل ئۆيۈمنى قىلغاچ خۇش پۇراق،
كۈي قوشتۇم كۈلكەڭگە دەريا-دەريالاپ.

سەن تۇنجى بېغىمغا باسقاندا ئاياغ،
چىقاردىم تەختىمگە سېنى ئاۋايلاپ.

ھاياتنىڭ شادلىقى ئاتار ماڭا قاش،
ھەر گىياھ، ياپراقتا بار مېنىڭ كۈلكەم.

سېھىرلىك تۈيۈلماس ماڭا تىلىمات،
ئېڭىمدا تۇرغاچقا ئۈمىدىم يورۇپ،
تۈتمەن كۆڭلۈمنى شۇڭلاشقا مەن شاد،
ئېچىلار كۈيۈمدە داتلاشقان قۇلۇپ.

ئۈركىمە، ئەي قىزچاق، مەندىن غەرەزسىز،
كۈيۈمنى تىڭشۇال شادلىنىپ قېنى.
ناۋادا سىرداش بوپ قالساق ئىككىمىز،
ئىشقىڭنىڭ تىلىكى قىلسەن مېنى...

3

مەن كۈتتۈم كىملىرىنى بىلمەيمەن پەقەت،
خىيالچان كۆزلىرىم يىراق تاشلىنار.
يوقالغان تۇرسىمۇ مەندىن مۇسبەت،
بىخلانغان كۈلكەمدە ئازاب يالترار.

بىر مۇڭلۇق سېغىنىش باغاشلار مېنى،
لېۋىمدە قىمىرلار ئاچچىق لىرىكا.
ئىزغىرىن شاماللىار كېزەر بېغىمنى،
شاۋقۇنسىز ئۆركەشلەپ ئاقدۇ دەريا.

بولسىمۇ كۆڭلۈمنىڭ ئىشىكى ئوچۇق،
كەلمەيدۇ نۇرلىنىپ بىرەر مېھمىنىم.
قاپلىغان تۇرسىمۇ يىللارنى ئۈزلۈك،
مېڭىشنى بىلەلمەي يۈرەر ھېسلىرىم.

يېقىملىق شىۋىرلاپ ئەتراپتا بۇلاق،
تەشۋىشلىك قەلبىمگە تەسەللى ئىستەر.
ئۈمىدىكە مېھرىنى چاتقان بىر قىياق
سۆيگۈمگە رەڭ بېرىپ يېقىملىق كۈلەر.

4

ئۆكسىمە ئەي خىلۋەت دەريا ساھىلى،
ھېلىھەم سەن ماڭا كەڭرى ئارامگاھ.

مەن كىيىپ شادلىقنىڭ تاجىنى شۈدەم،
تەبەسسۇم ئەيلىدى مەڭزىمدە قۇياش.

مەن سېنى مەڭگۈلۈك بىلىپ پەرىشتەم،
سېنىلا بەختىمگە ئەتكۈزدۈم باغاش.

مەن كۈتكەن ۋىسالغا چۆمۈلدى يۈرەك،
مۇھەببەت ھەممىنى قىلدى بىزگە تەل.
ئەمما سەن يوشۇرغان غەيرى بىر تىلەك،
بەختىمگە ھاياتسىز باشلاپ كەلدى سەل.
يوقالدى بارلىقىم چېچىلدىم قۇمدەك،
سەن كەتتىڭ روھىمنى يىراق يېتىلەپ.
چىڭ قامال ئەيلىدى مېنى بىر تىترەك،
مۇھەببەت سەپىرىم ئۆلدى بىر-بىرلەپ.

بولساممۇ مەن بۇدەم ئازابنىڭ قولى،
ئىشەنچىم قۇياشى پارلايدۇ ھامان.
بەك ئۇزۇن ھاياتنىڭ سېھىرلىك يولى،
مەن ئۈچۈن بىر كۈنلەر يەپسەن پۇشايمان.

2

ئۈركىمە، ئەي قىزچاق مەندىن غەرەزسىز،
مەن مۇشۇ تۇپراقنىڭ غەمكىن شائىرى.
يۈرسەممۇ قۇم كەبى چېچىلىپ رەتسىز،
كۈيۈمدە نۇرلىنار ھايات سەھىرى.

مەن ئويىناق ئىلھاملار دېڭىزى ئىچرە
ئۆزىمەن كاراپتەك توسقۇننى يېرىپ،
ھارغىنلىق بوينىغا سالمايمەن گىرە،
ياشايمەن جاراڭلىق چۇقانلار سېلىپ.

كۈيۈمدە بار ئوتلۇق، مۇقەددەس سېھىر،
تەشۋىشلىك چۈشلەرنى قوغلايمەن يىراق.
كۆك سۆيگەن تاغلاردىن سورايىمەن مېھىر،
ئۇيقۇلۇق تۈنلەرگە ياقىمەن چىراق.

كۆزۈمدىن بەھۇدە تۆكۈلمەيدۇ ياش،
كۈيلىرىم يىغلايدۇ ئەلنى باسسا غەم.

تەلپۈنەر ساڭلا سۆيگۈم خىيالى،
ئەزىزدۇر سەندىكى ھەر تۈپ گۈل-گىياھ.

مەن شۇ تاپ پەرىشان ئويلارغا چۆمۈپ،
تۇرمەن سۈكۈتلەر شارابىدا مەس،
مەگزىمنى سۆيىمەكتە ئاچچىق بىر شامال،
ئۇ مېنىڭ سىردىشىم، سۆيگۈنۈم ئەمەس.

باقمەن ئۇيۇققا خىيالىم چىگىش،
سۆيگۈنۈم يىراقتا كۆڭلۈم غەشمۇ يا؟
بەلكىم دىل غەشلىكىم يېشىلەر ھامان،
ھېلى تۇن پەردىسى چاچسا نۇر-زىيا...

6

ئوخشاتمىغىن مېنى ئاي ۋە قۇياشقا،
مېنىڭ ئەلۋەك، تال-تال يىپەك نۇرۇم يوق،
مەندە ئۆلمەس شائىرانە تىلەك بار،
بېرەلمەيمەن پەقەت شامدەك يورۇقلۇق.

ئوخشاتمىغىن مېنى زەمزەم بۇلاققا،
تەشئاللىقتا ياتار سۇسىز ئېرىقىم.
كۆزلەرگىمۇ چېلىقمايدۇ كۆلۈمدە
ئەتتۇارلاپ باققان ئاپئاق بېلىقىم.

ئوخشاتمىغىن مېنى گۈزەل جايلارغا
مەندە بارى بىر قەدىمىي خارابە.
تارىخىمنى ۋارقىلىساڭ بىر-بىرلەپ،
بوران ئۇچۇپ تۇرار چەكسىز چۆلۈمدە.

ئوخشات مېنى بىر پاناھسىز سەبىگە،
سۆزلەپ بېرەر قىسمە تىلىرىم رىئايەت.
سۈكۈتلەرگە چىرمىشمەن چۈشۈمدە،
ئىزلەپ كۆڭلۈم سۆيگەنلەرگە شاپائەت.

مۈڭلىنىپ تۈنلەردە بويلىسام سېنى،
كۈيۈمگە كۈي قاتقان سەندىكى دەريا.
تەنھالىق ئازابى قىينسا مېنى
يۇلتۇزۇڭ مەن ئۈچۈن تۆككەن نۇر-زىيا.

تۆكۈلگەن باغرىمغا سەندە بار مېھرى،
تۇنجى رەت سۆيگۈدىن ئېچىلغان چېچەك،
چېچىلغان قوينۇڭغا ياشلىقىم ھىدى،
قوت تاپقان سېنىڭدە كۆپ ئىزگۈ تىلەك.

يولۇڭدا بار مېنىڭ گۈلگۈن ئىزلىرىم،
ئۆگەتكەن سەن ماڭا شەپقەت-نەپرەتنى.
يوقىلىپ پەيزىڭدە كۆڭۈل كىرلىرىم،
چۈشەندىم ھەقىقىي پاك مۇھەببەتنى.

ئۆكسىمە ئەي خىلۋەت دەريا ساھىلى،
ئېسىمدىن قانداقمۇ ئۆچۈرەي سېنى.
سەن سەبىي ياشلىقىڭ ئازادلىق يولى،
سەن ۋىسال سارىيى، سۆيگۈمنىڭ چېنى.

5

باش قويدى تاغلارغا ئاداققى قۇياش،
كەلمەكتە شىددەتتە گۈگۈم لەشكىرى.
يوقىلىپ كۆزلەردىن گۈلگۈن زىيالار،
ساقىدى كۆڭلۈمنىڭ شادلىق ئەختىرى.

قارىيىپ ئەتراپىڭ گۈزەل سىماسى،
بىر ھارغىن سادالار يايماقتا قانات.
مۇڭ باسقان يۇرتۇمنىڭ كەڭرى دالاسى،
ئۇيقۇلۇق ھېسلاردا قىلماقتا پارات.

مۇھەممەت روزى

سەن قىلىغىنى يورۇتقان قۇياش

قەلبىم گویا پايانى يوق بىر دۇنيا

سۆيگۈ ئۇنىڭ مەڭگۈ پاتماس قۇياشى،
بولماس پەقەت تۇپرىقىدا تۇن كېچە.

قەلبىم گویا پايانى يوق بىر دۇنيا،
گۈزەللىكى، زىننىتى بار ئۆزگىچە.

ھايات ئىشقى ئۇنىڭ پاتماس قۇياشى،
بولماس پەقەت تۇپرىقىدا تۈن كېچە.

ئەسسالام، ئۇستاز

زوقلانغان كۆزۈمدىن ئۈزۈپ ئالدىڭ ياش،
ئەسسالام ئۇستازىم، ئۇلۇغ بۇزرۇكۋار.
سەن گويا قەلبىمنى يورۇتقان قۇياش،
شاگىرتلىق، پەرزەنتلىك مۇھەببەتتەم بار.

شاھانە مۇنبەردىن چېچىپ دۈر-كۈمۈش،
ئۆتكۈزدۈڭ ساق ئوتتۇز باھارنى-قىشنى.
نەۋقىران پەسلىمگە بېرىپ سۆيۈنۈش،
ئۆگەتكەن سەن دەسلەپ ئادەم بولۇشنى.

سوقماقلىق يوللاردا قالسام تەمتىرەپ،
نۇر چاچتى ماياكتەك تەلىمىڭ گويا.
ياماشتىم چوققىغا سەن تۇرغاچ يۆلەپ،
يۈلدۈڭ ھەم يولۇمغا ئۈنسە شۈمبۇيا.

جىلمايدى ئالدىمدا ئىقبال پەرسى،
مۈشكۈلات تېغىدىن ئۆتكەندە ھالقىپ.
بولدۇم مەن گوياكى ھەسەل ھەرسى،
سەن كەبى گۈللەردىن گۈللەرگە بالقىپ.

ئەۋلادلار بەختىگە بېرىمەن بەدەل،
ئېھ، ئۇزۇن تۈنلەردە ئولتۇرۇپ بىدار.
بىمىننەت تۆھپەمدىن شادلىنىدۇ ئەل.
ئاچىدۇ ۋە يەنە كېلىچەك دىدار...

تۇغۇلدۇم ئانامدىن ئانا تۇپراققا،
ۋە لېكىن قايتىدىن تۇغدۇڭ سەن مېنى.
مەڭگۈلۈك سۆيگۈدىن ۋىسال قۇچماققا،
ياراتتىڭ جەننەتتەك بەخت گۈلشىنى.

زوقلانغان كۆزۈمدىن ئۈزۈپ ئالدىڭ ياش،
ئەسسالام ئۇستازىم، ئۇلۇغ بۇزرۇكۋار.

قەلبىم گويا پايانى يوق بىر دۇنيا،
گۈزەللىكى، زىننىتى بار ئۆزگىچە.
سۆيگۈ ئۇنىڭ مەڭگۈ پاتماس قۇياشى،
بولماس پەقەت تۇپرىقىدا تۈن كېچە.

قەلبىم گويا پايانى يوق بىر دۇنيا،
غورۇرۇمنىڭ يېمىرىلمەس تېغى بار.
ئادالەتنى سۆيگەن ۋەتەن ئوغلغا،
نېمەتلەرگە تولغان مېھرىم بېغى بار.

قەلبىم گويا پايانى يوق بىر دۇنيا،
تىلەك ئۇنىڭ ئاسماننىڭ بۈركۈتى.
يۇغۇرۇلۇپ پاك سۆيگۈنىڭ لېيىدا،
كامال تاپقان جاسارىتى، جۈرئىتى.

سۇلسا يۇمران غۇنچىسى گەر ئارزۇنىڭ،
قايلار قەلبىم كۆكىنى مۇڭ تۇمانى.
چېچىپ ئۈمىد ئۇرۇقىنى قايتىدىن،
سۈرەر غالب ئىرادىنىڭ بورانى.

قەلبىم گويا پايانى يوق بىر دۇنيا،
بار پەزىلەت رەقىبىگە جۈدۈنى.
تۈتۈپ نەپرەت قىلىچىنى جەڭگاھتا،
ئاتلىنىدۇ ۋىجدانىمنىڭ قوشۇنى.

ھەقىقەتنىڭ شامى ئۆچۈپ، قۇترسا
نادانلىق ھەم تەلۋىلىكنىڭ زۈلمىتى.
ۋۇجۇدۇمنى تىرتىتىدۇ گۈلدۈرلەپ،
چاقماق چېقىپ، سۈرلۈك قەھرىم بۇلۇتى.

قەلبىم گويا پايانى يوق بىر دۇنيا،
كۆرگىن چاقماق يالقۇننى كۆزۈمدىن.
كۆرگىن ئۆرتەپ داغلىغۇچى تەپتىنى،
قېنىم ئۇرغۇپ تۇرغان مېنىڭ يۈزۈمدىن.

قەلبىم گويا پايانى يوق بىر دۇنيا،
گۈزەللىكى، زىننىتى بار ئۆزگىچە.

جاسارەت، گۈزەللىك ساڭا مۇجەسسەم،
بەستىڭنى يۈكەلمەس قەھرىتان ئاياز.
تۇرسەن ياشىرىپ قار دېڭىزىدا
بۈركۈتلەر ئۈستۈڭدە قىلىدۇ پەرۋاز.

تىنىقىدا يۇرتۇم ھىدى

زۈمرەت رەڭ دېڭىزدەك يەلپۈنگەن دالا،
بىر يارقىن قۇياشنى تۇغىدۇ سەھەر.
ھاياتنىڭ شادلىقىن سۈبھى شامىلى،
يوللايدۇ كۈندۈزدىن چۈشۈمگە قەدەر.

جەسۈرلۈك، مەردلىكنىڭ سىمۋولى ئۈزۈك،
مەردلەر ئۈلگە ئالار ھېكمەتلىرىڭدىن.
ھۆسنۈڭدىن گۈزەللىك كەتمەس يىل بويى،
جەزىبىلىك بەرق ئۇرار ياپراقلىرىڭدىن.

پەسىللەر ئالمىشىپ كەلگەندە ۋاقتى،
گۈل-گىياھ، چىنارلار تاشلايدۇ خازان.
پەقەت سەن ياپىشىل گۈل-تاجىڭ بىلەن،
تۇرسەن يوقاتماي تۇرقۇڭنى ھامان.

ئېگىز تاغ قايتىلى گىياھسىز ئەمەس،
ئۇ يەرنىڭ زىننىتى ئاق چېچەك يانتاق.
ئوتۇنچى ناخشىسى ئاقىدۇ پات-پات،
دېرەك يوق نەي چالغان چوپاندىن بىراق.

مەۋج ئۇرار كۆكسۈڭدىن مۇھەببەت گويا،
ياڭرىتىپ جۇشقۇنلۇق ئۆزگىچە ناۋا.
تارقىلار بەستىڭدىن مېھرىگىيادەك،
جان بەخش، شىپالىق سۈزۈك، ساپ ھاۋا.

سۇس دولقۇن يارىتىپ يىراقتا دەريا،
بىر قەدىم قىسىنى سۆزلەر بىتىنىم.
قوشماق ئىز قالدۇرۇپ كەتكەن چىملىقتا،
بۇ كۈيگە ئامراق قۇش يازىدۇ ئىسىم.

كامالەت تىپىسەن يېشىل قارىغاي،
ياشىغىن يەنىمۇ كۆركەم-باراقسان.
باغرىنى كەڭ ئېچىپ يول بېرەر ساڭا،
ھۆسنۈڭدىن رەڭ ئالغان پايانسىز ئاسمان.

ھەر تىنىق چاچىدۇ تۇپراق ھىدىنى،
يۈرەككە بېھوشلۇق سۈيى ئېقىتىپ.
بوۋاقنىڭ كۆكسىدە ئەنجۈر ياپرىقى،
شاد كۈلكە بېرىدۇ ناخشىلار ئېيتىپ.

بىر تامچە بولسام

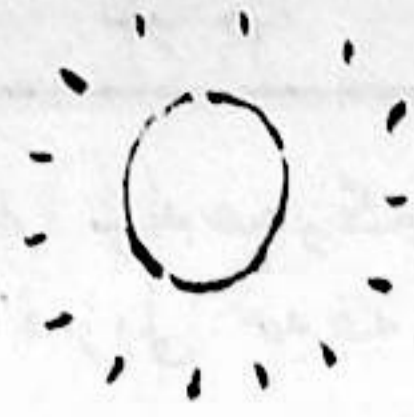
لەمپەمدىن تامچىدۇ ئاداقتى تامچە،
ئىلھامىم قۇرغا ئۈنچىلەر تىزىپ.
رەڭلىنىپ تەبىئەت ھۆسن تۈزەپتۇ،
زېمىننىڭ كۆكسىگە بىر سۈرەت سىزىپ.

مەن ئاشۇ زېمىندا تۇغۇلغان ئىدىم
ھەر ئۈچۈم تۇپراقتا كىندىك قېنىم بار.
مەن گەرچە يىراقتا تۇرساممۇ لېكىن،
يۇرتۇمغا قوياشتەك مۇھەببەتتىم بار.

قارىغاي

ئويلىدىم: ۋۇجۇدۇم بىر تامچە بولسا،
تامچىسام ھەر غۇنچە ئۈستىگە ئاستا.
نە ئارمان، بەخش ئېتىپ پاكلىق، گۈزەللىك،
قۇرۇسام، ئۈمىدىم گۈل-چېچەك ئاچسا...

ئېلىپتەك قەدىڭگە مەھلىيا كۆڭۈل،
شەنىڭگە قەسىدە ئوقۇيدۇ ھەر ئان.
ھېكمەتلىك، ھىممەتلىك ئېگىز تاغلارنىڭ،
زۈمرەتتەك باغرىدا قىلسەن جەۋلان.

جالالدىن بە ھرام

قۇملۇقتىكى ئاتىش

(پوۋېست) *

بىر نەچچە كۈنلەر ئۆتۈپ كەتتى. كامىل ھەر كۈنى كەچتە لەيخۇا بىلەن ئۈزۈندىن-ئۈزۈن پاراڭلىشىپ ئولتۇراتتى، باغدىكى كۆكتاتلىقتا بىللە ئىشلەيتتى. ئۆرۈكلەرنىڭ ئاياغلىشىپ تەكە پىشىپ قالغانىدى، ئۇلار يۇمشىغان تەكلەرنى ئاۋايلاپ ئۈزۈشەتتى. كۈنلەر ئۆتكەنسېرى لەيخۇادىكى ئۆزگىرىشلەرمۇ ئۆزگىچە ئىدى. ئۇ ئەتىگەندە تۈرۈپ مومايغا چوڭقۇر تەزىم بىجا كەلتۈرەتتى. ھەر كۈنى ئۆگەنگەن تىللىرىنى كېچىچە يادلاپ ئەتسى ناھايىتى تەستە: « ئانا مەن تاماك ئەت »، « ئانا مەن سۇ ئەكىلە » دېگەندەك گەپلەرنى قىلاتتى. موماي بەزىدە كۈلۈپ، بەزىدە تۈزىتىپ ئۆي جابدۇقلىرىنىڭ ئىسمىنى ئۆگىتەتتى.

— قانداق قىلارمەن، مەن بۇ ئىككىسىدىن ئەنسىرەپلا قالدىم، — دېدى نېۋىخان قوشنىسى ھەۋزىنىيازخانغا، — بۇ قىزنى كەتكۈزۈۋېتىشكە كۆزۈم قىمايدۇ... بىرەر ئىش چىقىرىپ قويارمۇ دەپ يۈرىكىم سۇ.

— ۋاي بايقۇش، كۆمسەم پىشامۇ، ياپسام پىشامۇ دېمەي ئاخۇنۇمنى چاقىرىپ نىكاھ قىلدۇرئۆتەيسلە، باشلىرى ساقىيدۇ.

— دېمەككە ئاسان، ئەل-مەھەللىلەر نېمە گەپلەرنى قىلار... لېكىن بۇ ئىككىسى...

— خۇدايىم كۆڭلىگە ئىنساب بېرەر، ياشلارنىڭ كۆزىگە يىڭناسقۇدەك تولا كىرىۋالسىلا...

نېۋىخان ئۆيگە قايتىپ كىرگەندە كامىل تىزىغا قىسۋالغان بوغىنى تىكىپ ئولتۇراتتى. ئۇ ھەر كۈنى بىرەر نەرسىنى باھانە قىلىپ ئانىسىنى ئۇخلىتىپ قويۇپ، لەيخۇانىڭ يېنىغا كىرىپ پاراڭلىشىپ چىقاتتى.

— ئانا قوشنىلارنىڭكىگە چىقتىلىما، — دېدى كامىل بوغىغا دەرەپشە تىقىۋېتىپ.

— شۇنداق بالام، پۇغانىم ئۆرلەپ، — نېۋىخان جىمىپ كەتتى، — بالام بۇ

قىزنى قاچانغىچە يوشۇرۇپ يۈرۈمىز. زادى قانداق قىلماقچىسەن؟

— ئانا، خاتىرجەم بولسالا، ئەتە شەھەرگە چىگت ئەكىرىمەن، قايتىپ كېلىپلا ئىككىمىز يېزىلىق ھۆكۈمەتكە بېرىپ، قىزىل قەغەز ئالىمىز.
— قىزىل قەغەز؟

— شۇنداق، مەن لەيخۇا بىلەن پۈتۈشتىم...
— ئۇنىڭ نوپۇسى بولمىسا كەنت تەشكىلى قەغەز قىلىپ بېرىمىدۇ؟ كەنتنىڭ تونۇشتۇرۇشى بولمىسا يېزىلىق ھۆكۈمەت قانداق ئىگە بولۇپ قىزىل قەغەز بېرىدۇ؟ ئۇنىڭ ئۈستىگە كەنت تونۇشتۇرۇشى ئىگە مېھرىدىن ئىگە مېھرىدىن تەستىقى بىلەن كېسىلىدۇ ھەم ئىگە مېھرىدىن تەمىنى بېسىلىدۇ.

— ۋاي-ۋاي ئانا، نېمانچە كۆپ ئىگە مېھرىدى بۇ، ئۇنىسا ئۇنىدى، ئۇنىمىسا سىلىنى، ئۇنى ئېلىپ شەھەردە بىرەر ساڭدا ئىشلەيمەن، مېنى سايە قىلغان خېلى-خېلى يەرلەر بار.

— ساراڭ بولدىڭمۇ، مەن قېرىغان چېغىدا ھېچنە رىگە بارمايمەن. بولدى بۇ ئىشنى سەن قايتىپ كەلگەندە سۆزلىشەيلى. ئەتە يولغا چىقىدىكەن سەن. بالدۇرراق ئۇخلا، — دېدى ئانا يەرگە قاراپ جىمىپ كەتكەن ئوغلىغا قاراپ، — ھە راست، ئۇ قىزغا ئەتە ماڭدىغانلىقىڭنى ئېيتىپ قويغاچ تەخسىدىكى تەكىنى ئەكىرىپ بەر. ئانىسىنىڭ ئاخىرقى سۆزىدىن خۇشال بولغان كامىل ئۇندىمەي چىقىپ كەتتى. ئۇ قازناققا كىرگەندە لەيخۇا ئۇنى ساقلاپ ئولتۇراتتى.

— لەيخۇا مەن ئەتە شەھەرگە كىرىدىغان بولۇپ قالدىم، — دېدى كامىل تەخسىنى ئۇنىڭغا تۇتقۇزۇپ، — ھېلىقى ئىشنى مەن كەلگەندىن كېيىن بېجىرەيلى بولامدۇ؟

— سىز قاچان كېلىسىز؟ — دېدى قىز ئېغىر تىنىپ، — سىز بولمىسىڭىز مەن... مەن...

— مەن پاتلا قايتىپ كېلىمەن، كوچىغا كۆپ چىماڭ-ھە!
— گېپىڭىزنى ئاڭلايمەن، — قىزنىڭ چىرايلىق كۆزلىرى ياشقا لىق تولدى. ئۇ ئاستا سىلجىپ كېلىپ يۇمشاق، ئاپئاق بىلەكلىرى بىلەن كامىلنىڭ بوينىغا گىرە سېلىپ كۆزلىرىگە ئۈزۈنغىچە تەلمۈرۈپ قارىدى. كامىل ئۇنىڭ بەللىرىدىن سىلىققىنە ئۆزىگە تارتتى ۋە بىردىنبىلا باغرىغا بېسىپ قۇچاقلدى... كامىلنىڭ بۇرۇتلىرى، ئەمدىلا ئېگىزلىغان يىرىك لەۋلىرى تومپىلاق، ئويماقتەك ھال رەڭ لەۋلەر ئۈستىگە چىڭ بېسىلدى... قازناقنى غۇۋا يورۇتۇپ تۇرغان جىن چىراغنىڭ چېچەكلەپ كەتكەن پىلىكى پاس، پاس قىلىپ ئىككى قېتىم ئېتىلدى. چۈنكى كامىلنىڭ 26 يىللىق ھاياتىدا ئايال زاتىنىڭ يۇمران لەۋ بۇلاقلىرىدىن تۇنجى قېتىم شەربەت ئىچكىنىگە ئۇ شاھىت بولۇپ تۇراتتى... — مەن چىقىپ كېتەي، — دېدى كامىل ھاسىرىغىنىچە ئاستا پېچىرلىدى، — بىر ھەپتە ئىچىدە قايتىپ كېلىمەن.

دۇنيادا كۈتۈشتىن ئېغىر مەنۇتلار بولمىسا كېرەك، بولۇپمۇ بىر-بىرىگە تەشئالىق بىلەن تەلپۈنگەن ئىككى يۈرەك ئايرىلغاندا مەنۇتلار كۈنلەرگە، كۈنلەر يىللارغا ئۆزگىرىدۇ، قۇياشقا قارايسەن، گويا ئۇ بىر ئورۇندا قېتىپ قالغاندەك. دەل-دەرىخلەر سۈكۈت ئىچىدە. ئاھ بۇ كۈنلەر نېمانچە ئۇزاق تۇ دەپ نالە قىلسەن، كۆڭلۈڭ سۇ

ئىچكۈدەك بىرەر جاۋاب يوق، ئۆزۈڭنى ھەرخىل ئىشلارغا جوراپ باقسەن، يەنىلا ئىچىڭ تىت-تىت، چاپسانراق ئۇخلاي دەپ كۆزۈڭنى يۈمسەن، ئۇيقۇ ساڭا يات. ئەتنىڭ كەلمىكى بەسى مۈشكۈل. يوللارغا قاراپ كۆز گۆھىرىڭ ئېقىپ تۈگەيدۇ. گويا ۋاقىت ئارقىغا ماڭغاندەك.

تۇنجى قېتىم ئۇيغۇر يىگىتىنىڭ كۈچلۈك، ھارارەتلىك بەدىنىدىن جەننەتنىڭ ھۇزۇرىنى ئالغان لەيخۇا ئەنە شۇنداق تاقەتسىزلەنمەكتە ئىدى. ئۇ ۋاقىت ئۆتكۈزۈش ئۈچۈن بىرەر دەقىقىمۇ جىم ئولتۇرمىدى. كىرلەرنى يۇيۇپ شاخلارغا ئىلەتتى. ھويلا-ئارام، باغلارنى قايتا-قايتا تازىلايتتى. قويلارغا قاراپ ئېغىلىنى ئادالايتتى. تاماق ئېتەتتى، ئىسلىشىپ، قارىداپ كەتكەن كورا، رو قاقچىلارنى قۇم بىلەن ئاقارتىپ يۇياتتى... ھەتتا ئۇ قىشچە سارغىيىپ كەتكەن تام بورىلىرىنىمۇ دەسماللاپ يۇدى. موماي بۇ قىزنىڭ تىنىم تاپماسلىقىغا قاراپ ئىچىدە: ھەي نامراتلىق ئىچىدە چوڭ بولغان كەمبەغەل بالىلىرى ئۈچۈن دۇنيادا جاپا-مۈشەققەت دېگەن نەرسە يوق، دەپ بېشىنى ئېغىتاتتى. لەيخۇا ئۆزىنى ئىشقا ئۇرۇپ ۋاقىت ئۆتكۈزۈۋاتقان ئالتىنچى كۈنى نامازشام ۋاقتىدا كەنتكە يېقىنلاپ كېلىۋاتقان كامىل چەكسىز شېرىن خىياللارغا چۆمۈپ ناخشىسىنى باشلىۋەتتى.

خەنزۇ كەشنى خەي دەيدۇ،
تۇرۇپ، چامغۇرنى سەي دەيدۇ.
كىچىككەنە قارا كۆز
قىچقارسام لەۋەي، دەيدۇ.

جان دوست كىچىككەنە ياتۇخان ①
قىچقارسام لەۋەي دەيدۇ.

كامىل ناخشىسىنى ئېيتىپ، ئاتلىرىنى جېدەللەپ، ھەيدەپ كەنتكە كىرىپ كەلگەن بۇ پەيتتە كەچلىك تامىقىنى يەپ بولغان لەيخۇا موماينىڭ پۈت-قوللىرىنى، دولىسىنى مۇجۇپ تۇتۇۋاتاتتى. لېكىن ئۇنىڭ كۆزلىرىنىڭ پات-پاتلا سىرتقا تاشلىنىۋاتقانلىقى موماينىڭ نەزىرىدىن ساقىت ئەمەس ئىدى.

— بولدى قىزىم، خۇدايىم بىر چېنىڭغا مىڭ جان بەرسۇن، پاختىدەك يېنىكلەپ قالدىم، سەنمۇ ھېرىپ كەتتىڭ، چىقىپ ئارام ئال، — دېدى موماي قىزنىڭ بېشىنى سىلاپ.

— خوش، — دېدى لەيخۇا مومايغا تەزىم قىلىپ.
لەيخۇا ياڭاق تۈۋىدىكى كېڭىز سېلىنغان سۇپىدا ئولتۇراتتى. ھويلا جىمجىت ئىدى. پەقەت باغدىكى ئوتلار ئارىسىدىن كېلىۋاتقان چېكە تىكلەرنىڭ چىرىلداشلىرى، شاخلار ئارىسىدا تومۇزغىلارنىڭ توختىماي چىرىلداشلىرى ئاڭلىنىپ تۇراتتى. بىر كۈن كەچكىچە تومۇزدا قىزىپ كەتكەن بىپايان قۇملۇقتىن كۆتۈرۈلگەن ئىسسىق ئۇپتىن كەنت ئىچى دېمىق ئىدى. قۇم بارخانلىرى ئارقىسىدىن يېرىم ئاي كۆتۈرۈلدى. ھويلا ئىچى گىرىمىسەن

① ياتۇ — قىزچاق دېگەن مەنىدە.

نۇر ئىلكىدە سۈكۈتكە چۆمدى .

— كامىلى...

لەيخۇا ھويلىغا كىرىپ كەلگەن كامىلىنىڭ ئالدىغا ئۇچقاندەك باردى-دە، ئۇنى چىڭ قۇچاقلۇۋالدى. كامىلىمۇ ئىشتىياق بىلەن ئۇنى باغرىغا چىڭ باستى-دە، چوڭ ئالغانلىرى بىلەن قىزنىڭ قاپقارا چاچلىرىنى سىلىدى...

ھويلىدىكى ئاۋازنى ئاڭلىغان موماي چىقىپ، ئىشىك بوسۇغىسىنى ئاتلىمايلا ئۆيگە كىرىپ كەتتى. چۈنكى ئۇ ھويلا ئوتتۇرىسىدىكى بىر جۈپ كۆلەڭگىنى غىل-پاللا كۆرۈپ قالدى...

— ئانام ئۇخلىدىمۇ؟

— ياق، كىرىپ چىقىڭ، مەن سىزنى ساقلايمەن .

كامىل ئانىسىدىن ھال-ئەھۋال سوراپ، ئۇنىڭغا ئالغاچ كەلگەن تاتلىق-تۈرۈملەرنى قولغا تۇتقۇزۇپ، ئۇنىڭ لەيخۇا توغرىلىق قىلغان گەپلىرىنى ئاڭلاپ ئولتۇردى. ئوغلىنىڭ جىم بولۇپ قالغانلىقىنى كۆرگەن ئانا چارچاپ قاپتىمەن، مەن ئۇخلاي، دېدى-دە، موڭلا چۈشتى. ئانىسىنى ئەدىيال بىلەن يۆگەپ قويغان كامىل ئۇ ئۇخلىغىچە شەپە بېرىپ ئۆيدە يانپاشلىدى .

كامىل ئانىسىنىڭ يېنىك پۇشۇلدىشىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن پۇتنىڭ ئۇچىدا دەسسەپ ئاۋايلاپقنا قازناق ئىشىكىنى ئاچتى. ئۇ كىرىشىگىلا لەيخۇا ئۆزىنى ئۇنىڭغا ئاتتى. كامىل قىزنىڭ تېخىمۇ زىلۋاللىشىپ كەتكەن بەرنا قەددىگە تويماي قاراپ كەتتى. ئۇنىڭ كىيىۋالغان كېلەڭسىز كۆڭلىكى ئۆزگىرىپ قالغانىدى .

— مەن ئۆزۈم بەللىرىنى قورۇپ، ئېتىكىنى پۈكۈپ قايتىدىن تىكىۋالدىم، — دېدى لەيخۇا كۈلۈپ، — قانداق، بوپتىمۇ؟

— بەك چىرايلىق بولۇپ كېتىپسىز، سىزنىڭ قولىڭىز راستتىنلا بىر گۈل، — دېدى كامىل قولىدىكى قەغەزگە ئورالغان بولاقنى قىزغا تۇتقۇزۇپ، — قاراپ بېقىڭ، سىزگە يارامدۇ؟

لەيخۇا بولاقنى ئېچىپ نېپىز چاقماقلىق يېشىل رومال، بىر كۆڭلەكلىك رەخت، چىرايلىق تىكىلگەن ئاياغنى كۆرۈپ ئۇزۇن قاراپ كەتتى ۋە كۆزلىرىدىكى لىپمۈلپ ياشلار بىلەن كامىلىنىڭ كۆكرىكىگە ئاستا باش قويدى .

— بۇلار ماڭا مۇھىم ئەمەس، — دېدى قىز ئېسەدەپ، — ماڭا سىز بولسىڭىز كۇپايە . شۇنداقتىمۇ رەھمەت. مىڭ رەھمەت .

ئۇلار ياغاچ سۆكىدە يانمۇيان ئولتۇرۇشتى، قىز يىگىتنىڭ مۇرىسىگە بېشىنى قويۇپ، نازۇك قوللىرىدا ئۇنىڭ تاۋلانغان ئۇچۇق مەيدىلىرىنى سىلىدى. يىگىتنىڭ كۈچلۈك بىلەكلىرى نازۇك بەللەرنى قاماللىدى. قايماقتىن دۇر پەنجىرىگە ئۇرۇلغان شامال لاپلا قىلىپ چىراغنى ئۆچۈردى. قىز سىلجىغىنىچە يىگىتنى تېخىمۇ چىڭ قۇچاقلدى. يىگىتمۇ تومۇرلىرىنى يېرىۋەتكۈدەك، مەۋج ئۇرۇۋاتقان قان، يۈرەك ئۇرۇشىدىن ھاسىراپ قىزنى قانماي-قانماي سۆيىدى .

— ئاھ كامىلى ئاكا... سىز... سىز نېمانداق ياخشى، — قىز ئاستا شىۋىرلىدى .

— لەيخۇا... لەيخۇا مېنىڭ جېنىم، مېنىڭ كىچىككىنە قۇشقۇچۇم .

پۈتۈن ۋۇجۇدى قىيام بولۇپ ئېرىپ كەتكەن ئىككى تەن كۆزلىرىدىن چاقنىغان تەشئالىق نۇرلىرى، شېرىن-لەزىز ئارزۇلىرى بىلەن تاقەتسىز ھالدا بىر-بىرىگە بىر دەققە قارىدى-دە، ياغاچ سۆكىگە قىنگايدى. قىز تۈگۈلۈكتىن قاراپ تۇرغان ئاي ئورغىنىنى كۆرگەندە كۆزلىرىنى چىڭ يۇمدى. ئايىمۇ خىجىل بولغاندەك نېپىز ھەم سۈزۈك بۇلۇت رومىلى ئىچىگە يوشۇرۇندى.

— كامىلى ئاكا، — پۈتۈن ئىختىيارىنى يىگىتكە تاپشۇرغان قىز ئاستا شىۋىرلىدى.

— ھە نېمە دەيسىز؟

— ماڭا ئۇيغۇرچە ئىسىم قويۇپ بەرسىڭىز؟

— نېمە ئۈچۈن؟

— سىز ئۈچۈن... ھەممە ئۈچۈن...

— لەيخۇا... لەيخۇا... — تەكرارلىدى كامىل، — تاپتىم لەيلىگۈل بولسۇن...

— نېمانداق جىق؟

— بۇ بىر گۈلنىڭ ئىسمى... لەيلى دېسەكمۇ بولىدۇ.

— لەيلى؟ — يىگىتنى قۇچاقلاپ تۇرغان قىز ۋىلىققىدە كۈلۈۋەتتى، — بۇ ئىسىم

بولدىكەن، ماڭمۇ ياقىدۇ.

— راستمۇ؟

— راست بولمايچۇ، مەن سىز ئۈچۈن ھەممىنى، ھەممىنى قىلمەن. بۇنى

بىلەمسىز؟

— بىلىمەن.

ئۇلار قايتىدىنلا قېنىشماي سۆيۈشۈپ كۆڭۈل ئارزۇلىرىغا قېنىشتى...

ئەتسى ئەتىگەندە كەنت تەشكىلىگە خەت ئالغىلى كەتكەن كامىل ھايال

بولمايلا قايتىپ كەلدى، ئۇ لەيخۇاغا ماللارنىڭ يەيدىغان پىچىنى تۈگەپ قالغانلىقى

ئۈچۈن «پاشلىق» قا بېرىپ ئىككى كۈندە قايتىپ كېلىدىغانلىقىنى ئېيتىپ كېتىپ قالدى.

ئەتىگەندىلا ئىستېمىسى ئۆرلەپ سەل تاتىرىپ قالغان لەيلى كامىلغا چاندۇرماي ئۇنى

ئۈزىتىپ قويدى. لېكىن قىزنىڭ بىسەرەمجان ھەرىكەتلىرىگە، تاتىرىپ سۈزۈلۈپ قالغان

چىرايىغا سەپ سالغان موماي چۈشلۈك تاماق ۋاقتىدا ئۇنىڭ پىشانىسىنى تۈتۈپ چۆچۈپ

كەتتى.

— ۋاي خۇدايىم، كېسەل بولۇپ قالغان ئوخشىمامدۇ بۇ قىز، — دېدى موماي

ئۇخلاش ئىشارىتىنى قىلىپ ۋە ياستۇقنى كۆرسەتتى. لېكىن لەيلى ھېچقىسى يوق،

دېگەن ئىشارە بىلەن كۈلدى. بۇ ئەسنادا ھويلىدا «نېۋىخان، ھاي نېۋىخان، بارمۇ

سلى» دېگەن ئاۋاز بىلەن تەڭ كەنت باشلىقى ئىگەمبەردى ئۆيگە ئالدىراپ

كىرىپ كەلدى. نەگە قېچىشنى بىلمىگەن لەيلى ئورنىدىن تۇرغىنىچە ئاناردەك قىزىرىپ

يەرگە بېقىپ تۇردى. ئىگەمبەردى قىزنىڭ تۇخۇمدەك سوزۇق يۈزلىرىگە، رومىلىنى

كۆتۈرۈپ تۇرغان قارا قوڭۇر قىرغىم چاچلىرىغا، ھېيىقىش، تارتىنىش مۇجەسسەملەنگەن

مەسۇم چىرايىغا ئاچكۆزلەرچە تويماي قاراپ قالدى. قىزنىڭ ئۆزگىچە ھۆسن-جامالىدىن

ئۇنىڭ راستىنلا خەنزۇ قىزى ئىكەنلىكىنى جەزىملەشتۈرگەن ئىگەمبەردى تۈكۈرۈكىنى

تەستە يۈتتى-دە، ئىچىدە پاھ، پاھ كامىلغا خۇدايىم بېرىپتۇ بۇ نازىنىنى، قازا بۇ

خەنزۇ سەتەگنىڭ ئۈزلۈقنى، خام يېگۈدەكلا پاقلا نكە نغۇ بۇ... كامىلىنىڭ خەت بېرسەن دەپ ئۇرۇشقىنىچە باركەن ئەمەسمۇ، دەپ ئويلىدى - دە، نېۋىخانغا چەكچەيدى، لەيلى موماينىڭ كۆز ئىشارىسىنى سەزگەندەك تېزلا مېڭىپ چىقىپ كەتتى.

— بۇ كىم بولدى، نېۋىخان؟ پارتىيىدىن، تەشكىلدىن، ئاممىدىن يوشۇرۇپ ساقلىغىدەك قايسى سىنىپى دۈشمەن بۇ؟!

ئىگەمبەردىنىڭ بازغاندەك ئېغىر ئۇرۇلغان سۆزىدىن ئۆزىنى يوقىتىپ قويغان نېۋىخان ئەھۋالنى قىسقىچە بايان قىلىپ ئۆتتى. ئىگەمبەردى ئىچىدە ھېلىمۇ ياخشى ئەقلىمنى جورۇپ كامىلىنى «پاشلىق» قا يولغا سېلىۋېتىپتەن، بولمىسا بۇ پەرىزات ئۈچۈن كامىل جېنىنى تىكەتتى، مەن تۇرغىچىدا ئۇ ئىلىكىنى سەن شورامنىڭ، دېگەنلەرنى كۆڭلىدىن ئۆتكۈزدى.

— ئەمدى قانداق قىلساق بولار، كەنت باشلىقى، — دېدى موماي ئىگەمبەردىگە يېلىنىپ، — كامىل پاشلىقتىن يېنىپ كېلىپلا قىزىل قەغەز ئالغىلى يېزىلىق ھۆكۈمەتكە بارماقچى، ئۆزلىرى ئىككىلىك خەت قىلىپ بېرەلەمدىلىكى؟

— ئىككىلىك خەت... بۇ نېمە گەپ ئۆزى، — ئىگەمبەردى تۈكۈرۈكلىرىنى چاچرىتىپ قايناپ كەتتى، — بۇ بىر قارا نوپۇس، تېگى - تەكتى ئېنىق بولمىغان كەلگۈندى، سىلى ئۇنىڭ ئەسلى سىنىپى تەركىبىنى بىلەملا، بۇزۇق ئۇنسۇرنىڭ ئەۋلادىمۇ، پومپىچىكلارنىڭ پۇشتىمۇ؟ كىم بىلىدۇ ھۆكۈمەتنىڭ تۈرىدىن قېچىپ يۈرگەن جىنايەتچىمۇ؟

موماي لەيلىگە ئارتىلغان بۇ قالپاقلاردىن قورقۇپ كەتتى، گويا ئۇ ئۆزىنى چوڭقۇر پاتقاققا كىرىپ قېلىپ چىقالمايۋاتقاندا ھېس قىلدى. ئەگەر ئىگەمبەردى ئېيتقان گەپلەرنىڭ بىرەرى راست بولۇپ قالسا، بۇ ئائىلىنىڭ تۈگەشكىنى شۇ... دەپ دېمى ئىچىگە چۈشۈپ كەتتى. سىنىپى كۈرەش بۇنداق ئىنچىكە دەۋرلەردە ھېچنېمە دەپ بولمايدۇ. لېكىن موماي لەيلىنىڭ ئۇنداق ئەمەسلىكىگە چىن كۆڭلىدىن ئىشەنەتتى.

— ئۇ نامرات ئائىلىنىڭ قىزىكەن، ئاچارچىلىق دەردىدە ئانىسى بىلەن دادىسى ئۆزىنى ئۆلتۈرۈۋاپتۇ...

— ما گەپنىڭ ئۈزلۈقنى كۆرەيمۇ، كەمبەغەل بولسا پارتىيىگە ئىشەنمەمتى. پارتىيە زامانىسىدا كىم ئاچتىن ئۆلۈپتۇ؟ پارتىيىگە، سوتسىيالىزمغا قارشى جىنايىتىدىن قورقۇپ ئۆلۈۋالغان گەپ... كېسىپ ئېيتىمەنكى بۇ بىر ئىشپىرۇن ①.

— نېمە دېگەنلىرى ئۇ، بىر چىرايلىق تۇرنى تۇرسا، نەدىمۇ ئىشت بۇرۇن بولسۇن.

— نېمە جۆيلىدىلا، ئىشپىرۇن دەۋاتمەن، ئۇختىلىمۇ؟

— ئۇز كەنت باشلىقى، ئۆزلىرىدىن خۇش بولۇپ كېتەي، ئۇ قىزغا...

— بولدى كاپشىمىسلا، ئۇنى كەنت تەشكىلىگە ئاپىرىپ تېگى - تەكتىنى تەكشۈرۈمىز، ئەگەر مەسىلە چىقسا يۇقىرىغا مەلۇم قىلىمىز، سىلىمۇ بۇنىڭدىن قېچىپ قۇتۇلالمايلا.

ئىگەمبەردى چىقىپ كېتەر ۋاقتىدا قازناق ئۆيگە كىردى. ئىگەمبەردىنىڭ ئاچچىقلاپ ۋارقىرىغان ئاۋازىنى ئاڭلىغان لەيلى ئەنسىز خىياللار ئىلكىدە قورقۇپ ئولتۇراتتى.

① ئىشپىيون دېمەكچى.

ئىگە مېھرىدى قىزنىڭ يۇمران ئىگە كلىرىنى ئىككى بارمىقى بىلەن كۆتەردى-دە، ئۇنىڭ چىرايلىق قارا كۆزلىرىگە، تال-تال قاشلىرىغا، مۇلايىم سۈزۈك يۈزلىرىگە، كىچىك ھال رەڭ لەۋلىرىگە ئۇزۇن قاراپ كېتىپ يەنە بىر قېتىم تۈكۈرۈكىنى غورت قىلىپ يۈتتى ۋە كۆك تاماكتا قارىداپ كەتكەن قاپقارا ئاراش چىشلىرىنى كۆرسىتىپ سەت ھىجايىدى...

ئىگە مېھرىدى كېتىپ ئۇزۇن ئۆتمەيلا ھويلىغا ئۈچ مېنىڭ كىرىپ كەلدى. ئۇلار موماينىڭ ۋارقىراپ-جارقىراشلىرىغا، يالۋۇرۇپ، يېلىنىشلىرىغا پەرۋامۇ قىلماستىن، لەيلىنىڭ قولىنى باغلاپ ئېلىپ ماڭدى. بۇ ۋاڭ-چۈڭنى ئاڭلىغان ھەۋزىنىيازخان مومايمۇ ھويلىغا كىرىپ كەلدى. قەھرىمۇ-زەھرىمۇ بار بۇ موماينىڭ باغلاقلىق لەيلىنى كۆرۈپ جەھلى قاتتى:

— ھەي بۆكىنى ئال دېسە، بېشىنى كېسىدىغان نائەھلىلەر، مۇشۇ تۇرۇلغىنىڭ بالسىدەك كىچىككىنە قىزنى باغلىماڭ تەشكىلىنىڭ بىكار نېنىدىن قۇرۇق قالاتتىڭ؟ ھەي قارا مەدەك، لايدىن سۈزۈۋالغان قوزۇق، — دېدى موماي ئېگىز سويما باش، قاراموتۇق بىرىگە قولىنى شىلتىپ، — سېنىڭ ئاشۇ ئارىدەك قوللىرىڭدىن مۇشۇ قىز قېچىپ قۇتۇلالامتى؟ — موماي بىردىنلا قايرىلىپ پاكار دىققەت بىرىگە ۋارقىرىدى، — سەن ساقال تارغىقى قولۇڭدىكى ئۈچ قىرلىق كالتىكىڭنى چىنەپ ئۇ قىزنىڭ چېنىنى ئالامتىڭ؟ ۋۇي ئالىقاناتلار، ۋۇي قىزىل كۆز ئالەكلەر، قۇمتامنىڭ بەدىنىگە چىققان مەرەزلەر، نەدىندۇر بۇ خەۋەرنى ئاڭلاپ ھويلا ئالدىغا ئولاشقان دېھقانلارمۇ يۇلغۇن تېلىدەك نازۇك بىر قىزغا دېۋىدەك ئۈچ ئەرنىڭ يامشىپ باغلاشلىرىنى كۆرۈپ غۇدۇراشماقتا ئىدى، — قولىنى يېشىۋەتسە كچۇ، — دېدى موماينىڭ ئۆزىنى «ئالا گەدەن» دەپ تىللىشىدىن ئەنسىرەپ تۇرغان تازچاق بىرى.

بۇ ئۈچ چاپارمەن ھەۋزىنىيازخاننى بىر تىپىك بىلەن يەر چىشلەتكەنمۇ بولاتتى. لېكىن ئۇنىڭ ئوغلىنىڭ يېزىلىق ھۆكۈمەتتە ئەمىلى بارلىقىدىن قورقۇپ چىقىلالمىدى، شۇنداقتمۇ لەيلىنى ئېلىپ چىقىپ كەتتى.

لەيلىنى كەنت تەشكىلىگە ئېلىپ كەلگەندە ئەر-ئايال ئەزالاردىن بولۇپ ئون نەچچە ئادەم ھويلىغا يىغىلىپ قالغانىدى. مېنىڭلارغا ئەگىشىپ كەلگەن ئەر-ئايال دېھقانلار ۋە ئۇششاق بالىلار قوشۇلۇپ كەنت تەشكىلى بىردەمدىلا ئادەمگە تولدى. ئىگە مېھرىدى قوللىرىنى شىلتىپ ۋارقىرايتتى. چىرايى سۈتتەك ئاقىرىپ كەتكەن لەيلى قورققىنىدىن غال-غال تىترەيتتى.

— مۇنۇچ، — دېدى بىر ئايال توپ ئىچىدىن، — ئۇنىڭ نەرى ئىشپىرۇنغا ئوخشايدۇ. مۇشتۇمدەكلا قىزكە نغۇ!

— كەنت باشلىقى دېمىدىمۇ، — دېدى ساقاللىق بىرى گارتتىدە كىكىرىپ قويۇپ، — ئۇ قېچىپ يۈرگەن قارا نوپۇس، بۇزۇق ئۇنسۇركەن، كەنتىمىزگە ئوت قويارمىش...

— ئالجىما، قاپباش، — دېدى بىر ئاقساقاللىق بوۋاي، — ئۇنىڭ قولىدىن شۇنچىلىك ئىش كېلىدىغانلىقىغا جىن-شاياتۇنلارمۇ ئىشەنمەيدۇ. قارىمامسەن ئۇنىڭ ھالىغا.

— بىردەم تىم تۇرۇڭلار، — دېدى ئىگە مېھرىدى ۋارقىراپ، — ھەممىمىز ھوشيار بولايلى، سىنىپى كۈرەش دېگەن بىر تامچە سۇدىمۇ ئەكس ئېتىدۇ. سىنىپى كۈرەش

ماڭساق سايىمىزدا، ياتساق يېنىمىزدا، تاماق يېسەك چوكمىزنىڭ ئۈچىدا بولىدۇ، ھە مانا ھەتتا چىشلىرىمىزمۇ بىر-بىرىگە تېگىپ سىنىپى كۈرەش پەيدا بولىدۇ... ئىگە مېھرىدى ئاغزىنى يوغان ئېچىپ چىشلىرىنى كاس، كاس قىلىپ ئاۋاز چىقىرىۋىدى، كۆپچىلىك پاراقىدە كۈلۈپ كەتتى.

— كەنت باشلىقى، — دېدى ئاغزىدا بىر تالمۇ چىشى قالمىغان بىر موماي پىشلىداپ، — ھەممە يەردە سوڭۇلداپ يۈرگىنىگە قارىغاندا، سىنىپى كۈرەش دېگەن نېمە يورغىلايدىغان بىر نېمە ئوخشىماتما؟

— ئاغزىڭغا يوق قىسماق قېرى، يورغىلايدىغانغا ئۇ سېنىڭ يىپ ئىگىرىدىغان چاقىڭ ئەمەس.

كۆپچىلىك قايتىشتى. ئۇلار كەنت باشلىقىنىڭ ئاغزىغا سىنىپى كۈرەش يوشۇرۇنۇپتۇ، دېسە، يەنە بەزىلەر ئۇنىڭ چىشلىرىمۇ بىر-بىرى بىلەن پىتتاشالمايدىغان ئۇرۇشقاق نېمىلەر... دەپ ھەزىل قىلىشتى. ئىگە مېھرىدى مېنىڭلارغا لەيلىنى مال ئېغىلى قېشىدىكى نەرسە-كېرەك قويغان ئامبارغا سولاپ قويۇشنى ئېيتىپ تەشكىل قورۇسىدىن چىقىپ كەتتى. ئۇ ئەمدىلا كېتىپ تۇرۇشىغا يوتقان-كۆرپە، كىگىزلىرىنى كۆتەرگەن نېۋخان بىلەن ھەۋزىنىيازخان كەنت تەشكىلىگە كىرىپ كەلدى.

ئىككى موماي ۋارقىراپ-چارقىراپ يۈرۈپ مېنىڭلارغا ئىشكىنى ئاچقۇزۇپ لەيلىگە ئورۇن راسلاپ، ئۆزلىرى بىلگىنىچە ئىما-ئىشارىلەرنى قىلىپ، قىزنى بىر ئاز خاتىرجەم قىلىپ قايتىپ كېتىشتى.

ئەلئابد ئېغىر ئۇيقۇغا پاتقاندا پانۇس كۆتەرگەن بىر كىشى مال ئېغىللىرىنى، ھويلىلارنى بىر قۇر ئايلانغاندىن كېيىن لەيلىنىڭ ياتقى ئالدىدا بىر پەس توختىدى. ئىشكىگە قۇلاق يېقىپ تىڭشىدى. شۇندىن كېيىن ئاياغ ئاستىغىلا غۇۋا بىر دەستە نۇر چۈشۈرۈپ تۇرغان پانۇسنى كۆتۈرۈپ ھويلىنىڭ غەرب تەرىپىدىكى كىچىك ھۇجرىغا كىرىپ كەتتى. ئۇ كىرىپ كېتىپ ئۇزۇن ئۆتمەي كەنت تەشكىلى قوراسىنىڭ تېمىدىن گۈپلا قىلىپ بىر قارا كۆلەڭگە سەكرەپ چۈشتى. ئۇ قاراڭغۇ تام دالدىسىدا بىردەم توختىدى. ئۇنىڭ يۈرىكى ئۆزىگە ئاڭلانغۇدەك ئۇراتتى. ئۇ لەيلىنىڭ ياتاق ئىشكىگە كۆز سالاتتى. تاقەتسىز تاقىلداۋاتقان نەپسى بالاسىنىڭ تەسىرىدىن دەمەمۇ دەم تۈكۈرۈكىنى يۇتاتتى. مانا بۇ كىچىك بالاسىنى ئوۋلاش ئۈچۈن كەلگەن تۈن بۆرسى ئىگە مېھرىدى ئىدى...

ئەلئابداتا نۇرغۇن قىز-چوكانلارنى ئوينىتىپ خام كېكىرىپ قالغان ئىگە مېھرىدى لەيلىنى بىر كۆرۈش بىلەن ئۇنىڭ پۈتۈن ۋۇجۇدىنى ھايۋانى نەپسى ئۆز ئىلكىگە ئالغانىدى.

ئىگە مېھرىدى ئىشكىگە سېلىنغان قۇلۇپنى ئېچىپ ئىشكىنى ئىتتەردى. لېكىن ئىشك ئىچىدىن تاقالغان ئىدى. ئۇ خېلى ھەپلىشىپ ئاچالمىدى. خەپ ئۆلمىگەن قېرىلار... دەپ ئىككى موماينى تىللىدى. چۈنكى ئۇ، بۇ پىلاننى ئىككى مومايدىن كۆرگەنىدى. ئۇ ئاخىرى ئىشك ئاستىدىكى يۇچۇققا قولىنى تىقىپ كۈچەپ بىر كۆتۈرۈشى بىلەن ئىشك ئىلىنچىكى بوسۇغا تۆشۈكىدىن ئاچراپ چىقىپ كەتتى. ئىگە مېھرىدى ئىشكىنى بىرلا ئىتتىرىۋېدى، تىرەلگەن نېمىدۇر بىر نەرسە تاراقلاپ چۈشۈپ كەتتى...

قازناق ئامبار ئىچى قايقاراڭغۇ بولۇپ، تۆڭلۈكتىن چۈشكەن ئالقاندەك نۇر ئۆي ئىچىنى غۇۋا يورۇتۇپ تۇراتتى. بىر بېسىپ، ئىككى بېسىپ قىستاپ كەلگەن ئىگەمبەردى قىزنىڭ ئاق، تولغان بىلەكلىرىدىن تۆتۈپ ھىجايىدى. ئۇنىڭ نەپىسى قىزنىڭ بۇرنىغا ئۇرۇلدى...

— مېنى قويۇۋەت... مېنى قويۇۋەت، — لەيلى خەنزۇ تىلىدا ۋارقىردى، — ياق، ياق.. كا...مىلى!

— تولا كالدېرلىما، — ئىگەمبەردى قىزنىڭ ئاغزىنى تۇتۇۋالدى. قىز بىرلا يۇلقۇنۇپ سىرتقا قاچماقچى بولۇپىدى، ئىگەمبەردى ئۇنى ئارقىدىن قۇچاقلاپ يوتقاننىڭ ئۈستىگە كۆتۈرۈپ باستى. قىزنىڭ ئاۋازى بىردە چىقىپ، بىردە جىمقاتتى. قاتتىق ئېلىشىش باشلاندى. ئىگەمبەردىنىڭ ئېغىر تېنى، كۈچلۈك بىلەكلىرى قىزنى بارغانسېرى

ھالسىزلاندۇرماقتا ئىدى. لېكىن شۇ پەيتتە ئىگەمبەردىنىڭ دۈمبىسىگە بىر نەرسە شۇنداق قاتتىق تەگدىكى، ئۇ چاچراپ تۇرۇپ كەتتى. ئۇنىڭ ئالدىدا قولىدا تاياق، يوغان كۆزلىرىنى چەكچەيتىپ، مىقتەك قادىلىپ ئەخمەت تۇراتتى.

— ئېلاس گاچا!... — قارىس قىلىپ تەگكەن بىر شاپىلاقتىن ئەخمەتنىڭ بۇرنى ئوقتەك قاناپ، بىردەمدىلا كۆڭلەكلىرىنى بويۇۋەتتى. ئەخمەت ئىشىك ئالدىغا يۈگرەپ چىققىنچە ئىككى قولىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ تۈندە ئاجايىپ غەيرى ئاۋازدا ۋارقىردى. ئۇنىڭ تۈن جىمجىتلىقىنى يېرىپ ئۆتكەن ئاۋازغا يىغمۇ ئارىلىشىپ كەتكەن ئىدى. قورقۇپ كەتكەن ئىگەمبەردى قازناقنى چىققىنچە تىكۋەتتى.

ئەخمەت قورقۇپ كەتكەن لەيلىنى ئورنىدىن تۇرغۇزۇپ قانداقتۇر ئىشارىلەر بىلەن تەسەللى بەردى، لەيلى رومىلى بىلەن ئەخمەتنىڭ ئاغزى-بۇرۇنلىرىنى سۈرتتى. ئەخمەت قازناق ئىشىكىنى ئورنىتىپ، قىزغا قورقماسلىقىنى، ئۆزىنىڭ قوغدايدىغانلىقىنى ئىشارە بىلەن بىلدۈرۈپ، لەيلىنىڭ كۆڭلىنى تىندۈردى.

ئەخمەتنىڭ كېچىدىكى ئىشىدىن ئوغىسى قاينىغان ئىگەمبەردى ئەتسى كەنت بوغالتىرى ئارقىلىق مايلىق دان، قوناق، پاختا سان-سېپىرلىرى تولدۇرۇلغان بىر مۇنچە جەدىۋەللەرنى ئەخمەتكە تۇتقۇزۇپ يېزىلىق ھۆكۈمەتكە ئاپىرىپ بېرىشنى تاپىلاپ

كەچكە يېقىن پىيادە يولغا سېلىۋەتتى. ئەخمەتنىڭ كېچىچە كېلەلمەيدىغانلىقىنى، كەلسمۇ ھاردۇقتا ئۇخلاپ قالىدىغانلىقىنى ئويلاپ كۆڭلى تىنغاندەك بولدى.

كەچلەپ لىقشىتىپ پىچان باسقان ھارۋىنى ھەيدەپ كامىل كەنت تەشكىلىگە كىرىپ كەلدى. ئۇ ئاتلارنى چىقىرىۋېتىپ، پىچاننى ھارۋا بىلەنلا قالدۇرۇپ ئۆيىگە چاچتى. ئانا يىغلىغىنىچە بولغان ئەھۋالنىڭ ھەممىنى ئېيتىپ بەردى. كامىل ئانىسىنىڭ جېدەل چىقارما، بولمىسا لەيلىنى ئېغىر ئاقىۋەتكە قويسەن، مەن سەندىن خۇش بوپ كېتەي... دېگەن يېلىنىشلىرىگە قارىماي كەنت تەشكىلىگە بېسىپ كىردى. ئۇ ئامبار ئىشىكىنى توساپ تۇرغان شادىپاچاق بىلەن تۇتۇشۇپ قالدى. كامىل بىر مۇشت بىلەنلا ئۇنى ئوڭدىسىغا ئۇچۇرۇۋېتىپ، ئۈچ قىرلىق كالتىكىنى قارىلا قىلىپ سۈندۈرۈپ ئۆگزىگە تاشلىۋەتتى. ئۇ ئامبار ئىشىكىنى بىرلا تېپىپ سۈندۈرۈشچە ئۆيگە ئېتىلىپ كىردى.

— كامىل ئاكا، — لەيلى كامىلغا ئۆزىنى ئاتتى.

— لەيلى بىر نېمە بولمىغانسىز؟

شادىپاچاقنىڭ ھاڭراپ يىغلىشى بىلەن بىردەمدىلا ئۆيگە مىنىڭلار يېغىپ كەتتى.

— كامىل بۇنداق قىلمىساڭ بولامدىكىن، بۇ كەنت باشلىقىنىڭ بۇيرۇقى، — دېدى مىنىڭلار باشلىقى ئالدىغا ئۆتۈپ، — ئۆزۈڭگە ئىش تېپىپ ئالارسەنمىكىن.

— شۇ، شۇ... — دېدى تاياق يېگەن شادىپاچاق پولاتۇيۇپ چىققان كۆزىنى تۇتۇپ، — بىزدە نېمە گۇناھ.

— كامىل ئاكا، — دېدى لەيلى كامىلنى ئىتتىرىپ، — سىز كېتىڭ، ئانامنى ئويلاڭ، ھەرگىز جېدەل چىقارماڭ.

— خاتىرجەم بولۇڭ لەيلى، مەن سىزنى قوغدايمەن.

— دەرھال كېتىڭ، ماڭا ھېچنېمە بولمىدى، — كامىلنىڭ ئەلپازىدىن قورققان لەيلى كېچىدىكى ئىشنى تىنمىدى.

— مەن سەنلەرگە دەپ قوياي، — دېدى كامىل پىچىقىنى كۆتۈرۈپ، — ئەگەر لەيلىگە بىرەر پىشكەللىك كېلىدىكەن، ھەممىڭنى قوي سويغاندەك سويۇۋېتىمەن.

غەزەپتىن يېرىلغۇدەك بولغان كامىل چامغۇرچى مەھەللىسىگە كەلدى. ئۇ قوشقاناتلىق دەرۋازىنى بىرلا تېپىپ ئېچىۋەتتى. ئۆگزىدە كەپتەرلەرگە دان چېچىۋاتقان ئىگەمبەردى كامىلنىڭ ئەلپازىدىن قورقۇپ يەرگە چۈشتى.

— كەنت باشلىقى، مېنى «پاشلىق» قا يولغا سېلىۋېتىپ بۇ نېمە قىلغانلىرى؟ ئۇ قانداقمۇ سىنىپى دۈشمەن، ئايغاقچى، بۇزۇق ئۇنسۇر بولسۇن، ئۇ دېگەن بىر يېتىم قىز.

— نېمە، سىنىپى دۈشمەن دېگەننىڭ بېشىدا مۇڭگۈزى، پېشانىسىدە تامغىسى، بەدىنىدە تىكىنى بارمىكىنا؟ — دېدى ئىگەمبەردى ۋارقىراپ، — ئەگەر ئۇ خامان، ئامبارلارغا ئوت قويۇپ، ماللارغا زەھەر تاشلىغاندىلا ئاندىن ئىشنىمىڭ؟ بىلىپ قوي، كەنتنىڭ پۈتۈن جاۋابكارلىقى مېنىڭ شىللەمدە.

— ئۇنىڭ ئۇنداق قىلىشىغا ئىشەنمەيمەن.

— ھازىر ھۆكۈمەت تەكتى ئېنىق بولمىغان قارا نوپۇسلارنى تۇتۇۋاتسا، سېنىڭ ئۇنداقلارغا قانات يېپىپ، سايىۋەن بولۇپ يوشۇرۇپ يۈرۈشۈڭدە زادى نېمە غەربىزنىڭ

بار؟!

— بۇ... بۇ... — كامىل تاتىرىپ كەتتى، — سېنىڭ بۇ قالپاقلارنىڭ ماڭا ياراشمايدۇ، باشقىلارنى قورقتالغىنىڭ بىلەن مېنى قورقتالمايسەن.
— بىلىپ قوي بۇندىن كېيىن ئۇنىڭ بىلەن ئۇچرىشىپ تىل بىرىكتۈرۈشىڭگە يول قويۇلمايدۇ. ئاناڭمۇ شۇنىڭ ئىچىدە. بۇ ئىشىڭنىڭ جاۋابكارلىقىنى ئۈستۈڭگە ئالسەن تېخى...

قاراڭغۇ چۈشتى، كەنت تەشكىلى قورۇسى جىمجىت، پەقەت قازناق ئامبار ئالدىدا ئۆرە تۇرغان مېنىڭ ئۈچ قىرلىق تايىقىغا يۆلىنىپ، يېنىك پۇشۇلدېشىلا ئاڭلىناتتى. تامدىن ئارتىلىپ چۈشكەن ئىگە مېھرىدى مۈگدەپ قالغان مېنىڭ بىرلا نوقۇۋېدى، چۆچۈپ بېشىنى كۆتەردى.
— قالغانلار قېنى؟
— ئۇخلاۋاتىدۇ.

— سەنمۇ كىرىپ ئۇخلا، مەن ئۇنىڭ بىلەن ئىزلىشىمەن.
مېنىڭ ھىڭگىدە ھىجايىدى-دە، ئىشىكىنىڭ قۇلۇپىنى ئېچىۋېتىپ كىرىپ كەتتى. ئىگە مېھرىدى تەرلەپ پىشىپ قازناقنىڭ ئىچىدىن بىر نەرسە بىلەن تىرەلگەن ئەبجەق ئىشىكىنى ئاچتى. قورقۇپ كەتكەن لەيلى تامغا چاپلاشتى. ھىجايىغىنچە يېقىنلاشقان ئىگە مېھرىدى كاپلا قىلىپ ئۇنىڭ بېلىدىن قاماللاپ سۆيمەكچى بولۇۋېدى، قىز ئۇنىڭ يۈزىگە قامال سالدى. قازناق ئىچىدە نېمىدۇر ئۆرۈلدى، نېمىدۇر تاراقلىدى، ئاخىرى ئىككىسى يەردە پومىداقلىشىپ كەتتى. ئىگە مېھرىدى قىزنىڭ تامبال بېغىنى كۈچەپ تارتىش بىلەن لەيلى قاتتىق چىرقىرئۈشتى. تۈگۈلۈكتىن توپىلارنى پۇرقىرتىپ گۈلدۈر-غالاپ قىلىپ ئۆي ئوتتۇرىسىغا بىرى چۈشتى. ئىگە مېھرىدى ئورنىدىن تۇرۇشقىمۇ ئۈلگۈرەلمىدى. بىر قول ئۇنىڭ گەجگىسىدىن ئامبۇردەك قىستى-دە، قىزنىڭ ئۈستىدىن يۈلۈپ ئالدى ۋە ئاغزىغا تەگكەن بازغاندەك مۇشت زەربىسىدىن قازناق ئىشىكىدىن ئېتىلىپ چىققان ئىگە مېھرىدى ئىككى موللاق ئېتىپ يەرگە يىقىلدى، ئارقىدىن ئوقتەك ئېتىلىپ كەلگەن ھېلىقى قارا كۆلەڭگە ئۇنى يەردىن يۈلۈۋېلىپ بۇرنىغا يەنە بىر مۇشت سېلىۋېدى، ئاغزى-بۇرنى قانغا بويالغان ئىگە مېھرىدى ئېغىر خىرقىردى:

— كامىل؟! سەن... سەن... ئەرخەپ... ئەرخەپ...

— ۋۇي نومۇسىز ئېپلاس، ۋەھشى ھايۋان. بىلىپ قوي، ئىشىتمۇ ئۆزىنىڭ يالقىنى قوغدايدۇ. ئەگەر سەن ئۇنىڭغا يەنە چىقىلىدىغان بولساڭ، سېنى بوغۇزلىۋېتىمەن. مېنى قىلمايدۇ دېمە! قاچانكىن بولسۇن، نەدىلىكىن بولسۇن پىچقىمنى قانغا بوياپ، ئاندىن بارىدىغان يەرگە بارمەن، — دېدى كامىل ئۇنى قىستاپ كېلىپ.
— سەن يەنە نېمە قىلاي دەيسەن، — دېدى ئىگە مېھرىدى ئارقىغا چېكىنىپ ۋە بىردىنلا ۋارقىرىۋەتتى، — ئادەم بارمۇ، قېنى سىلەر؟ ئۇنى تۇتۇڭلار.

قاياقتىندۇر يېرىم يالىڭاچ كېيىنگەن تۆت مېنىڭ يېتىپ كەلدى-دە، كامىلغا يېپىشتى. ھەممە ئىشنى كۆرۈپ تۇرغان لەيلى قازناقتىن چىقىپ ئىگە مېھرىدىنىڭ ئالدىدا تىزلىنىپ ئۆز تىلى بىلەن يالۋۇرغىلى تۇردى.

— مەن سىزدىن ئۆتۈنۈپ قالاي كەنت باشلىقى، مېنى ئۇرساڭلارمۇ مەيلى.

كامىلى باغلىمساڭلار، ئۇنىڭ قېرى ئانىسى بار. — لەيلى! — غەزەپ بىلەن ۋارقىردى كامىل، — تۇرۇڭ ئورنىڭىزدىن، ئۇنىڭغا يالۋۇرۇشتىن نومۇس قىلمايسىز؟

لەيلى ئورنىدىن تۇردى-دە، كامىلغا ئۆزىنى ئاتتى... مېنىڭلار بۇ ھالنى كۆرۈپ كۆزلىرى چەكچىيىپ، ياقلىرىنى چىشلەشتى. چۈنكى ئۇلار قوناقلق، كېۋەزلىكلەرنى تىلغاپ، پاختاق جىگدە تۈۋىلىرىنى ئاق توپىلاڭغا ئايلاندۇرۇۋېتىدىغان ئىشلارنى كۆپ قىلغان بولسىمۇ، لېكىن خەق ئالدىدا ئەر كىشىنى قۇچاقلىغان ئايال زاتىنى تېخى ئۇچراتمىغان ئىدى.

— باغلا، ئىككىلىسىنى باغلا. بۇ نومۇسىزىلارنىڭ جاجىسىنى ئەتە بېرىمىز. ئەتسى كەنت تەشكىلى قورۇسى ئادەم بىلەن تولدى. مېنىڭلار ئاغزىغا كۆشۈك تارتىپ، چىڭ باغلانغان كامىل بىلەن لەيلىنى سۇپا ئۈستىگە ئېلىپ چىقىپ تۇرغۇزۇپ قويدى. ئىگە مېھرىدى چۈشۈپ كەتكەن ئىككى چىشىنى كۆرسىتىپ پىشىلدغىنىچە تۈكۈرۈكلىرىنى چاچرىتىپ ۋارقىرايتتى. ئۇ كامىلنىڭ تېگى-تەكتى ئېنىق بولمىغان، قارا نوپۇس بىر بۇزۇق ئۇنسۇرنى قانات ئاستىغا ئالغانلىقى، ئۇنىڭغا « لەيلى » دېگەن ئىسمىنى قويۇپ ئەسلى قىياپىتىنى يوشۇرغانلىقى، ئەسلىدە لەيلىنىڭ جىنايىتىدىن قورقۇپ ئۆزىنى ئۆلتۈرۈۋالغان ئەكسلىنىقلا بىچىنىڭ پۇشتى ئىكەنلىكى، تۈنۈگۈن كېچە بۇزۇقچىلىق ئۈستىدە، يەنى مال ئېغىلىغا ئوت قويۇش مەزگىلىدە تۇتۇلغانلىقى، بۇنىڭغا تۆت مېنىڭنىڭ گۇۋاھ بولغانلىقى، لېكىن كامىلنىڭ بۇزۇق ئۇنسۇرنى قوغداپ، بىر مېنىڭنىڭ كۆزىگە ئۇرۇپ يارىدار قىلغانلىقى، ئۆزىنىڭ ئىككى چىشىنى چۈشۈرۈۋەتكەنلىكىگە قەدەر قايناپ-تېشىپ سۆزلىدى.

كامىل يۇلقۇنۇپ ۋارقىرماقچى بولاتتى، لېكىن ئۇنىڭ ئاغزىغا سېلىنغان كۆشۈك چىڭ تارتىلىپ تۇرغاچقا، ھېچنەرسە دېيەلمىدى. لەيلى ھېچنېمىنى ئۇقالماي تېڭىرقاپ تۇراتتى. ئەخمەتمۇ ئاچچىقىدا ئېتىلىپ كەتكۈدەك بولۇپ نېمىلەرنىدۇر غۇدۇڭشىيتتى. كامىل « پاشىلىق » قا پالاندى. لەيلى مال ئېغىلىدا رېجىم ئاستىدا ئىشلەشكە بېكىتىلدى. ئىگە مېھرىدىنىڭ نام-ئەمالىنى بەش قولىدەك بىلىدىغان دېھقانلار ئۇنىڭ قورسىقىدا قانداق جىنىنىڭ بارلىقىنى ئاچچىق تىل، مەسخىرىلەر بىلەن سۆزلىشىپ ئۇزاپ كېتىشتى.

بىر ئاي ئۆتۈپ كەتتى. نېۋىخان كەنت تەشكىلىگە كۈندە ئۈچ ۋاق تاماق توشۇيتتى. لەيلى ئەخمەت بىلەن مال ئېغىلىدا پىچان توغراش، ماللارنىڭ ئاستىنى تازىلاش، سامان يۇيۇش بىلەن كۈن ئۆتكۈزەتتى. كېچىلىرى ئىگە مېھرىدى ئۇنى ئاۋارە قىلالماس بولۇپ قالغانىدى. چۈنكى ئەخمەت ھەر كۈنى قازناق ئىشىكى ئالدىغا بىر پارچە كىگىز تاشلاپ ياتاتتى. ئۇنىڭسىزمۇ ئىگە مېھرىدى كامىلنىڭ قاچانكىن بولسۇن، نەدىلىكىن بولسۇن پىچىقىمىنى قانغا بويايمەن، دېگەن سۆزلىرىنى ئويلىسىلا يۈرىكىنى ئەنسىزلىك قاپلاپ، بەدىنىنى سۈر باساتتى.

ئەخمەت تىلىسىز بولغىنى بىلەن ئىنتايىن چىچەن، كۆزى ئۆتكۈر ئادەم ئىدى. ئۇ بىر كۈنى لەيلىنىڭ جادۇدا پىچان توغراۋېتىپ يىغلاۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ قالدى. بۇ ناتىۋان قىزنىڭ نېمە ئۈچۈن ياش تۆكۈدىغانلىقىنى ھېس قىلىپ يەتكەن ئەخمەت قاراڭغۇ چۈشۈپ

ئەل ئايغى جىمىققان بىر پەيتتە ئىككى ئاتنى چىرايلىق توقۇپ لەيلىنىڭ ياتقىغا كىردى. قول، ئېغىز ئىشارىلىرى بىلەن خېلىلا سۆزلىشە لەيدىغان ئەخمەت كامىلىنىڭ قېشىغا ئاپىرىدىغانلىقىنى ئۇقتۇردى. دەسلەپتە قورققان لەيلى ئەخمەتنىڭ قەتئىي چىرايىدىن جانلاندى. دە، ئاتقا مىندى.

ئۇلار كەنتتىن ئۈن-تۈشۈشسىزلا چىقىپ قۇملۇققا قەدەم ئېلىشى بىلەن ئاتلىرىنى قويۇۋەتتى. لەيلى قۇم بارخانلىرى ئۈستىگە سانچىلغان خادا تايماقلىرىغا، ئۇنىڭ ئۈچىدىكى بەلگە ئۈچۈن چىكىلگەن لاتىلارغا سەپ سالغىنىچە ئەتراپقا قارايتتى. ئاخىرى قارا تەرگە چۆمگەن ئاتلار تۈن نىسبىدىن ئۆتكەندە «پاشلىق» قا يېتىپ كەلدى. ئۇلار چەكسىز پىچانلىق ئوتتۇرىسىدا ئاتلىرىدىن چۈشۈشتى.

تەكلىماكاننىڭ كۆپكۆك پاكىز ئاسمىنىدا بىر تەرىپى داغلاشقان ئاي كۈلۈپ قارايتتى. چاراقلىغان سانسىز يۇلتۇزلار چېچىلغان ئۈنچە-مارجاندەك جۈلالىنىپ، يۈرنىكى رېتىمىدىن ئازغان قىزغا بەخت تىلەيتتى. سېھىرلىك نۇر ئىلكىدە تاۋلانغان ئېگىز-پەس قۇم بارخانلىرى گويا دېڭىزدىكى دولقۇننى ئەسكە سالاتتى. قىسقىسى، چەك-چېگرىسى كۆرۈنمەس بۇ تىلسىملىق كىشى تېنىنى شۈركەندۈرۈپ كۆڭۈلگە قورقۇنۇچ سالسىمۇ، لېكىن لەيلى بىر ئالەم شادلىقى بىلەن خۇشال ئىدى.

ئۇلار ئاتلىرىنى يېتىلەپ غېرىبانە مۈڭلىنىپ تۇرغان قومۇچ كەپە ئالدىدا توختاشتى. ئەخمەت كۆزى بىلەن ئىشارە قىلىشى بىلەنلا لەيلى ئاتنىڭ چولقۇرىنى تاشلاپ كەپىگە يۈگۈرگىنىچە كىرىپ كەتتى. لېكىن ئۇ ھايال بولمايلا قايتىپ چىقىپ «يوق» ئىشارىسىنى قىلدى. ئەخمەت ئەتراپىغا بىر نەزەر تاشلاپ ئۆزى پىچانلىقنىڭ ئىچكىرىسىگە يۈگرەپ كەتتى. ئەخمەت بىر چاغدا يېنىپ كېلىپ لەيلىگە ئۇخلىغاننى ئىشارە قىلىپ ئايدىڭدا غۇۋا قارىيىپ كۆرۈنگەن قېرى توغراقنى كۆرسەتتى.

لەيلى چېچىلغان پىچانلىق ئۈستىدە يۈگۈرۈپ ئەمەس قانات ياساپ ئۇچۇپ باراتتى. تىلىدا ھامان «كامىل، كامىل، كامىل...» دېگەن مۇشۇ بىر سۆزلا زىكرى قىلىناتتى. ئۇ قېرى توغراققا يېقىنلاشقانسىرى دېمى كېسىلىپ پۈتۈن ۋۇجۇدى ئوتقا ئايلىنغانىدى.

پىچانلىقتا يېڭىلا چېپىلغان پىچان دۆۋىلىرى رەت-رەت تىزىلىپ ياتاتتى. شاخاراپ كەتكەن توغراق تۈۋىدە بىر باغ پىچاننى بېشىغا قويغان كامىل گويا رىۋايەتلەردىكى پالۋانلاردەك ئوڭدىسىغا يېتىپ ئۇخلاۋاتاتتى. ئۇنىڭ ئوتدا كۆيۈپ كۈل بولغان بىچارە لەيلى ئايىغى ئاستىدىكى ئوت-خەسلەرنى پىسىرلىتىپ ئاستا-ئاستا دەسسەپ كامىلنىڭ بېشىدا تىزلاندى. ئۇ يۈرەك ئۇرۇشىنىڭ رېتىمىزلىكىدىن ھاسىرايتتى. تۈۋىسىز چاڭقاق تەشنىلىق پىراقىدا ئۆرتەنگەن لەيلىنىڭ كامىلنى ئويغىتىشقا كۆزى قىيمىدى. ئۇ كائىناتنى سۈتتەك يورۇتۇپ تۇرغان تولۇن ئايغا قارىغىنىچە چىرايلىق كۆزلىرى ياشقا تولدى. چۈنكى كامىلنىڭ مەيدىسىگە قونۇۋېلىپ قان شوراۋاتقان پاشا-كۈمۈتلەر ئۇنىڭ يۈرەك-باغرىنى ئېزىۋەتكەنىدى. ئۇ يۇمشاق ئالقانلىرى بىلەن كامىلنىڭ مەيدىسىنى ئاستا سىلاۋاتقىنىدا بىر نەچچە تامچە ئىسسىق ياش مۇزدەك تەرلىگەن چوڭ كۆكرەك ئۈستىگە چۈشتى. — كىم؟ — چۆچۈپ ئويغانغان كامىل ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى، — سىز... — كامىل!

لەيلى تاقەتسىز ھالدا ئۆزىنى يىگىتنىڭ باغرىغا ئاتتى. قىز يىگىتنىڭ چوڭ كۆكرەكلىرىگە سېڭىپ كەتتى... — جۈرۈڭ، ئايدىڭدا مەن سىزنى ئېنىقراق كۆرۈۋالاي. بۇ... بۇ... چۈشۈم ئەمەستۇ؟ ئىلاھىم، چۈشۈم بولۇپ قالمىسۇن. — بۇ چۈشىڭىز ئەمەس، ئاغرىدىمۇ؟ — دېدى لەيلى كامىلنىڭ يۈزىنى چىمداپ، — ئاغرىغان بولسا ئوڭۇمكەن دەڭ! — ئاغرىدى.

— قانداق سەزدىڭىزمۇ، — دېدى لەيلى چىمىدىغان يېرىنى شوراپ تۇرۇپ، — سەزگەن بولسىڭىز ئوڭۇمكەن دەڭ. مەن لەيلىڭىز... — سەزدىم... سەزدىم. ئۇ سىزنىڭ ئاشۇ كىچىك ھال رەڭ لەيلىڭىز... كامىل لەيلىنى دەس كۆتۈرۈۋالدى. ئۇلار جىمىدە ئوڭدىشىۋاتقان يۇلغۇنلارنىڭ تۈۋىدە ئولتۇرۇشتى. سۈپسۈزۈك ئاسماننىڭ ئېگىز بىر جايىدا يالغۇز ئاي نۇر چېچىپ تۇراتتى. ئۇنىڭ يورۇقىدىن ھەممە يەر سۇس ھاۋا رەڭگە كىرگەن ئىدى. قېلىن ئوتلار ئارىسىدا نېمىدۇر شىتىرلىدى. چېكە تىكىنىڭ ئۈزۈپ-ئۈزۈپ چىرىلدىشى ئاڭلىنىپ تۇراتتى.

— قانداق كەلدىڭىز؟ — دېدى كامىل قىزنىڭ نازۇك ئالقانلىرىنى سۆيۈپ. — ئەخمەت ئاكام ئېلىپ كەلدى. ئۇ كەپە ئالدىدا قالدى. — بارامدۇق؟! — توختاڭ، مەن سىزنى كۆرۈپ قېنىۋالاي. — مەن سىزنى جاپادا قويدۇم، لەيلى... — ياق، ئۇنداق دېمەڭ، مەن سىزنى بالاغا تىقتىم، — قىز يىغلىدى، — مەن... مەن... سىزگە بىر ئىشنى دېمەكچى ئىدىم. — نېمىنى؟ — خاپا بولامسىزكىن؟! — ھەرگىز، قېنى دەڭ!

لەيلى كامىلىنىڭ مەيدىسىگە يۈزىنى يېقىپ ئۇزۇن جىمىپ كەتتى. ئۇنىڭ ئىسسىق ياشلىرى يېڭىنىڭ يالاڭ مەيدىسىگە ساقىپ چۈشمەكتە ئىدى.

— قېنى دېمەمسىز؟

— سىزنىڭ كۆڭلىڭىزنى پاراكەندە قىلىشتىن ئەنسىرەيمەن.

— ياق لەيلى... ھەرگىز ئۇنداق ئويلىماڭ.

— ئەمدى... ئەمدى... ئۇ... بىزدە بار!

— نېمە ئۇ؟

— ئىككىمىزنىڭ بالىسىچۇ! — لەيلى ئويۇلۇپقىنا يەرگە قارىدى.

— نېمە بويىڭىزدا بارمۇ؟

قىزنىڭ كۆزىگە تىكىلىپ قالغان كامىل بىردىنلا ئۇنى قاتتىق قۇچاقلاندى...

— ۋاي، — بوشقىنا توۋلىدى لەيلى، — ئاستىراق قىسڭ، بالىمىز مېجىلىپ

كېتىدۇ.

— ئاھ لەيلى... لەيلى... مېنىڭ لەيلى گۈلۈم، مەن ئەمدى ھېچنېمىدىن قورقمايمەن. كەنتكە كېتىمەن. سىزنى ئۆز ئىلكىمگە ئالىمەن.

— ياق، ھازىرچە كەتمەڭ، — دېدى لەيلى ئەنسىرەپ، — ئەگەر سىز ئۈچىنچى ئورۇم پىچاننى ئورۇپ توشۇلۇپ بولمىغىچە كەنتكە كىرسىڭىز ئىگە مېبەردى ئاشلىق نورمىنى بەرمەسلىكىنى ئۇقتۇردى. ئۇنداق بولغاندا ئانامنى قىناپ قويىمىز. سىز يەنە بىر ئاز چىداڭ.

— لەيلى، سىزنى ئېغىر ئىشلارغا قويۇپ جاپاغا سېلىپ قويدۇم.

— نەدىكىنى، ئېغىر ئىشلارنى ئەخمەت ئاكام قىلىدۇ. لېكىن ئۈچ ئات بەك يامانكەن، مېنى يېقىن يولاتمايدۇ.

— بۇنى كىيىۋالسىڭىز ھېچنېمە قىلمايدۇ، — كامىل قوزا تېرىسىدىن تىكىلگەن ئاق تەلپەكنى ئۇنىڭغا كىيگۈزۈپ سۆيۈپ قويدى.

بىر-بىرىگە قىيالمىغان بۇ ئىككى دەردمەن ئەخمەتنى ئۇنتۇپ تاڭنى ئاپئاق ئاتقۇزىۋەتكەنمۇ بولاتتى. لېكىن يېقىنلا يەردىن يۆتەلگەن ئاۋاز كەلدى. بۇ ئەخمەتنىڭ «تېزراق» دېگەن شەپسى ئىدى. شۇ چاغدىلا ئۇلار ئەخمەتنى ئەسلىرىگە ئېلىپ ئورۇنلىرىدىن تۇرۇشتى. كامىل ئەخمەتنىڭ تىل بىلەن ئىزھار قىلغۇسىز ياخشىلىقلىرىغا سۆيۈنۈپ ئۇنى قۇچاقلدى ۋە مىننەتدارلىق بىلەن دۈمبىسىگە شاپىلاقلاپ قويدى.

لەيلى ئىككىنچى قېتىم كۆڭلىكى ئوبدانلا كۆتۈرۈلۈپ قالغاندا ئەخمەتنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشى بىلەن ئۆزى يالغۇز پاشلىققا كەلدى. بۇ جەۋلان قۇمتامغا كېلىپ ئىككىنچى كۈنى ئىدى. لەيلى كامىلغا شەھەردىن خىزمەت گۈرۈپپىسى كەلگەنلىكىنى خەۋەر قىلىش ئۈچۈن ئالدىراپ-تېنەپ يولغا چىقتى. لەيلى بەلگە شادىلارنى ئوبدان كۆرۈۋالغاقچا، شۇلارنى مۆلچەل قىلىپ ئاتنى قامچىلىدى. قورقۇنچلۇق چەكسىز قۇملۇق، تۈندە تىلسىملىق چۆلدىن ئوقۇيتقاندىكە، يىغلىغاندىكە كېلىۋاتقان غەيرىي ئاۋازلار، تۈن قۇشلىرىنىڭ تۇيۇقسىز چىۋ قىلىپ باش ئۈستىدىن ئۇچۇپ ئۆتۈشى، ھەرخىل قىياپەتلەردىكى يۈرەكنى ئەنسىزلىككە سالدىغان قۇم بارخانلىرى، پاختا يىغان توغراقلار ئۇنى قورقتالمىدى. ئۇ كەپە ئالدىدا ئاتتىن چۈشۈپ ئايدىڭدا بىر خىلدا چالغا چىپىۋاتقان قارا كۆرۈم گەۋدىگە قاراپ

يۈگۈرگىنىچە ۋارقىردى :

— كا...مىل... — لەيلى يۈگۈردى، يىقىلدى، پۇتلاشتى.
— لەيلى... — كامىلمۇ چالغىنى تاشلىۋېتىپ لەيلىگە قاراپ يۈگۈردى. ئۇلار قۇم سەھراسىدا كۆمۈلمەي قالغان تىرناق تەك يېشىل ياقۇت «پاشلىق» نىڭ چەكسىز پىچان ئېگىزلىقىدا بىر-بىرىگە سىڭىپ كەتتى... تەكلىماكاننىڭ چېتى كۆرۈنمەس كۈن پاتار روجەكلىرىدە ئېغىر قارا بۇلۇتلار ئارىسىدىن يالت-يۇلت چاقماق چىقىلدى. ئارقىدىن گۈلدۈرلىگەن، قاراسلىغان ئاۋازلار ياڭرىدى. كۆپكۆك چاقماق نۇرىدا بىر جۈپ گەۋدە دەممۇدەم تاۋلىنىپ تۇردى.

ئاھ خۇدا، بۇ قەدىمىي قۇملۇقتىكى ئاتەش پەيدا قىلغان چاقماققۇ؟

* * *

تاتلىق ھەم ئازابلىق خىياللار ئىلكىدە ئۇخلاپ قالغان جەۋلان ئىشكىنىڭ قاتتىق ئۈرۈلۈشىدىن چۆچۈپ ئويغاندى. ئۇ ئالمان-تالمان كىيىنىپ ئىشكىنى ئاچتى. ئىشلەپچىقىرىش ئەترەتلىرىنىڭ ھېساباتىنى تەكشۈرۈۋاتقان قاسىمىياز بىلەن مەتنىياز كىرىپ كەلدى. ئۇلارنىڭ چىرايىدىن ئىشلارنىڭ ئانچە ئوڭۇشلۇق بولمايۋاتقانلىقى چىقىپ تۇراتتى.

— بولدى، سىلەردىن ھازىرچە گەپ سورىماي، — جەۋلان سومكىسىدىن بىرنەچچە بەتلىك ماتېرىيالنى ئېلىپ سۈندى، — كۆرۈپ بېقىڭلار.

— پوھۇي، — دېدى قاسىمىياز ماتېرىيالغا كۆز يۈگۈرتۈپ، — بۇ ئاق ئوغۇتلارنى كامىل سۇ قىلىپ بېرىپتىكەندە؟

— ئاخىرنى ئوقۇڭلار.

قاسىمىياز بىلەن مەتنىياز ماتېرىيالنى قولمۇ قول كۆرۈپ بولغاندىن كېيىن نېمە دېيىشنى بىلمەي خېلىغىچە جىمپ كەتتى. چۈنكى بىر نەچچە يىللاردىن بېرى شەھەردە شەخسىي ھېسابغا سېتىلغان مايلىق دان، بۇغداي، قوناق، ھەتتا يوتقان-كۆرپە، كىگىزلەرگىچە ماتېرىيالدا ئېنىق يېزىلىپ، ئاستىغا كامىل قول قويغاندى، — پاه ئىشلاردا زور ئىلگىرىلەش بارغۇ، — دېدى مەتنىياز كۈلۈپ، — ھېلىمۇ ياخشى «قۇمتام» دېھقانلىرى خۇرجۇن كۆتۈرۈپ قەلەندەر بولۇپ چىقىپ كەتمەپتىمىز!

— ئىشلەپچىقىرىش ئەترەتلىرىنىڭ قاقشىغىنى بىكار ئەمەسكەندە، — دېدى قاسىمىياز ئېغىر خىيال بىلەن، — ئاق ئوغۇت، ئاشلىق، ھەتتا قۇتقۇزۇش ئائىلىلىرىگە بېرىلگەن يوتقان، كۆرپە، كىگىز، كىسىم-كېچەكلەرگىچە، قارا بۇنىڭ نەپسى نېمىدېگەن يوغىناپ كەتكەن.

— كامىل بۇ ئىشلاردىن قورقۇپ باشتىلا ئانىسىغا دېگەن. كۆپىنىڭ ھەققىدىن قورقىدىغان بۇ ساپ موماي بۇ ئىشلارنى ئىدىتلىق پۈتۈپ قوي، كېيىنچە ساڭا مېزەمىتى تېگىپ قالمىسۇن، دەپ تاپىلغانىكەن. شۇڭا يىل، ئاي، كۈن ھەممىسى ئېنىق تۇرمامدۇ.

— جەۋلان ئەپەندىم، — دېدى قاسىمىياز، — مېنىڭ كۆڭلۈمگە بىر ئوي كېلىۋاتىدۇ. بىرەر ئىمىز يېزىلىق ھۆكۈمەتكە بېرىپ ھەر يىلى، ھەر پەسىلدە قۇمتامغا قانچىلىك ئاق ئوغۇت ۋە قۇتقۇزۇش بويۇملىرى تەقسىم قىلىنغانلىقىنى ئېنىقلاپ كېلىش زۆرۈرمىكىن دەيمەن.

— ئەلۋەتتە زۆرۈر، ھازىرچە سىلەر ئۈچ كۈن ئىچىدە، — دېدى جەۋلان

قولدىكى تىزىملىكنى ئۇلارغا بېرىپ، — مۇشۇ ئادەملەردىن كۆلپىكتىپ ئوتياشلارغا، كۆلپىكتىپ باغلارغا يىلدا نەچچە قېتىم، ھەر قېتىمدا نەچچە خالتىدىن ئاق ئوغۇت چاچتى، ئېنىقلاپ چىقىڭلار. بۇ ئىشتا ئىگە مېھرىدى، بوغالتىر، ئامبارچىنىڭ قولى بار. ئۇلارمۇ شەھەردە بىرنەچچە نۆۋەت ئاق ئوغۇت ۋە ئاشلىق ساتقان.

— ئەگەر ئۇلار ئوغۇت چاچقانلارنىڭ قولىنى بۇرئۋەتكەن بولسىچۇ؟
— ئۇنداقتا يىللاردىن بېرى بۇ ئۈچ كىشىنىڭ شەھەردە ساتقان ئوغۇتلىرى ئاسماندىن چۈشۈپتىمۇ؟ — دېدى جەۋلان جىددىي قىلىپ، — ناۋادا ئۇلار راست گەپ قىلمىسا ئۆزلىرى زىيان تارتىدۇ.

— توغرا، — دېدى مەتنىياز ماتېرىيالغا قاراپ، — سان ئېنىق تۇرمامدۇ.
— يەنە بىر ئىش، — دېدى جەۋلان ئويلىنىۋېلىپ، — يىللاردىن بېرى قۇتقۇزۇش ئائىلىلىرىنىڭ قولىغا زادى قانچىلىك بىر نېمە تەگدى، بۇنىمۇ ئېنىقلاڭلار، لېكىن ئاشلىق مەسىلىسىگە تەگمەڭلار، بۇ ئىشلەپچىقىرىش ئەترەتلىرىنىڭ باشلىقلىرى بىلەن مۇناسىۋەتلىك مۇرەككەپ ئىش. ئۇلارنى ئايرىم يىغىپ، چىتىلىپ قالغان تەرەپلىرى، بېسىم بىلەن يۈز بەرگەن ئىشلار، قىسقىسى، يۈدۈۋالغان ئىدىيىۋى بويىسىغا قارىتا تەربىيە بېرىشىمىز كېرەك.

— ئۆزلىرى يېزىلىق ھۆكۈمەتكە باراملا؟

— ياق، مەن مۇشۇ بىر-ئىككى كۈن ئىچىدە كامىلىنىڭ تۇرمۇش ئىشىنى ھەل قىلىمەن.

— توغرا، شۇنداق قىلمىسا ئۇ دادىل مەيدانغا چىقالمايدۇ، ئىگە مېھرىدى قاتارلىقلارمۇ «قانۇنسىز نىكاھ» مەسىلىسىنى دەستەك قىلىپ كامىلغا ھۇجۇم قىلىدۇ.
قاسىمىياز بىلەن مەتنىياز چىقىپ كەتتى. جەۋلان ئولتۇرۇپ ئويغا پاتتى. زادى كامىل بىلەن لەيلىنىڭ ئىشىنى قانداق بىر تەرەپ قىلىش كېرەك. بىر پارچە تونۇشتۇرۇش يېزىپ بۇ ئىككىسىنى قىزىل قەغەز ئېلىش ئۈچۈن يېزىلىق ھۆكۈمەتكە كىرگۈزسۈنمۇ؟ ياق بولمايدۇ، دېھقانلارنىڭ ئېڭىدىن ئۆتمەسە ئىگە مېھرىدىلەر ئۆسەك گەپ تارقىتىدۇ، توغرا تېلېفون بېرىپ ئەيسايۇپ بىلەن يېزىلىق ھۆكۈمەت شۈجىسى بارىنىيازنى چاقىرىپ كەلسە بولىدىمۇ. ئۇلار بىرەر ئامالنى قىلار.

چۈشكە يېقىن چىلىق-چىلىق تەرگە چۆمگەن ئاتلىرىنى يېتىلەپ كەنت تەشكىلى قورۇسىغا بارىنىياز بىلەن ئەيسايۇپ كىرىپ كەلدى، ساقلاپ تاقىتى-تاق بولغان جەۋلان دەرۋازا ئالدىدا ئۇلارنى كۈتۈۋالدى.

— ھە، شاماللىق، نېمانچە ئۆندەرەپ تېلېفون سوقتىڭا، — دېدى ئەيسايۇپ ياسما ئاچچىقلاپ، — سەن زە، سەن زە... يا بىزگە بېرىدىغان زىياپىتىڭ بارمىدى؟
— شۇنداق، ھېكايە زىياپىتى... .

ئۇلار ئىشخانغا كىرىپ توپا ياسقان يۈزلىرىنى يۇيۇپ بولغىچە جەۋلان يوغان بىر بىشەكچى قوغۇننى تىلىپ ئۈستەلگە تىزئۋەتتى. ئۇلار قوغۇننى ئىشتىھا بىلەن يېدى. ئۈچ يىلدا بىر كۈلمەس شۈجى بارىنىياز يەنىلا جىمجىت سۈرلۈك ئولتۇراتتى.
ئەيسايۇپنىڭ ھە بىر نېمە دېگەچ ئولتۇرمامسەن دېگەن مەندە تىكىلىپ قارىشىدىن جەۋلان كامىل بىلەن لەيلىنىڭ ئىشىنى بىر باشتىن سۆزلەش جەريانىدا كەنت

باشلىقى ئىگە مېھرىدىن قىزغا نىسبەتەن يامان نىيەتتە بولۇپ، كامىلغا ھەرخىل بەتناملارنى چاپلاپ «پاشلىق» قا سۈرگۈن قىلغانلىقىنىمۇ ئېيتتى.

— ھەي شاماللىق، ھەي شاماللىق، بۇ ئىشلارغىمۇ قول تىقىپسەندە.
— شۇنداق، بۇ قېتىم «تاخۇي-تاخ» دەپ ھۈركۈتۈۋەتكىلى بولمىدى، — دېدى جەۋلان كۈلۈپ، — بۇ چوڭ ئىشلارغا تاقىشىپ قالدى.

جەۋلان ئىگە مېھرىدىن ئىقتىسادىي جەھەتتىكى خىيانەتچىلىك، چوڭ يەپ، چوڭ ئىگىلەش، قاقتى-سوقتى قىلىش، ئىستىل جەھەتتىكى چىرىكلىشىشلىرىنى دەلىل-ئىسپاتلار بىلەن ئوتتۇرىغا قويدى. ئۇ ئاخىرىدا كامىلنىڭ تۇرمۇش ئىشى توغرا بىر تەرەپ قىلىنمىغاندا «قۇمتام» كەنتىنىڭ «پاش قىلىش، ئېنىقلاش» تىن ئىبارەت «قايقانى ئېچىش» خىزمىتىگە تەسىر يېتىدىغانلىقىنىمۇ ئەسكەرتىپ ئۆتتى.

— بۇ ئىشنى قانداق قىلساق بولا، با شۇجى، — دېدى ئەيسايۇپ خىيال سۈرۈپ ئولتۇرغان بارىنىيازغا قاراپ.

— ھىم، — دېدى بارىنىياز قايقانى تۈرۈپ، — بۇ يەردە دىنىي ئەقىدىلەر ئىنتايىن كۈچلۈك. ئەگەر توغرا بىر تەرەپ قىلىنمىغاندا خەلق نارازى بولىدۇ. بۇنىڭ بىلەن ئىگە مېھرىدىگە قۇيرۇق تۇتقۇزۇپ قويىمىز. مەن بۇرۇنلا بۇ ئادەمدىن بىزار ئىدىم. ئەيسايۇپ بىلەن جەۋلان بارىنىيازنىڭ ئاغزىغا قاراپ جىمپ كەتتى. بارىنىيازنىڭ قاتمال، ئات يۈزلۈك چىرايى تېخىمۇ قارىداپ، تىزىغا قويۇۋالغان يوغان مۇشتۇملىرى چىڭ تۈگۈلگەندى.

— مۇنداق بولسۇن، — دېدى بارىنىياز ئەيسايۇپقا قاراپ، — بۇ يەردە مەنسۇرخان ھاجىم دېگەن بىر ئۆلۈم زات بار. «قۇمچاقار، ئەلئابد» لىقلارنىڭ ھەممىسى ئۇ كىشىنى «پەيغەمبەر ئەۋلادى» دەپ بەيئەت قىلىشىدۇ. شۇ زاتقا ئەھۋالنى چۈشەندۈرۈپ بىر پەتۋا ئالايلى...

— ئۇ كىشىگە بىر ئاز سوۋغات ئېلىۋالساق قانداق، — دېدى جەۋلان ئەنسىرەپ، — بولمىسا...

— بولمايدۇ، ئۇ زات بىر بەندىنىڭ ھاجەت يۈزىدىن ئېلىپ كەلگەن نېمىتى بىئاماللىقتىندۇر، بۇنداق نىيەت ھارام بولۇر. گويا ھاجەتمەننىڭ يۈرىكىنى سۇغۇرۇپ يېگەن بىلەن باراۋەر ئېغىر، گۇناھقا پاتقۇسىدۇر، دېگەن ئەقىدە بىلەن ياشايدۇ.
— ئۇنداقتا، — دېدى ئەيسايۇپ، — قۇرۇق بېرىۋېرىمىزمۇ؟

— ئۇ زاتقا ھۆكۈمەتتىن ھەر ئايدا مائاش كىرگۈزۈپ تۇرىدۇ، — دېدى شۇجى پەخىرلەنگەن ھالدا، — بىز ھازىر ئۇنىڭ ئۆيىگىلا بارايلى. ئۇ «جىگدىلىك» مەھەللىسىدە ئولتۇرىدۇ.

بارىنىياز ئەيسايۇپ بىلەن جەۋلاننى كەنت تەشكىلىنىڭ ئارقىسىدىكى چىغىر يوللار بىلەن باشلاپ ماڭدى. يول بويلىرىدا يوپۇرماقلىرى سارغايغان قىغىر-سىڭىر توغراقلار، قېرى ئامۇتلار قەدەمدە بىر ئۇچرايتتى. زەپىراندىك سارغايغان ھەر خىل ياپراقلار قۇم توپىلىق يوللارغا قويۇق تۆكۈلگەن بولۇپ، ئاياغ ئاستىدا شىتىرلايتتى. ئۇلار «جىگدىلىك» مەھەللىسىگە قەدەم ئېلىشى غاراللىق ھويلىدىن يۈگرەپ چىققان بىر كۈچۈك ئۆزىنىڭ زىل ئاۋازى بىلەن ئۇلارنى قارشى ئالدى. كوچىنىڭ ئىككى تەرىپىدىكى

ۋادىكىلىك ئۆيلەر، قاراڭغۇ باغلار پاكار كومىلاچ تام بىلەن ئاھادە قىلىنغان بولۇپ، شاخ-شۇمبىلار تولا سىجاپ تارغاقتەك بولۇپ كەتكەن بۇ تاملار ئۈستىدىن ھەرخىل مېۋىلىك شاخلار ئارتىلىپ قۇم توپىلىق يوللارغا سايە تاشلاپ تۇراتتى. ئۆگزىلەردىكى پەغەزلەردە كەپتەرلەر گۈگۈلايتتى، بەزى ئۆگزىلەرگە تىزىۋەتكەن قوغۇنلار، قوناق پاسىرغا يۆگەپ ئاپتاپقا سالغان ئەششاپتۇللارنىڭ ھىدى دېماقلارنى غىدىقلىسا، پىنھان باغلاردىن كېلىۋاتقان بەھى پۇرىقى مېزىلىك ھىد چاچاتتى...

بارىنىياز كۈنگە قاراپ تۇرغان قوشقانلىق دەرۋازا ئالدىغا كېلىپ بىر ئاز تىنىۋالغاندىن كېيىن قوش ھالقىنى شاراقلاقتى. ھايال بولمايلا ھويلا ئىچىدىن كىم دېگەن كىچىك بالىنىڭ ئاۋازىدىن كېيىن دەرۋازا ئېچىلدى ۋە 12 ياشلار چامىسىدىكى شاپاق دوپپىلىق بالا ئۇلارغا ھەيرانلىق بىلەن قارىدى.

— ئۆيدە كىم بار؟

— بوۋام بىلەن دادام باغدا تال كۆمۈۋاتىدۇ.

— بىزنى باشلاپ كىرەلمەسەن؟

— ماقۇل.

بالا پىشايۋانلىق كۆتەرمە قىلىپ سېلىنغان ئۆينى ئايلىنىپ كىچىك باغ ئىشىكىنى ئېچىپ ئۇلارنى باشلىدى. باغدا بىر دېھقان بىلەن ھاجىمنىڭ ئوغلى تال كۆمۈۋاتاتتى. بېشىدا ئاق شاپاق دوپپا، تىزلىرىغا چۈشۈپ تۇرغان ئاق سېرىق چۈنچەن كەمزۇلى ئۈستىدىن چۈچۈلۈك شايبى پۇتا باغلىغان، چىرايلىق ياسالغان ساقاللىرى ئۈچتەك ئاقارغان ھاجىم قەلەمتۇراچ بىلەن تالنىڭ ھارام شاخلىرىنى قىيىۋاتاتتى.

— ئەسسالمۇ ئەلەيكۇم ھاجىم، تەنلىرى ساق، ئۆزلىرى ئوبدان تۇدىلىمىكى؟

بارىنىياز قوش قوللاپ كۆرۈشكەندىن كېيىن ئەيسايۇپ، جەۋلانلارمۇ ھۈرمەت، ئېھتىرام بىلەن كۆرۈشتى. بارىنىياز ھاجىمغا ئەيسايۇپ بىلەن جەۋلاننى تونۇشتۇردى. ھاجىممۇ ئاڭلىغان، قەدەملىرىگە تەشەككۈر دەپ قايتا-قايتا ھال سورىدى.

— ھاجىم تالنى بەكلا پۇتاۋەتتىلمۇ قانداق؟ — دېدى بارىنىياز كېسىپ تاشلانغان تال شۇڭلىرىغا قاراپ.

— قارىسىلا يۇرت بېشى، — دېدى ھاجىم كۈلۈپ، — تال ئىگەم جىگەرلىك بولسا، پىچىقى پولاتتىن بولسا، مېنى ئايىماي پۇتاپ تۇرسا، كۈز كەلگەندە سېۋەتنىڭ يوغىنىنى چىنەپ كەلسە دەيمىش...

ھەممىسى پاراققىدە كۈلۈشۈپ كېتىشتى.

— كۈزدە تالنى كۆمۈشنىڭ ئۆزى بىر ئاۋارىچىلىق بولىدىكەن، — دېدى بارىنىياز، — مەن تاللىرىمنى ئايىمقى ① قىلىۋەتتىم قارىسىلا.

— بۇمۇ بولىدىغان چارە، كالىلەك ساپ چۈشمىگىنى بىلەن ئۈزۈمى رەڭ تۈزۈپ، بەكمۇ تاتلىق بولىدىكەن.

ئۇلار يەل-يېمىشلەر ئۈستىدە بىر ئاز پاراڭ سېلىشقاندىن كېيىن مېھمانلار ئۆيگە باشلاندى. ھاجىمنىڭ ئوغلى بىردەمدىلا پەتنۇسلاردا قوغۇن، شاپتۇل، ئۈزۈملەرنى ئەكىرىپ دەستىخاننى تولدۇرۇۋەتتى. جەۋلان ئاستىرىتىن ھاجىمنىڭ مېھرىبانلىق يېغىپ

① ئايىمقى — دەل-دەرمەخلەرگە ياماشتۇرۇۋېتىلگەن تال.

تۇرغان مۇلايىم كۆزلىرىگە، پاختا غوزىسىدەك ئاپئاق قاشلىرىغا، تولىمۇ ئەپچىل ياسالغان مەشۇتتەك ساقاللىرىغا، پاكىزە چىرايىغا سەپ سالماقتا ئىدى. ئۇنىڭ كۆڭلىدىن پاھ بۇ ئادەمنىڭ چىرايىدىن نۇر يېغىپ تۇرىدىكىنا، دېگەن بىر ئوي زادى نېرى كەتمىدى. نېرى-نېرى پاراڭلاردىن كېيىن بارىنىياز ئۆزلىرىنىڭ نېمە ۋەجىدىن كەلگەنلىكىنى بىر قۇر سۆزلىدى. ئەيسايۇپمۇ قوشۇمچە قىلدى. لېكىن ھاجىم بىر يۆتۈلۈپ قويغاندىن كېيىن خەۋىرىم بار، دەپ قويدى. بۇنىڭدىن ھەيران بولغان جەۋلان ھاجىمغا تىكىلىپلا قالدى.

— ئۆزلىرىمۇ خەۋەر تېپىپلا-دە، — دېدى بارىنىياز.

— شۇنداق، كەنت باشلىقى ئىگە مېھرىدى كەلگەن ئىكەن، — دېدى ھاجىم جىددىي تەلەپپۇزدا، — ئۇنىڭچە بولغاندا، مەن كامىل بالا بىلەن ھېلىقى مەسۇمەنى ئەل-جامائەت ئالدىدا شەرىئەت نىزاملىرى بويىچە جازالاپ بەرسەم بولغىدەك، لېكىن پېقىر ئۇنىڭغا ھۆكۈمەتنىڭ ئەمىر-پەرمانلىرى بويىچە ئىش كۆرۈش، قورساقنى كەڭ تۈتۈپ كۆڭۈل ھۆكىمى بىلەن ئەمەس، بەلكى ئەقىل-ئىدراك بىلەن ئىش قىلىشنى ئېيتىپ قايتۇردۇم.

— ئۇنداقتا ھاجىم، — دېدى جەۋلان جىددىيلىشىپ، — كامىل بىلەن لەيلىنىڭ نىكاھ ئىشىنى شەرىئەت قائىدىسى بىلەن بىر تەرەپ قىلغىلى مۇمكىن بولارمۇ؟
— تامامەن مۇمكىن ئوغلۇم، ئۆزلىرى ئېيتقان مۇھەببەتنىڭ ئۆزى ئاللا-تائالا تەرىپىدىن بىزلەرگە ئەۋەتىلگەن ئىلاھىي تۇيغۇ دېمەكتۇر! بۇ ھەممىلا كىشىگە نېسىپ بولۇۋەرمەيدۇ. ئاللا-تائالا ئىگەم نەزىرى چۈشكەن بەندىسىنىڭ كۆڭلىگە سېلىپ ئۇنى نۇرغۇن مۇشكۈلاتلار كۆۋرۈكىدىن ئۆتكۈزىدۇ...

— لېكىن ھاجىم، ئەدەپسىزلىك بولسىمۇ سورىغۇم كەلدى، ئەيۇ قىلالا، — دېدى جەۋلان قىزىرىپ، — كامىل بىلەن قىزنىڭ دىنىي ئېتىقادلىرى ئوخشىمايدۇ. بۇمۇ ئوخشاشلا ئاللا سالغان مۇھەببەت سەۋداسىمۇ؟!

— ئەلۋەتتە ئوغلۇم، ئاللا بەندىلىرىنى ھەر خىل ياراتتى، مۇنداقچە ئېيتقاندا بىدئەت تۇپرىقىغا ئىسلام ئۇرۇقىنى چېچىش ئېيتقۇسىز ساۋاب ئىشتۇر. لەيلى قىز ئىمان ئېيتىپ، پاك ئىسلام نىزاملىرىغا بەيئەت قىلىپ بىر مۇسۇلمان يىگىتكە ھالال جۈپ بولۇپ قوشۇلسا، ئۇنىڭغا ئاللامۇ زازى...

— تەشەككۈر ھاجىم سىلىگە. مىڭ مراتەم تەشەككۈر، — جەۋلان ئورنىدىن تۇرۇپ قايتا-قايتا تەزىم بىجا كەلتۈردى.

— ئۇنداقتا ھاجىم، — دېدى بارىنىياز، — توي ئىشىنى ئورۇنلاشتۇرساق ئۆزلىرى ئاتىدارچىلىق قىلىپ نىكاھنى ئوقۇشقا قەدەم تەشرىپ قىلىپ بېرەلمۇ؟

— بۇنداق ساۋابلىق ئىشقا جان تەسەددۇق، — دېدى ھاجىم كۈلۈپ، — جامائەت كۆپرەك قاتناشسۇن، مەن جامائەت ئەھلىگە ئىككى كەلمە سۆز قىلاي.

— بۇنداق قىلىسلا تولىمۇ بەلەن ئىش بولاتتى، — دېدى ئەيسايۇپ ئورنىدىن تۇرۇپ.

ھاجىم مېھمانلارنى ئۈزىتىپ چىققاندا كۈن چۈشتىن قايرىلغانىدى. ئۇلار خۇشال ھالدا قايتىشتى. بولۇپمۇ جەۋلاننىڭ خۇشاللىقى ئىچىگە سىغمايتتى. ئۈچەيلەن كەنت

تەشكىلى ئىشخانىسىدا توي ئىشىنى بېكىتتى. بارىنىياز شۇجى يېزىلىق ھۆكۈمەت نامىدىن بىر قوي، توپغا يېتەرلىك گۈرۈچ، ماي ياردەم قىلىدىغانلىقىنى بىلدۈردى. جەۋلانمۇ كەنت پاراۋانلىق فوندىدىن ئىقتىساد ئاجرىتىدىغانلىقىنى ئېيتتى.

— قارا، شاماللىق ئاداش، — دېدى ئەيسايۇپ جەۋلانغا، — سەن كامىل بىلەن ئوبدان پاراڭلاشقىن. ئۇلار ئەتىلا يېزىلىق ھۆكۈمەتكە بېرىپ قىزىل قەغەز ئالسۇن. ئۇنىڭدىن كېيىن كامىل ئۇ قىزغا تېگىشلىك ئىشلارنى پىششىق ئۆگەتسۇن. بولمىسا نىكاھ ئوقۇغاندا تاغاڭ بارمۇ دېسە، تاغار يوق دەپ يۈرمىسۇن.

— قىزىل قەغەز ئالغىلى كىرگەندە، — دېدى بارىنىياز، — كامىل قىزنىڭ نوپۇس ئىشى توغرىلىق ئىلتىماس يېزىپ ئەكىرسۇن، مەن يېزا نوپۇسىغا ھەل قىلىپ بېرىمەن. بارىنىياز بىلەن ئەيسايۇپ ئۇزاق ھويلىغا چىقىشى توقۇغلۇق ئاتلارنى يېتىلەپ ئەخمەت يېتىپ كەلدى. ئۇ نېمىلەرنىدۇر گۆڭرەپ ئۇلار بىلەن كۆرۈشتى.

— مېنىڭچە، — دېدى بارىنىياز ئەيسايۇپقا، — ئىگە مېھرىدىن خىزمىتىنى توختىتىپ تەكشۈرسەك قانداق؟

— مەنمۇ شۇنداق ئويلىغان، بولمىسا ئەزالار دادىل بولالمىغىدەك، — دېدى ئەيسايۇپ جەۋلانغا بۇرۇلۇپ، — سەن ئەتىلا يىغىن ئېچىپ ئەزالارغا ئۇقتۇرغۇت.

— ئەيسايۇپقا، بارىنىياز شۇجى، توي كۈنى بالدۇرراق كېلەرسىلەر.

— بولىدۇ، مەن يېزىلىق ھۆكۈمەتتىكى بارلىق كادىرلارنى باشلاپ كېلىمەن، — دېدى بارىنىياز ئېتىنىڭ بېشىنى قايرىپ، — بۇ پەقەت سىلە ئۈچۈنلا-ھە... جەۋلان ئۇلارنى ئۈزىتىۋېتىپ، كامىلنىڭ ئۆيىگە كەلدى. جەۋلاننىڭ خەۋىرىنى ساقلاپ تۈزۈكرەكمۇ ئۇخلىيالمىغان كامىل كۆزلىرى قىزىرىپ ئولتۇرۇشقان ھالدا ئۇنى كۈتۈۋالدى. ئۇلار باغقا كىرىپ ئوت ئۈستىدىلا ئولتۇرۇپ پاراڭلاشتى. جەۋلان مەنسۇرخان ھاجىمنىڭ پەتۋاسى، بارىنىياز شۇجىنىڭ يېزىلىق ھۆكۈمەت تەرىپىدىن قىلىنىدىغان توپلۇق ياردىمى، لەيلىنىڭ نوپۇس ئىشىنىڭ ھەل بولغانلىقى قاتارلىقلارنى ئالدىراپ سۆزلىدى. ھەتتا ئۇ توي تەييارلىقىغا بەش كۈن مۆھلەت بېرىلگەنلىكىنىمۇ ئېيتتى.

كامىل خۇش خەۋەرنى ئاڭلاپ ئۆز قۇلاقلىرىغا ئىشەنمەيتتى. بولۇپمۇ مەنسۇرخان ھاجىمنىڭ نىكاھ ئوقۇيدىغانلىقى، بارىنىياز شۇجىنىڭ توپغا ئاتىدارچىلىق قىلىدىغانلىقىنى ئويلىغىنىدا يۈرىكىدىكى تۈمەن يىللىق ئازابلىرى يۈيۈلۈپ كەتكەندەك بولدى. لېكىن بۇ ئىشلارنىڭ ھەممىسى يەنىلا جەۋلاننىڭ خەيرىغا ھەللىق، جاپالىق ئەجرى ئىكەنلىكىنى ئويلاپ كۆزلىرى لېمۇلىق ياشقا تولدى.

— جەۋلان ئەپەندىم، — كامىل يىغلىۋەتتى، — گەرچە ئۆزلىرى مەندىن كىچىك بولسىمۇ، لېكىن ئاتا-ئانىم بېرىلمەيدىغان بەختكە يەتكۈزدىلە. بېشىمنى سىلاپ شاپائەت قىلىدىلا، مەن بۇنى ئۆلسەممۇ ئۇنتالمايمەن.

— كامىل، بۇ مېنىڭ تويىڭىزغا بولغان ياردىمىم بولسۇن، — دېدى جەۋلان ئەللىك سوم پۇلنى ئۇنىڭ قولىغا تۇتقۇزۇپ، — ئەتە ئەتىگەن سىز ماڭغىچە كەنت پاراۋانلىق فوندىدىن يەنە 200 سوم ئېلىپ بېرىمەن.

— ياق، ياق، بۇنداق قىلىشىڭىز مەن خىجىل بولىدىكەنمەن، — دېدى كامىل جەۋلاننىڭ پۇلنى ئىتتىرىۋېتىپ، — كەنتتىن بەرگىنىنى ئالاي، مەن ئۇنى كېيىن

تۆلۈپتىمەن. لېكىن سىزنىڭكىنى قوبۇل قىلالمايمەن. — كەنتتىن بەرگىنى ياردەم، قەرز ئەمەس، لېكىن مېنىڭ كۆڭلۈمنى قايتۇرسىڭىز بولمايدۇ. ئەتە قىزىل قەغەز ئالغىلى كىرگەندە لەيلىگە تويۇق ئالارسىز. ئۇنى ئوبدانراق جابدۇپ قويۇڭ.

— ئاناممۇ شۇنداق دېگەن، — دېدى كامىل ئورنىدىن تۇرۇپ، — مەن ھازىر بۇ خۇش خەۋەرنى ئويدىكىلەرگە يەتكۈزسەم بولارمۇ؟ ئانامنىڭ تاقىتى تاق بولغاندۇ... — بولىدۇ، لېكىن لەيلىنى مېنىڭ قېشىمغا ئەۋەتىڭ. ئازراق گېپىم بار. جەۋلان تاماكا تۇتاشتۇرۇپ تۇرۇشى لەيلى يېتىپ كەلدى. ئۇ بۇرۇنقىغا قارىغاندا تېخىمۇ تولۇپ، ئاپئاق، سۈزۈك مەڭزىلىرى ئالمىدەك قىزىرىپ، لەۋلىرى ئالۇچىدەك رەڭ ئالغانىدى. ئۇنىڭ قىرقىم چاچلىرى ئۆسۈپ نازۇك بويۇنلىرىنى يېپىپ تۇراتتى. قارا كۆزلىرى بولسا ئۇزۇن كىرىپكىلىرى بىلەن خۇمارلىشىپ، موماي قويۇپ قويغان خېنىسى قىپقىزىل چېچەكلەپ تىرناقلىرىغىچە قىزىرىپ كەتكەنىدى.

جەۋلان بارلىق جەرياننى سۆزلەپ خۇش خەۋەرنى يەتكۈزگەندە ئۇنىڭ كۆزلىرى دەممۇ دەم ياشقا تولۇپ تۇردى. ئاخىرىدا ئۇ لەيلىنىڭ مال ئېغىللىرىدا ئىشلەپ چاپا چەككەنلىكى، بىر قىسىم كىشىلەر تەرىپىدىن خارلانغانلىقىنى ئېيتىپ ئەيۈ سورىغاندا ئۇن سېلىپ يىغلىۋەتتى.

— ياق، ھەرگىز ئۇنداق ئەمەس، ماڭا كامىل، ئۇنىڭ ئانىسى، ئەخمەت ئاكام، ھەۋزىنىيازخان ئانام ھەم نۇرغۇن دېھقانلار خەيرىخاھلىق قىلدى. ئۇلارنىڭ مېھرى-شەپقىتىنى ھەرگىز ئۇنتالمايمەن!

— بولدى، يىغلىماڭ، كامىل ئەمدى سىزنىڭ مەڭگۈلۈك ۋاپادارىڭىز، جۈپتىڭىز بولىدۇ، ئىناق ئۆتۈڭلار، بىر-بىرىڭلارنىڭ ھۆرمىتىنى قىلىپ موماينىڭ ئاخىرقى ئۆمرىدە خىزمىتىنى قىلىپ، ياخشى كۈتۈڭلار.

— جەۋلان ئاكا، — لەيلى ئۇن سېلىپ يىغلىغىنىچە جەۋلاننىڭ ئالدىدا تىزلىنىپ باش تۇردى، — سىز ماڭا ھاياتلىق بەردىڭىز، بەخت بەردىڭىز، سىلەر ئۇيغۇرلار باھاسىز مىللەت ئىكەنسىلەر، سىلەرنىڭ كۆڭۈل-كۆكسۈڭلار ئالەم پاتقۇدەك كەڭ ئىكەن. ئۆزۈڭلار يېمەي-ئىچمەي مېھماندوستلۇق قىلىدىكەنسىلەر، مېھرى-شەپقەت، ۋاپادارلىق، ئەپۋان، ياخشىلىق قىلىش سىلەرنىڭ ساپ ئەقىدەڭلار ئىكەن.

جەۋلان ئورنىدىن تۇردى. ئۇ لەيلىنى باشلاپ باغدىن چىقىشى موماي بىلەن كامىلمۇ ئۆيدىن چىقتى. موماي جەۋلاننىڭ بويىغا ئېسىلىپ پىشانىسىگە سۆيىدى ۋە خۇدايىم ئۆمۈرلىرىنى ئۇزۇن قىلىپ، مۇراد-مەقسەتلىرىگە يەتكۈزەر. بىزدىن يانمسا، خۇدايىمدىن يانار... دەپ دۇئا قىلدى. موماي دۇئا قىلىپ بولۇپ تاماق تەييارلىقنى قىلىش ئۈچۈن لەيلىنى باشلاپ ئۆيگە كىرىپ كەتتى.

— ئەمەس ئەتە قاسىمىياز بىلەن مەتنىيازنى باشلاپ كېلىپ ھۇجرا ئۆيىنى سۇۋايمىز، — دېدى جەۋلان قازناق ئۆيگە كىرىپ، — ئىشك، پەنجىرىلەرنى ئېچىۋەتسەك سىز كەلگىچە قۇرۇيدۇ. لېكىن ھاك ئالغىچ كېلەرسىز. — بولىدۇ، مەن بۈگۈن كەچتىلا سامانلىق لاي چىلىۋېتەي، — دېدى كامىل، — ئەتە ئەتىگەنگىچە لاي پىشقاچ تۇرىدۇ، مەتنىياز سۇۋاقچىلىققا ئۇستا.

ئۇلار يەنە قازاننى ھويلىنىڭ قەيىرىگە ئېسىش، كەنت ئامبىرىدىن ئېلىپ كېلىدىغان ۋە قوشنىلاردىن ئارىيەت ئالىدىغان كىگىز، گىلەم، پالاسلار، ئۇلارنى باغقا قانداق سېلىش، كەنتتىكى ئەلنەغمىچىلەرنى چاقىرىپ راسا كۆڭۈللۈك بەزمە قىلىشلارغىچە مەسلىھەتلىشىپ كۆڭلى تىنغاندەك بولۇشتى. كامىل جەۋلاننى تاماققا قانچە تۇتقان بولسىمۇ، لېكىن ئۇ ئۆزىنىڭ مۇھىم ئىشى بارلىقىنى ئېيتىپ ئۆزۈر سورىدى.

— يەنە باشقا قىيىنچىلىقلار بارمۇ؟ — دېدى جەۋلان ئۇزاۋىتىپ.

— ياق، ئۆزۈمنىڭمۇ توي ئۈچۈن يىللاردىن بېرى يىغقان ئاز-تولا ئىقتىسادىم بار، رەھمەت ئۆزلىرىگە.

* * *

توي تارقىدى. بەزمە-مەشرەپ، كۈلكە-چاقچاقلار بىلەن قىزىغان بۇ توي ھەممىنى شاد-خوراملىققا چۆمدۈردى. بولۇپمۇ مەنسۇرخان ھاجىنىڭ ئەمىر-مەرۈپلىرىنى تاڭلىغان دېھقانلار گويىكى ئۆزى ئۈچۈن جەننەت ئىشىكى ئۈچۈك تۇرغىنىدەك ئۆزلىرىنى ناھايىتى يېنىك ھېس قىلىشتى. ئۇلار كامىلنى چىن كۆڭۈللىرىدىن تەبرىكلەشتى. لەيلى ئىككىسىنىڭ بەختى ئۈچۈن دۇئا قىلىشتى. قۇمچاقاردىن كەلگەن كادىرلارمۇ جەۋلان، كامىل بىلەن قول ئېلىشىپ ئۇلاغلىرىغا مىنىشىپ ئۇزاشتى. ئەلئابدانىڭ ھەممە كۈچلىرىدىن كۈلكە-چاقچاق، ناخشا ئاۋازى كېلەتتى. ئۈزۈندىن بۇيان قانغۇدەك ئوينىيالىغان ياشلار كەپتەر باچكىسى سېلىنغان كۈچلۈك مۇسەللەسنى قۇلاقلىرى مىدىرلىغۇچە ئىچىپ قىزىرىۋالغانىدى. جەۋلان ياشلار بىلەن ئولتۇرغاچقا ئۇمۇ تەكشىلىپ قالغانىدى. يىگىت قولىشى قاسىمىياز بىلەن مەتنىياز كامىلنى، قىز قولىشى ئىككى چوكان لەيلىنى ھۇجرىغا ئەكىرىپ قويغاندىن كېيىن ئۇلارمۇ قىز-يىگىتكە بەخت تىلىشىپ قايتىشتى. ھويلىدا موماي يالغۇز قالدى. ئۇ ياكاق تۈۋىدىكى سۈپىدا مۈڭلىنىپ ئولتۇراتتى. ئۇنىڭ كۆز ياشلىرى ئۈزۈلمەيتتى. بېشىدىكى رومىلىنىڭ ئۇچى ھۆل بولۇپ كەتتى. توۋا، شادلىقمۇ ئادەمنى مۇڭغا سالىدىغان چاغلار بولىدىكەن. موماي ئۆزىنىڭ نېمىگە شۈبھىچىلىك مۈڭلىنىپ قالغانلىقىنى ئۆزىمۇ دەپ بېرەلمەيتتى. پەنجىرىدىن بۇ ئەھۋالنى كۆرۈپ قالغان لەيلى ھۇجرىدىن چىقىپ كەلدى. ئۇ موماينىڭ ئالدىدا تىزلىنىپ پۈتلىرىنى ئۇچاقلدى ۋە سىردىنلا «ئانا» دېگىنىچە يىغلىۋەتتى... لەيلى موماينىڭ ئېتەكلىرىنى

كۆزىگە سۈرتۈپ، لەۋلىرىگە باستى. بۇ ئەھۋالغا چىداپ تۇرالمىغان كامىلمۇ « ئانا يىغلىماڭ » دېدى-دە، ئۇمۇ ئۆزىنى تۇتۇپ ئالامىدى. موماي لەيلىنى ئورنىدىن تۇرغۇزۇپ ئۇنىڭ پېشانىسىگە سۆيىدى، كامىلىنىڭمۇ پېشانىسىگە سۆيىدى ۋە خۇشاللىق ياشلىرى بىلەن:

— خۇدايىم سىلەرنى يامان سۆز، يامان كۆزلەردىن ئۆز پاناھىدا ساقلىغاي، بېشىڭلار باش، ئايىغىڭلار تاش بولۇپ كېتىشىنى نېسىپ قىلغاي، ئامىن، — دەپ دۇئا قىلدى.

دەرۋەقە بۈگۈنكى شادلىقتىن، كۆڭۈل ئېيتىشلاردىن بىرلا ئادەم خالىي ئىدى. ئۇ بولسىمۇ كەنت باشلىقى ئىگە مېھرىدى. ئىگە مېھرىدى ئوچاق بۇلۇڭىغا تۈكۈرۈپ، كۆك تاماكنى ئۈزمەي چېكىپ، چېكىلىرى چىڭقىلىپ كەتكەن ھالدا تامغا يۆلىنىپ ئولتۇراتتى. ھازىر لەيلىنىڭ ئوماق رۇخسارىنى، يۇمران يات بەدىنىنى ئويلايدىغان ۋاقىت ئەمەس ئىدى. پەقەت ئۇنى بېسىۋالغان غەم تېخى ئاياقتىكى قېتىقتەك ئايان بولغان تەقدىرى، ئۇنى ھاڭغا سۆرەۋاتقان تەقدىرى ئىدى! ئەلۋەتتە ئاتا-بوۋىلىرىمىز بىكارغا ئېيتىمىغان، قىغىر قىلساڭ، قىرىق يىلدىمۇ تۇتۇلسەن.

تەكلىماكان قۇم سەھراسىنى سوغۇق تۇمان پەردىسىگە قاپلاپ تۇنجى قېتىم يامغۇر ئارىلاش قار ياغماقتا. مانا بۇ 12-ئاينىڭ 9-كۈنى ئىدى. قۇم بارخانلىرى چوقچايدىغان كۈن يېتىش تەرەپ سۇۋارى مانانلاشقان بولۇپ، كەنت ئىچىنى سۇس كۈمۈش رەڭ چاڭ قاپلىغان ئىدى. يەرگە چۈشە-چۈشمە يىلا ئۇششاق قەترىلەرگە ئايلىنىۋاتقان قار يالىڭاچ دەرەخ غوللىرىنى پاكىز يۇيۇپ، ئاخىرقى ئۆمرىنى ياشاپ كۈن سېرىقىغا قىيالمىغان قىزىل ياپراقلار باغرىلىرىدىن يەرگە سىڭمەكتە... كەنت ئىچى جىمجىت. ئېغىر سۈكۈناتقا چۆمگەن. پەقەت بۇ جۇدۇنلۇق كېچىدىن بىزار بولغاندەك قايرەردىندۇر موزاينىڭ مۇڭلۇق سوزۇپ مۆرىشى، كۈچۈكنىڭ زىل ئاۋازدا قاۋاپ قويۇشى كۆڭۈللەرنى غەش قىلىدۇ.

جەۋلان ياتقىدا ياستۇققا يۆلەنگىنىچە ئۈزمەي تاماكا چېكىپ ئولتۇرىدۇ، شۇنداق ئەتە ئۇ بۇ يەردىن كەتمەكچى. جەۋلان مەسئۇل بولغان « قۇمتام » كەنتىنىڭ خىزمەتلىرى كۆڭۈلدىكىدەك ئورۇنلاندى. ئىگە مېھرىدى خۇددى كېسەل مىسقاللاپ كىرىپ، پاتمانلاپ چىقىدۇ دېگەندەك يىللاردىن بېرى ھوقۇقىدىن پايدىلىنىپ قىلغان خىيانىتىنى پاتمانلاپ قايتۇردى. ھەتتا ئۇ جەۋلاننىڭ ئالدىدا ياش تۆكۈپ: مېنىڭ ماتېرىيالىمنى شەھەرگە يوللىمىغان بولسلا، ئۆزلىرى پېقىر ئۈچۈن ئەمەس، ئۇششاق بالىلىرىم ئۈچۈن بولسىمۇ يۇقىرىغا ئىككى ئېغىز لەۋزىلىرىنى ئايىمىغان بولسلا... دەپ يالۋۇردى. ئىنساننىڭ ھەر خىل ئىللەتلەردىن خالىي بولمىقى تەس. جەۋلان « قۇمتام » نى خاراپ قىلىش ھېسابىغا سەمىرىپ، قۇيرۇق تۇتقۇزمىغان بۇ ياۋا بۇقا بىلەن ئېلىشقان ئىدى. مانا ئەمدىلىكتە ئۇنىڭ بىچارە ھالىتىگە، چىڭش ساقاللىرىدىن يۇمۇلاپ چۈشۈۋاتقان ياشلىرىغا قاراپ ئىچى ئاغرىپ قالدى. شۇڭا جەۋلان يېزىلىق ھۆكۈمەتتە تەكشۈرۈش دوكلاتى بەرگەندە ئىگە مېھرىدىنى « تەكشۈرۈشكە بولغان پوزىتسىيىسى ياخشى » ،

« مەسىلىلەرنى ئىقرار قىلىپ تۆلەم قايتۇرۇشى ياخشى » دېگەندەك سۆزلەر بىلەن ھەپسىدىن قۇتقۇزۇپ قالدى. كەنتنىڭ ئامبارچىسى بىلەن بوغالتىرىمۇ دەلىل-ئىسپاتلار ئالدىدا ئىگە مېھرىدىن قالغان قىلىپ يېگەن بارلىق خىيانىتىگە ئىقرار بولۇپ بىر-بىرلەپ قايتۇردى. جىددىي ئېلىشىش كۈنلىرىدە جەۋلاننىڭ مىجەزى ئىنتايىن چۇس، كەسكىن بولۇپ كەتكەنىدى. شۇڭا ئۇ تەكشۈرۈش مەيدانلىرىدا كامىلىغىمۇ يۈز-خاتىرە قىلمىدى. ئۇنى: « سەن ئىگە مېھرىدىننىڭ نەپسانىيەتچىلىكىنى باشتىلا چەكلەپ، ئۇنىڭغا مەيدان ھازىرلاپ بەرمىگەن بولساڭ، بۈگۈنكى ئاقىۋەت كېلىپ چىقارمىدى؟ » دەپ قاتتىق تەگدى. لېكىن ئاكتىپلار، دېھقانلار كامىلىنى ھامان قوللىدى. ھەتتا بەزى نامرات دېھقانلار مەيدانغا چىقىپ ئۆزىگە قاچان، قايسى ۋاقىتتا ئاق ئوغۇت ياكى ئاشلىق بەرگەن، قاچاندۇر بىر كېچىسى يوتقان-كۆرپە ئەكىلىپ بەرگەنلىكىنى بىرمۇبىر ئوتتۇرىغا قويدى. بۇنى ئىگە مېھرىدى پاش قىلغان ماتېرىيالغا سېلىشتۇرغاندا كامىلىنىڭ ئۆزىگە ھېچنېمە ئېلىپ قالمىغانلىقى ئىسپاتلاندى. دېھقانلار شۇڭا ئۇنى « كىشىنىڭ ھەقىقىي يېمەيدىغان ساپ يىگىت » دەپ ماختاشتى. كەنت سايلىمى چوڭ يىغىنىدا قۇمتاملىقنىڭ ھەممىسى دېگۈدەك كامىلىنىڭ تەلپىكىگە قوناق تاشلىدى ①. ئىككى كۈن ئۆتمەي يېزىلىق ھۆكۈمەتتىن تەستىق چۈشتى. مانا ھازىر كامىل كەنت باشلىقى، قاسىمىياز بوغالتىر، مەتنىياز ئامبارچى بولۇپ ئۈچ ياش « قۇمتام » كەنتىنى كۈچلۈك بىلەكلىرىگە ئالدى. تۇنجى قېتىم كۆڭلى تىنغىدەك دارامەت ئېلىپ قولى پۇل كۆرگەن قۇمتاملىقلار جەۋلاننى قۇچاقلدى. مومايلار ئۇنىڭ پېشانىسىگە شاپىلدىتىپ سۆيدى. ئۆزى كىچىك بولسىمۇ جىگەرلىك كادىركەن، قۇمتامنىڭ جىگدە كۆتكىدەك بەزلىشىپ كەتكەن ئىشلىرىنى بەش پۇچۇق قىلۋەتتى دېسە، يەنە بەزىلىرى كاللىسى گەنجى ② بولۇپ كەتكەن ئەقىل ئىكەن، بولمىسا ئىگە مېھرىدىدەك ھۆررەك بەزىنىڭ قىلمىشلىرىنى پايپاقنىڭ يىپىنى سۇغارغاندەك چۇۋۇۋېتەلەمتى دەپ ماختاشتى.

كەنت كادىرلىرىنى ئېلان قىلىش يىغىنىدا مەنسۇرخان ھاجىمنىڭ قىلغان سۆزلىرى جەۋلاننى چوڭقۇر ئويغا سېلىپ قويدى، ئۇ سۆزلەر گەرچە ئاددىي نۇتۇق بولسىمۇ، ھەر كىشى قەلب ئابىدىسىگە ئويۇۋالغىدەك نەپىس نەقىشلەر ئىدى: يولداشلار، مۇ-سۇلمان قېرىنداشلار، قۇمتام كەنتىدە يۈز بەرگەن ھارام دۇنيا قۇربانلىرىنىڭ ساۋاقلرى ھەممىزگە ئىبرەت بولغاي. بولۇپمۇ يېڭىدىن ئەمەل تۇتقانلار ئۆزلىرىگە ئەينەك قىلغاي، جاپا-مۇشەققەت، قان-تەر بەدىلىگە كەلمىگەن مەئشەت ھامان بىر كۈنى يۈزۈڭنى سۆرۈن قىلىدۇ. پاتقاققا سۆرەيدۇ. ناپاك بولسەن. بەلكىم ھېچكىم كۆرمىدى، بىلىمدى دەپ ئويلايسەن. لېكىن ئۈستۈڭدە كۆرۈپ تۇرغان ئىگىسى، يەردە بولسا ئەھلى جامائەتنىڭ كۆزى بار. ئىنسان شۇنداق مەخلۇق. ھارام دۇنيا بىلەن ماختىنىشقا، ئالدامچىلىق بىلەن كەلگەن مەئشەت ئارقىلىق ئۆزىنى كۆرسىتىشكە ھېرىسمەن كېلىدۇ. بىر كۈنلەردە قانداقتۇر شادلىقتىن ئۇرغىغان قانلىرىڭ تىلىڭنى ئويۇنغا سالىدۇ... ئۆزۈڭ ساقلامىغان پىنھانىڭنى باشقىلارمۇ ساقلىمايدۇ. سەن بۇنىڭغا ئامالسىز، سەن بۇنى توسىيالىمايسەن، چۈنكى باشقىلار ھالاللىق بىلەن ياراتقان مەئشەتنى سەن

① يېزىلاردا سايلام بولغاندا، نامزاتلارنىڭ سەھنىگە تىزىلغان تەلپەكلىرىگە قوناق ياكى بۇغداي تاشلايتتى.
② گەنجى — گەج. يەنى قېتىپ چىك ئويۇپ كەتكەن گەنجى دېمەكچى.

ئەجىزسىز يېسەڭ... شۇڭا بۇ ھارام دۇنيانىڭ كۆزىگە كۆرۈنمەس سېھرىي كۈچى ھامان بىر كۈنى سېنىڭ كۈتكىنىڭدىنمۇ ئېغىر ئاقىۋەتلەرگە گىرىپتار قىلىدۇ. مانا بۇ تەقدىر، رەھىمسىز تەقدىر. شۇڭا ئىنسان نامرات بولسىمۇ پاك بولسا، كۆڭلى ئەمىن ياشايدۇ.

ئەتىسى ئەتىگەن جەۋلان نەرسە - كېرەكلىرىنى يىغىشتۇرۇپ، سومكىسىنى كۆتۈرۈپ ھويلىغا چىققانداق كەنت ھويلىسىغا قۇمتاملىقلار توشۇپ كەتكەندى. ئۇلار يىغلىشىپ جەۋلاننى قۇچاقلدى. بەزىلىرى بىر خالتا جىگدە، بەزىلىرى قوغۇن، بەھى دېگەندەك نەرسىلەرنى ئۇنىڭغا سۇناتتى. «خۇدايىم ئۆمۈرلىرىنى ئۈزۈن قىلسۇن»، «ئىگەم قىيىنلىرىنى ئاسان قىلسۇن، مىڭ ياشىغا يىلا.» دەپ دۇئالار قىلىشاتتى. ئىگەمبەردىمۇ ئايالى، بالىلىرى بىلەن كېلىپ ياش تۆككىنىچە جەۋلان بىلەن خوشلاشتى. ئۇ بىر پېيگە قوغۇن يەنە بىر پېيگە جىگدە قاچىلانغان گۈللۈك خۇرجۇنى ئاتقا ئارتىپ قويدى.

— بۇ مېنىڭ كۆڭلۈم، ئالمىسلا خاپا بولمەن، — دېدى ئىگەمبەردى يىغلامسىراپ، — بىلمەن گۇناھىم ئېغىر، لېكىن ئۆزلىرى مېنى جازادىن ئازاد قىلىپلا قالماي خىيانىتىمنىڭ بېرىمىنى كۆتۈرۈۋەتتىلە. بۇ ياخشىلىقلىرىنى...

— جازالاش مەقسەت ئەمەس ئىگەمبەردى ئاكا، مەنسۇرخان ھاجىمنىڭ سۆزلىرىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن ۋىجدان ئازابى تارتىۋاتقانلىقىنى بىلمەن. ئۆزلىرى كۆپ يىل كەنت باشلىقى بولدىلا، تەجرىبە - ساۋاقلرى بار. ياشلارغا ياردەمدە بولالا.

— جېنىم بىلەن، جېنىم بىلەن. ئەمدى ھالال ياشايىمەن.

توپ ئالدىدا قول قوشتۇرۇپ تۇرغان كامىل، لەيلىلەر غەمكىن ئىدى. نېۋىخان موماي جەۋلانغا ئېسىلىپ تۇرۇپ ئىككى مەڭزىگە، پېشانىسىگە سۆيىدى ۋە لەيلىنىڭ قولىدىكى بوپىنى يېشىپ بىر نەچچە قاتلىما ۋە بەھنى ئۇنىڭ سومكىسىغا سېلىپ قويدى. — جەۋلان ئاكا، — دېدى لەيلى ئۇنىڭ ياش تۆكۈپ، — سىز كېتىسىز. لېكىن مۇشۇنداق ئايرىلىش پەيتىدە نېمە دېيىشىمنى بىلمەي تۇرىمەن... ئامان بولۇڭ... سىزنىڭ ياخشىلىقلىرىڭىزنى ئۆمۈر بويى ئۇنتۇمايمەن.

— يىغلىماڭ لەيلى، — دېدى جەۋلان تەسەللى بېرىپ، — بىز شۇنداق بوپىمىز يۇمشاق، دىلىمىز ئاق خەق، باشقىلارنىڭ بەخت - سائادىتى، شادلىقى ئۈچۈن ساپ كۆڭۈل، توغرا نىيەت بىلەن ياردەم قىلىمىز. بېشىنى سىلايمىز. لېكىن تارتقان جاپايمىز بىلەن ھېسابلىشىپ ئولتۇرمايمىز. ئەگەر سىزدە ئادىمىلىك ساپ يۈرەك بولسا، موماي ياشىنىپ قالدى، ئۇنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئېلىشنى بۇرچۇم دەپ بىلىڭ، كامىلنى ئاسراڭ. مانا مۇشۇ جاپاكەش دېھقانلار سىزنىڭ ئاتا - ئانىڭىز، تاغلىرىڭىز، ئاچىلىرىڭىز، قېرىنداشلىرىڭىز. سىز ئۇلارنى ھۈرمەتلەڭ.

قۇمتاملىقلار جەۋلاننى ئۈزىتىپ دەريا قىرغىقىغا ئەگىشىپ كەلدى. پەقەت ئەخمەت جەۋلاننىڭ ئېتىغا قامچا سالغاندىن كېيىنلا ئۇلار قىر ياقىسىدا ۋارقىراشقىنىچە قول سىلكىپ قېلىشتى. ئۈزىتىپ ماڭغان ئەخمەت بىلەن جەۋلاننىڭ ئاتلىرى كۆرۈنمەي قالغانغا قەدەر ئۇلار كېتىشىمىدى.

خاتىمە

33 يىل ئۆتتى!

پايتەختنىڭ ئاۋات بىر كوچىسى، ئەتراپى بۈك-باراقسان دەل-دەرەخلەر، رەڭگارەڭ ئېچىلغان نادىر-ئەتىۋارلىق گۈللەر بىلەن قاپلانغان ھەيۋەتلىك سېرىق بىنانىڭ بىر ھۆججىسىدا چاچ-ساقاللىرى ئاقارغان، يۈزىگە يىللار يالداملىرى يول-يول ئىز سالغان، چوقا چاچلىرى تامامەن چۈشكەن، قەدەملىرى ئېغىر، سالاپەتلىك بىر كىشى ساپاغا تاشلىنىپ خىيال سۈرمەكتە! ئۇ ئالدىدىكى چاي رەڭلىك ئەينەك شىرە ئۈستىگە تاشلانغان كونا، سارغايغان، چەت-چۆرىسى تىتىلغان بىر پارچە خەتكە قاراپ ئېغىر ئاھ ئوردى! دوختۇرخانىدىن چىقىپلا ئۆزىنىڭ ئەڭ قىممەتلىك ماتېرىياللىرى ساقلىنىدىغان ساندۇقتىن ئۇزاققا، بەكمۇ ئۇزاققا قالغان ياشلىقنى، يۈرىكىگە ئۆچمەس ئىز سالغان خاتىرىلەرنى ئەسكە سالدىغان بۇ خەتنى ئېلىپ ھەسرەت چېكىپ ئولتۇرغان بۇ كىشى ئۆز ۋاقتىدىكى 22 ياشلىق جەۋلان ئىدى.

جەۋلان ئەلئابداتىن قايتىپ كېلىپ ئىككىنچى يىلى گۈل-چىچەكلەرگە تولغان باھارنىڭ يامغۇرلۇق بىر كېچىسى ئاجايىپ بىر چۈش كۆردى!

ئىشىك ئاۋازسىز ئاستا ئېچىلغۇدەك، بۇسۇغدا ئاپئاق لىباسقا پۈركەنگەن لەيلى ئويۇلۇپقنا يەرگە قاراپ تۇرغىدەك، مەرمەردەك نۇر چاقناپ تۇرغان ئاق يۈزلەر، چېكىلىرىگىچە ئىگىلگەن قىيغاق قاشلار، خۇمارلىشىپ تۇرىدىغان قارا كۆزلەرگە سايە تاشلىغان نەيزىدەك كىرىپىكلەر، كۈلۈمسىرەش ئالامىتى بىلەن غۇنچىدەك ئېچىلغان كىچىك ھال رەڭ لەۋلەر گويا ئۇنى جەننەتنىڭ ھۆرلىرىگە ئوخشىتىپ قويغانىدى. ئۇزۇن بىر ئۆرۈم چېچىنىڭ ئۈچىنى نازۇك بارماقلىرى بىلەن ئۆرۈپ تۇرغان لەيلى جەۋلانغا تەبەسسۇم ئىلكىدە تىكىلدى.

— لەيلى، سىز...

— جەۋلان ئاكا، مەن... مەن... كەتمەكچى بولۇپ قالدىم. كېتىش ئالدىدا سىز بىلەن خوشلاشقىلى كەلدىم.

— كەتمەكچى؟ نەگە؟

— بەكمۇ ئۇزاق، ئۇزاق بىر جايغا كېتىش ئالدىدا سىزدىن بىر نەرسىنى سورىۋالسام بولامدۇ؟

— سوراڭ!

— مۇسۇلمانلاردا تاڭلا قىيامەت كۈنى ھەر قانداق يىگىت تۇنجى قىز ئالغان ئايالى بىلەن، قىز بالىمۇ ئۆزىنىڭ تۇنجى قىز تەگكەن ئېرى بىلەن ئورنىدىن تەڭ تۇرالمىش، دېگەن گەپ بار ئىكەن بۇ راستمۇ؟

— بۇ... بۇ...

— جەۋلان ئاكا، سىز ئوقۇمۇشلۇق ئادەم، ماڭا ئېيتىپ بېرىڭ، بۇ راستمۇ؟

— بۇ راست، بىزنىڭ دىنىي نىزاملىرىمىزدا شۇنداق ئېيتىلغان.

— راستما؟! ھا... ھا... ھا...

جەۋلان ئويغىنىپ كەتتى، تاڭ سەھەردىن خەۋەر بېرىپ دېرىزىدىن ئاقۇش

نۇر چۈشۈپ تۇراتتى، چۈش تەسىرىدىن بولسا كېرەك، بىر كۈن خامۇش يۈرگەن جەۋلان كەچقۇرۇنلىقى كامىلىنىڭ مۇشۇ خېتىنى تاپشۇرۇپ ئالغانىدى.

جەۋلاننىڭ ھېلىمەم ئېسىدىن چىقماپتۇ، ئۇ شۇ چاغدا قەۋەتلا خۇشال بولۇپ كەتكەنىدى. لېكىن تەكلىماكان يىگىتىنىڭ يازغان بۇ خېتى جەۋلاننى يەتتە قەۋەت ئاسماندىن تاشلىۋەتكەندەك، گويا ئۇنىڭ يۈرىكىنى بېغىشىدىن ئۈزۈپ قوقاسقا تاشلاپ يۈچۈلگەندەك ئازابلىغانىدى. پۇچۇركىسى كۆرۈمسىز، لېكىن سىغداپ يېزىلغان بۇ خەت مۇنداق باشلانغان ئىدى:

جەۋلان ئەپەندىم، مەن خېتىمنى قان-ياشلىرىم بىلەن يېزىۋاتىمەن. بۇ دۇنيادا خۇدا زادى بارمۇ؟ ئەگەر بولسا ئۇنىڭ باغرى نېمانچە قاتتىقتۇر. ياكى ئۇ بىزدەك كەمبەغەللەرگە باقمادۇ؟ بىزلەرنى قان يىغلىتىپ، يۈرىكىمىزنى پارە-پارە قىلىپ، ئاھ زارىمىزدىن، نالە-پىغانلىرىمىزدىن... ھەسرەتلىك ئىداللىرىمىزدىن لەززەت تاپامدىغاندۇ؟

ئاھ خۇدا، مەن بەختىمنى تاپقان ئاشۇ كۈنلەردە قۇياش ئادەتتىكىدىن ھارارەتلىك ئىدى. ئاي تېخىمۇ نۇرلۇق ۋە چىرايلىق ئىدى. يۇلتۇزلار جۇلالىق ۋە جىلۋىدار بولۇپ كەتكەنىدى. مەن شۇ كۈنلەردە ئاھ، خۇدا، ھىمىشىڭگە رەھمەت، ئاللا تائالا ئىگەم، بەختىمنى ماڭا يار قىلدىڭ، ئۇلۇغ خۇدا، مەن ساڭا سېغىنىمەن، دېگەن سۆزلەر خۇددى تەسۋى ئۇرۇقىدەك ئۈزۈلمەي دىل رىشتىمدا تەكرارلىناتتى...

ئۆزلىرى كەتتە، بىز ئارقىلىرىدىن قاراپ قالدۇق. لېكىن خۇش چاقچاقلىرى، قىزىق گەپ-سۆزلىرى قۇمتاملىقنىڭ كۆڭلىدە قالدى. ئانام، لەيلى داۋاملىق سىلىنى ياد ئېتەتتى. ھەتتا بەزى كېچىلىرى سىلى توغرىلىق مۇڭدۇشۇپ تاڭلار ئاپئاق ئېتىپ كېتەتتى، بىر كۈنى ئۇ مەن تۇغۇپ قوپقاندىن كېيىن، جەۋلان ئاكامنى كۆرۈپ كېلەيلى دېدى. مەن ئۇنىڭغا ۋەدە بەردىم... لەيلى بارغانسېرى ئاقىرىپ، ھۆپپىدە تولۇپ كۈندىن-كۈنگە قىزلارنىڭمۇ زوقىنى قوزغىغىدەك چىرايلىق بولۇپ كەتتى. خالىي قالغان چاغلىرىمىزدا لەيلى بويىنۇمغا ئېسىلىپ: كامىل، ئانامنىڭ ئېيتىشىغا قارىغاندا، مەن ئوغۇل تۇغىدىغان ئوخشايەن، دەيتتى. مەن ئۇنىڭ تاتلىق خۇلقلىرىغا، تولۇن ئايدەك رۇخسارغا قىيالماي مەڭزىلىرىنى، بويۇنلىرىنى، بوغماق ئاق بېلەكلىرىنى چىشلەپ قىزارتتۇتتەتتىم. ئۇ ئەينەككە قاراپ قىزارغان يەرلىرىنى سانايىتتى ۋە ياق، ياق، مەنمۇ چىشلەيمەن دەپ بويىنۇمغا گىرە سېلىپ ئېسىلىۋالاتتى... ئاھ خۇدا، مەن نېمىلەرنى دەپ كەتتىم...

بىر كۈنى كېچىسى لەيلى بىلەن كىلىرىمنى چىڭ تۇتۇپ تۇرۇپ ئاستا پېچىرلىدى:

— كامىل، كۆڭلۈمگە بىر ئوي كېلىۋاتىدۇ، ئاڭلامسىز؟

— قېنى ئېيتىڭ.

— مەن... مەن... ئوغۇل تۇغسام، ئىسمىنى جەۋلان قويساق دەيمەن. قوشۇلامسىز؟

خۇدايا توۋا، بۇ نېمە ئىشتۇ! لەيلى بىلەن ئوي قىلىپ ئۇنىڭ قورسىقى چوڭايغانسېرى بۇ ئوي مېنىڭ كۆڭلۈمدىن نەچچە رەت كەزگەنىدى.

— لەيلى بۇ ئوي مېنىڭمۇ ئارزۇيۇم.

— سىزمۇ شۇنداق ئويلىغانمۇ؟

لەيلى مېنى ئىشتىياق بىلەن سۆيىدى. لېكىن نېمە ئۈچۈندۈر مېنىڭ يۈزلىرىم ھۆل بولۇپ كەتتى. چۈنكى ئۇ يىغلىغانىدى. مەن كېيىنكى كۈنلەردە ئۇنىڭ يوشۇرۇن

يىغلايدىغانلىقىنى سېزىپ قالغاندىم. ئۇ يىغلىماي كىم يىغلسۇن، دەيتتىم ئىچىمدە، بەلكىم بىۋاق ئۆلۈپ كەتكەن ئاتا-ئانىسىنى ياد ئەتكەندۇ، يۇرتىنى سېغىنغاندۇ ياكى ئىز-دېرەكسىز غايىب بولغان بىر تاللا قېرىندىشى يادىغا يەتكەندۇ، دەپ ئويلايتتىم.

— لەيلى يىغلاپسىزغۇ؟

— ياق، ئۆزۈمچىلا.

— راست گەپ قىلىدىڭىز؟

لەيلى ئۇن سېلىپ يىغلىغىنىچە ماڭا چىڭ يېپىشتى. ئۇ تېلىقپ-بوغۇلۇپ يىغلىغانسېرى ئۇنىڭ ئاپئاق، يۇمشاق دۈمبىلىرى سىلكىنەتتى، ئۇ ھاسىرايتتى.

— لەيلى ئېيتىڭا، سىزگە نېمە بولدى؟ يۇرتىڭىزنى سېغىنىدىڭىزمۇ؟ ئۇنداقتا

كۈزلۈك يىغىمدىن كېيىن مەن سىزنى يۇرتىڭىزغا ئاپىرىپ كېلەي ياكى ئىنىڭىز چۈشىڭىزگە كىرىپ قاپتىمۇ؟

— ياق، ياق... سىز خاتا چۈشىنىپ قالماڭ. مەن... مەن... ئۆزۈممۇ دەپ

بېرەلمەيمەن، نېمە ئۈچۈندۇر بۇ بەخت ماڭا مەنسۇپ ئەمەستەك. كىمدۇر مېنى سىزدىن ئايرىۋېتىدىغاندەك، تەقدىر ھامان ئالداۋاتقاندەك، ئەتراپىمدىكى نەرسىلەرنىڭ ھەممىسى چىن ئەمەستەك تۇيۇلىدۇ. ئېيتىڭا كامىل، بىر كۈنلەردە راستتىنلا كىمدۇر بىرى بىزنى ئايرىۋېتەرمۇ؟!

مېنىڭ يۈرىكىم مۇزلاپ كەتتى. گويا ئۇنىڭ سۆزلىرىدە ھەقىقەت باردەك، بىزنى ئەنە شۇنداق ئاقىۋەت كۈتۈپ تۇرغاندەك، كىمدۇر لەيلىنى ئېلىپ كېتىدىغاندەك، مەن ئۇنىڭ بىلەن ئەبەدىلئەبەد كۆرۈشەلمەيدىغاندەك ئۇنى باغرىمغا چىڭ تاڭدىم.

— لەيلى ئۇنداق شۇم گەپلەرنى قىلماڭ، سىزنى مېنىڭدىن ھېچكىم ئايرىۋېتەلمەيدۇ. سىز بىھۇدە خىياللارنى قىلماڭ. بىز تەڭ ياشايمىز، تەڭ قېرىيمىز. ئۇ دۇنيادىمۇ بىللە بولىمىز.

— بۇ راستمۇ؟

— شۇنداق، بىز ئۇيغۇرلاردا شۇنداق بىر ئېتىقاد بار، تاڭلا قىيامەت كۈنى ھەر قانداق ئەر تۇنجى قىز ئالغان ئايالى بىلەن، قىزبالمۇ ئۆزىنىڭ تۇنجى قىز تەگكەن ئېرى بىلەن بۇرۇندىن تەڭ تۇرىدۇ.

— ئاھ، كامىل مەن ئۇ دۇنيادىمۇ سىزنى ھېچكىمگە بەرمەيمەن.

باھار كېلىشى بىلەن لەيلى خېلىلا ئېغىرلىشىپ قالدى. مەن ئۇنى ئاسراپ ئۆي ئىشلىرىنى ئۆز ئۈستۈمگە ئالغان ئىدىم. ئۇنىڭ ئاي-كۈنى يېقىنلاشقانسېرى ئۇ ماڭا تويماي-تويماي قارايدىغان بولۇپ قالدى. بىرەر ئىش قىلىۋاتسام پۈتۈن ھەرىكەتلىرىمگە زەڭ سېلىپ قاراپ تۇراتتى. تاماق يەۋاتقاندا بولسا، ئۇنىڭ ماڭا تىكىلىپ تۇرغانلىقىنى كۆرەتتىم. كەنت تەشكىلىگە ماڭسام ئارقامدىن چىقىپ قارام يوقالغىچە قاراپ ئىشىك تۈۋىدە قالاتتى.

— سىز بۇنداق قاراۋەرسىڭىز، — دېدىم بىر كۈنى ئۇنى قۇچاقلاپ، — قويغان-پۈتكىنىمنى بىلمەيلا قالدىكىمەن.

— مەن... مەن... سىزگە كۆپرەك قېنىۋالاي.

مېنىڭ كۆڭلۈم ئۈيگەندەك بولدى. دېمىسۇم ئۇ ماڭا كۆپ قارايدىغان بولۇپ قالغاندىن

باشلاپ، يۈرىكىمگە بىر ئەنسىزلىك كىرىۋالغانىدى. كەنت تەشكىلىدىن، ئەترەتلەردىن ھايات بولمايلا ئۆيگە قايتىپ كېلەتتىم.

كۈن چىقىش قۇم بارخانلىرى تەرەپتىن كۆتۈرۈلگەن ئېغىر يامغۇر بۇلۇتلىرى كەنت ئاسمىنى قاپلاپ ئاق يېغىن سىمىلداۋاتقان بىر كۈنى لەيلىنىڭ تولغىقى تۇتۇپ قالدى. مەن دەرھال ھارۋىنى قېتىپ ئىشك ئالدىغا ئېلىپ كەلدىم. ئانام يوتقان-كۆرپىلەرنى راسلاپ لەيلىنى ياتقۇزدى ۋە ئۆزىمۇ ھارۋىغا چىقتى.

مەن لەيلىنى يېزىلىق ھۆكۈمەت دوختۇرخانىسىغا ئېلىپ كەلدىم. ئۇ ئىككى كۈن قىيىنلىق كەچ مەزگىلىدە ئوغۇل تۇغدى. لېكىن بالىنىڭ ھەمىيى چۈشمەي يەنە يېرىم كۈن ئازاب دېڭىزغا غەرق بولۇپ ياتتى. قېيىن تۇغۇت ھايات-ماماتلىق جېڭىدە كۈرەش قىلغان لەيلى بەھوش ھالەتتە ياتتى. ئۇنىڭ قىيىلغان قاشلىرىغا، گىرەلىشىپ قويۇق بوستان ھاسىل قىلغان كىرىپىكلىرىگە، تاتارغان يۈزلىرىگە، رەڭ كەتكەن ئاپئاق لەۋلىرىگە قارىغانسېرى ئۆپكەم ئورۇلۇپ يىغا يامشاتتى.

بالا تۇغۇلۇپ تۆتىنچى كۈنى لەيلى ھوشىغا كەلدى.

— لەيلى... لەيلى... بۇ مەن تونۇدىڭىزمۇ، مەن كامىل... كېچە-كۈندۈز ئۇنىڭ بېشىدا قاراپ ئولتۇرۇپ، كۆزلىرىم قىزىرىپ، ئۆزۈممۇ جۈدەپ قالغان بولسام كېرەك، لەيلى ماڭا ئۇزۇن تىكىلىپ قاراپ تۇرغاندىن كېيىن يوتقاندىن قوللىرىنى چىقىرىپ يۈزلىرىمنى سىلىدى. سۈپۈزۈك ياش ئۇنىڭ چىرايلىق قارا كۆزلىرىنى قاپلاپ ياستۇققا ئاقماقتا ئىدى. مەنمۇ كۆز ياشلىرىمنى توختىتالمىدىم.

— تاماق ھېدىڭىزمۇ؟ — لەيلى زەئىپ ئىگرىدى، — جۈدەپ قاپسىز. — لەيلى ئوغۇل تۇغدىڭىز، سىزگە مۇبارەك بولسۇن، — دېدىم مەن ۋە زاكىلانغان بالىنى ئۇنىڭغا كۆرسەتتىم، — قاراڭ، سىزگىلا ئوخشايتۇ... —

— جەۋلان، كىچىك... جەۋلان... — دېدى ئۇ ھاسىراپ، — سەنمۇ جەۋ... لاندەك جىگەرلىك بول... — لەيلىنىڭ قولى لاسسىدە يوتقان ئۈستىگە چۈشتى. ئۇ ھوشىدىن كەتكەندى.

— لەيلى... لەيلى... لەيلى... لەيلى... مەن ئەسەبىلەرچە ۋارقىرىۋەتتىم، — لەيلى كۆزىڭىزنى ئېچىڭ بۇ مەن.

لەيلى كەچكە يېقىن ھوشىغا كەلگەن بولسىمۇ، ئىستىمىسى ئۆرلەپ كەتكەندى. دوختۇرلار ئۇنىڭغا ئوكۇل ئوردى ۋە ئىچىدىغان دورىلارنى بېرىپ چىقىپ كەتتى. لەيلى ھاسىرايتتى، جۆيلۈيتتى. باشلىرىنى ئىرغىتىپ قوپماقچى بولاتتى. ئۇ يېرىم كېچە بىلەن جۆيلۈگە نەدەك سۆزلەشكە باشلىدى:

— كا... كامىل... ھېلىقى... ھېلىقى... راستمۇ؟! —

— قايسىنى دەيسىز؟ —

— ئۇ... ئۇ دۇنيا... بىللە... بىللە... بىللە... يەنە... يەنە... دەڭ... مەن تۇنجى توي قىلغان يىگىت-قىزىلارنىڭ ئۇ دۇنيادا بىللە بولىدىغانلىقى ھەققىدىكى ئەقىدىنى كۆز ياشلىرىم بىلەن قايتا سۆزلەپ بەردىم. لەيلى ناھايىتى ئاستا مېنى سۆيۈپ قويۇڭ، دېدى. مەن ئېڭىشتىم. ئۇنىڭ قوللىرى مېنىڭ بوينۇمنى قوچاقلدى. مەن يۈزلىرىمنى لەيلىنىڭ ھۆل مەڭزىلىرىگە ياقىنىمچە قانچىلىك تۇرغىنىمنى بىلمەيمەن.

ئۇ جىمىپ كەتكەندى. بىر چاغدىلا بىلەكلىرىنىڭ، يۈزلىرىنىڭ مۇزلاپ كېتىۋاتقانلىقىنى سەزدىم. مەن ئۇنىڭ بىلەكلىرىنى ئاستا ئاچرىتىپ ئۇنىڭغا قارىغىنىمدا كۆزلىرى تورۇسقا تىكىلگىنىچە ئوچۇق قالغانىدى.

ئاھ جەۋلان ئەپەندىم، مەن لەيلىدىن ئايرىلدىم، گۇيا قاننى سۇنغان قۇشتەك خۇشال پەرۋاز قىلالمايمەن. شۇنداق بۇ دۇنيا ۋاپاسىز ئىكەن. بەخت دېگەنمۇ ئالدامچى، تۇراقسىز نېمىكەن، ھازىر ماڭا تېخى ئەتىيازنىڭ يۇمشاق ئوتلىرى قاپلىمىغان يالغۇز قەبرىلا قالدى! مەن ئۇنىڭ تۇتقان ئۆيلىرىگە قارايمەن. ئۇ ماڭا كۈلۈپلا تۇرىدۇ. باغنىڭ چىغىر يوللىرىغا تەلپۈرمەن. ئۇ قايرىلىپ ماڭا باقىدۇ. ئۇنىڭ كىيىملىرىنى پۇرايمەن، ئۇ يارىشىپتىمۇ، ئۆزۈم تىكتىم، دەپ مەندىن سورايدۇ. شۇنداق، ئۇ مەن بىلەن ھامان بىللە، ھامان بىللە.

خەير ئامان بولسىلا، ئەگەر ۋاقتلىرى يەتسە، بىز تەرەپلەرگە كېلەلا... ئانام دائىم سىلىنىڭ گەپلىرىنى قىلىدۇ.

چىرايلىرى زەپىران، يۈرىكى قان-زەرداپ

كامىلدىن

1962- يىلى 5- ئاينىڭ 5- كۈنى.

ئۇزۇن يىللار مۇقەددەم قان-ياش بىلەن يېزىلغان بۇ خەت جەۋلان ئەپەندىنى ئېزىپ قويدى. ئۇ ئېغىر قەدەملەر بىلەن ئىشكاپ ئىچىدىن دورا ئېلىپ كاپ ئەتكەندىن كېيىن ئورنىغا كېلىپ قايناقسۇ ئىچتى. ئۇ ھاردۇق يەتكەندەك ساپا يۆلەنچۈكگە ئۆزىنى تاشلاپ تورۇسقا تىكىلگىنىچە ئۆلۈشكۈن بالىسىدا كۆرگەن چۈشنى قايتا ئەسلىدى. بۇ چۈش ئۇنىڭ كۆڭلىنىڭ زادىلا ئارامىنى قويمىدى. توۋا، — دەيتتى ئۇ ئىچىدە، — ئاجايىپ سېھرىلىك چۈش... ھازىر كامىلمۇ... شۇنداق، ئۇنىڭ 33 يىل ئىلگىرى كۆرگەن چۈشمۇ ئۇنى ئالدىمىغان ئىدى. ئەمدى بۇ چۈشچۈ؟ جەۋلاننىڭ ئۆلۈشكۈن كۆرگەن چۈشى كۆز ئالدىدا يەنە نامايەن بولدى.

ئاق لباس كىيگەن لەيلى بوسۇغىدا تۇرغۇدەك... ئۇ چاچ-ساقاللىرى ئاقىرىپ كەتكەن جەۋلانغا سۆزلەۋاتقۇدەك: جەۋلان ئاكا... كامىل قايتىپ كەلدى. شۇنداق مېنىڭ قېشىمغا قايتىپ كەلدى. مەن ھازىر ئۇنىڭ بىلەن بىللە، توۋا، ئوغلۇمىز 34 ياشقا كىرىپتۇ. ئۇنىڭ تۆت بالىسى باركەن، شۇنىڭغا قارىغاندا، مەن نەۋرىلىك بولۇپ قالغان ئوخشايمەن.

جەۋلاننىڭ قورۇق باسقان كۆزلىرى ياش بىلەن تولدى. ئۇ تالاي يىللاردىن بېرى ئەلئابد، قۇمتاملىقلارنى ئۇنتالمىغان ئىدى. شۇڭا پات-پاتلا بۇ خەتنى ئېلىپ ئوقۇيتتى. يۈرەككە ئۆچمەس ئىزلارنى سالغان كونا خاتىرىلەر ئۇنىڭغا ئاجايىپ شېرىن تۇيغۇلارنى ئاتا قىلاتتى.

مەسئۇل مۇھەررىر كامىل تۇرسۇن

مامۇت زايىت

ئاق - قارا سۈرەتلەر

غۇۋا مەنزىرە

تۇلپار ۋە ئىت

قۇياش، ئاي نۇر تۆكۈپ داۋراڭسىز، جىمجىت،
قش ئۇزاپ، ئالماشتى پەسىل باھارغا.
ئادىتى بويىچە ئىككى قارا ئىت
كۈنلەرنى ئۆتكۈزدى قاۋاپ تۇلپارغا.
تۇلپارلار ئۆرلىدى مەنزىلگە قاراپ،
ھەر باسقان قەدەمدە ئىزى مۆھۈردەك.
يول توستى ئىككى ئىت توختىماي قاۋاپ،
بىلىنىپ تۇلپارنىڭ ئىشى قۇسۇردەك.
تۈرنىدەك تىزىلىپ ئۆتۈشتى ۋاقىت،
ئېشىشتى تۇلپارلار جىق تاغ-داۋاندىن.
قېرىدى، چىشلىرى قالماي ئىككى ئىت
قاۋغان پىتىچە ئۆتتى جاھاندىن.
ئەقىلسىز بۇ ئىتلار بولمىدى تۇلپار،
تۇلپارلار قېلىشتى تۇلپار پىتىچە.
بۇ ئىشتىن بىر يەكۈن تاپتى بەر قارار،
ئۇ ھېكمەت ئىتلارغا سىرلىق تېخىچە.

ئادىمى ھايۋانلار ئېلىشماس ئىبرەت،
يىغلايمۇ، كۈلەيمۇ، ئوقايمۇ نە پرەت؟...

ئۆمىلىگۈچىلەر

ئۆگەنمەك ئىزدىسەڭ بىلىم كەڭ ئوكيان،
ئۇنىڭدا بەكمۇ جىق تەلىمات-تەلىم.
سورسام: « نېمىنىڭ مەھسۇلى ئىنسان؟ »

يۇلتۇزلاردەك سىرلىقتۇر تۇرمۇش،
يېشىلمىدى تولۇق بۇ تىلىسىم.
بىر كىتاب ئۇ، قىيىندۇر ئوقۇش،
ھەر قۇرىدا مىڭ ھېكمەت-بىلىم.
كۆپ ئىزدەندى تارىخ دانىشى،
ھەر خىل چىقتى ئىنسان سۈرىتى.
قىزىق ئىكەن قىسمەتنىڭ ئىشى،
قالدى تۇرمۇش يەنە سىر پىتى.
ئۇنىڭدا بار پاكلىق، گۈزەللىك،
ياخشىلىق ۋە مەردلىك، نۇر-زىيا.
ئۇنىڭدا بار ئالداش، رەزىللىك،
نامەردلىك ھەم ساتقۇنلۇق، رىيا.
ئۇنىڭدا تاڭ، ئۇنىڭدا زۇلمەت،
ئۇنىڭدا ئەرك، ئۇنىڭدا قۇللۇق.
ئۇنىڭدا زەر، ئۇنىڭدا قۇدرەت،
ئۇنىڭدا توي، ماتەم، يوقسۇللۇق.
ئۇنىڭدا بار شەپقەت ۋە زۇلۇم،
سۆيگۈ، ھىجران، ۋىسال پەيتى ھەم.
ئۇنىڭدا بار ھايات ۋە ئۆلۈم...
جىمى قىسمەت ئاڭا مۇجەسسەم.
تۇرمۇش سىرلىق، غۇۋا مەنزىرە،
بىر باقساڭ سەت، بىر باقساڭ گۈزەل.
يوق ئۇنىڭدا قېلىپ-ئەندىزە،
قىيىن ئۇنى سىزماق مۇكەممەل...

ئېسىگە كەلمەس يۇرت، مىللەت ۋە دۇنيا،
كامالەت ھەققىدە كۆرەر شېرىن چۈش.
قورقىدۇ جاپادىن، خەتەردىن ھەر ۋاق،
مىدىرلاپ يۈرۈيدۇ قۇرتقا شېرىك.
غايىسى جان ساقلاش، تويغۇزۇش قورساق،
رولى يوق، بىلمەك تەس ئۈلۈكمۇ، تىرىك؟!
ئېچىنىش، ئازابتا پۈتكۈل ۋۇجۇدۇم،
قارايمەن، ئەمەسمۇ ئۇلارمۇ ئادەم؟!
تىك تۇرۇپ ياشىماق بارچىغا ئۇدۇم -
بولسىدى، قانچە تېز گۈللەيتتى ئالەم؟!

دىۋانە

دەرەخ، گۈل ئورغان كەڭ ئاسفالت يول،
كېلىمەن، قەلبىمدە خۇشاللىق ئۆركەش.
تۈيۈقسىز تەڭلەندى ماڭا قاسماق قول،
چۈچىدىم، كۆڭلۈمدە ھەيرانلىق ۋە غەش.
تۇراتتى ئالدىمدا تونۇشلا بىرى،
يۈز-قولى پاسكىنا، كىيىمى جۈل-جۈل.
ئەھ دېدىم، يېشىلدى تۈگۈننىڭ سىرى،
ئۇ ئىدى كاتتا باي ئاتىغا ئوغۇل.
ئالتە يىل ئىلگىرى كەينى-كەينىدىن،
كۆز يۈمىدى مېھرىبان ئاتا-ئانىسى.
چوڭ بايغا ئايلىندى يۈل تۈپەيلىدىن
ئۇلارنىڭ بىلىمىز يالغۇز بالىسى.
شۇ كۈندىن باشلاندى چوڭ چاتاق، ھە يىھات!
ھەسەلگە ئولاشتى چىۋىن ئۈلپەتلەر.
ئاتىسى جاپادا تاپقان جۈل-بىسات
سورۇلدى، ئەۋج ئېلىپ قىمار، ئىشرەتلەر.
بولغاچقا بۇ ئوغۇل ھورۇن، دۆت، ئەزمە،
ماختىدى، ئالدىدى دوستۇم، دېگەنلەر.
ئۈزۈلمەي رېستوران، باغلاردا بەزمە،
بوشىدى ساناقسىز شىشە، لىگەنلەر.
تۈگەيدۇ جىم يېتىپ يەۋەرسە تاغمۇ،
ئاخىرى بولدى ئۇ ئاقلانغان پىياز.
يۈزىگە يېپىلدى رېستوران، باغمۇ،
تۈزىدى ئۈلپەتلەر، تۈگىدى پەرۋاز.
ئاج-يېلىك قالدى ئۇ، چۈشتى شۇ ھالغا،
قەلبىمدە ئارىلاش ئېچىنىش، نەپرەت.

« تەبىئەت، ئەمگە كىنىڭ، - دېدى مۇئەللىم، -
ئۆزگەردى مىليونلاپ يىلدا ئادەمگە،
ئۆمىلەپ ماڭغۇچى مەخلۇق نەسلىدىن.
ئەقىلدە ھۆكۈمران بولدى ئالەمگە،
قۇتۇلۇپ نادانلىق، زۈلمەت پەسلىدىن.
شۈڭلاشقا ئەڭ ئۇلۇغ، ئەڭ بۈيۈك ئىنسان،
ئارتۇقتۇر ئەقىلدە بارچە مەخلۇقتىن.
پەرۋازى ئالدىدا تۆۋەندۈر ئاسمان،
جاي ئالدى ھەتتا ئۇ ئايدىن، بوشلۇقتىن... »
ئاڭلىدىم، كۆڭلۈمدە شۈبھە، ئېتىراز،
تىكىلدىم ئىنسانغا، باقتىم جاھانغا.
ئۆمىلەپ يۈرگەنلەر ئەمەس ئىكەن ئاز،
يۈرىكىم ئۆرتەندى، تولدۇم گۇمانغا.
مىلياردلاپ ئادەملەر ياشار تىك تۇرۇپ،
ئاشۇلار ئالەمنىڭ ئىقبال تۇۋرۇكى.
بەزىلەر بولمىغان تېخى ئۆزگىرىپ،
ئۆمىلەش دەۋرىدە ئېڭى، يۈرىكى.
پاشاپمۇ ئېلىپكىتەر-نۇر ئىراسىدا،
ئۇلاردا ھايۋانلىق، تەبىئەت، خىسلەت.
ئۆمىلەر پۇل، ھوقۇق، جان تەمەسىدە،
ئۇلاردا يوق قىلچە غۇرۇر يا جۈرئەت.
ئۆزىنى قۇل چاغلار، ئۆزىگىنى خۇدا،
شان تاجى كىيگۈزەر بۆرىلەرگىمۇ.
ئۆمىلەر ئەقىلسىز سىپاھ ئالدىدا،
باش ئۇرار ئالدامچى تۆرىلەرگىمۇ.
گىدەيگەن ناداننى ھېسابلاپ ئالىم،
پېشىنى سۆيىدۇ قىلىپ ئىقتىدا.
بولۇشۇپ ئۆزىگە ئۆزلىرى زالىم،
غەپلەتكە ئۆمرىنى قىلىدۇ پىدا.
ياشايدۇ گويىكى قارىغۇ چاشقاندىك،
قۇياشقا تىكىلىپ قارىيالمايدۇ.
چىنلىقتىن قاچىدۇ جىندىن قاچقاندىك،
ھەمىشە ئۆزىنى گۈللەپ ئالدايدۇ.
قۇللۇقنى بىلىدۇ ئەركىنلىك، بەخت،
قانائەت قىلىدۇ گۆشىسىز سۆڭەككە.
زىنداننى، گەمىنى ھېسابلاپ تەخت،
دەيدۇ: بىز پاراۋان، يەتتۇق تىلەككە.
قامىتى پۈكۈلگەن قىسماقتەك گويا،
مۇقەددەس ئايىتى « شۈكرى » ۋە « خوش-خوش » .

تۇرىدۇ دوقمۇشتا، ئەمدى تىلىكى؛
ئەي تەگىرىم، چۈشۈرگىن چاقماق ياۋەھىي!

قۇمغا كۆمۈلگەن گۆھەر

مەن ئۇنى ئاتامدەك كۆرۈپ تۇنىدىم،
شان قۇدرەت تىلىدىم نۇسرەت، ئىقبالغا.
ئىختىرا - كەشپىدىن ھەردەم سۆيۈندۈم،
ئويلايتتىم: تېخىمۇ يەتسۇن كامالغا.
بۇ ئالىم ئالدى كۆپ شۆھرەت ۋە ئاتاق،
ئۇنىڭغا يۈزلەندى مەنسەپ، مەرتىۋە.
شۇ كۈندىن باشلاپلا چىقتى چوڭ چاتاق،
ئاھ، ئۇنىڭ ئەقلىمۇ بوپقالدى خىرە.
گىدەيتتى بوپىنىنى ماختاش، خۇشامەت،
چۈشتى پاك قەلبىگە بىر قارا سايە.
سايىھەت - سەيلىلەر، يىغىن، زىياپەت
قىلدى جىق ۋاقتىنى، زېھنىنى زايە.
ئىختىرا پەيتلىرى ئۆتتى بەھۇدە،
مۈكچەيدى، نەۋقىران ئالىم بولدى چال.
كېچىكىپ چۈشەندى، يۈرىكى زېدە،
تەپەككۈر - پەرۋازغا يوق ئەمدى ماجال.
شۇ چاغدا بىلدى ئۇ:

گۆھەر - تالانتى

ئىمتىياز قۇمغا كۆمگەنلىكىنى،
يىقتىچاق بىخوتلۇق بۈيۈك گىگانىتى،
تۆھپىسىز بالدۇرلا ئۆلگەنلىكىنى.
ئويلايمەن، يۈرەكتە ئازاب - سىقىلىش،
ئوڭۇمدا تالانتىنىڭ مەشئۇم قىسمىتى.
قاچانمۇ تۈگەيدۇ دۆڭگە يىقىلىش،
نېمىدە ھاياتنىڭ قەدىر - قىممىتى...

ئېزىتقۇ

1

چەكسىز چۆلدە كېلەر ئۈچ ئىنسان،
ئۇلار سەپەر چاپاسى چەككەن.
مېڭىۋىرەر توختىماي ھامان،
ئات - تۆگىلەر ئورۇقلاپ كەتكەن.
قىنار تومۇز ئىسسىق، چاڭقاقلىق،

دانشمەن بوۋايدەك چۆكتۈم خىيالغا،
بۇ قىسمەت تەكتىدە ساۋاق ۋە ئىبرەت؛
ئىلىم - پەن، بايلىقىسىز گۈللەنمەس ھايات،
ماي - نۇرسىز چىراغدىن بىزار پەرۋانە.
مەنئى دۇنياسى بولسا بوش، نامرات،
بولار كەن چوڭ بايمۇ ئاخىر دىۋانە...

پەيغەمبەر

دوقمۇشتا تۇرىدۇ نامرات پەيغەمبەر،
ئالدىغا ماڭالماس ياكى كەينىگە.
قىلماقنى ئىستەيدۇ ئۇ قۇتلۇق سەپەر،
باي شەيتان يول توسۇپ، قويماس مەيلىگە.
پەيغەمبەر قارايدۇ ئەتراپقا تەمكىن:
ئارىلاش نۇر - زۇلمەت، گۈزەللىك - سەتلىك.
كىملىرىدۇ بەختلىك، كىملىرىدۇ غەمكىن،
ئالۋاستى كۈلكىدە، پەرىشتە دەردلىك.
پەيغەمبەر كەينىدىن ئەگەشمەس قەۋمى،
بەنت بولغاچ چىلىمغا ھەم قاۋاقلارغا.
خورىغان ئۇلارنىڭ كۈچ، ئەقىل - پەمى،
سۆز - خىتاب خۇشياقماس گاس قۇلاقلارغا.
ئازايغان دىيانەت، ئىنساب ھەم ۋاپا،
كۆپەيگەن رېستوران، خانىقا، مازار.
كىتابلار ئۈستىنى باسقان چاڭ - توپا،
ئالدىنىش - ئالداشقا تولغان يول - بازار.
بىخوتنى گۇناھقا پاتقۇزغان غەپلەت،
ئۆمرىگە ھۆكۈمران كۈپۈرلۈك، خارلىق.
گۆھەرنىڭ ئورنىدا نىجاسەت، ئەخلەت،
روھىدا، جىسمىدا بىدئەت، بىمارلىق.
ئۆز - ئارا قىلىش پىتتە ۋە رەشىك،
ھەمدەملىك ئازايغان، يوقالغان ھايا.
ئۇلارغا قۇت - ئىقبال تاقىغان ئىشىك،
ئۆيىدىن، كۆزىدىن ئۆچكەن نۇر - زىيا.
پەيغەمبەر ئېچىنار، ۋىجدانى يىغلار،
ئۈمىدۋار كۆزلىرى يەنىلا چاقناق.
توختىماي سەمىمى خىتاب ياڭرىتار،
ۋە لېكىن ياغىدۇ ئاڭا تاش - توقماق.
غەزەپ ۋە ئەلەمدىن زەرداپ يۈرىكى،
ئەرشىنى ئۆرتەيدۇ پەيغەمبەر ئاھى.

قان تەپچىرەپ چىقتى يۈزلەرگە .
ئالدىغا تېز تاشلاندى بارچە ،
يۈرەكلەردە ئىنتىلىش، تىترەك .
بەدەنلەر ئوت گويىا بىر پارچە :
يېتىش كېرەك ئۇ جايغا تېزىرەك!
ئازدى ئەقىل، ئازغۇن خىيالى
پەرىزاتنىڭ باغرىدا كەزدى .
قۇچاق ئاچتى ئامەت ئىلاھى،
ئۆزىنى چوڭ مىليونىر سەزدى .
خەزىنىسى تۇراتتى چاقناپ
دەقىيانۇس ھەم سۇلايماننىڭ .
تىللا، يامبۇ، ياقۇت، بىرلىيانت
كۆز يېغىنى يەيتتى جاھاننىڭ .
شۇ كۆرۈنگەن بايلىق ئالدىدا
پارچىلاندى ئىناق ئۈچ ئىنسان .
بولۇپ كۆڭلى ئىنسانىتىن جۇدا،
قۇتراپ كەتتى نەپسىدە شەيتان .
بۇ ئازغۇنلار ئويىدا گويىا
خوجا بولدى باغ، ھەممە يەرگە .
ئاڭا تالىق بۇ چەكسىز دەريا،
ئىگە بارلىق ئالماس، گۆھەرگە .
ساندۇقىدا مىليارد-مىليارد پۇل،
زامان شۇنىڭ، تاجۇ-تەخت شۇنىڭ .
بۇرۇنقى دوست-سەبداشلىرى قۇل،
جاھان شۇنىڭ، كۈچ-بەخت شۇنىڭ .
« بايلىق-بايلىق، قاچماي دالدىغا،
تېز كەلسەڭچۇ، ئالاي قۇچاققا! »
ئىنتىلىشتى ئۇلار ئالدىغا...
پۈتلىشىپ دۈم چۈشتى يانتاققا .
كۆتۈرۈلدى پەرياد، ۋاي-ۋايلار،
يىقىلغاچقا كەينى-كەينىدىن .
ئىچمەستىن مەست بولغان بۇ « باي » لار
سەگەكلەشتى قاتتىق زەربىدىن .
بىر-بىرىگە باقتى چەكچىيىپ،
تەلۋىلەرچە خىيالى تاراپ .
ئاھ، بىردىنلا كەتتى مۈكچىيىپ،
ئالدىدىكى سۈرەتكە قاراپ .
يېقىن كەلدى، ئەمما ئاجايىپ،
بۇ قانداق ئىش، قانداق كەلگۈلۈك .

دەل-دەرەختىن بۇندا يوق ئەسەر .
ئاندا-ساندا ئۇچراپ يانتاقلىق،
يېشىللىقتىن بېرىدۇ خەۋەر .
ئۇلار ماڭار توختىماي يەنە،
ئالغا ئۈندەر بىر ئۈمىد-تىلەك .
قىلىشمايدۇ تاپا ۋە تەنە،
بىر-بىرىگە بولىدۇ يۆلەك .
يولغا چىققان كۆپ يىل ئىلگىرى،
چوڭ ئىشەنچتە سەپەرنى باشلاپ .
ئويلاپ ئۇلار: بەخت دىلىبىرى
قارشى ئالار بىزنى ئالقىشلاپ .
شۇندىن بۇيان باسنى نۇرغۇن يول،
گاھى قالدى جۇدۇن-بوراندا .
ماڭدى گاھى ئەگرى، گاھ ئۇدۇل،
بار، دەپ ئۈمىد ئۆلمىگەن جاندا .
ئۇلار ماڭار كۈن ۋە تۈن ھامان،
ئارقىسىدا قالار بارخانلار .
ۋۇجۇدىنى كەزمەيدۇ گۇمان،
ئالغا ئۈندەر ئىزگۈ ئارمانلار .
مۈڭدېشىدۇ، تۈگىمەيدۇ سۆز
جەننەت، پەرى، بەخت ھەققىدە .
سۆزلىرىدە چاقنار ئاي، يۇلتۇز،
چاقنار يۈكسەك، گۈزەل ئەقىدە .
بېغىشلايدۇ ئېتىقادى كۈچ،
ئاق كۆڭلىگە تولار ئىستەكلەر .
جۈت بورانغا كەلگەندىمۇ دۈچ
خىيالىدا گۈلگۈن چېچەكلەر...
2

كېلەر ئۇلار ئۈسسۈز، بى دەرمان،
ھايات بۇندا مامانقا گىرە .
بىردىن غايىب بولۇپ دەشت-بارخان،
جۇلالاندى كۈتكەن مەنزىرە:
بۇ نېمە ئىش، نېمە كارامەت،
پەيدا بولدى ھەيۋەتلىك دەريا .
ئەنە، يېشىل باغلار ئالامەت،
شۇنچە گۈزەل، شۇنچىلىك بەرنا .
قولدا گۈل، زىبا پەرىزات
كۆرۈنگەندەك بولدى كۆزلەرگە .
قامچا يېدى تۆگە، ئورۇق ئات،

بولغان دەريا، جەننەتمۇ غايىب،
يەنە شۇ چۆل-قاقاس ۋە ئۆلۈك...

3

ئېغىر-ئېغىر تىنىشتى قاراپ،
بولغان ئىدى خىيالى بىتچىت.
يۈرىكىدە ئەلەم، ئىزتىراپ،
گەپ قىلمىدى، مېڭىشتى جىمجىت.
بىلدى ئۇلار ئالداغىنىنى،
كۆز ئالدىدا يانتاق ۋە يۇلغۇن.
جەننەت، ھۆرنىڭ يالغانلىقىنى
ئىسپاتلىدى ئېزىتقۇ-ئالۋۇن.
ئەمما بىزگە شۇنسى مەجھۇل،
نېمە بەردى ئۇلارغا ساۋاق؟
ئاقاردىمۇ قارايدىغان كۆڭۈل،

ئازغۇن روھى ئوڭشالدىمۇ-ياق؟
تايدىمۇ يا يولدىن قەدەملەر،
سەپەر داۋام ئەتتىمۇ سىجىل؟
قانداق ھالدا ئاشۇ ئادەملەر،
نېمىلەرگە ئايرىۋاش ئەقىل؟
تۇرمۇش سىرلىق، گاھى ئېزىتقۇ،
ئازدۇرار ئۇ بىخۇت ئىنساننى.
پۇل، مەنسەپنى قىلار ئېچىتقۇ
چىرىتىشتە ئەقىل، ئىماننى.
گاھى قىلار سېنى مالاي-قۇل،
گاھ چىقىرار يۈكسەك ئەرشكە.
قولدا گاھ زەھەر، گاھى گۈل،
ئۇ بىر شەيتان، ئۇ بىر پەرىشتە...

1994-يىلى 9-ئاي، ئۈرۈمچى

مۆمىن سەپىرى

ئۆمۈر ئارخىبىدىن تىرىمىلەر

گەپ ئىچىمگە پاتمىسا

گەپ قىلمايسەن، دەيسەن دوستۇم، دېگەن گېپىم ئاقمىسا،
ھەق گەپ يارىنىڭ مۇشت ئۇرغاندەك قۇللىقىغا ياقمىسا.
مەن گەپ قىلسام يار ئىشىتىسە، يۈرىكىمنى تىڭشىسا،
مېنىڭ يۈرەك سۆزلىرىمنى يۈرىكىدە ساقلىسا.
دېمەمدىمەن شۇ چاغدا جىق قەلبىمدىكى سۆزۈمنى،
مەن يارىمنى بىر گۈل دېسەم، يارىم مېنى ماختىسا.
دېمەك ئوشۇق سۆزلىگەندىن سۆزلىمىگەن ياخشىراق،
مەينى ئىچىپ سىڭدۈرمىەن گەپ ئىچىمگە پاتمىسا.
نېمە ئارمان سەپىرىنىڭ دىلى ياردىن سۇ ئىچىپ،
بۇ كۆڭۈلنىڭ گۈلزارىدا گۈل ئېچىلىپ شاخلىسا.

1968-يىلى دېكابىر، غۇلجا

ئارمان

ياۋۇزلارنىڭ قىلمىشىنى ئايان قىلىپ،
قىلمىشىنى ئۆزلىرىگە چايان قىلىپ،
تۆھمە تخورغا تۆھمىتىنى ھايان قىلىپ،
چەككەن چاپا، دەدلىرىمنى بايان قىلىپ،
مەيلى ئىدى بۇ ئالەمدىن ئۆتۈپ كەتسەم.

قالدۇرماستىن دىل سۆزۈمنى پۈتۈپ كەتسەم،
بىر دەستە گۈل دىلدارىمغا تۈتۈپ كەتسەم،
شۇ گۈزەلنىڭ كۆڭلىنى مەن ئۈتۈپ كەتسەم،
بەختىم دەيمەن بېلىكىدىن تۈتۈپ كەتسەم.
ئارمان قالماس بۇ دۇنيادىن يىتىپ كەتسەم.

سەۋرىم پۈتتى، ساڭا دىلدار يېتەرمەنمۇ،
ئارمانىغا يېتەلمەستىن كېتەرمەنمۇ،
ئۆمرۈم بويى تۆت كۆز بىلەن كۈتەرمەنمۇ،
ۋادەرىغا، ۋىسال كۈلمەي ئۆتەرمەنمۇ،
ئارمان بولار غەمدىن زەھەر يۈتۈپ كەتسەم.

قانات پۈتۈپ ئۇچسام ئېگىز-پەلەكلەرگە،
مېھمان بولسام ئاي يۇلتۇز — تىك تۈنەكلەرگە،
تاپسام داۋا دەردكە تولغان يۈرەكلەرگە،
دەيدۇ كۆڭلۈم گۈزەل ئارزۇ-تىلەكلەرگە
يەتسە كىشى، قوشاقلارغا قېتىپ كەتسەم.

1971-يىلى 3-ئۆكتەبىر، غۇلجا

گۈزەل بەختىم

پەلەكنىڭ پەيلىگە باقماي،
يۈرەكنىڭ مەيلىگە باقتىم.
يۈرىكىم گويا بىر قۇش،
گۈلباغدا قانات باقتىم.

ۋەتىنىم سېنىڭ بۇچۇن
تەسەددۇق، چېنىم تەقدىم.
ئەجرىمدە ياساپ گۈلشەن،
دەيمەن بۇ مېنىڭ بەختىم.

1986-يىلى 10-ئۆكتەبىر، غۇلجا

ئۈمىد

ئۈمىد بىلەن ياشايدۇ كىشى،
ئۈمىدسىزلىك شەيتاننىڭ ئىشى.
نامەرد يىغلار مۈشكۈل ئالدىدا،
كۆرسە جاپا قاتىدۇ بېشى.

تاڭ ئىزلىدىم ئۈمىد ئىلكىدە،
تۈندە ئۇچقان تۈرنىدەك بولۇپ.
جىلۋىلەندى ئالدىدا ئۈمىد
گويا گۈزەل بەرنادەك بولۇپ.

1985-يىلى 27-ئىيۇل، غۇلجا

ئۆمەر جان سىدىق (مىسكىن)

تۇرپان

مىڭ دەردكە داۋادۇر لېكىن ھاۋاسى،
كارىزى مىڭ دەريا، ئېقىنغا تەققاس.
بۇندا بار جەننەتتەك ئۈزۈملۈك باغلار،
ھەم ئانا تۇپراققا ئوتلۇق مۇھەببەت.
بۇندا ئەر ئۆزىنى شىر سۈپەت چاغلار،
تاغلارنى يۆتكەشكە يېتىدۇ قۇدرەت.

بۇندا بار پەخىرلىك، مۇقەددەس تارىخ
ھەم ئەۋلاد قەلبىدە ماياك ئەنئەنە.
بۇندا بار يامانلار كۆكرىكىگە تىخ،
ياخشىلار بەختىگە ئورتاق تەنتەنە.

مۇھەببەت-نەپىرتى ئېنىق دىيار بۇ،
قىش بىلەن يازنىڭ چېگرىسى روشەن.
ساداقەت رەڭلىرى قېنىق دىيار بۇ،
(ئانا يۇرت ھەر دىلدا ئۆزگە بىر ۋەتەن).

ئەتراپى جەزىرە، تاغلىرى تاقىر،
پايانسىز ئورمان يوق، بۇ شۇنداق پاكىت.
ۋە لېكىن ئەجدادنىڭ تېنى ھەر ئېدىر،
بۇنىڭغا قان رەڭلىك قۇملىرى شاھىت.

زۈمرەتتەك كۆلى يوق ياكى دەرياسى،
دوزاخنىڭ ئوتىدەك ئىسسىقى بۇ راست.

ئابدۇرېھىم زۇنۇن

بەك يىراقتىن كۈيلىدىم سېنى

گىگانىت ئادەم

قىزىل تاغ، سەن جەسۇر بىر گىگانىت ئادەم،
بىلىڭگە باغلانغان ئۈز، يېشىل پوتا.
تالايىلار چوققاڭدا قىلار تاماشا،
بولدۇ قوۋۇرغاڭ ئۆرلەشكە شوتا.

قىزىلتاغ، سەن جەسۇر بىر گىگانىت ئادەم،
بېرسەن زوق-ھۈزۈر تالاي مېھمانغا.
ئوچۇقتۇر ھېمىشە. سېخى ئالقىنىڭ،
ئايانماي تەر تۆكۈپ بەخت تاپقانغا.

قىزىلتاغ، سەن جەسۇر بىر گىگانىت ئادەم،
ھەل بۈگۈن باغرىڭدا ئىزگۈ تىلەكلەر.
تۆكىدۇ سىرىنى، تۆكىدۇ ساڭا
ئاتەشلىك تۇيغۇدا يانغان يۈرەكلەر.

قىزىلتاغ، سەن جەسۇر بىر گىگانىت ئادەم،
ئالتۇن نۇر بەھرىدە دولقۇنلار يارغان.
كۆكسۈڭدە ئارمانلار تولۇپ ياتىدۇ،
شۇ سەۋەب ۋۇجۇدۇڭ ئوت بولۇپ يانغان.

قىزىلتاغ، سەن جەسۇر بىر گىگانىت ئادەم،
يۈرىكىڭ چاچىدۇ يالقۇن-ھارارەت.
ھارارەت تەپتىدىن يارالدى، ئەنە،
ئۈرۈمچى باغرىدا گۈللەش-كامالەت...

ئوغلۇمغا

ئون ئاي يېتىپ ئاناڭ باغرىدا،
يەرگە چۈشتۈڭ-تۇغۇلدۇڭ بالام.
ئەركىن نەپەس ئالسەن ئەمدى،
«تۇتقۇنلۇق» تىن قۇتۇلدۇڭ بالام.

جىسمىڭدىكى ئاتاڭنىڭ قېنى،
شوخ بولساڭ گەر مەيلى كېرەك يوق.
بولۇپ قالما لېكىن بېلى بوش،
ياغسۇن ساڭا ھەردەم شان-ئۇتۇق.

قەيسەرلىكنى بۈركۈتتىن ئۆگەن،
ئىشچانلىقنى چۈمۈلىدىن ھەم.
سەندىن شۇنى تىلەيدۇ ئاتاڭ،
ئۇ دۇنياغا ئالغۇچە قەدەم.

شوللارغا چىقىم كۈي يېزىپ

ئاي بۇلاقتا ئېرىگەن ئاخشام،
گۈلبېغىڭغا تۆكۈلدى يۇلتۇز.
چاقتى چاقماق ئۇيۇقتا ناخشام،
نەلەرگىدۇ مۆكتى تۈن-قۇندۇز...

ئاق پايانداز سۆيەر پۈتۈمغا،
يېنىك-يېنىك ئالغاندا قەدەم.
مىڭ يىل بولۇپ تۇيىلار ماڭا،
ھەر بىر تىنىق، ھەر بىر دەققەم.
تاغلار ماڭا بولسىمۇ ھاپاش،
كۆتۈرىدۇ بۈدەم ئەقىدەم.

گۈل تەۋرەنسە... يۈرىكىم ئېغىپ،
چاقناپ كېتەر كۆزۈمنىڭ نۇرى.
شوللارغا چىقىم كۈي يېزىپ،
ياپراقلارغا سىڭدى ھەر قۇرى...

بەرگىلەردە چاقناپ قالدى كۈي،
چىق، بوينۇڭغا ئېسۋال سەھەر.
ئۇندا قالدى ساناقسىز ئىز، ئوي،
كۆكسۈڭگە دەم بېسۋال، قەمەر!

بۇ دۇنيانىڭ ئىشى بىر ھېكمەت،
توڭلاپ تۇرۇپ كۆيسەن ئوتتا.

خاھشىڭغا باقمايدۇ ئىشىڭ،
ئاچچىق-چۈچۈك كۆرگەن چۈشۈڭمۇ.
ئەبەدىيلىك ئەمەس ياز-قىشنىڭ،
ئالمىشىدۇ كەچكە چۈشۈڭمۇ.

ئۆكۈنۈشتىن تاپسەن ئەقىل،
قۇياشنىڭنى توسقاندا تۇمان.
ھەسرىتىڭنى كۈكۈم-تالقان قىل،
تەئەججۈپكە يوق ئەسلا ماكان.

ئەجەپ تاتلىق ھايات دەملىرى،
ئەمما قىسمەت مېنا يولۇڭدا.
مۈشكۈل سىناق تۇرمۇش غەملىرى،
ئۆتكىن، كۆرەي دېپلوم قولۇڭدا!

بەك يىراقتىن كۈيلىدىم سېنى
شامالارنىڭ مامۇق پېيىگە
يېزىپ چىقتىم ئاق رەڭلىك شېئىر.
ئاق دالاغا چاچتىم مەن ئۈنى،
سادا بەردى ئورمان، تاغ-ئېدىر...

ئاھاڭ ئىشلەپ بەردى ئېقىنلار،
گۈۋاھ ئاڭا ئېگىز چوققىلار...
يېشىل گىياھ ياپراقلىرىدا
ناخشا بولۇپ تىنماي ئوقۇلار.

گاھى چۈشۈپ، چىقار ئەۋجىگە،
ئوركىستىرلار بولغاندا تەڭكەش.
بەك يىراقتىن كۈيلىدىم سېنى،
بۇ سىر بولسا ئۈنى ئۈزۈك يەش.

بۇ دۇنيانىڭ ئىشى بىر ھېكمەت
كۈمۈتدەك كۆپ، ئاچچىق قىسمەت،
بىرى مىڭنى تۇغار مىنۇتتا.

ئەكبەر ئىمام

دوقمۇشتىكى كەچلىك بازار

دوقمۇشتىكى كەچلىك بازاردا
سېتىلماقتا ئىسسىق يۈرەكلەر
قۇرت يېگەن تاختاي باھادا.
سېتىلماقتا تولغاقتىكى ياز،
قالغاچ سۆرەپ كەلگەن باھاردا.

دوقمۇشتىكى كەچلىك بازاردا
ئېرىمەكتە چىرايلىق لەۋلەر
ئادىرىسى يوق دىللار تەپتىدىن.
توزىماقتا ئالتۇن رەڭ چۈشلەر،
قارىچۇقلارنىڭ ئۆكسۈشلىرىدىن.

دوقمۇشتىكى كەچلىك بازاردا
ئۈچۈپ يۈرەر دەستە-دەستە پۇل،
ساھىبجامالنىڭ تىنىقلىرىدەك.
ئۇندا كۆزلەر تۇرار ئەندىكىپ.
يۈرىكىمنىڭ سوقۇشلىرىدەك.

دوقمۇشتىكى كەچلىك بازاردا
تەلمۈرگىنىچە كاۋاپ ھىدىغا
يۇلتۇز ساناپ تۇرار بىر بالا.
قارىچۇقىدا بىر دەستە خىيال.
ئۈزۈك-ئۈزۈك خورسىنار دۇنيا.

دوقمۇشتىكى كەچلىك بازاردا
ئوقۇغانچە ھەسرەتنامىنى
شادلىق تىلەپ يۈرەر بىر ئەرۋاھ.

ھوشۇر ئەمەت

ئەينەك ئالدىدا

ۋە لېكىن توساقلار توراپ ئالدىمىنى،
تىنىمىدى قۇرتلار شوراپ قېنىمىنى.
تاغ-داۋان ئاشماققا بەرمىدى ئىمكان،
ئەيلىدى دىلىنى غەش، پۈكلەپ بېلىمىنى.

تاڭ سەھەر، دىل مەيۈس، ئەينەك ئالدىدا
چىچىمغا قاراپ مەن خيالغا چۆكتۈم.
چېھرىمدە قورۇقلار، ئۆتتى تۆت مۆچەل،
نادامەت ئىلكىدە يېشىمنى تۆكتۈم.

ئاھ، ئىزىسىز ئۆتسىمۇ بۇ يېرىم ئۆمرۈم،
يەنىلا ئوخچۇيدۇ كۆڭلۈمدە ئارمان.
ئارماندىن يارالدى يېڭى تۇيغۇلار،
جىسمىدا يەنىلا كەم ئەمەس دەرمان.

قارىدىم ئارقامغا سىنىچىلاپ تەكرار،
ۋە لېكىن كۆرۈنمەس قالدۇرغان ئىزىم.
ئېرىشتى نېمىگە ئەجرىم ۋەجىدىن
ئەل-يۈرتۈم، مىللىتىم، ئوغۇل ۋە قىزىم.

ئۇلدىم ئارماننى ئوغلۇم قەلبىگە،
قويغىن دەپ ئۇتۇقتىن گۈللەر قەبرىمگە.
ۋە لېكىن ئەندىشەم، ئوغلۇمدىن ئېشىپ
ئارمىنىم قالارمۇ دەيمەن نەۋرەمگە!؟

بۇ ئۇلۇغ تۇپراققا تۇغقاندا ئانام
بار ئىدى قەلبىمدە ئېتىقادتىن چوغ.
ئاشۇ چوغ تەپتىدىن كېلىپ غەيرەتكە،
ماڭغانتىم مەنزىلگە قولدا بۈيۈك تۇغ.

ئەرەكن داۋۇت

ئىزىز يۇرتۇم گۈزەلسەن، گۈزەل

ئويناق كۈيلەر

خۇددى نۇردەك يېپىلىپ ئەرەكن،
كەڭ زېمىنغا يول ئالدى تاراپ،
گۈل-گىياھلار چۈشتى ئۇسسۇلغا
ناز-كەرەشمە ئىلكىدە يايىراپ.

تاغ سۈيىدەك ئويناق شوخ كۈيۈم،
دەستلىرىمنى قىلدى شاد-مەمنۇن.
ۋۇجۇدىغا بېرىپ ھارارەت
دىللىرىنى ئەيلىدى مەپتۇن.

خۇددى ئەينەك كەبى سۈزۈكلۈك،
زېمىنغا كەڭ ياپىدۇ قانات.
ئۈمىدلىنىپ يېڭىدىن يېڭى،
جانلىنىدۇ نۇرلىنىپ ھايات.

* چوپان *

1

سىياقنىڭنى گۈل دەيدىم بىر گۈل،
ئۈزلۈكىگە توپىلاستىن قاراپ.
شۇن ئوتتەك ئىللىق بىر سېزىم،
ۋۇجۇدۇمغا كەتتىغۇ تاراپ.
باغاشلىدىم مامۇق كۆكسۈڭنى،
قالغاچقا سەن كۆڭلۈمگە ياراپ.
ھەر تال گىياھ، ھەر تال تېشىڭنى،
ئۇلۇغلىدىم دىلكىشىم ساناپ.
لېرىك ناخشام كېزىپ بوشلۇقنى،
پەخىرلەندى نامىڭنى ئاتاىپ.

2

سۆيۈندۈردى قەلبىمنى شۇنچە،
تاغلىرىڭنى سۆيگەن كۈمۈش قار.
ئۇنىڭ رەڭگى خۇش خۇي ئانامنىڭ
سۈتى ئوخشاش ئەجەپ بىغۇبار.
قوشۇپ ھۆسن چېرىڭگە گۈلدەك
قوزغار مەندە چەكسىز ئىپتىخار،
خىسلىتىڭنى چۈشۈرمەي تىلدىن،
ئەقىدەمنى قىلمەن ئىزھار.
يېڭىدىن كۆز ئاچقان بوۋاقتەك،
تۆرىلىدۇ ئۇنىڭدىن باھار.

3

بۈك باراقسان ئۆسكەن قارىغىيىڭ،
ياشلىقىمغا ئۆرنەك ھەم رەڭداش.
چاقماق چېقىپ ياغسىمۇ مۆلدۈر،
يېڭىلىمەستىن بېرىدۇ بەرداش.
يەرگە تەشنا چوڭقۇر يىلتىزى،
يۈرىكىمگە زەنجىردەك تۇتاش.

لېرىكىلىق سېزىمى بىلەن،
تاڭ قالدۇردى تۈمەن بۇلبۇلىنى.
ئالغىشلىدى بەيگىدە ھارماي،
بەس-بەس بىلەن چاپقان دۈلدۈلىنى.

پەسەيتىمەستىن تاشقىنلاپ شۇنچە،
دېڭىزلارغا قۇيۇلدى بېرىپ.
ئۆركەش ياساپ ئارمان ئىشىدا،
مەنزىلىدە قالمىدى ھېرىپ.

تاغ سۈيىدەك ئويناق شوخ كۈيۈم،
ئۈزۈلمەستىن ياڭرىدى ھەيۋەت.
يوشۇرۇنغان شۇ كۈي ئىچىگە،
ئەقىدە ھەم كۈچلۈك مۇھەببەت.

سەھرادا سەھەر

تۈن پەردىسى يىرتىلىپ ئاستا،
ئويغانغاندا ئەركە تەبىئەت.

باغ ۋاراندىن تارايدۇ ھەر يان،
كاككۇك ئۈنى - گويا مۇھەببەت.

شادلىقىدىن سانسىزلىغان دىل،
تەلمۈرىدۇ چەكسىز ئۇيۇققا.
گۈزەللىككە ئىنتىلىپ شۇنچە،
چېكىدۇ گۈل زەڭگەر يوپۇققا.

چىرىلداشتىن توختاپ چېكەتكە،
بولدۇ رام ئۇيۇقۇ چۆلىگە.
سۇ ئالغىلى كېلىدۇ قىزچاق،
خىلۋەتتىكى سۆيگۈ كۆلىگە.

يورغا شامال چېكىپ دېرىزە،
ئۆي-ئۆيلەرگە كىرىدۇ كۈلۈپ.
دىمىقلىقنى كېپەنلەپ قات-قات،
يىراقلارغا تاشلايدۇ سۈرۈپ.

قوزغار دىلدا سۆيگۈ ئىشتىياق .
ئەسىرلەرنى ئۇلاپ ئەسىرگە ،
خەلقنىڭ ياشار ئىز بېسىپ ئويغاق .

سەھرادا قار

1

ياغدى قار، نە قارنى ئۆز كۈمۈش چېچەك ،
دەل-دەرەخلەر شاخلىرى ئارتتى لېچەك .
شادلىقىدا باقتى كۆككە كەڭ دالا ،
چۆلدە تورغاي تاڭ سەھەر قىلدى ناۋا .
كۈزگىلىكنىڭ كۆڭلى ئوتتەك ئىللىدى ،
مول ھوسۇلنى تۇشمۇ تۇشتىن چىللىدى .
شوخ گۆدەكلەر ياسىدى كۆپ قار بوۋاي ،
يېڭىچە تۇس ئالدى بىردىن ھەممە جاي .

2

ياغدى قار دوستلارغا قارلىق تاشلىدۇق ،
جۈت شىۋىرغاننىڭ كۆزىنى ياشلىدۇق .
قوغلىشىپ يول-يولدا كۈلدۈق قانغىچە ،
مەڭزىمىزدە كۈيۈشۈپ ئوت يانغىچە .
ئۇرغىدى قان پاك يۈرەكتە جانلىنىپ ،
چىقتى مەردلەر ئارىمىزدىن تاللىنىپ .
بولدى تەييار يەل-يېمىش ھەم زىخ كاۋاپ ،
خۇش پۇراق ھىد كىردى دىماققا تاراپ .
ياڭرىدى تۈن قوينىدا تەمبۈر ئۈنى ،
مەنلىك ئۆتمەكتە قىشنىڭ ھەر كۈنى .

ئىلھام قۇشۇم سېغىنىپ ھەر تاڭ ،
ئاڭا قىزغىن بولىدۇ سىرداش .
ئارمانلاردىن تۇغدۇرۇپ ئارمان ،
يېتەكلەيدۇ پەللىگە قۇياش .

4

قانىتىنى ئوينىتىپ ئەركىن ،
شوخ لاچىنىڭ ئوينار سامادا .
تۈلكە ياتار تىترەپ دىر-دىر ،
شۆلگە يلىرى ئېقىپ كامادا .
پۇرسەت كۈتەر زارىقىپ رەت-رەت ،
مۇت ئولجىنى كۆزلەپ تامادا .
يامرار ئىكەن ياۋۇزلۇق ، شۇملۇق ،
بولمىسا مەرد لاچىن ناۋادا .
شۆھرىتىنى ئۇلۇغلاپ ئۇنىڭ ،
چىن بۇرچۇمنى قىلمەن ئادا .

5

ئەتە-ئاخشام چىقىرىپ سادا ،
باي ئۆڭكۈرنىڭ ① يارىدۇ قۇلاق .
نەلەردىدۇ تۆگە كارۋىنى ،
جىرىڭلايدۇ سىرلىق قوڭغۇراق .
تەپەككۈرنى بۇراپ ئۆتمۈشكە ،
ئويغا سالار كىشىنى ھەر ۋاق .
ئېلىم-سېتىم ئەجەپمۇ ئىتتىك ،
بازار ئاۋات ، بازار زەپ قايناق .
ھەر تەرەپتىن ياڭرىغان كۈلكە ،

① باي ئۆڭكۈرۈر — تاغ قاپتىلىغا ئويۇلغان بۇددا دىنىغا ئائىت ئۆڭكۈر .

ئە نۆۋەر ئابدۇرېھىم

ئىككى نەسر

قىران بويىدا

قىرغاقتا خىيان سۈرۈپ ئولتۇراتتىم. قىران دەرياسى توساتتىن ماڭا سوئال تاشلىدى:

— ھەي، ئادىمىزات، بويلىرىمدىن ئەگىپ كېتەلمەيلا قالدىڭغۇ! بۇنىڭ سىرى زادى نېمە؟

مەن بۇ قەدىمىي دەرياغا دۇدۇقلىماستىن جاۋاب بەردىم:
— چۈنكى مېنىڭ ۋاپادارىم سېنىڭ مەخمەلدەك قىرغاقلىرىڭدا چوڭ بولغان. بىزنىڭ مۇھەببەت گۈلىمىزمۇ مۇشۇ جايدا پورەكلەپ ئېچىلغان. شۇڭا سېنىڭ بويلىرىڭ كۆزۈمگە تەڭداشسىز گۈزەل ھەم ئىسسىق كۆرۈنىدۇ. سۈزۈك سۈلىرىڭنى ئوچۇملاپ ئىچسەم، يۈرىكىم ياشىرىپ كېتىدۇ. ساڭا تىكىلىپ ئولتۇرسام ياشلىق دەۋرىم قايتىپ كەلگەندەك بولىدۇ.

— ھە، مۇنداق دېگىن. سېنى راستتىنلا تونىيالىماي قاپتىمەن. ئۆزۈڭ ياشانغان بىلەن يۈرىكىڭ تېخىچە ياش تۇرۇپتۇ. بۇنى كۆزۈڭدىكى يالقۇنلار سۆزلەپ بېرىۋاتىدۇ. مۇشۇ ئوت سېنى مۇھەببىتىڭ دۇنياغا كۆز ئاچقان بۇ ماكانغا باشلاپ كەپتۇ. بالام، رەھمەت ساڭا، مېنى ئۈنۈتمەپسەن. مېنىڭ بويلىرىمدا ئويغانغان مۇھەببىتىڭ سېنى ۋاپادار ئىنسانغا ئايلاندۇرۇپتۇ. بۇ مېنىڭمۇ بەختىم. ساڭا ئوخشاش پەرزەنتلىرىم مېنى ياد ئېتىپ، سېغىنىپ، يىراق-يىراقلاردىن كۆرگىلى كېلىدۇ، لېكىن يۈز-كۆزلىرىگە رەھىمسىز يىللارنىڭ يىرىك قوللىرى چوڭقۇر قورۇقلارنى سالغان بۇ ۋاپادار ئىنسانلارنى مەن تونىيالىماي قالدىكىمەن. شۇڭا مەندىن رەنجىمىگىن، بالام!

— كۆيۈمچان قىران ئانا، ئۇنداق دېمىگىن، سەن ئەسىرلەر بويى توختىماي ئېقىپ، مۇقەددەس زېمىننى سۇغۇرۇپ، ئىنسانلارنىڭ تەشۋالىقىنى قاندۇرۇپ كېلىۋاتسەن. بىز سېنىڭ بېھساب تۆھپەڭنى، سۇنمىس جاسارىتىڭنى، قۇياشتەك ئىللىق مېھرىڭنى مەڭگۈ ئۈنۈتمەيمىز؛ چىندەك پاكىز قىرغاقلىرىڭنى، سۈزۈك بۇلاقلاردىن ئۇخچۇپ چىققان شىپالىق تامچىلىرىڭنى كۆز قارىچۇقىمىزدەك ئاسرايمىز. بۇ بىزنىڭ پەرزەنتلىك بۇرچىمىز... مېنىڭ سۆزلىرىم نېمە ئۈچۈندۇر قىران ئانىنىڭ كۆڭلىنى بۇزۇپ قويدى.

— بالام، — دېدى ئۇ ماڭا ياش تولغان كۆزلىرىنى تىكىپ، — دۇنيادا ۋاپادار پەرزەنتلەرغۇ كۆپ بولىدىكەن. مانا، سەن يىراقتىن كېلىپ، كۆڭلۈمنى خېلىلا كۆتۈرۈپ

قويدۇڭ. راستىمنى ئېيتسام، يېقىنقى يىللاردىن بۇيان بەزى ئەقىلسىز كىشىلەر يېشىل قىرغاقلىرىمنى قالايمىغان تىلغاپ، پاكىز سۇلىرىمنى خالىغانچە بۇلغاپ، مېنى قاتتىق ئازابقا سېلىۋاتىدۇ. شۇڭا مەن ساڭا ئوخشاش ۋاپادار پەرزەنتلىرىمنىڭ ياردىمىگە مۇھتاج بولۇۋاتمەن. بالام، سىلەر مېنى بۇ ئازابتىن قۇتقۇزىۋېلىڭلار! ئادەملەر مەدەنىيەتلىك بولغانسېرى، پاكىزلىققا، گۈزەللىككە ئىنتىلىش كېرەك ئىدىغۇ! ئۇلار مېنى نېمىشقا مۇنچىۋالا خارلايدۇ؟! پەرزەنتلەرنىڭ ئۆز ئانىسىنى تاشلىۋېتىشى، ئۇنىڭ پەريادىغا قۇلاق سالماسلىقى، ھەتتا ئۇنى دەردكە، كېسەلگە گىرىپتار قىلىش، ئاجىزلاشتۇرۇشى ئېچىنارلىق ئىش ئەمەسمۇ؟! مۇھىتنى ئاسراش سادالىرى ئەۋجىگە چىققانسېرى، مېنىڭ دەرد-ئەلىمىم كۆپىيىپ كېتىۋاتىدۇ. ئىشەنمەسەڭ مېنىڭ بويلىرىمدا يۈز بېرىۋاتقان ئىشلارنى بىر مەھەل ئوبدانراق كۆزىتىپ باققىن.

مەن قران ئانىنىڭ تەكلىپى بىلەن بۇ يەردە بىر مەزگىل تۇرۇپ قالدىم ۋە ئۇنىڭ ئېيتقانلىرىنىڭ راستلىقىغا ئىشەندىم. قران دەرياسىنىڭ بويلىرى بۇرۇن پۈتۈنلەي چىمەنزارلىق بولۇپ، رەڭگارەڭ گۈل-چېچەكلەر بىلەن قاپلىنىپ كېتەتتى. ئالتاي تاغلىرىدىكى سان-ساناقسىز بۇلاقلارنىڭ قوشۇلۇشىدىن ھاسىل بولغان دەريا سۈيى شۇ قەدەر سۈزۈك ئىدىكى، بەش-ئالتە مېتر چوڭقۇرلۇقتا ئۈزۈپ يۈرگەن يېلىقلارنىمۇ ئېنىق كۆرگىلى بولاتتى. ھازىر دەريا بويلىرىدا ئادەمنى ئۆزىگە تارتقۇدەك مەنزىرىلىك، چىمەنزارلىق، پاكىز جايلار ھەقىقەتەنمۇ ناھايىتى ئاز قاپتۇ. دەرياغا يېقىنلا جايلارغا سېلىنغان ھاجەتخانىلاردىن تارقالغان سېسىق پۇراق ئادەمنىڭ كەيپىنى ئۇچۇرىدۇ. مەن دەرياغا خالىغانچە ئەخلەت تۆكۈۋاتقان، ئالتۇن ئالىمىز دەپ دەريا قىرغاقلىرىنى ئەسەبىيلەرچە بۇزىۋاتقان كىشىلەرنىمۇ خېلى ئۇچراتتىم. ئىنسانىيەت تەبىئەت ئانىنىڭ قەدرىگە يېتىۋاتقان ۋە تەبىئىي گۈزەللىككە بارغانسېرى ئىنتىلىۋاتقان بۈگۈنكى كۈندىمۇ بۇنداق بۇزغۇنچىلىقنىڭ ئۈنۈملۈك چەكلەنمەيۋاتقانلىقى مېنى قاتتىق تەئەببۇپلەندۈردى. ھازىر دەريا سۈيىمۇ بۇرۇنقىدىن خېلىلا ئازىيىپ كېتىپتۇ ھەم دۇغلىنىپ ئاقىدىكەن. ئوبدانراق سەپ سالغان ئادەم دەريا ئاستىدا ياتقان ئەسكى-تۈسكى لاتىلارنى، ئاياغ كىيىملەرنى، ھەرخىل تاپلارنى، دورا قۇتىلىرىنى، سۆڭەكلەرنى، ئەينەك پارچىلىرىنى كۆرەلەيدۇ. مەن نۇرغۇن كىشىلەرنىڭ دەريا سۈيى بۇلغىنىپ كەتكەنلىكىدىن زارلىنىۋاتقانلىقىنى ئاڭلىدىم، لېكىن ئۇلار يەنىلا ئاشۇ بۇلغانغان سۈيى ئىچىۋاتاتتى. بۇ ئاچچىق رېئاللىق قران ئانىغا بولغان ھېسداشلىقىمنى كۈچەيتىۋەتتى. ئۇ ھەقىقەتەنمۇ بېشىدىن ئېغىر كۈنلەرنى ئۆتكۈزۈۋاتاتتى. مەن ئۇنىڭ ئالدىدا ئۆزۈمنى گۇناھ ئۆتكۈزۈپ قويغاندەك سەزدىم.

— كۆيۈمچان ئانا، — دېدىم مەن ئۇنىڭغا تەسەللى بېرىپ، — كۆڭلۈڭنى بۆزمىغىن. پەرزەنتلىرىڭنىڭ بەگباشلىقىنى، نادانلىقىنى كەچۈرگىن، سېنى بىر مەھەل خاپا قىلغان پەرزەنتلىرىڭنىڭ قەلبىگە بەخت نۇرىنىمۇ چاقىنتالايدىغانلىقىغا ئىشەنگىن. ھوشىنى تاپمىغانلار، كۆزىنى ئاچمىغانلار، سېنى داۋاملىق خارلىغانلار ھەسرەت-نادامەت ئوچىقىدا پۇچىلانماي قالمايدۇ.

تۈرمىدىن كەلگەن سادا

پەرزەنت جاپاسىنى تولا تارتىپ، بىر تېرە-بىر ئۈستىخان بولۇپ قالغان بىچارە ئانا، بىر دەردىڭگە مىڭ دەرد قوشقان ئەقىلسىز پەرزەنتىڭنىڭ بۇ خەتنى ساڭا

قەلەم بىلەن ئەمەس، بەلكى پۇشايمان پىچاقلىرى توختاۋسىز سانجىلىپ،
 ھەسرەت-پىغانلىرى كېچەيۈ-كۈندۈز ئۆرلەۋاتقان يۈرىكىنىڭ قىزىل قانلىرى بىلەن
 يېزىۋاتقانلىقىغا ئىشەنمەن؟!

پەرزەنتى ئېرىشكەن كىچىككەنە نەتىجىدىن، پەرزەنتى باسقان ھەر بىر ئوڭۇشلۇق
 قەدەمدىن ئالەمچە شادلىق تاپىدىغان، چەكسىز بەختكە چۆمۈلىدىغان كۆيۈمچان ئانا،
 تۆنۈگۈن سېنىڭ ئىچىگە ئولتۇرۇشۇپ كەتكەن ۋە كىرىپكىلىرىگە چاڭ-توزانلار قونغان
 كۆزلىرىڭدىن بۇلدۇقلاپ چىققان قايناق ياشلارنىڭ مېنى قانچىلىك پۇچىلغانلىقىنى ۋە
 مېنى قانداق ئازابلىق خىياللارغا سالغانلىقىنى بىلەمسەن؟!

مەن مەكتەپكە تۇنجى قېتىم ماڭغان كۈنىمۇ، بوينۇمغا قىزىل گالستوك تاقاپ،
 ئۆيگە چەكسىز شادلىق ئىچىدە ئۇچقاندەك يۈگۈرۈپ كىرگەن ۋاقىتىمدىمۇ سېنىڭ ئاشۇ
 كۆزلىرىڭدىن قايناق تامچىلار تۆكۈلگەندى، لېكىن ئۇ تامچىلار سېنىڭ چەكسىز بەخت
 تۇيغۇسى سىغىمىغان قەلب بۇلىقىڭدىن تېشىپ چىققانىدى. ئۇ چاغلاردا سېنىڭ كۆزلىرىڭ
 ھازىرقىدەك ئىچىگە ئولتۇرۇشۇپ كەتمىگەن، ئۇنىڭدا مۇڭمۇ، ھەسرەتمۇ يوق ئىدى.
 مەن سېنىڭ ھەر دائىم مېھىر-شەپقەت نۇرى تۆكۈلۈپ تۇرىدىغان ئاشۇ بىر جۈپ
 كۆزۈڭگە قارىساملا، ئۆزۈمنى گويا ئاسمان بوشلۇقىدا ئەركىن قانات قېچىۋاتقان غەمىز
 قۇش بالىسىدەك، يېشىللىققا پۈركەنگەن ساپ ھاۋالىق، كەڭرى يايلاقتا قىنىغا پاتماي،
 قىيغىتىپ چىپپ يۈرگەن شوخ تايچاقتەك، مامۇق كۆرىپىنىڭ ئۈستىدە ھۇزۇرلىنىپ ياتقان
 ساغلام بوۋاقتەك سېزەتتىم.

مەن ئىمتىھانلاردا يۇقىرى نومۇرغا ئىگە بولسام ياكى مەكتەپ تەرىپىدىن بىرەر
 مۇكاپاتقا ئېرىشسەم، سېنىڭ كۆزلىرىڭ قۇياشتەك نۇرلىنىپ كېتەتتى، ئۆزۈڭنى قويدىغان
 يەر تاپالماي، قىلىدىغان ئىشلىرىڭنىمۇ ئۇتتۇپ قالاتتىڭ، شادلىقتىن تۈنلەردە كىرىپكىلىرىڭمۇ
 ئىلىنمەي قالاتتى. مەن ئېرىشكەن ھەر بىر ئۇتۇققا ھەددى-ھېسابسىز قان-تەرلىرىڭ
 سىڭىپ كەتكەنلىكىنى، مەن ئالغا تاشلىغان ھەر بىر قەدەم سەن بەرگەن كۈچلۈك
 مەدەت ۋە ئىلھاملارنىڭ مەھسۇلى ئىكەنلىكىنى ئويلايمۇ قويمىتتىڭ. مەن مەكتەپكە
 كىرىشتىن بۇرۇن سەن ماڭا ئۆگەتكەن رەقەملەر بىلەن ھەرپلەر ئۇستازلىرىم بىلەن
 ساۋاقداشلىرىم ئالدىدا يۈزۈمنى يورۇق، كۆڭلۈمنى توق قىلغانىدى، ئۈمىد يۇلتۇزلىرىمنى
 كۈلدۈرۈپ، ئەندىشلىرىمنى يوق قىلغانىدى، لېكىن سەن ئۆزۈڭنىڭ پەرزەنتىڭنىڭ يۇمران
 قەلبىگە بىلىم ئۇرۇقلىرىنى چاچقان ئەڭ دەسلەپكى ۋە ئەڭ جاپاكەش باغۋەن
 ئىكەنلىكىڭنى زادىلا بىلمەيتتىڭ. چۈنكى سەن پەرزەنتىڭنى ياراملىق ئادەم قىلىش
 يولىدا سىڭدۈرگەن بېھساب ئەجرىلىرىڭنى تۆھپە دەپ قارىمايتتىڭ. شۇڭا ئۇلار سېنىڭ
 كۆزلىرىڭگە زادىلا كۆرۈنمەيتتى.

مەن بىر كۈنى مەكتەپتىن كېلىۋېتىپ ئېھتىياتسىزلىقتىن يىقىلىپ چۈشتۈم. ئۆيگە
 بۇرنۇم قانغان ھالدا يېتىپ كەلدىم. شۇ چاغدا مېنى كۆرۈپ، كۆزلىرىڭ چانقىدىن
 چىقىپ كېتىشكە ئازلا قالغانىدى. بىر نەچچە كۈنگىچە گېلىڭدىن تاماقمۇ ئۆتمەي،
 چىرايىڭ سارغىيىپ، كۆزلىرىڭ ئىچىگە ئولتۇرۇشۇپلا كەتكەندى. ماڭا شۇ چاغدا خۇددى
 قان مېنىڭ بۇرنۇمدىن ئەمەس، بەلكى سېنىڭ يۈرىكىڭدىن ئېقىپ، سېنى قاتتىق
 ھالسىرىتىپ قويغاندەكلا تۇيۇلۇپ كەتكەندى.

جېنىم ئانا، شۇ ۋەقەدىن كېيىن، سەن ماڭا ئۇزاق ۋاقىتلارغىچە سۈت، تۇخۇم،
 شورپا ۋە قان تولۇقلايدىغان ھەر خىل دورىلارنى ئۈزمەي بېرىپ تۇردۇڭ. مېنى
 شەھەردىكى چوڭ دوختۇرخانىلارغا بىر قانچە قېتىم ئېلىپ بېرىپ، قايتا-قايتا

تەكشۈرتتىڭ، تومۇرلىرىمدىكى قاننىڭ ئازىيىپ كەتمىگەنلىكىگە، نورمال ئېقىۋاتقانلىقىغا كۆزۈڭ تولۇق يەتكەندىن كېيىن، كۆڭلۈڭ ئورنىغا چۈشۈپ، چىرايىڭغا قايتىدىن قىزىللىق يۈگۈردى.

پەرزەنتىنىڭ بەدىنىگە تەگكەن بىر تال چالمنى ئۆز يۈرىكىگە قادالغان خەنجەر ھېسابلايدىغان شەپقەتلىك ئانا، مۇبادا مەن مەكتەپتىن كېچىكىپ قايتسام، يولۇمغا تولا قاراپ، كۆزلىرىڭ تېشىلگۈدەك بولاتتى، ھەتتا سوغۇقى جاندىن ئۆتىدىغان قىش كۈنلىرىمۇ كوچىغا چىقىپ، مەن كېلىدىغان يولغا ئەندىشە بىلەن تولغان كۆزلىرىڭنى تىكىپ، مېنى ساقلاپ تۇراتتىڭ. قىش ئاسمىنى بەزىدە سېنىڭ ئۈستۈڭگە مامۇق قارلىرىنى كەينى-كەينىدىن قوندۇرۇپ، سېنى خۇددى چۆچەكلەردىكى خاسىيەتلىك مومايلارغىلا ئوخشىتىپ قوياتتى، لېكىن مەن سېنىڭ قارغا كۆمۈلۈپ تۇرغىنىڭنى كۆرۈپ: « ئانا، نېمانچە ئەنسىزلىك قىلىدىغانسەن؟! » دەپ رەنجىتتىم. سەن بولساڭ، مېنىڭ بۇنداق قوپاللىقىمغا پەرۋامۇ قىلماي، « يائىلا، بالام، خۇداغا شۈكرى، ئامان-ئسەن قايتىپ كەلدىڭمۇ؟! » دەپ، چەكسىز شادلىق ئىچىدە يۈز-كۆزۈمنى سىلاپ كېتەتتىڭ. شۇنداق چاغلاردا قوللىرىڭدىن تارقىغان كۈچلۈك ھارارەتنىڭ بەدىنىمنى ئىسسىتۋاتقانلىقىنى، مېگەمدىكى ھارغىنلىقنى تارقىتىۋاتقانلىقىنى ئېنىق سېزەتتىم.

بىر كۈنى مەكتەپتىن خېلىلا كەچ قايتتۇق، ئەتراپقا قاپقارا تۈن پەردىسى تارتىلىشقا باشلىغانىدى. ئاسماندىكى ئاي بىلەن يۇلتۇزلارمۇ قېلىن بۇلۇتلارنىڭ كەينىگە مۆككەندى. بىزنىڭ ئۆيگە بۇرۇلىدىغان دوقمۇشقا ئەمدىلا كېلىشىمىزگە سول تەرەپتىكى قېلىن دەرەخلىكنىڭ ئارىسىدىن بىر توپ لۈكچەك چىقىپ كەلدى-دە، يولمىزنى توسىۋالدى. بىزنىڭ ئارىمىزدا قىز ساۋاقداشلارمۇ بار ئىدى. لۈكچەكلەر ئۇلارغا ئېغىزغا ئالغۇسىز سۆزلەرنى قىلىشقا باشلىدى. مەن بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ، زادىلا چىداپ تۇرالمىدىم. شۇڭلاشقا ئۇلارنىڭ ئالدىغا ئېتىلىپ بېرىپ: « يولنى بوشتىڭلار! » دەپ ۋارقىرىدىم. لۈكچەكلەر ئالا-تاغىل توۋلاپ، ماڭا قاراپ يوپۇرۇلۇپ كېلىشكە باشلىدى. ئۇلارنىڭ ئەلپازى ھەقىقەتەنمۇ يامان ئىدى. ئۇلار مېنى بىردەمدىلا ئۇجۇقتۇرۇپ تاشلايدىغاندەك كۆرۈنەتتى. شۇڭلاشقا بەدىنىمگە ئىختىيارسىز تىترەك ئولاشتى. بۇ چاغدا قىزلارمۇ قېچىپ، چوڭ يولغا چىقىپ بولغانىدى. ماڭا ئەمدى ئىتتىكرەك قېچىپ قۇتۇلۇشتىن باشقا يول قالمايدى. بىراق دەل شۇ پەيتتە ئاغزىدىن ھاراقنىڭ سېسىق ھىدى گۈپۈلدەپ تۇرغان بىر لۈكچەك ياقامغا ئېسىلدى. مەن پۈتۈن كۈچۈم بىلەن « ئانا! » دەپ ۋارقىراپ، يىغلاشقا باشلىدىم. ھېلىقى لۈكچەك: « ئۇنىڭنى چىقارما، ئىتنىڭ بالىسى! » دەپ تىللاپ، گېلىمنى ھەدەپ بوغقىلى تۇردى. ئەگەر شۇ ئەسنادا چوڭ يول تەرەپتىن ئىتنىڭ يۈگۈرۈشۈپ كېلىۋاتقان كىشىلەرنىڭ قارىسى كۆرۈنمىگەن بولسا، مېنىڭ شۇ كۈنى ئۆيگە يېتىپ بېرىش-بارالمايلىقىمنى تەسەۋۋۇر قىلماق تەس ئىدى.

شۇ كۈنى كىشىلەر مېنى لۈكچەكلەرنىڭ زىيانكەشلىكىدىن قۇتۇلدۇرۇۋالغاندىن كېيىن، ئۆيگە ئاپىرىپ قويماقچى بولۇشتى، لېكىن مەن « ئۈزۈم قايتاي » دەپ، ئۈنماي تۇرۇۋالدىم. چۈنكى مەن سېنىڭ كۆڭلۈڭنى پاراكەندە قىلىپ، ئازابقا سېلىشنى خالىمايتتىم. شۇڭلاشقا بۈگۈنكى قورقۇنچلۇق ۋەقەنى ساڭا زادىلا بىلىندۈرمەسلىكىنى كۆڭلۈمگە يۈكۈپ قويغانىدىم. شۇ كۈنى ئۆيگە يالغۇز قايتىپ كېلىۋېتىپ، سېنىڭ بۇرۇنقى ئورنىڭدا يولۇمغا تەلمۈرۈپ تۇرغانلىقىڭنى كۆردۈم. مېنى يىراقتىنلا تونۇپ، يېنىمغا ئۇچقاندەك يېتىپ كەلدىڭ. تىترەك ئولاشقان بەدىنىمگە يۇمشاق ئالغانلىرىڭدىن تارقىغان

كۈچلۈك ھارارەت چەكسىز ئارام بېغىشلىدى، لېكىن بەدىنىمدىكى تىترەكنىڭ بىردىنلا يۈز-كۆزلىرىمنى سىلاۋاتقان قوللىرىڭغا كۆچۈۋاتقانلىقىنى تۇيۇپ قالدىم. سەن شۇ ئان تىترەۋاتقان قوللىرىڭ بىلەن بېشىمنى ئىتتىك كۆتۈرۈپ، كۆزلىرىمنىڭ ئىچىگە تىكىلدىڭ. تۈن پەردىسى شۇنچە قارا ھەم شۇنچە قېلىن بولسىمۇ، لېكىن سېنىڭ ئۆتكۈر كۆزلىرىڭدىن ھېچنەرسىنى، ھەتتا پەرزەنتىڭنىڭ قەلبىدە كۆمۈلۈپ ياتقان سىرلارنىمۇ يوشۇرۇپ قالالمىدى. سەن ئوغلۇڭنىڭ كۆڭلى ئازار يېگەنلىكىنى، يۈرىكى مۇجۇلغانلىقىنى بىلىۋالدىڭ ۋە مېنى ئىسسىق باغرىڭغا چىڭ ياقنىڭ. قۇلقىمغا يۈرىكىڭنىڭ ئەنسىز سوقۇۋاتقانلىقى ئېنىق ئاڭلاندى. قوللىرىڭدىكى تىترەك پۈتۈن بەدىنىڭگە ياماشتى. ئاغزىڭ گەپكە كەلمەي قالدى. شۇڭلاشقا ساڭا بەكمۇ ئىچىم ئاغرىپ كەتتى. چۈنكى مەن لۈكچەكلەرنىڭ قولىدىن قۇتۇلغان بىلەن سەن قاتتىق ئازابىڭ چاڭگىلىغا چۈشۈۋاتتىڭ، ئاشۇ ئازاب سېنى ئۇزۇن يىللارغىچە قىيىندى. ئۇنىڭ رەھىمسىزلىكى كۆزلىرىڭدىن ئۇيغۇ قاقچۇردى، يۈزۈڭگە قورۇقلارنى سالدى، قاپقارا چاچلىرىڭنىڭ ئارىسىغا كۈمۈش يىڭىلەرنى سانجىدى.

ئاشۇ ۋەقە سېنىڭ لۈكچەكلەرگە بولغان غەزەپ-نەپرىتىڭنى ئۆچمەس گۈلخانغا ئايلاندۇرغانىدى. بىچارە ئانا، سەن ئۆز ئوغلۇڭنىڭمۇ ئاشۇ لۈكچەكلەرگە ئوخشاش جىنايەت ئۆتكۈزۈپ، بۈگۈنكى كۈنگە قېلىشنى زادىلا ئويلاپ باقمىغان بولغىنىڭ. سەن مېنىڭ بىلىم چوققىسىغا يامىشىشقا باشلىغانلىقىمغا ۋە سۈرەتتەك تاغ بەللىرىدە ئۆسۈۋاتقان يۇمران ئوتلاردەك بەستىمگە قاراپ، پارلاق ئىستىقبالىمنى كۆرگەندەك بولاتتىڭ، شادلىق دېڭىزىغا غەرق بولاتتىڭ. مېنى ئۆزۈڭنىڭ قەلب ئاسمىندىكى ئۆچمەس ئۈمىد يۇلتۇزى ھېسابلايتتىڭ. جېنىم ئانا، ئاشۇ يۇلتۇزنىڭ تۇيۇقسىز ئېقىپ چۈشۈشى پەرزەنت ئوتىدا تولا ئۆرتىنىپ، كاۋاپقا ئايلىنايلا دەپ قالغان يۈرىكىڭنى قانچە ئازا بىلغاندۇ؟! بۇرۇنۇمدىن ئاققان بىر نەچچە تامچە قان شۇنچە ئەندىشىگە سالغان يۈرىكىڭ پەرزەنتىڭنىڭ قولىغا كويىزا سېلىنغان دەھشەتلىك مىنۇتلارنىڭ ئازابلىرىغا قانداقمۇ بەرداشلىق بېرەلگەندۇ؟! شۇ كۈنى ئاخشىما ماڭا گويا كويىزا مېنىڭ قولىمغا ئەمەس، بەلكى سېنىڭ تىنىم تاپماس ئورۇق قوللىرىڭغا سېلىنغاندەك تۇيۇلۇپ مېنى چەكسىز چوڭقۇر ئازاب دېڭىزىغا تاشلىغانلىقىنى بىلەمدىغانسەن؟! بۇ كويىزنى باشقىلار ئەمەس، بەلكىم ئۆزۈم سالغانلىقىمنى ئويلىسام، پۇشايمان ئوتلىرىدا پۇچىلىنىپ كېتىمەن، ئاياغلىرىڭغا يىقىلىپ، سېنىڭدىن ئۆمۈرۋايەت ئەپۇ سورىغۇم كېلىپ كېتىدۇ.

جېنىم ئانا، ئاجىز تېنىڭنى سۆرەپ، پەرزەنتىڭ بىلەن دىدارلاشقىلى ھەر قېتىم كەلگىنىڭدە مېنى كۆرۈپ ئۇزاققىچە گەپ قىلالماي قالسەن، لېكىن ئالەمچە ھەسرەتكە تولغان كۆزلىرىڭدىن توختىماي تۆكۈلىدىغان ياشلار ماڭا قەلبىڭدە كۆمۈلۈپ ياتقان پۈتمەس-تۈگمەس گەپلىرىڭنى بىر-بىرلەپ سۆزلەپ بېرىدۇ. تۈرمىگە شۇنچە ئۇزۇن مۇساپىنى بېسىپ كېلىسەن، لېكىن بۇ يوللار كۆزلىرىڭگە كۆرۈنمەيدۇ. يولبويى ئۈسسۈزلۈقتىن لەۋلىرىڭ يېرىلىپ كېتىدۇ. لېكىن مېنى كۆرۈپلا تەشۋالىق قانغاندەك بولىدۇ. ئۈستىبېشىڭغا قونغان چاڭ-توزانلار كۆزۈمگە خۇددى سېنى بېسىپ تۇرغان ئۇششاق تاغلاردەك كۆرۈنۈپ كېتىدۇ. ئۆگۈپ كەتكەن كىيىم-كېچەكلىرىڭ سۇنۇق كۆڭلۈڭدىن خەۋەر بېرىپ تۇرىدۇ.

سەن تۈرمىگە پەرزەنتىمنى كۆرۈپ، سۇنۇق كۆڭلۈمگە بىر ئاز بولسىمۇ ئارام تاپمەن دەپ كېلىسەن، لېكىن يۈرەك-باغرىڭنى تېخىمۇ جىق قان-زەرداپقا تولدۇرۇپ كېتىسەن. سەن بۇ يەردىن خۇددى بىرى سۆرەپ تارتىۋاتقاندا كىلا ئايرىلسەن، لېكىن

مۇڭلۇق كۆزلىرىڭ كەينىڭدە قالدۇ. كۆيۈمچان ئانا، بۇرۇن مەن تۈرمىگە چۈشكەنلەرنىڭ ھەممىسىنى ئىنتايىن ياۋۇز، قارا نىيەت ھەم شەپقەتسىز كىشىلەر بولسا كېرەك دەپ ئويلايتتىم، ھەتتا تۈرمە كادىرلىرى بىلەن ساقچىلارمۇ كۆزۈمگە ئاجايىپ سۈرلۈك، قوپال، سوغۇق ھەم رەھىمسىز كۆرۈنەتتى. تۈرمىگە پەقەت ئاتا-ئانىلىرىغا ۋاپا قىلمايدىغان، غەرەز ئوقمايدىغان كىشىلەرلا چۈشىدۇ دەپ قارايتتىم. تۈرمە كادىرلىرىدا مېھىر-شەپقەت، كۆيۈمچانلىق ئىنسانپەرۋەرلىك ئاز بولسا كېرەك دەپ پەرەز قىلاتتىم. ئىككى يىللىق تۈرمە ھاياتى مېنىڭ بۇ تەسەۋۋۇرلىرىمنى پۈتۈنلەي بەربات قىلىۋەتتى. ئانا بىلەن مەن، تۈرمىگە قامالغانلارمۇ خۇددى بىزگە ئوخشاش ھېسسىياتچان ئادەملەر ئىكەن. ئۇلارنىڭ ئىچىدە ئاڭكۆڭۈل، كۆيۈمچان، مۆمىن، ۋىجدانلىق، قولى ئوچۇق كىشىلەرمۇ ئاز ئەمەس ئىكەن. ئۇلارنىڭ كۆپى قانۇن بىلىملىرىدىن خەۋەرسىز بولغاچقا، يېتەرلىك تەربىيە كۆرمىگەچكە، ساددا ھەم نادان بولغاچقا، «ۋىجداننى ساقلىدىم» دەپ، ئەمەلىيەتتە ئۆزلىرىنىڭ جىنايەت ئۆتكۈزۈپ قويغانلىقىنىمۇ تۇيماي قالغان، بەزىلىرى ئاچچىقنىڭ، ھېسسىياتنىڭ بىردەملىك كۆڭۈلنىڭ ياكى ئەرزىمەس راھەت-پاراغەتنىڭ كەينىگە كىرىپ، جىنايەتچىگە ئايلىنىپ قالغان. شۇڭا ئۇلارمۇ خۇددى ئوغلۇڭغا ئوخشاش پۇشايمان ئىلكىدە ياشايدۇ، بۇ يەردىن ئىتتىكرەك چىقىپ كېتىشنى، ئاتا-ئانىلىرى بىلەن، ئۇرۇق-تۇغقان، ارۇ-بۇرادەرلىرى بىلەن بىللە ياشاشنى، يۇرتداشلىرىنىڭ، قېرىنداشلىرىنىڭ ئەپۇلىشىغا ئېرىشىشنى، يېڭىچە تۇرمۇش كەچۈرۈشنى، قالغان ئۆمرىنى مەنلىك ئۆتكۈزۈشنى ئارزۇ قىلىدۇ. مانا مۇشۇنداق پاك ئارزۇ ئۇلارنىڭ قەلبىنى ئىللىتىپ، كۆزىنى روشەنلەشتۈرىدۇ، ئۇلارنى تۈرمىنىڭ قاندى-تۈزۈملىرىگە ئاڭلىق بويسۇنۇشقا، بىجاندىل ئىشلەشكە ئىلھاملاندۇرىدۇ.

ئانا، ئاڭلاۋاتامسەن، ھاياتقا ئۈمىدۋارلىق بىلەن قارايدىغان ئاشۇنداق جىنايەتچىلەر بۇ يەردىن كېسىم مۇددىتى توشماستىنلا چىقىپ كېتەلەيدىكەن. قىسقىسى، ئۆزىگە قاتتىق تەلەپ قويالايدىغان كىشىلەرگە بۇ يەردىمۇ چىقىش يولى ئىنتايىن كەڭ ئىكەن. جېنىم ئانا، مۇشۇ كەڭ يول مېنى پات ئارىدا كىندىك قېنىم تۆكۈلگەن ئاشۇ ئىللىق ئائىلىمىزنىڭ قوينىغا ئېلىپ بارىدىغانلىقىغا تولۇق ئىشەندىم. شۇ چاغدا ساڭا قانداق سوۋغا تەقدىم قىلىدىغانلىقىمنى بىلەمسەن؟! كۆيۈمچان ئانا، شۇ تاپتا سەن بەلكىم تۈرمىدە ياتقان بىچارە ئوغلۇمنىڭ ماڭا تەقدىم قىلغۇدەك قانداق سوۋغىسى باردۇر دەپ ھەيران بولۇۋاتقانسەن؟! ئوغلۇڭنىڭ قىممەتلىك سوۋغىسىنى تاپشۇرۇپ ئالغان چېنىڭدا، سانسىزلىغان كۈمۈش يېڭىلەر سانجىلغان بېشىڭ كۆككە يەتمەي قالارمۇ؟! جېنىم ئانا، سەن مېنى ئالىي مەكتەپتە ئوقۇتۇشنى شۇ قەدەر ئارزۇ قىلاتتىڭ. لېكىن ئوغلۇڭنىڭ قولىغا سېلىنغان كويىزا سېنىڭ ئەمدىلا پورەكلەپ ئېچىلىپ كېلىۋاتقان بۇ ئارزۇ گۈللىرىڭنى بىردىنلا تۈزىتىپ تاشلىغانىدى. مەن تۈرمىگە چۈشكەن دەسلەپكى كۈنلەردە سېنىڭ ئۈمىد چىرىنغىڭنى ئۆچۈرۈپ تاشلىغانلىقىمنى تولا ئويلاپ، چايان چاققاندىك قىيىنلىق يۈردۈم. لېكىن ۋاقىت ئۇزارغانسېرى ئۈمىدسىزلىك مېنىڭ چىقىش يولۇم ئەمەسلىكىنى، ھەسرەت چىكىش بىلەن سېنىڭ روھىي يۈكۈڭنى يەڭگىلەپ، لىتەلمەيدىغانلىقىمنى روشەن ھېس قىلىشقا باشلىدىم. مەن تۈرمىدىكى ھاياتنى زادى قانداق ئۆتكۈزۈشۈم كېرەك دېگەن سوئال ئۈستىدە كۆپرەك باش قاتۇرىدىغان بولۇپ قالدىم. بۇ ئەمەلىيەتتە قايسى يولنى تاللاشتىن ئىبارەت جىددىي سىناق ئىدى.

تۈرمە ئىچىدە بۇ سىناقتىن ئۆتەلمىگەنلەرمۇ، ئۆتەلمىگەنلەرمۇ بار ئىدى. شۇڭا ئۇلارنىڭ مېڭىۋاتقان يولىمۇ، ياشاش مۇددىئاسىمۇ ئوخشمايتتى. بىر قىسىم جىنايەتچىلەر مېڭىۋاتقان يول ھەم قاراڭغۇ، ھەم تار، ھەم خەتەرلىك بولۇپ، كىشىنى قاتتىق ئەندىشىگە سالاتتى. بۇ يولغا چۈشكەن جىنايەتچىلەر ئۈمىدسىزلىك، روھىي چۈشكۈنلۈك، قاراملىق، ئۆچمەنلىك ھەم پاراكەندىچىلىك ئىچىدە مەنسىز ھايات كەچۈرەتتى، ھەتتا تۈرمە ئىچىدىمۇ قانۇنغا خىلاپ ئىشلار بىلەن شۇغۇللىنىپ، جىنايىتىنى ئېغىرلاشتۇراتتى.

جېنىم ئانا، مەن تۈرمىنىڭ سۈرلۈك دەرۋازىسىدىن كىرىپ كۆپ ئۆتمەيلا ئاشۇنداق كىشىلەرنىڭ قورشاشىدا قالدىم. دەسلەپتە ئۇلارنىڭ سۆز-ھەرىكەتلىرى ماڭا توغرىدەك، يوللۇقتەك بىلىندى. چۈنكى مەن ئەينى چاغدا ھاياتتىن پۈتۈنلەي ئۈمىدىمنى ئۈزگەن ئىدىم. ئۆزۈمنى بىراقلا تۈگەشكەن ئادەم ھېسابلايتتىم. شۇڭا ھېلىقى كىشىلەرگە ئەگىشىپ، بىر-ئىككى قېتىم ھاراق ئىچتىم. ئەسلىدە بىزنىڭ ھاراق ئىچىشىمىزگە قەتئىي رۇخسەت قىلىنمايتتى. شۇڭا ئەترەت كادىرلىرىنىڭ جازاسىغا ئۇچرىدىم. بۇ ئاچچىق ساۋاق مېنى خېلى سەگەكلەشتۈرۈپ قويدى.

ئانا، مەن ئەمدى ساڭا قەلبىمدە ئاللىقاچان ئۇچۇپ قالغان ئۈمىد چىرىغىنى كىملىرىنىڭ قايتىدىن ياندۇرغانلىقىنى بىر-بىرلەپ سۆزلەپ بېرىمەن.

بىر كۈنى ئەترەت مەسئۇلى ماڭا يېقىندا رادىئو-تېلېۋىزىيە داشۆسىگە يېڭىدىن ئوقۇغۇچى قوبۇل قىلىدىغانلىقىنى، شۇڭا مېنىڭ ئىمتىھانغا پۇختا تەييارلىق قىلىشىم كېرەكلىكىنى، ئىمتىھانغا قاتناشقۇچىلارغا ئەترەت تەرىپىدىن مەخسۇس دەرس تەكرارلاش ۋاقتى چىقىرىپ بېرىلىدىغانلىقىنى ئۇقتۇردى. مەن ئۆز قولىمغا ئىشەنمەيلا قالدىم. ماڭا گويا كۆڭۈل ئاسمىنىدىن تويۇقسىز ئېقىپ چۈشكەن بىر يۇلتۇز قايتىدىن چاقناشقا باشلاۋاتقاندەك تۇيۇلۇپ كەتتى. ئاشۇ يۇلتۇز مېنى تۈرمە ئىچىدىكى مەنلىك ھايات قوينىغا باشلاپ كىردى. مەن ئۇ يەردىن كۆپلىگەن دوستلارنى تاپتىم. ئۇلارنىڭ قەلبى ھامان يورۇقلۇققا ئىنتىلەتتى. ھاياتقا بولغان سۆيگۈ ھەم ئەقىدىسى ئۆزگەرمىگەن بۇ كىشىلەر دەم ئېلىش ۋاقتلىرىنى پۈتۈنلەي دېگۈدەك ئۆگىنىشكە بېغىشلايتتى. ئۇلارنىڭ بۇ روھى مېنىڭ كۆڭلۈمدىكى غەشلىكنى ئاللىقاچانلارغا قوغلىۋەتتى. شۇڭلاشقا مەن زېھنى كۈچۈمنى ئۆگىنىشكە سەرپ قىلىپ، مەنلىك تۈرمۈشنىڭ مېغىزىنى چىقىشقا باشلىدىم.

شەپقەتلىك ئانا، ئوغلۇڭ ھازىر رادىئو-تېلېۋىزىيە داشۆسىنىڭ ئوقۇش پۈتتۈرۈش گۇۋاھنامىسىنى ئېلىش ئالدىدا تۇرۇپتۇ. ئۇ ساڭا بۇنىڭدىنمۇ ئېسىل ھەم قىممەتلىك سوۋغا تاپالمايدىغانلىقىنى، بۇ سوۋغا سېنىڭ قاغىراپ كەتكەن ئۈمىد دەرىخىڭگە قايتىدىن يېشىللىق ئاتا قىلالايدىغانلىقىنى ناھايىتى ئېنىق بىلىدۇ. شۇڭلاشقا ئۇ ساڭا مۇشۇ سوۋغىنى تەييارلاش يولىدا تالاي كېچىلەرنى ئويۇقسىز ئۆتكۈزۈشكە، تالاي جاپالارنى تارتىشقا مەجبۇر بولدى. روھىي ئالىمى قاراڭغۇلىشىپ كەتكەن بەزى كىشىلەر ئۇنى مەسخىرە قىلىشاتتى، ئۇنىڭغا زەھەرلىك تىل-ئاھانەتلەرنى ياغدۇراتتى. لېكىن بۇ جاپالار پەرزەنتىڭنىڭ ئىرادىسىنى قىلچىمۇ تەۋرىتەلمىدى. چۈنكى بالىسىنىڭ تەقدىرى بىلەن ئىستىقبالدىن بەنسىرەپ مۈكچىيىپلا قالغان بىچارە ئانىنىڭ ئېچىنىشلىق قىياپىتى ئۇنىڭ كۆز ئالدىدىن بىر مىنۇتمۇ ئېرى كەتمەيتتى. ئۇنىڭ ئۈستىگە، تۈرمە كادىرلىرىمۇ ئۇنىڭ قەلبىنى ئىنسانپەرۋەرلىك روھى بىلەن ئىللىتىپ، ئۇنىڭغا تاغدەك يۈلەنچۈك بولۇپ كېلىۋاتاتتى. شۇڭا ئۇنىڭ قايتىدىن تۇتاشقان غايە مەشئىلىنى تۈرمۈشنىڭ

بوران - چاپقۇنلىرى ئۆچۈرۈپ تاشلىيالىمدى.

مېھرىبان ئانا، تۈرمىگە ھەر قېتىم چىققىنىڭدا ئەنسىزچىلىك يېغىپ تۇرغان كۆزلىرىڭنى مەندىن ئۈزەلمەي، تىترەك ئولاشقان ئورۇق قوللىرىڭ بىلەن يۈز - كۆزۈمنى توختىماي سىلاپ كېتىسەن. مېنىڭ تۈرمىدىكى ئەھۋالىمنى ئون قېتىملاپ، يىگىرمە قېتىملاپ سوراپ كېتىسەن. « بالام ئاچ قالمسۇن » دەپ بىر تالاي يېمەكلىكلەرنى ئېلىپ كېلىسەن. مەن ساڭا بۇ يەردىكى ھاياتىم توغرىسىدا نۇرغۇن قېتىم سۆزلەپ بەرگەن بولساممۇ، زادىلا ئىشەنگۈك كەلمىدى. مېنى ئۈگەپلەرنى سېنى خاتىرجەم قىلىش مەقسىتىدە توقۇپ چىقىرىۋاتىدۇ دەپ ئويلىدىڭ. راستىمنى ئېيتسام، بۇرۇن مەنمۇ جىنايەتچىلەر پۈت - قولغا كويىزا - كىشەن سېلىنغان ھالدا قاپقاراڭغۇ، زەي، پاسكىنا، سېسقىچىلىق قاپلاپ كەتكەن تۈرمە ئىچىدە قىستىلىشىپ ياتىدۇ. ئۇلارغا تويغىدەك تاماقمۇ بېرىلمەيدۇ، تۈرمە كادىرلىرى ئۇلارنى خالىغانچە ئۇرۇپ - تىلاپ ئەمگەككە سالىدۇ دەپ ئويلايتتىم. لېكىن مەن بۇ يەردە پۈتۈنلەي باشقىچە دۇنيا بىلەن ئۇچراشتىم. تۈرمىنىڭ قاندىدە - تۈزۈملىرىگە خىلاپلىق قىلمايدىغان، ياخشى ئۆزگىرىشنى خالايدىغان، تەربىيىنى قوبۇل قىلىدىغان جىنايەتچىلەر بۇ يەردە نوزمال ھايات كەچۈرەلەيدىكەن. ئۇلارنى ئۇرۇش - تىللاش قەتئىي مەنئىي قىلىنىدىكەن. تۈرمە كادىرلىرى، بولۇپمۇ ئەمگەك بىلەن ئۆزگەرتىش، ئەمگەك بىلەن تەربىيىلەش خىزمىتىگە بىۋاسىتە يېتەكچىلىك قىلىدىغان خادىملار جىنايەتچىلەرگە خۇددى ئوقۇتقۇچى ئوقۇغۇچىغا، دوختۇر كېسەلگە، ئاتا - ئانا پەرزەنتكە مۇئامىلە قىلغاندەك ھەم ئىللىق، ھەم ئىلمىي، ھەم قىزغىن، ھەم ئەستايىدىل مۇئامىلە ئىلىدىكەن. تۈرمە ئىچىدە ياراملىق ئادەملەرنى تەربىيىلەش مەكتەپلىرى ئېچىلىپتۇ. بۇ مەكتەپلەردە ساۋات چىقىرىش سىنىپلىرىدىن تارتىپ تولۇق ئوتتۇرىنىڭ يۇقىرى يىللىقلىرىغىچە بار ئىكەن. جىنايەتچىلەر ئوقۇش، ئوقۇتۇش، رەسىم سىزىش، خەتتاتلىق، گىلەم توقۇش، تېلېۋىزور ھەم گېزىت - ژۇرنال كۆرۈش، رادىئو ئاڭلاش، ساز چېلىش، توپ، شاخمات ئويناش قاتارلىق مەدەنىي پائالىيەتلەرگە قاتنىشالايدىكەن.

ئانا بىلەن مەن، تۈرمە كادىرلىرى ھازىر مېنىڭ كۆزۈمگە ئىنتايىن ئىسسىق كۆرۈنىدىغان بولۇپ قالدى. ئۇلار شۇ قەدەر قاتتىق تەلەپچان ھەم شۇ قەدەر كۆيۈمچان. مەن زېمىن ئۈستىگە خالسانە بىر كۆچەت تىكسەم، ئۇلار شېرىن مېۋىگە ئېغىز تەگكەندەك شادلىنىپ كېتىدۇ. ياخشى ئۆزگىرىۋاتقان جىنايەتچىلەرنىڭ ئۆيىدىن بىرەر شۇم خەۋەر يېتىپ كەلسە، ئۇلار خۇددى يۈرىكىگە پىچاق سانجىلغاندەك ئازابلىنىپ كېتىدۇ. ئۇلارنىڭ ماڭا بىر قانچە يىلدىن بېرى قانچىلىك غەمخورلۇق قىلغانلىقىنى سۆزلەپمۇ تۈگىتەلمەيمەن. ئەگەر ئۇلار مېنى يىراق - يىراق جايلاردىن مىڭبىر تەسلىكتە تېپىلغان ھەر خىل ئۆگىنىش ماتېرىياللىرى بىلەن ۋاقتى - ۋاقتىدا تەمىنلەپ تۇرمىغان بولسا، مېنىڭ ئوقۇش پۈتتۈرۈلۈشىم ۋە ساڭا ھېلىقى قىممەتلىك سوۋغىنى تەييارلىيالىشىم زادىلا مۇمكىن ئەمەس ئىدى.

كۆيۈمچان ئانا، بۇ يەردىكى بەزى جىنايەتچىلەرنى ئۇرۇق - تۇغقانلىرى زادىلا يوقلاپ كەلمەيدىكەن. شۇڭلاشقا ئۇلار كۆپ ھاللاردا روھىي چۈشكۈنلۈك ئىچىدە ياشايدىكەن. مەن تۈرمە ئىچىدە ھايات كەچۈرۈۋاتقان مۇشۇ ئادەملەرنىڭ ئۇرۇق - تۇغقانلىرىغا ھەيران قالمەن. ئۇلار قانۇن تورى ئىچىدە كۈن ئۆتكۈزۈۋاتقان قېرىندىشىنىڭ قەلبىدىكى مۇزلارنى ئىنسانپەرۋەرلىكنىڭ نۇرى بىلەن ئېرىتىشتىن نېمىشقا ئۆزىنى قاچۇرىدىغاندۇ؟! ئۇلار بەختسىزلىككە ئۇچرىغان قېرىندىشىنىڭ روھىي يۈكىنى

نېمىشقا تېخىمۇ ئېغىرلاشتۇرۇۋېتىدىغاندۇ؟! ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ ھەر بىر ئېغىز سۆزىنىڭ تۈرمە ئىچىدىكى تۇغقىنىنىڭ قۇلاق تۈۋىدە ئۇزۇن ۋاقىتلارغىچە جاراڭلاپ تۇرىدىغانلىقىنى راستتىنلا بىلمەيدىغاندۇ؟! جىنايەت پاتقىقىغا يېتىپ قالغان قېرىندىشىنىڭ قولىدىن تارتىماسلىق، ئىگراپ ياتقان كېسەل تۇغقىنى بىلەن كارى بولماسلىق، ئۇنىڭ قولىدىن چۈشۈپ كەتكەن ئىستىقبال مەشىلىنى تېخىمۇ يىراققا تاشلىۋېتىشنىڭ ئۆزىمۇ بىر خىل جىنايەت ئەمەسمۇ؟!

ئانا، ئىپادىسى ياخشى جىنايەتچىلەرنى ئۇرۇق-توغقانلىرى يوقلاپ كەلمىسە، تۈرمە كادىرلىرى ئۇلاردىنمۇ قاتتىقراق ئازابلىنىپ كېتىدىكەن، لېكىن بىزگە مۇشۇنداق ئاتىدارچىلىق قىلىدىغان بۇ كادىرلارنىڭ بەزىلىرى جىنايەتچىلەر ئىچىدىكى بىر ئۈچۈم قارانىيەتلەرنىڭ زەھەرخەندىلىك بىلەن قىلغان ھۇجۇم، تۆھمەت ھەم ھاقارەتلىرىگە پات-پات ئۇچراپ تۇرىدىكەن. مەن بۇ جاپاكەش كىشىلەر ئۆزلۈكسىز ئۇچراۋاتقان كۆڭۈلسىزلىكلەرگە قاراپ، بۇ دۇنيادا جىنايەتچىلەرنى باشقۇرماقتىنمۇ تەس ئىش بولمىسا كېرەك دەپ ئويلاپ كېتىمەن. ئاشۇ كۆيۈمچان كىشىلەرگە قەستەن ئاۋارىچىلىق تېپىپ بېرىۋاتقان جىنايەتچىلەرگە ئىچ-ئىچىمدىن لەنەت ئوقۇپ كېتىمەن. كۆڭلى قارا ئادەملەر ئۆزلىرىنى سۈزۈك سۈيى بىلەن تەمىنلەۋاتقان بۇلاققا يۇندا تۆكۈپ كۆڭلىنى كۆتۈرۈشكە ئامراق بولىدىكەن.

جېنىم ئانا، تۈرمە ھاياتى ماڭا ئەركىنلىكنىڭ نەقەدەر ئۇلۇغلىقىنى چوڭقۇر ھېس قىلدۇردى. تۈرمىنىڭ تۇرمۇش شارائىتى مەن يۇقىرىدا ئېيتقاندىكى بولسىمۇ، لېكىن بىز يەنىلا قانۇن تۈرىنىڭ ئىچىدە ياشايمىز. ئۆزىمىزنى گويا قەپەستىكى قۇشتەك ھېس قىلىمىز. شۇڭا بىپايان سامادا ئەركىن پەرۋاز قىلىشنى كېچە-يۈ-كۈندۈز ئارمان قىلىمىز. ئەگەر مەن ھېلىقى كۈنى ھېسسىياتنىڭ كەينىگە كىرىپ كەتمىگەن بولسام، مۇشۇ تارقەپەسنىڭ ئىچىگە قامىلىپ قالارمىدىم؟! بىچارە ئانا، شۇ كۈنى ئاچچىقىمغا ھاي بەرگەن بولسام، سەن تاغدىنمۇ ئېغىر دەرد-ئەلەمنىڭ تۇتقۇنىغا ئايلىنىپ قالمىغان بولاتتىڭ. ساپ نىيەتلىك كىشىلەر قەلبىدىكى جاراھەتلەرنى ئىنسانپەرۋەرلىك نۇرى بىلەن ئۆزلۈكسىز داۋالاپ تۇرغاچقا، بەزىدە ئۆزۈمنىڭ تۈرمە ئىچىدە ياشاۋاتقانلىقىمىنىمۇ ئۇنتۇپ قالمىمەن. ئانا، مەن بۇ يەردىن بىراقلا چىقىمغۇچە، بىپىنىڭ دەرد-ئەلەملەرنىڭ چاڭگىلىدىن ئۈزۈل-كېسىل قۇتۇلالمايدىغانلىقىنى بىلىمەن. شۇڭلاشقا ياخشى ئۆزگىرىپ، يېڭى ئادەم بولۇپ، تىرىشىپ ئۆگىنىپ، ياراملىق ئادەم بولۇش، جازا مۇددىتىنى تېز ئارىدا ئاياغلاشتۇرۇپ، سېنى دەرد-ئەلەملەرنىڭ ئىسكەنجىسىدىن ئۈزۈل-كېسىل قۇتۇلدۇرۇش مېنىڭ يۈكسەك ئارزۇيۇمغا ئايلىنىپ قالدى. كۆيۈمچان ئانا، مېنىڭ بۇ ئارزۇيۇم پات ئارىدا ئەمەلگە ئاشىدىغانلىقىغا تولۇق ئىشەنگىن.

مەسئۇل مۇھەررىر سارەم ئىبراھىم

نۇرگۈل يۇنۇس

ئېتىقاد شۇنداق توغۇلىدۇ

(ئەدەبىي ئەخبارات)

مۇقەددىمە

بۇ جاي شۇنداق جاي: سېنىڭ غايەڭنى، خاراكتېرىڭنى يېتىلدۈرىدۇ، كەلگۈسى ئىستىقبال يولۇڭنى ئېچىپ بېرىدۇ. لېكىن بۇ يولنى ئۆزۈڭ مېڭىشىڭ، مۇستەقىل ئىلگىرىلىشىڭ كېرەك. چۈنكى بۇ يەردىكى نۇرغۇن ۋاقىت سېنىڭ ئىشلىتىشىڭنى كۈتمەكتە. چوڭ دەرۋازىدىن كىرىشىڭگىلا كۆزگە تاشلىنىدىغان چىلىقلار، دەرەخلىكلەر، گۈللۈكلەر، چىرايلىق ئوقۇتۇش بىنالىرى، پاكىز ھەم رەتلىك كىيىنىشكەن ئوقۇغۇچىلار مەكتەپ مۇھىتىغا تېخىمۇ رەڭدارلىق ئاتا قىلىدۇ. ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان چاغلىرىمىزدا مۇئەللىم بىزگە مۇنداق دەيدىغان: «ھازىر تىرىشىپ ئۆگىنىڭلار، ئالىي مەكتەپتە ئوينىۋالسىلەر، ئالدى بىلەن ئالىي مەكتەپكە ئۆتۈپ ئويۇننى شۇ چاغلاردا ئوينىساڭلارمۇ كېچىكمە يىسلەر...» بەلكىم بۇ سۆزنىڭ مەلۇم ئاساسى بولۇشى مۇمكىن، جەمئىيەتنىڭ ئىنكاسى ھەم مەلۇم كەيپىياتلار بۇ سۆزنىڭ توغرىلىقىنى ئىسپاتلاپ قويدۇ.

ھازىر بىلىم تاۋارلىشىۋاتقان دەۋر. قىسقا مۇددەتلىك، ئېھتىياجلىق كەسىپلەرنى ئوقۇپ چىققانلار قارشى ئېلىنماقتا. لېكىن ئۇزۇن مۇددەتلىك ئوقۇشنى تاماملاپ، تەنتەنە بىلەن دىپلوم كۆتۈرۈپ يۈرگەنلەرگە ئورۇن يوق، ياكى ئورۇن توشۇپ قالغان. بەزى شىركەتلەر يۇقىرى سەۋىيىلىك كىشىلەرگە يۇقىرى مۇئاش بېرىشتىن قورقۇپ خىزمەت بەرمەيدىغان ئەھۋاللار دائىم ئۇچراپ تۇرىدۇ. ئۇنىڭدىن باشقا ئۆگەنگەن كەسىپنى ئىشلىتىدىغان ئورۇنلار كەمچىل. بەش يىللىق تولۇق كۇرس تاماملىنىپ بولغىچە ئوقۇغۇچىلار كەڭ دائىرىدە مۇناسىۋەت تورى يېيىش كېرەك. ئۇنداق بولمىغاندا جەمئىيەتكە دىپلوم، ئۇنۋان كۆتۈرۈپ چىقىپ ئېرىشىدىغىنى قاتتىق، ئىش كۈتۈش بىلەن ۋاقىت ئىسراپ قىلىش بولىدۇ، خالاس.

مانا بۇلار كۆپ ساندىكى ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئويلاپ يۈرگىنى ھەم ئادەتتە دەپ يۈرىدىغان گەپ-سۆزلىرى. يۇقىرىقى سەۋەبلەردىنمىكىن ياكى جەمئىيەتنىڭ يۆنىلىشى

بويىچە پۇلپەرەسلىك ئېگىنىڭ كۈچىيىپ كېتىشىدىنمىكىن، ھازىر كۆپ ساندىكى ئوقۇغۇچىلارغا ئۆگىنىش ۋە ئىلىم توغرىسىدىكى گەپ-سۆزلەر ئانچە يېقىپ كەتمەيدۇ. توغرا، پۇل بولمىسا، بايلىق بولمىسا، بەلگىلىك ئىجتىمائىي ئورۇن بولمىسا، ھېچ ئىشنى ئەپلەشتۈرگىلى بولمايدۇ. ئەمما بىلىم بولمىسا، ئۇنىڭدىنمۇ خەتەرلىك ئاقىۋەتلەر كېلىپ چىقىدۇ، بولۇپمۇ بىز مىللىي ئوقۇغۇچىلارنىڭ نۇرغۇن ئادەتلىرىمىز ناچار: كۈتۈپخانا، سىنىپ قاتارلىق ئۆگىنىش ئورۇنلىرى خەنزۇ ئوقۇغۇچىلار بىلەن تولغان، بىز بولساق مەكتەپ كۈلۈبى، تانسىخانا، يۇرتلۇقلار ئولتۇرۇشى، تۇغۇلغان كۈن خاتىرىسى، كەچلىك سەيلە ۋە جەمئىيەتتىكى كۆڭۈل ئېچىش سورۇنلىرىدا ھاياجان بىلەن ياشلىق باھارىمىزنىڭ لەززىتىنى سۈرىمىز...

ئېرىشىش ئۈچۈن نۇرغۇن نەرسىلەردىن ۋاز كېچىشىمىزگە توغرا كېلىدۇ، قۇربان بېرىشىمىزگە توغرا كېلىدۇ. ھېسسىياتتىن غالىب كېلىشىمىزگە توغرا كېلىدۇ. ھەر بىر ئېرىشكەن ئۇتۇق ئۈچۈن بەدەل تۆلەش كېرەك. بەدەل تەلەپ قىلمايدىغان نشان، ئېتىقاد تەلەپ قىلمايدىغان جاسارەت ۋە قەيسەرلىك، قان-تەر تەلەپ قىلمايدىغان ئەمگەك مەۋجۇد ئەمەس. بىز كۆپ ھاللاردا ئەيىبنى باشقىلاردىن، غەلبىنى ئۆزىمىزدىن كۆرىمىز، بىز ئەيىبنى ئۆزىمىزدىن ئىزدەپ باقايلى! ئەنە شۇ چاغدىلا ھېچنەمىدىن ئاغرىنمايدىغان غالىبلارغا ئايلىنىپ، كەلگۈسىدىكى ئىستىقبالىمىزدىن ئەندىشە قىلمايدىغان بولىمىز.

قاراپ باقايلى: ئۇ ئەنە شۇنداق غالىب، شۇنداق ئىستىقباللىق ياش، چۈنكى ئۇ نۇرغۇن نەرسىلەرنى قۇربان قىلىش بەدىلىگە يىمىرىلمەس ئېتىقادقا ئىگە بولغان. چۈنكى ئۇ نۇرغۇن توسالغۇلار ئۈستىدىن غالىب كەلگەن!

1. ئۇ كىم؟

ھېچكىم تۇغۇلىدىغان مۇھىتى ئۆزى تاللىۋالمايدۇ. «مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى» نىڭ دەھشەتلىك بورىنى ئۇنىڭ بولغۇسى ئاتا-ئانىسىنىڭ شۇنداقلا ئاشۇ بىر دەۋر ياشلىرىنىڭ يۇقىرى بىلىم ئېلىش ئارزۇسىنى تاللىقايقلارغا ئۇچۇرۇپ كەتتى.

ئۇلار - تولۇق ئوتتۇرىنى پۈتتۈرگەن قىرغىچە ئوقۇغۇچى «زىيالىي ياشلار» سۈپىتىدە قىزىلسۇ ئوبلاستىنىڭ يىراق ئورمانچىلىق مەيدانىغا تەقسىم قىلىنغان ئىدى. تەقدىر ئۇنى ئاقكۆڭۈل، تۈز، بىر-بىرىنى چۈشىنىدىغان، خىزمەتنى بېرىلىپ ئىشلەيدىغان ھالال ئائىلىدە دۇنياغا كەلتۈردى. بەزى ھاللاردا «تەبىئىي مۇھىتنىڭ بېكىتكىلىكى ئىجتىمائىي مۇھىتنىڭ بېكىتكىلىكىنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ». بۇ پۈتۈنلەي جۇغراپىيەلىك ئامىل ھەممىنى بەلگىلەيدۇ، دېگەنلىك ئەمەس، ئەلۋەتتە. بېكىك مۇھىت - قالاقلقنىڭ بىر خىل ئىپادىسى، ئۇ مۇشۇنداق قالاق مۇھىتتا چوڭ بولدى. 20-ئەسىرنىڭ 70-80-يىللىرى بولغىنىغا قارىماي تېخى بۇ يەردە مۇنتىزىم باشلانغۇچ مائارىپى يوق ئىدى. شۇ چاغدا ئۇنىڭ ئاپىسى ئۆزى يالغۇز ئورمانچىلىق مەيدانىدىكى ئىشچى - خىزمەتچىلەرنىڭ بالىلىرىنى ئوقۇتاتتى. 20 نەچچە بالىنى بىرىنچى يىللىقتىن 5-يىللىققىچە ئايرىپ، يىللىقلار بويىچە بارلىق پەنلەردىن دەرس ئۆتەتتى. ئۇ باشلانغۇچ مەكتەپنى

مۇشۇنداق شارائىتتا ئوقۇپ تۈگەتتى...

پەرزەنتلىرىنىڭ ئىستىقبالىنى ۋە تۇرمۇش شارائىتىنى كۆزدە تۇتقاندا، ئەينى چاغدا ئۇنىڭ ئاتا-ئانىسى شەھەرگە كىرىپ كەتسە تامامەن بولاتتى ھەم كىرىپ كېتەلەيتتى. ئەمما بۇ يەردە ئۆزلىرى قىلىشقا تېگىشلىك ئىشلارنىڭ نۇرغۇنلىقىنى، ئىشچى-خىزمەتچىلەر پەرزەنتلىرىنىڭ ئوقۇش مەسلىسىنى ئويلاپ، ئۇلار بۇنداق ئويىدىن - شەھەرنىڭ لەززەتلىك مەدەنىي تۇرمۇشىدىن ۋاز كەچتى. بۇ ئاددىيلا ۋاز كېچىش ئەمەس، بەلكى شەخسىيەتسىز ۋاز كېچىش ئىدى. بۇ يەرمۇ ۋە تەننىڭ زېمىنى-دە. ئۇنى سۆيۈش، تەر تۆكۈش ئۇنىڭ پەرزەنتلىرىنىڭ بۇرچىغۇ؟

ھەممە يېرى تاغ بىلەن قورشالغان بۇ كىچىككىنە ئورمانچىلىق مەيدانى ۋە كەڭرى تەبىئەت ئۇنىڭ ئۆسمۈرلۈك قەلبىگە ئاق كۆڭۈللۈك ۋە ساغلام پىكىر بەخش ئەتتى. توغرا، ئۇنىڭ ئاق كۆڭۈل، پىداكار روھقا ئىگە ئاتا-ئانىسى ئۇنىڭغا قەيسەر دەپ ئىسىم قويغان ئەمەسمىدى؟! ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدا ئاق كۆڭۈللۈك ۋە ساغلام پىكىردىن باشقا ئىسمى-جىسمىغا لايىق قەيسەرلىك بار ئىدى.

قەيسەر ئەمدىلا 11 ياشتىن ھالقىغان چاغدا تولۇقسىز ئوتتۇرىغا كۆچۈپ، ناھىيىلىك ئوتتۇرا مەكتەپتە ياتاققا يېتىپ ئوقۇشقا توغرا كەلدى. ئۇ چاغلاردا ھەر قانداق قىيىنچىلىق ئۇنى باش ئەگدۈرەلمىگەن بىلەن، ئاتا-ئانىسىدىن، سۆيۈملۈك ئۇكىلىرىدىن ئايرىلىپ، ئۆزىنىڭ يېشىغا مۇناسىپ بولمىغان چاغدا ياتاققا يېتىپ ئوقۇش ئۇنىڭغا ھەقىقەتەن ئېغىر كېلەتتى. بەزىدە ئۇنىڭ كۆزلىرىگە ياش كېلەتتى. ياق، مەنمۇ چوڭ بولمەن، ياخشى ئوقۇپ، ياراملىق ئادەم بولمەن، دەيتتى ئۇ، ھەر قېتىم كۆڭلى بۇزۇلغاندا كىچىككىنە مۇشتۇملىرىنى تۈگۈپ، شەنبە كۈنلىرى ئۆيىگە قايتقاندا بەزىدە قار-يامغۇردا قالاتتى. پىيادە ئون نەچچە چاقىرىم يولنى بېسىش گويا بىر چۆچەككە ئوخشايتتى. شەھەر ئىچىلىك بالىلار ئۇ ۋە ئۇنىڭ بىر نەچچە ساۋاقداشنى «ئورمانلىقلار» دەپ ئاتىشاتتى. ئوقۇتقۇچىسى ئۇنىڭ باشقىلاردىن پەرقلىنىپ تۇرىدىغان ئالاھىدىلىكىگە ئاساسەن ئۇنى «ئورمان باتۇرى» دەپ ئاتايتتى. ئۇ چاغلاردا ئوتتۇرا تېخنىكومدا ئوقۇشنىڭ بازىرى بار ئىدى. بىراق ئۇ ئالىي مەكتەپتە ئوقۇش غايىسى بىلەن قىزىلسۇ ئوبلاستلىق 1-ئوتتۇرا مەكتەپكە ئوقۇشقا كىردى. نېمىلا دېگەن بىلەن ئىزچىل تۈردە باشلانغۇچ ۋە تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپتە مۇنتىزىم مائارىپ تەربىيىسى ئالغان ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئۆگىنىش مۇھىتى، ئۇسۇلى ۋە ئاساسى چەت-ياقا جايدىن كەلگەن قەيسەرگە قارىغاندا كۆپ ياخشى ئىدى. قەيسەر ناھايىتى تېزلا بۇ پەرقنى تونۇپ يەتتى. ئۇنىڭ باشقىلارنىڭ كەينىدە قالغۇسى كەلمەيتتى، ئەلۋەتتە. بارلىق ئەۋزەللىكلەردىن پايدىلىنىپ تىرىشىش نەتىجىسىدە، قىسقىغىنا ئىككى ئاي ئىچىدە ئۇ سىنىپ ۋە يىللىقلاردىن ھالقىپ، مەكتەپكە يۈزلەندى. يېرىم يىلدىن كېيىن ئوبلاست بويىچە ئۆتكۈزۈلگەن ماتېماتىكا مۇسابىقىسىدە بىرىنچىلىككە ئېرىشتى. نۇتۇق سۆزلەش مۇسابىقىسى قاتارلىق پائالىيەتلەردە بىرىنچىلىكنى قولدىن بەرمىدى. باشقا قوشۇمچە پائالىيەتلەردىمۇ ئالاھىدە رول ئويناپ، ھەر خىل ئىجتىمائىي ۋەزىپىلەرنى ئۆتىدى. 1988-يىلى ئۇ ئالىي مەكتەپكە ئىمتىھانسىز تاللىنىش پۇرسىتىدىن ۋاز كېچىپ، بىر تۇتاش دۆلەتلىك ئىمتىھانغا قاتناشتى ۋە قىزىلسۇ ئوبلاستلىق 1-ئوتتۇرا مەكتەپ بويىچە

ئەڭ يۇقىرى نومۇر ئېلىپ، شىنجاڭ داشۆنىڭ ئىگىلىك باشقۇرۇش فاكولتېتىغا ئوقۇشقا قوبۇل قىلىندى.

2. بۇ جاي ئەسلى مۇنداق جاي

ئادەم يېڭى مۇھىتقا ماسلىشىپ ئۈزلۈكسىز تەرەققىي قىلمىغاندا ئارقىدا قالدۇ. ئىقتىدار تەلەپ قىلىدىغان، تىرىشچانلىق تەلەپ قىلىدىغان بۇ جاي قەيسەردىن يەنە زور قۇربان بېرىشلەرنى تەلەپ قىلماقتا ئىدى. چۈنكى ئۇنىڭ ساۋاقداشلىرى تەڭرى تېغىنىڭ ھەر قايسى جايلىرىدىن تاللىنىپ كەلگەن، خىللانغان ئوقۇغۇچىلار ئىدى. ئۇنىڭ ئالىي مەكتەپكە كىرىشتە ئالغان نومۇرى بۇلارنىڭ ئارىسىدا ئون نەچچىنچى ئورۇندا تۇراتتى. بۇ بىر يېڭى سەھنە ۋە يېڭى پەللە ئىدى. ئۇ ئۆزىنىڭ باشقىلارغا قارىغاندا يىراقراق پەللىدىن چىققانلىقىنى بىلەتتى. ئەمدىلا ئالىي مەكتەپ قوينىغا كىرگەن قەيسەرگە مۇنداق ئىككى ئىش قاتتىق تەسىر قىلدى. بىرى، ئالىي مەكتەپكە كىرىش رەسمىيىتىنى ئۆتكەن بىرىنچى كۈنى بىر خەنزۇ مۇئەللىم ئۇنىڭدىن:

— سەن قايسى فاكولتېتتا ئوقۇيسەن؟ (你是哪个系) دەپ سورىدى. قەيسەر «فاكولتېت» بىلەن «شەھەر» دېگەن سۆزنىڭ ئاھاڭىنى پەرقلەندۈرەلمەستىن:

— مەن ئاتۇشتىن (阿图什市)، دەپ جاۋاب بەردى. بۇنى ئاڭلاپ ئەتراپتىكىلەر كۈلۈپ كەتتى. قەيسەرنىڭ يۈزلىرى قىزىرىپ، ئۆزىنى قويدىغان يەر تاپالماي قالدى. تۇنجى قېتىم قەدەم باسقان ئالىي مەكتەپ قوينىدا ئۇنىڭ ئۈچۈن بىرىنچى زەربە بولغان بۇ ئىش قەيسەرگە دەسلەپتلا تىل ئۆگىنىش كېرەكلىكىنى ھېس قىلدۇردى.

يەنە بىرى، ئالىي مەكتەپنىڭ تەنتەربىيە ئوقۇتۇش ئۆلچىمى قاتتىق بولۇپ، ئۇ بىرىنچى يىلى بۇ ئۆلچەمگە لايىقەتلىك بولغىنى بىلەن ياخشى ياكى ئەلا بولالماي قالدى. بۇ ئىككى ئىش ئۇنىڭغا قاتتىق ھار كەلدى. دە، يازلىق تەتىلدە ئۆيگە قايتقىدا سەھەر تۇرۇپ، ئۆيىنىڭ ئارقىسىدىكى كىچىك تاغ چوققىسىغا يۈگۈرۈپ چىقىپ چىنىقتى. ئەتىگەندە چىنىقىشنى مەكتەپكە قايتىپ كەلگەندىن كېيىنمۇ قەتئىي داۋاملاشتۇردى. شۇنىڭ نەتىجىسىدە تاكى تولۇق كۇرس تاماملانغىچە تەنتەربىيىدە ئەلا نەتىجىنى قولدىن بەرمىدى. چىنىقىش ئادەمنىڭ ئىرادىسىنى تاۋلايدىغان ئەڭ ياخشى دورا. ئۇ نۇرغۇن ئىشلىرىنى ئەنە شۇ چىنىقىش نەتىجىسىدە تاۋلىغان ئىرادىسى بىلەن تاماملىدى. بۇ جاي مانا مۇشۇنداق ئىرادىسى، غايىسى بار ياشلار ئۈچۈن ئەڭ ياخشى مۇھىت بەخش ئېتىدىغان، ئانا قۇشلار بالا قۇشلارنى ئاستا-ئاستا ئۇچۇشقا ئۆگەتكەندەك بىر قەدەم، بىر قەدەمدىن ئالغا چامداشنى، مۇستەقىل ياشاشنى ئۆگىتىدىغان جاي.

3. ھوقۇق دېمەك — مەسئۇلىيەت دېمەكتۇر

قەيسەر مىجىت تۇتقان خىزمەت باشقىلارنىڭ نەزىرىدە ھوقۇق بولغىنى بىلەن، ئۇنىڭ ئۈچۈن چوڭ مەسئۇلىيەت. ئۇ بېجىرگەن ئىشلار باشقىلار ئۈچۈن كۆزگە چېلىقمايدىغان ئىشلار. ئەمما قەيسەر ئۈچۈن بىر مۇشەققەتلىك جەڭ.

ۋاقت ھەممە كىشىگە ئوخشاش، ئەمما ھەر كىمنىڭ ۋاقتىدىن پايدىلىنىشى ئوخشاشمايدۇ. ئۇ بەش يىللىق ئالىي مەكتەپ ھاياتىدا مۇنداق بىر نەچچە ئىشنى ئورۇنلىدى؛ دەرىستە ئىزچىل تۈردە ئەلاچىلىقنى قولدىن بەرمىدى، ئالتە قېتىم بىرىنچى دەرىجىلىك، ئىككى قېتىم ئىككىنچى دەرىجىلىك خەلق ئوقۇش مۇكاپاتىغا، ئىككى قېتىم رىغبەتلەندۈرۈش مۇكاپاتىغا ئېرىشتى. ئىككى قېتىم شىنجاڭ داشۇ بويىچە «3 تە ياخشى» ئوقۇغۇچى، بىر قېتىم «3 تە ياخشى» ئوقۇغۇچىلار ئۈلگىسى بولۇپ باھالاندى. 1992-يىلى ئاپتونوم رايونلۇق مائارىپ كومىتېتى ۋە ئىتتىپاق كومىتېتى تەرىپىدىن «ئاپتونوم رايون بويىچە مۇنەۋۋەر 3 تە ياخشى ئالىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرى ئۈلگىسى» بولۇپ باھالاندى ۋە مۇكاپاتلاندى. ئۇ بۇ ئۇتۇقلارغا ئېرىشىشتىن سىرت يەنە مەكتەپنىڭ تۈرلۈك ئىجتىمائىي پائالىيەتلىرىگە ئاكتىپ قاتناشتى. 1989-يىلى فاكولتېت بويىچە ئۆتكۈزۈلگەن نۇتۇق سۆزلەش مۇسابىقىسىدە بىرىنچىلىككە ئېرىشىپ مۇكاپاتلاندى. 1991-يىلى مەكتەپ بويىچە ئۆتكۈزۈلگەن «ئالىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرى ئەخلاقى» نۇتۇق سۆزلەش مۇسابىقىسىدە ئىككىنچىلىككە ئېرىشتى. بىر نەچچە قېتىم فاكولتېت ۋە مەكتەپ بويىچە ساۋاقداشلارغا ئۆگىنىش تەجرىبىسىنى سۆزلەپ بېرىپ، ئوقۇغۇچىلار ئارىسىدا زور تەسىر قوزغىدى. ئۇنىڭ بۇنداق پائالىيەتچانلىق روھى، تىرىشچانلىقى، شۇنداقلا تەرتىپلىك ۋاقت ئورۇنلاشتۇرۇشى، ئۈلگىلىك ھەرىكەتلىرى ئوقۇتقۇچى-ئوقۇغۇچىلارنى قايىل قىلدى.

1990-يىلى 9-ئايدا قەيسەر مىجىت فاكولتېت ئوقۇغۇچىلار ئۇيۇشمىسى ئۆگىنىش بۆلۈمىنىڭ باشلىقلىق ۋەزىپىسىنى ئۈستىگە ئالغاندىن كېيىن، خەنزۇ تىلىدا نۇتۇق سۆزلەش، كىتاب ئوقۇشتىن تەسىرات سۆزلەش، ئۆگىنىش تەجرىبىسىنى تونۇشتۇرۇش پائالىيىتى قاتارلىق ھەر خىل پائالىيەتلەرنى ئۇيۇشتۇردى. مانا بۇلار مىللىي ئوقۇغۇچىلارنىڭ پائالىيەت مەزمۇنىنى بېيىتتى. ئۇ يېڭى-يېڭى شەكىلدىكى خىلمۇ خىل پائالىيەتلەر بىلەن مەكتەپنىڭ كەيپىياتىنى جانلاندۇردى.

ئۇنىڭ ئىجتىمائىي خىزمەتلىرىدىكى مەسئۇلىيەتچانلىقىنى كۆرگەن مۇناسىۋەتلىك يولداشلار ۋە ساۋاقداشلار 1991-يىلى 9-ئايدا كەلگەندە ئۇنىڭغا قوش ۋەزىپە يۈكلدى. ئۇ ھەم ئىگىلىك باشقۇرۇش فاكولتېتى شۆبە ئىتتىپاق كومىتېتىنىڭ مۇئاۋىن شۇجىسى، ھەم مەكتەپ ئوقۇغۇچىلار بىرلەشمىسى ئۆگىنىش بۆلۈمىنىڭ باشلىقى بولدى. ئۇنىڭدىكى غايە، تىرىشچانلىق ھامان ئۇنى كېچىلەپ باش قاتۇرۇشقا، مىللىي ئوقۇغۇچىلاردىكى روھىي زەئىپلىكلەرنى قانداق تۈگىتىش ھەققىدە مۇلاھىزە قىلىشقا ئۈندەيتتى.

بىز 1991-يىلى 9-ئايدا داشۆگە يېڭى قوبۇل قىلىنغان ئوقۇغۇچىلار ئىدۇق. شۇ چاغدا ئۇ مەكتەپ بويىچە يېڭى ئوقۇغۇچىلارغا بىر چوڭ يىغىن ئېچىپ مۇنداق دېگەن: - ساۋاقداشلار، بىز تەڭرى تېغىنىڭ ھەر قايسى جايلىرىدىن تاللىنىپ كەلگەن ياخشى ئوقۇغۇچىلار، نەچچە مىڭلىغان ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرى ئىچىدىن پەقەت مۇشۇ يەردە ئولتۇرغانلىرىمىزلا داشۆگە تاللىنالىدۇق. بۇ بىز ئۈچۈن ئەڭ زور شەرەپ. بىراق بۇ شەرەپنى بەش يىلغىچە ياستۇق قىلىپ بېشىمىزغا قويۇۋالماستىمىز، ئەكسىچە شارائىتنى ئۆزىمىز ھازىرلاپ، تىرىشىپ ئۆگىنىشىمىز كېرەك! بىلىمىز، ھازىر جەمئىيەتتە

داشۇ توغرىسىدا خىلمۇ خىل ئىغۋالار تارقىلىپ يۈرمەكتە. بۇلارنى ئىنكار قىلالمايمىز، چۈنكى ھەقىقەتەن شۇنداق ئەھۋاللار بار. ئەمما بىز بۇ ئىغۋالارغا خاتىمە بېرەيلى. بىز يېڭى ئوقۇغۇچىلار يەنى مۇشۇ زالدا ئولتۇرغان ئۈمىدلىك قارا كۆزلەر، سىلەردىن باشلاپ ئۇ ئەھۋاللارنىڭ ئۆزگىرىشىنى ئۈمىد قىلىمەن... ئادەم قانچە گاداي، قانچە كەمبەغەل بولۇشىدىن قەتئىينەزەر ئۇنىڭ ئېلىپ بارغان پائالىيەتلىرى ساغلام غايە بىلەن سۇغىرىلسا، چوقۇم گادايلىق، كەمبەغەللىك باش ئېگىدۇ... بىز مىللىي ئوقۇغۇچىلاردىكى ئۆگىنىشتىكى بوشاڭلىقلارمۇ مۇستەھكەم ئىرادە ئالدىدا چوقۇم باش ئېگىدۇ...

ئۇ ئاخىرىدا مەكتەپنىڭ ئەھۋالىنى تەپسىلىي تونۇشتۇردى. مەكتەپتە قانچە فاكولتېت، قانچە خىل بۆلۈم بارلىقى ۋە قانداق پائالىيەتلەر ئېلىپ بېرىلىدىغانلىقى توغرىسىدا تەپسىلىي توختالدى. شۇ چاغدا ئۇ ئۆزىنىڭ يېشىغا ماس بولمىغان تەمكىنلىكى، باشقۇرۇش جەھەتتىكى تالانتى بىلەن بىزدە چوڭقۇر تەسىر قالدۇرغان بىردىن بىر ئوقۇغۇچى كادىر ئىدى.

ئۇ ئۆز زىممىسىدىكى يۈكنىڭ ئېغىرلىقىنى بىلگەن كۈندىن باشلاپ ھەر جەھەتتە ئەستايىدىل بولدى. بىر ئىشنى قىلغانىكەن، نەتىجىسىنى ياخشى چىقىرىش ئۈچۈن خاراكتېرىگە سىڭىپ كەتكەن مەجەز ئىدى. ئۇ ئىشنى ئالدى بىلەن فاكولتېتتىكى خىزمەتلەرگە قارىتا جانلىق كۈچلەرنى ياخشى ئورۇنلاشتۇرۇشتىن باشلىدى. زېھنىنى ئوقۇغۇچىلار بىرلەشمىسىنىڭ خىزمەتلىرىگە قاراتتى.

ئوتتا كۆيىمىگەن ئادەم ئوتنىڭ ئازابىنى بىلمەيدۇ. شۇنىڭدەك ئوقۇغۇچىلار بىرلەشمىسىنىڭ خىزمەتلىرىنى ئىشلەپ باقمىغان ئادەم ئۇنىڭ نەقەدەر مۈشكۈللىكىنى ھېس قىلىپ كېتەلشى ناتايىن.

قەيسەر ئىسمى - جىسمىغا لايىق قەيسەرلىك بىلەن ئوقۇغۇچىلار بىرلەشمىسىنىڭ خىزمىتىنى جان كۆيدۈرۈپ ئىشلىدى. ئۇ ھەر يىلى قوبۇل قىلىنغان يېڭى ئوقۇغۇچىلارغا مەكتەپتىكى مۇنەۋۋەر ئوقۇغۇچىلارنى تەكلىپ قىلىپ، ئۆگىنىش تەجرىبىسىنى سۆزلەش پائالىيىتىنى ئورۇنلاشتۇرۇپ بەردى. بۇنىڭدىن باشقا ئېلان - تەشۋىقات خىزمىتىنى كۈچەيتىش ئارقىلىق خىزمەت ئىشلىگەن بىرىنچى مەۋسۈمدىلا ئىنگلىز، رۇس، ياپون تىللىرىدىن بەش سىنىپ كۇرس ئاچتى. سىنىپ يېتىشىمگە نە ئۆزى سىنىپ تېپىپ، كۇرسلارنىڭ ئوقۇتقۇچىلىرىنى ئۆزى ئالاقىلىشىپ تەكلىپ قىلدى. ئوقۇغۇچىلارنى تىزىملاشتىن تارتىپ تاكى ئوقۇش تاماملانغىچە باشتىن - ئاياغ ئۆزى مەسئۇل بولدى.

قەيسەر ئۈچۈن ئوقۇغۇچىلار خىزمىتىنى ئىشلەش مۈشكۈل بولغىنى بىلەن كۆڭۈللۈك ئىش، ۋاقىت ئىشلىتىشىنى ئۆگىنىدىغان پۇرسەت ئىدى. ئۇ بۇ جەرياندا ئۆزى سوئال تەييارلاپ، فاكولتېتلار ئارا تۆت قېتىم ئۈنۈپرسال زېھن سىناش مۇسابىقىسى ئۆتكۈزدى. ئۈچ قېتىم خەنزۇ تىلىدىن نوتۇق سۆزلەش مۇسابىقىسى ئۆتكۈزدى. چەت ئەللىك ئوقۇتقۇچىلارنى تەكلىپ قىلىپ ئىنگلىز، رۇس، ياپون تىللىرىدىن نوتۇق سۆزلەش مۇسابىقىلىرىنى ئۇيۇشتۇردى، پائالىيەتلەرنى ئېلاندىن تارتىپ تاكى رىياسەتچىلىكىگىچە ئۆزى قول سېلىپ ئىشلىدى. كېيىنچە ئۇنىڭغا فاكولتېت ئوقۇغۇچىلار ئويۇشمىسىنىڭ رەئىسلىك ۋەزىپىسى يۈكلەندى. ئۇ بىر تەرەپتىن، قوش ئىجتىمائىي خىزمەتنىڭ ھۆددىسىدىن

چىقسا، يەنە بىر تەرەپتىن، ئوقۇغۇچىلارغا پايدىلىق ھەر خىل سورۇنلارنى، كۇرسلارنى ئورۇنلاشتۇردى. يېڭى خىزمەت ئۈستىدە توختىماي باش قاتۇردى. ئۇ تۇنجى بولۇپ شىنجاڭ داشۆدە ھەپتە بىر ئىنگلىز تىلى سۆزلىشىش سورۇنى ئۇيۇشتۇردى. ئۇ تۇنجى بولۇپ جەمئىيەتنىڭ نۆۋەتتە ئىختىساسلىق خادىملارغا بولغان تەلپىنى كۆزدە تۇتۇپ، داڭلىق ئوقۇتقۇچىنى تەكلىپ قىلىپ، ئېلېكترونلۇق مېگە تېخنىكىسى بويىچە تېز يېتىشتۈرۈش كۇرسى ئۇيۇشتۇردى. بۇنىڭ نەتىجىسىدە شىنجاڭ داشۆدە بىر نەچچە كەسپتە ئىلغار ئوقۇغۇچىلار يېتىشىپ چىقتى. بۇنى كىچىك نەتىجە دېگىلى بولمايدۇ، ئەلۋەتتە.

4. قەيسەر مۇئەللىم

— قەيسەر مۇئەللىم!

بۇ ئىسمىنى ئۇ تۇنجى قېتىم ئاڭلىغاندا ئەلۋەتتە ھاياجانلانماي قالمىدى. چۈنكى ئۇ تېخى ئالىي مەكتەپنىڭ 4-يىللىقىدا ئوقۇۋاتقان ئوقۇغۇچى ئىدى. ئۇ ئەمدىلا 21 ياشنىڭ قارىسىنى ئالغان، بۇرۇنقى ئەمدىلا خەت تارتقان ياش ئەمەسمىدى! بۇ ئىسمىنى ئۇنىڭ ئاكىسى، ئاچىسى دىمە تىلىك، ھەتتا ئۇنىڭدىنمۇ چوڭ كىشىلەر ھۆرمەت بىلەن تىلغا ئالىدۇ. يەنە كېلىپ ئۇ داشۆ ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ ئىنگلىزچە دەرسىنى ئۆتىدىغان مۇئەللىم!

ئۇ داشۆگە كىرگەندىن كېيىن خەنزۇچە ئاساسىنى بىر ئاز ياخشىلىۋالغاندىن كېيىن، ئىنگلىز تىلى ئۆگىنىشكە باشلىغان ئىدى. ئۇ قىسقىغىنە ۋاقىت ئىچىدە كۆپ ئىلگىرىلىدى.

ئۇ مۇنداق بىر ئىشنى دائىم ئەسلەيدۇ: بىر يازلىق تەتىلدە يۇرتىغا كېتىۋېتىپ، بىر قونالغۇدا چەت ئەللىك بىر ساياھەتچى بىلەن بىر ئۇيغۇر سودىگەرنىڭ ئىنگلىز تىلىدا سودىلىشىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ ھەيران قالدى. ئۇلارنىڭ گەپلىرىدىن قەيسەر پەقەت (money) يۈل دېگەن سۆزنىلا ئۇقالايدۇ. بۇ ئىش قەيسەرگە قاتتىق تەسىر قىلىدۇ-دە، ئىنگلىزچىنى ئۆزلىكىدىن ئۆگىنىشكە بەل باغلايدۇ.

تىل ئۆگىنىشتە تىرىشچانلىق بولمىسا بولمايدۇ. ئۇنىڭ زىمىسىگە يۈكلەنگەن يۈك ئېغىر، قىلىدىغان ئىشلىرى شۇنچە كۆپ شارائىتتىمۇ ئۇ تىل ئۆگىنىشنى قەتئىي داۋاملاشتۇردى. ئەنە شۇنداق جاپالىق ئۆگىنىش نەتىجىسىدە دۆلەتلىك ئىنگلىز تىلى 4-دەرىجىلىكلەر (4-CET) ئىمتىھانىدىن ۋە 6-دەرىجىلىكلەر (6-CET) ئىمتىھانىدىن يۇقىرى نومۇر بىلەن ئۆتتى. ئۇ ئىنگلىز تىلى ئاساسىنىڭ بىر قەدەر پۇختىلىقى ۋە ئېغىز تىلىنىڭ راۋانلىقىدا ئالاھىدىلىكىگە ئىشەنچ قىلىپ 1992-يىلى 3-ئايدىن باشلاپ ھازىرغىچە بەش قارار باشلانغۇچ ۋە ئوتتۇرا دەرىجىلىك كۇرس ئېچىپ، يۈزدىن ئارتۇق مىللىي ئوقۇغۇچىنى تەربىيەلەپ يېتىشتۈردى. بۇ ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئىچىدە (4-CET) دۆلەتلىك ئىنگلىز تىلى 4-دەرىجىلىكلەر ئىمتىھانىغا قاتناشقان ھەمدە «ئىنگلىز تىلىدىن دەسلەپكى ئاساس» كۇرسلىرىنى ئاچقانلار بار بولدى. ئۇلار ھازىر جەمئىيەتنىڭ ھەر قايسى ساھەلىرىدە ئۆزلىرىنىڭ تىل ئىقتىدارىنى جارى قىلدۇرماقتا. قەيسەر يەنە ياپون تىلىنى ئۆگىنىشكە باشلاپ، قىسقىغىنە ۋاقىت ئىچىدە ياپون تىلىدىن

دەسلەپكى ئاساسقا ئىگە بولدى. ياپون تىلىدىن پايدىلىنىپ بەلگىلىك ئالاقىلىشىش دەرىجىسىگە يەتتى ھەمدە بۇ يىل (1994-يىلى) يازلىق تەتىلدە ياپونىيە ئالىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرى بىلەن شىنجاڭ داشۆ ئوقۇغۇچىلىرى بىرلىشىپ ئويۇشتۇرغان جۇڭگو-ياپونىيە ئوقۇغۇچىلار مەدەنىيەت ئالماشتۇرۇش يازلىق لاگېرىغا قاتنىشىپ، قوشۇمچە تەرجىمانلىق قىلدى.

شۇنداق، ئۇ، ھەم مۇئەللىم، ھەم ئوقۇغۇچى.

5. ئۇنى نېمىشقا سۆيسەن!

— ئەخمەقمۇ سەن ئاداش، ئەتىدىن-كەچكىچە خىزمەت، ئۆگىنىش، دەرس ئۆتۈش دەپ پالاقشىپلا يۈرىدىغان ئادەمنىڭ نەرنى ياخشى كۆرىدىغانسەن؟ قىزلار ئۇنى ياخشى كۆرگەن قىز ئۈچۈن باش قاتۇرىدۇ. ئەمما ئۇنى سۆيگەن قىز ئۇنىسىز، يوشۇرۇن ھەسرەتلىرىنى ئىچىگە يۇتۇشقا مەجبۇر. قەيسەرچۇ؟ ئۇنىڭدا ھېسسىيات يوقمۇ؟ ياق، ئۇنداق ئەمەس. ئۇ ماشىنا ئادەم ئەمەس. ئەكسىچە ئۇ يۈرىكىدىكى ئوتلۇق مۇھەببىتىنى مەكتەپنىڭ، ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئىشلىرىغا سەرپ قىلغان ئىرادىلىك قۇربان بەرگۈچى، ئۇنىڭ ئويلايدىغىنى: جەمئىيەت، ئاتا-ئانا، كەلگۈسى، شۇنداقلا ئۆز كەسپى.

قەيسەر مەجىت ئەنە شۇنداق ئۆتكەللەرنى يەنى ھېسسىياتنى يەڭدى. ئەمما يالقۇنلۇق، جەڭگىۋار شېئىرلىرى ئارقىلىق ئۆزىنىڭ ئۇرغۇپ تۇرغان يۈرەك تەۋىشىنى ئىپادىلىدى. ئۇ ھازىرغا قەدەر مەتبۇئاتلاردا 30 دىن ئارتۇق شېئىر، ماقالە ۋە نەسرىي ئەسەرلەرنى ئېلان قىلدى. ئۇنىڭ ئىش ئىزلىرى «شىنجاڭ داشۆ ئوقۇغۇچىلار بىرلەشمىسى خەۋىرى» ژۇرنىلىدا تونۇشتۇرۇلدى. «ئاسىيا كىنىدىكى» گېزىتىدە سۈرەتلىك خەۋەر قىلىنىپ تونۇشتۇرۇلدى. قەيسەرنىڭ ئۆتكۈر قەلىمى ئاستىدا ۋۇجۇدقا كەلگەن «مەڭگۈلۈك ياشلىق» ناملىق چاتما ئەدەبىي ئاخباراتى («تارىم» ژۇرنىلىنىڭ 1992-يىللىق 1-سانىدا ۋە 1994-يىللىق 4-سانىدا) ئېلان قىلىنغاندىن كېيىن، ئوقۇغۇچىلار ئارىسىدا ۋە جەمئىيەتتە بەلگىلىك تەسىر قوزغىدى. ئۇ شۇنچە قەيسەر، شۇنچە تىرىشچان تۇرسا، ئۇنى سۆيگەن قىزنى «ئەخمەق» دەپ ئەيىبلەمەڭلار! ھاياتقا مەسئۇلىيەت بىلەن نەزەر تاشلايدىغان ئادەم مۇھەببەتكىمۇ مەسئۇلىيەت بىلەن مۇئامىلە قىلىدۇ. ھەقىقىي يىگىتلىك دېگەن مانا شۇ. ھەقىقىي يىگىتلەرلا سۆيۈشكە ئەرزىيدۇ.

6. ئاخىرقى تاللاش

ھەيۋەتلىك تاغلارنىڭ چوققىسى بولىدۇ. بۇلدۇقلاپ ئېقىۋاتقان بۇلاق سۈيىنىڭ مەنبەسى بولىدۇ. يولنىڭ بېشى ۋە ئاخىرقى مەنزىلى بولىدۇ. ھاياتلىقنىڭ قانۇنىيەتلىك دوقمۇشلىرى تولا، ھەر بىر دوقمۇش ئىنسان ئۈچۈن بىر سىناق. قەيسەرنىڭ خاتىرىسىدە چاقناپ تۇرغان مۇنۇ مىسرالار ئۇنىڭغا دائىم ئىلھام ئاتا قىلىدۇ:

دوقمۇشلاردا كۈتمە ئەتەگنى
كارۋان بولۇپ ئۇزات بۈگۈننى.
ياشلىق ئەمەس توختاپ قالغان سۇ،
ياشلىق تۇلپار، چىڭ تۈت يۈگەننى!

ئۇ يۈگەننى قانداق تۇتۇشنى بىلىدۇ. دوقمۇشلاردىن قانداق قايرىلىشنى بىلىدۇ. ھازىرقى جەمئىيەتتە بىلىم ئىگىلىرى تاۋارلىشىۋاتىدۇ. كۆپ ساندىكى كىشىلەردە پۇل تېپىش ئىدىيىسى كۈچلۈك.

قەيسەر نېمە ئۈچۈن ئاسپىرانتلىقتا ئوقۇشنى تاللىۋالدى؟ بۇ مەسىلە باشقىلار ئۈچۈن ئىنتايىن ئاددىي، ئەمما ئاسپىرانتلىقتا ئوقۇش ئۈچۈن غەيرەت كېرەك. توغرا، بەزىلەر بالدۇر ئوقۇش پۈتتۈرۈپ، ياخشى ئورۇنلاردا خىزمەت قىلىشنى ئارزۇ قىلىدۇ. ئۇنىڭ ئۈستىگە كۆپ ساندىكى ئالىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرى ئاسپىرانتلىقتا ئوقۇشنى خالىمايدۇ. چۈنكى ئۇلار پۇل تېپىشى، توي قىلىپ ئائىلە قۇرۇشى كېرەك. ئەمما قەيسەر ئۈچۈن ئالدى بىلەن بىلىم ئىگىلەش، ئۇنىڭدىن كېيىن باشقا ئىشلىرىنى ئورۇنلاشتۇرۇش مۇھىم.

ئۇ تولۇق كۇرسنى ئەلا نەتىجە بىلەن تاماملاپ ئاسپىرانتلىقتا ئۆتكەندىن كېيىن گۇاڭخۇا ئاسپىرانتلار 2-دەرىجىلىك ئوقۇش مۇكاپاتىغا ئېرىشتى. ئۇ ئاسپىرانتلىقتا ئوقۇپ تۇرۇۋېتىپمۇ يەنىلا مەكتەپ ئوقۇغۇچىلار بىرلەشمىسىنىڭ پائالىيەتلىرىگە ياردەملىشىپ، خىزمەتلىرىنى قوللاپ، تۈرلۈك پائالىيەتلەرگە ئاكتىپ قاتنىشىپ كېلىۋاتىدۇ. ئۇ بۇ يىل 5-ئايدا مەكتەپ بويىچە ئاسپىرانتلار ئىچىدە شىنجاڭ داشۇ ئوقۇغۇچىلار بىرلەشمىسى ئۇيۇشتۇرغان تۇنجى نۆۋەتلىك مەدەنىيەت سارىيىنىڭ «ئىقتىساد سەھىپىسى» بويىچە شىنجاڭنىڭ ئىقتىسادىي تەرەققىياتى ھەققىدە، ئۆزىنىڭ كۆز قاراشلىرىنى سۆزلەپ، قەدەمنى ياخشى باشلاپ بەردى. شۇنداقلا بۇ يىل 5-ئايدا ئاپتونوم رايونىمىز بويىچە تۇنجى قېتىم ئۆتكۈزۈلگەن چەت ئەل تىلى مۇسابىقىسىنىڭ تەييارلىق ۋە رەسمىي ئىمتىھانلىرىدىن ئۆتۈپ، مۇكاپاتقا ئېرىشتى. ئۇ ھازىر ئاپتونوم رايونىمىز بويىچە كۆزگە كۆرۈنگەن مۇتەخەسسس، ئىقتىسادشۇناس، مەكتەپنىڭ مۇئاۋىن مۇدىرى پروفىسسور باۋ دۇنچۈەن، ئىنايەتنىڭ يېتەكچىلىكىدە ماگىستىر ئاسپىرانتلىقتا ئوقۇۋاتىدۇ.

ئۇنىڭ غايىسىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش جەريانىدا باسىدىغان يوللىرى ئۇزۇن ۋە جاپالىق. بىز ئۇنىڭدا بارلىق قىيىنچىلىقلارنى يېڭىپ ئۆتەلەيدىغان ئىشەنچ، جاسارەت شۇنداقلا كۈچ-قۇۋۋەت بارلىقىغا ئىشىنىمىز. ئۇ ئۆزىنىڭ خەلقىنىڭ بىر ھەقىقىي ئوغلى بولۇپ قېلىشنى ئارزۇ قىلىدۇ. ئۇنىڭدىكى ئېتىقاد مۇشۇنداق تۇغۇلغان. بۇ ئېتىقاد ئۇنى چوقۇم مەنزىلگە يەتكۈزگۈسى.

مەسئۇل مۇھەررىر سارەم ئىبراھىم

ئالتۇنگۈل رەجەپ

شاپائەت پەرشىسى

(ھېكايە)

ماھىنۇر خېمىر يۇقى قوللىرىنى ئالدىراش پەرتۇقغا سۈرتۈپ، بۆشۈك ئالدىغا كەلدى.

* * *

قۇياش قارامتۇل بۇلۇتلار قېتىغا چۆكۈۋاتاتتى. پەردىلىرى قىيا قايرىلغان سۈزۈك كۆزنەكتىن چۈشۈشكە باشلىغان گۈگۈم شولىسىدا ئۆي ئىچىدىكى ھەممە نەرسە شۇنداق تۇتۇق كۆرۈنەتتى. ماھىنۇرنىڭ مىسكىن كۆڭلىمۇ گۈگۈمدەك تۇتۇق. ئەلەملىك كۆزلىرىدە ياش لىغىرلاپ تۇراتتى. شۇ ئەسنادا ئىشك يېنىك چېكىلدى.

ماھىنۇر خۇشياقمىغان ھالدا قوپۇپ ئىشكىنى ئاچتى. ئىشك ئالدىدا ئاق داكا رومالدا يۈزىنى يېرىم ئورۇۋالغان ئوتتۇرا بوي يۈچۈن بىر ئايال بىلەن 20 ياشلاردىكى ئاق پىشماققىنا كەلگەن قوڭۇر چاچ قىز تۇراتتى.

— كىمنى ئىزدەيدىنلا، ئاچا؟ —

ماھىنۇر سەل ھەيران بولۇپ سورىدى.

— بىز... بىز گۈزەمە مەيدانىدىن

چىققانتۇق خانىم، مېنىڭ ئېتىم تىللاخان.

قىزىمنىڭ رەھىمەخان، ئۇ بۇ يىل 17 گە

كىردى. ئۆگەي دادىسى ئۇنى پاتۇرماي

قويدى دېسە، نەدىكى بىر تاز كالا

تۈزلۈقباش ئوغلغا ياتلىق قىلىمىز دەپ

زۇلۇم سالدى. قىزىم بۇنىڭغا چىدىماي

چۈن دورىسى ئىچىپ ئۆلۈۋالدىمەن دەپ

خېمىر يۇغۇرۇۋاتقان ماھىنۇر بۆشۈكتە قىرقىراپ يىغلاۋاتقان ئوغلغا بويىنى سوزۇپ قارىدى.

— ۋوي قەيسەر، بالا ئويغاندى، ئاڭلىمايۋاتامسىز؟ قۇلاق يوپۇرۇپ ئولتۇرغىنىنى بۇنىڭ ئاڭلىماسقا سېلىپ! — غودۇڭشىدى ئۇ. قەيسەر قولىدىكى كىتابنى شىرەگە پاققىدە تاشلاپ قويدى-دە، چېچىلىپ كەتتى:

— ھە، قانداق قىلىمەن؟ بالا يىغلىسا مەن ئېمىتەيمۇ؟ بۇلماق ئەت قەيسەر، سوسكا تەگشە قەيسەر، لاتا يۇي قەيسەر... - ھەممىگە مەن قالغانمۇ بۇ ئۆيدە؟ مىڭ تەستە بالا باققۇچى قىزنى تېپىپ بەرسەم پاتۇرمىدىڭىز، «ئىش كۆرۈپ قاپتىكەن» دەيدۇ تېخى، ئىش كۆرەمدۇ-كۆرمەمدۇ، بىزگە نېمىتى، بالغا ئوبدان قارىسلا بولمىدىمۇ؟

— دېگەن گېپىنى بۇنىڭ، مۇشتۇمدەك تۈرۈپ ئارتىستەك يۈز-كۆزىنى بوياپ يۈرسە ئادەمنىڭ نومۇسىنى كەلتۈرۈپ، ئەتە-ئۆ-گۈن بىرەر ئىش تېرىپ بەرسە كىم ھۆددىسىدىن چىقىدۇ... -

— ئەمسە يۈزى تۆۋەن، ئەخلاقلىقتىن

تاپ!

بالىنىڭ يىغىسى ئەۋجىگە چىقتى.

— ياقەي ئاچا، سىلى نېمە دەپ چاقىرسىلى مەيلى، — رەھىمە خاننىڭ تىنىق كۆزلىرى نۇرلىنىپ، ئاق پىشماق يۈزلىرىگە كۈلكە يۈگۈردى.

ماھىنۇر رەھىمە خانغا ھېرىسمە نلىك بىلەن قارىدى. ئۇنىڭ سارغۇچ قويۇق قاشلىرى ئاستىدىكى كېيىكىنىڭكىدەك چىرايلىق تۇيغۇن كۆزلىرى، گۆشلۈك قاڭشىرى بويىدە-كى سۇس سەپكۈنلىرى ماھىنۇرنىڭ كۆزلىرىگە قەۋەتلا چىرايلىق كۆرۈنۈپ كەتتى. ئۇنىڭ كۆزلىرى رەھىمە خاننىڭ گۈللۈك نىلۇن كۆڭلىكىگە چىڭىدە كەلگەن تولغان كۆكسىگە چۈشكەندە نېمىنىدۇر خىيال قىلىپ قالدى-دە، ئىچكىرىكى ئۆيگە كىرىپ، بىر دانە لىفتىك بىلەن چىكەن تورلۇق رۇباشكىدىن بىرنى كۆتۈرۈپ چىقتى. — بۇنى كىيىۋېلىڭ رەھىمەم، لىفتىكىڭىز بەك يىرتىلىپ كېتىپتۇ. بۇنىڭدىن كېيىن ئىچ كىيىملىرىڭىزنى پاكىز تۇتۇڭ، ئۆزىڭىزمۇ چىرايلىق بولغاندىكىن دەيمىنا.

— شۇنداق قىلاي، خان ئاچا.

ماھىنۇر رەھىمە خاننىڭ چۈۋۈلۈپ كەتكەن قوڭۇر چاچلىرىنى تۈزەشتۈرۈپ ئەركىلىتىپ قويدى.

* * *

— تەلىمىز باركەن ماھىنۇر، قارىسام بۇ قىز خېلى تۈزۈكتەك كۆرۈنىدۇ، ئىلاج قىلىپ ئۇنى تۇرغۇزۇپ قالايلىچۇ؟

— شۇنى دېمەمسىز قەيسەر، مېنىڭمۇ قولۇم بوشاپ قالدى قاراڭ، سىزنىڭ تاپا-تەنىڭىزدىنمۇ قۇتۇلدۇم، ھەر كۈنى بالا كۆتۈرۈپ ئىشقا بارسا تېخى، باشلىقنىڭ كۆزىگە سەت كۆرۈنگەن كىشى، لېكىن-زە، — ماھىنۇر ئېرىنىڭ خۇش كەيىپىنى بۇزغۇسى كەلمىدۇمۇ گېيىنى يۈتۈۋەتتى.

— لېكىن نېمە؟

— قايسى كۈنى رەھىمەم «ئاكامنىڭ

قورقاتتى، ئاخىرى قىزىمنىڭ نالىسىغا چىدىماي شەھەرگە چىقتۇق. بالامنىڭ كۆڭلى تۈز، يەنە كېلىپ بالغا بەك ئامراق، شۇڭا بىرەر بالا باققۇچىغا ھاجەتمەن ئىزدەپ يۈرەتتۇق، مەھەللىدىكىلەر ئۆزلىرىنى سايە قىلدى. خالىسىلا قىزىم ئۆيلىرىدە تۇرۇپ قالسا، قورسىقى ئاچ، ئۇچىسى يېلىڭ قالمىسىلا مەن رازى. ئاز بەردى، جىق بەردى دېمەيمىز، بىز دېھقان خەق... قىزمۇ ماھىنۇرغا يالۋۇردى:

— مەن... مەن قىپقالغان بولسام، بالىلىرىنى ئوبدان بېقىپ خىزمەتلىرىدە بولسام، ماقۇل دېسە، مېنى قالدۇرۇپ قالسىلا خان ئاچا...

ماھىنۇرنىڭ كۆڭلى يايىراپ كەتتى. «خۇدايىم بەرسە پەيغەمبىرىم غنىڭ قىلماپتۇ» دەپ، قارىمامدىغان تىلىگىنىمنى ئىشىكىم ئالدىغا ئەكىلىپ بەرگىنىنى... — ماقۇل سىڭلىم، ئەجەپ پاكىز چىراي، گېيى ئۈز قىزىكىنا بۇ، ياخشى قىپلا ئاچا، كىچىك تۇرۇپ نېمە كەلگۈلۈك ئۇنىڭ بېشىغا، يۈرسىلە ئۆيگە كىرەيلى، يۈرسىلە. ئاق لىچەكلىك ئايال بىلەن قوڭۇر چاچلىق قىز ماھىنۇرنىڭ كۆزىگە گويا شاپائەت پەرىشتىسى بولۇپ كۆرۈنۈۋاتاتتى. شۇ تاپ ئۇنىڭ بۇ مويىسىپىتىنى چىڭ قۇچاق-لىۋالغۇسى، قوڭۇر چاچلىق مېھرى ئىسسىق بۇ قىزنى سۆيۈپ قويغۇسى كەپكەتتى. — قەيسەر، ھەي قەيسەر، مېھمان كەلدى، — ماھىنۇر تۇتقان-قويغىنىنى بىلەلمەي پايىپتەك بولۇپ كەتتى.

* * *

— رەھىمە خان دېگەندىن رەھىمەم دېگەن ئىسىم يېقىملىقراق ئاڭلىنىدىكەن كىشىگە، بۇنىڭدىن كېيىن شۇنداق دەپ ئاتايلىمۇ سىڭلىم، يا ئىسىمنى ئۆزگەرتتۈۋەتتى دەپ خاپا بولۇپ قالامسىز؟

غەلتە بىر ئۇچقۇن يېنىپ ئۆچتى. نەپسى تېزلىشىپ، قىرلىق بۇرنى لىپىلداپ كەتتى، — ئەمەسە، ئوبدانراق تاماق ئېتەي، لەڭمەن يېگۈلىرى بارمۇ، ئاكا؟ — مەيلى.

— مەن دىكىكىدە چىقىپ سەي ئەكىلەي...

رەھىمە خان تور سېۋەتنى كۆتۈرۈپ ئۆيدىن چىقىپ كەتتى. يۇمشاق كىرىسلودا سۇنايلىنىپ ياتقان قەيسەرنىمۇ تاتلىق ئۈگدەك باستى. ئۇ قولدىكى كىتابنى يۈزىگە ياپقىنىچە كۆزلىرىنى يۇمدى...

ھايال بولماي قايتىپ كەلگەن رەھىمە خان قولدىكى سېۋەتنى تۈش چىقارماي ئاشخانغا ئەكىرىپ قويۇپ قويدى. دە، چىكىلداپ مېڭىۋاتقان تام سائىتىگە قارىدى. ئىشتىن چۈشۈشكە يەنە بىر سائەت ۋاقىت قالغانىدى. ئۇ ئەمدى ئويلىنىپ تۇرمايلا ئاشخانا ئۆيىنىڭ ئىشىكىنى ئەتتى. ئۇنىڭ كۆزلىرى ئوت بولۇپ چاقنايتتى، جاۋغايلىرىدا ياۋا تەبەسسۇم ئەكس ئېتەتتى. ئۇ ئالدىرىماستىن ئاۋۋال گۈللۈك كوپىتىسىنى تۈگمىسىنى يەشتى. ئاندىن يوپىكىسىنى سېلىۋەتتى. ئۇ بېلىقتەك ساغرىسىغا چىڭگىدە چاپلىشىپ تۇرغان كۈسىرنىڭ پۇشقىقىدىن تۈتۈپ ئىككى قوللاپ بىرلا تارتىۋېدى، ۋارت قىلغان ئاۋاز بىلەن ئاپئاق يوتىسى خېلى بىر يەرلىرىگىچە ئوچۇق قالدى. ئۇ لىفىتىكىنىڭ مۇرىسىدىكى ئىنچىكە تاسمىسىنىمۇ تارتىپ ئۈزدى. ئۈزۈلۈپ كەتكەن تاسما ئۇنىڭ يالىڭاچ قورسىقىدا ساڭگىلاپ تۇراتتى. ئۇ يەردە ياتقان كوپىتىسى بىلەن يوپىكىسىنى قولتۇقلاپ ئاشخانا ئۆيىدىن شەپە چىقارماي چىقتى. بالا بۆشۈكتە تاتلىق ئۇخلايتتى. دېرىزىدىن كىرگەن ئىللىق شامالدا ھال رەڭ پەردە بوشقىنا تەۋرىنەتتى. ئىشىكى قىيا ئوچۇق تۇرغان ئىچكىرىكى ئۆيدە

قايقى ئېچىلمايدىكەن، مېنى يامان كۆرۈپ قالدىمىكىن» دەيدۇ، مەن ئۇنىڭ مەجەزى شۇ دەپ قويدۇم. سىزمۇ ئۆي ئىچىدە چىرايىڭىزنى ئېچىپ ئانچە-مۇنچە گەپ قىلىپ قويۇڭ، ئىچى سىقىلىپ بىزدىن بىزار بولۇپ كېتىپ قالمسۇن يەنە.

— سەن بار يەردە ماڭا قىلغىلى گەپ چىقاتتىمۇ؟ نېمە دەيتتىم ئۇنىڭغا ساراڭدەك.

ماھىنۇر پىسىڭىدە كۈلۈۋەتتى.

— سىزنىڭچە، ئايدا قانچە پۇل بەرسەك بولار، قەيسەر؟ — سورىدى ماھىنۇر. — 40 نى بەرسەكمىكىن.

— 30 نى بېرەيلى غوجام. ئايدىن-ئايدا ئاران ئۇلىشىۋاتساق، كېلەر يىلغىچە پۇل يىغىپ توڭلاتقۇ سېتىۋالساق...

— يەنە شۇ توڭلاتقۇ-توڭلاتقۇ! ئىچىگە سالدىغانغا ئېشىپ-تېشىپ تۇرىدىغان نەرسىلىرىڭ بولسا، ئاندىن گېپىنى قىلما. سەن ئۇنىڭ. خۇدايىم بۇيرۇسا يىغىلىپ 4-5 كالىبەك بولغاندا موتو ئالمەن، كەينىگە سېنى، ئالدىغا ئوغلۇمنى ئېلىپ ئوينايمىز، ئۇ چاغدا تومۇز ئىسسىق، زىمىستان قىشلىرى كوچا ئاپتوبۇس ساقلاپ ئاۋارە بولماق يوق خوتۇن، بىلەمسەن شۇنى، — قەيسەر تاتلىق تامشىپ مامۇق ياستۇقتىكى بېشىنى سەل قىيسايتقىنىچە يېنىك پۇشۇلداپ ئۇيقۇغا كەتتى. ئۇنىڭ يۈزىدە، قېلىن لەۋلىرىدە شادىيانە بىر تەبەسسۇم قېتىپ قالدى.

* * *

— بۈگۈن ئەجەپ ئىشقا بارماپلىغۇ، ئاكا؟ — ئۆتكەن يەكشەنبە ئىشلىگەن، بۈگۈن ماڭا دەم ئېلىش، — قەيسەر كىتابتىن بېشىنى كۆتۈرمەستىن جاۋاب بەردى.

— بۈگۈن بىر كۈن ئۆيدە بولمەن دېسىلە؟ — رەھىمە خاننىڭ كۆزلىرىدە

سۇنايلىنىپ ياتقان قەيسەرنىڭ يېنىك خورەك ئاۋازى دەممۇ دەم ئاڭلىنىپ تۇراتتى. رەھىمە خان ئىشكىنىڭ ئىلغۇچىنى ئىچىدىن ئىلدى... ئاستا مېڭىپ قەيسەرنىڭ يېنىغا كەلدى. يالىڭاچ رەھىمە خان ئۇنىڭ بېشىدا نەچچە دەققە قاراپ تۇردى-دە، ئاندىن ئۇزۇن ئارىدەك بارماقلىرىنى ئاستاغىنە سوزدى. مۇزدەك سوغۇق بىر قول قەيسەرنىڭ ياقىسىدىن كاپ قىلىپ بوغقاندا ئۇ چۆچۈپ ئويغىنىپ كەتتى. كۆز ئالدىدا يىرتىق كوسار، يىرتىق لىفتىك بىلەنلا تۇرغان يالىڭاچ رەھىمە خاننى كۆرۈپ، بۇ ئوڭۇمۇ-چۈشۈمۈ دەپ ھودۇقۇپ قالدى. قاباھەتلىك چۈشتىن ئويغانماقچى بولغان ئادەمدەك بېشىنى سىلكىپ كۆزلىرىنى يۈمۈپ-ئېچىپ باقتى. ئۆي ئىچىدە لەھەتتەك جىملىق ھۆكۈم سۈرەتتى.

— زۇۋانىڭ تۇتۇلدىمۇ، سولتەك، گەپ قىلە ئەمدى. نېمانداق يەپ كەتكۈدەك سەت چەكچىسەن ئادەمگە؟ زۇ تەلەتى سەت مەخلۇق، — رەھىمە خان مەسخىرە بىلەن ھىجايىدى. قەيسەرنى قىر قۇنچلۇق سۈر باستى.

— سا... ساراڭ بولدىڭىزمۇ، رەھىمە! ئالۋاستى! ئالۋاستى! — قەيسەر ھودۇق-قىنىدىن نېمە قىلارنى بىلمەي ئالدى، ئۇنىڭ ۋۇجۇدىنى تىترەك قاپلاپ، چىشلىرى كىرىشەتتى.

— ئالۋاستى؟ ئالۋاستى؟ ئۆزۈڭ ئالۋاستى لاتا غىلاپ! — رەھىمە خان قولىنى بىرلا سىلكىۋىدى قەيسەرنىڭ يانىسى گەدىنىڭچە سۆكۈلۈپ كەتتى.

— خۇدا ھەققى سەن... سان ياقامنى قويۇۋەت! — قەيسەر قاتتىق بىر يۇلقۇنۇۋېدى، رەھىمە خاننىڭ قوللىرى قەيسەرنىڭ ياقىسىدىن ئاجراپ كەتتى. لېكىن ئۇ چاققانلىق بىلەن قەيسەرنىڭ

بويىغا گىرە سېلىۋالدى. — ھە، نېمەگە ئەر كەسەن ماز، يامان بولساڭ كېلە قېنى، بوزەك كۆرۈۋاتام-سەن مېنى، ئادەم بارمۇ؟! ئادەم بار-مۇ؟!... — رەھىمە خان بىر تەرەپتىن ۋارقىرايتتى، يەنە بىر تەرەپتىن قەيسەرنىڭ مەيدىسىگە ھەدەپ ئۈسەتتى، يۈزلىرىنى مورلاپ، چاچلىرىنى يۇلاتتى. كۆزىنى يۈمۈپ ئاچقىچە قەيسەرنىڭ قىيما قىلىنغان يۈزىدىن قان تەپچىرەپ چىقىپ چىدىغۇسىز ئېچىشىپ كەتتى... —

— ئۇنداق... ئۇنداق قىلماڭ، رەھە-مە خان! مېنى... مېنى قويۇۋېتىڭ، خۇدا ھەققىدە ۋارقىرماڭ! قولۇم-قوشنىلار ئاڭلاپ قالسا سەت ئەمەسمۇ؟ كىيىملىرىڭىزنى كىيىڭ! بولۇڭ رەھىمە... —

— ئاغزىڭنى يۈم سولتەك! كىمىڭنى ساراڭ كۆرۈۋاتسەن؟! مېنى بوزەك ئېتىپ، قىلىدىغىنىڭنى قىپ بولۇپ... ۋايىجان، مەن بولالمايۋاتىمەنغۇ! يېزىلىق دېگەن ياۋاش، ساددا دەپ بوزەك ئەتكىنىڭمۇ بۇ؟! ۋاي قورسىقىم، ۋاي بېلىم، ۋايىجان! بەك ئاغرىپ كېتىۋاتىدۇ، ۋاي ئانام، مەندىن ئىسسىقلا بىر نەرسە مېڭىپ كەتتىغۇ... ۋايىجان! سېنى تۈرمىگە قامىتىۋېتىمەن تېخى، ئۆمۈر بويى قاراڭغۇ تۈرمىدە يات-سەن، يامنى كەلسە سوغزلىقنىڭ سايلى-قىندا بىر پاي ئوق بىلەن ئۆلسەن، ۋايىجان!... — رەھىمە چاچلىرىنى يۈلۈپ ئۆز-ئۆزىنى كاجاتلاپ نالە بىلەن يىغلايتتى. قەيسەرنىڭ ئىشكىگە سوزۇلغان قوللىرى چۈشۈپ كەتتى. شۇ تاپ ئۇنىڭ ئىچىدە بوراندەك يىغا يامرايتتى، لېكىن ئۇ يىغلا-يالمايۋاتاتتى، تاڭلايلىرى قۇرۇپ چوقچىيىپ تۇرغان بۇغدىيىكى توختاۋسىز مىدىرلايتتى.

* * *

— رەھىمە خاننى كۆرۈپ كېلەي دەپ

يۈزلىرى قىيما-ياما قىلىنىپ ياقىلىرى
يىرتىلغان قەيسەر ئىشك ئالدىدا ھەيكەل-
دەك قېتىپ تۇراتتى.

— قەيسەر!! نېمە ئىش بۇ؟! قانداق
پەسكە شلىك بۇ?! — ماھىنۇر بوغۇلۇپ
ۋارقىرىۋەتتى. چەكچىيىپ كەتكەن كۆزلىرى-
دىن لۆمىدە ياش ئېتىلىپ چىقتى. ئۇ
نەپرەتلىك كۆزلىرى بىلەن يىرگەنگەن
ھالدا ئېرىگە چەكچىيىپ قارىغاندا، قەيسەر-
نىڭ يۈرىكى ئېچىشىپ كۆز ئالدىدىكى ئالەم
خىرەلەشتى.

— مەن... مەنمۇ بىلىمدىم، ئۇنىڭ
شۇنداق تۇتقاقلىق كېسلى بولسا كېرەك،
ئۇخلاپ ياتسام يالىڭاچ، يالىڭاچ بولۇۋېلىپ
ياقامدىن سىقىپ تۇرۇپتۇ... — ئىلتىجا،
يىلىنىش بىلەن ئايالغا تەلمۈرگەن قەيسەر-
نىڭ لەۋلىرى ھېلىدىن-ھېلىغا كىچىك
بالىنىڭكىدەك ئۆمچەيدى.

— ۋاي قارا يۈز لۈكچەك! سەي
ئاقلاي دەپ تۇرسام ئۈزۈك چاقىردىڭ،
يېنىڭغا كىرىشىمگە ئىشكىنى تاقىۋېلىپ
كىيىملىرىمنى يىرتىپ، ئىپپەت-نومۇسۇمغا
تەگدىڭ، ۋايجان! مەن بولالمايۋاتمەنغۇ
ئانا، مېنى دوختۇرغا ئاپىرىڭ! ياق
ساقچىغا! ساقچىغىلا بارايلى ئانا! مېنىڭ
ئۇلارغا دەيدىغان گېيىم بار، مەن... مەن
ھەممىنى دەيمەن، ئەرز قىلمەن، ئەرز
قىلمەنغۇ قانداق...

— جېنىم بالام، شور پىشانە قىزىم،
ھەممە ئەيب ئاناڭدا، مەن كۆزۈم ئوچۇق
كوركەنمەن، قاراپ تۇرۇپ سېنى دوزاخقا
ئىتتىرىپتەن، بۆرىدىن قۇتۇلدۇرۇپ يولۋاسقا
تاشلاپ بېرىپتەن ئەمەسمۇ جېنىم بالام،
ئانا ئۆز-ئۆزىنى كاچاتلاپ يىغلىدى.

— جېنىم سىڭلىم يىغلىماڭ، خۇدا
ھەققى ئۆتۈنۈپ قالاي رەھىمە! باشقىلار
ئاڭلاپ قالسا بىزگە ئۆلۈم ئەمەسمۇ؟ —

زو مەھەللىدە يولغا چىققان، كېچىدىن بېچارە
بالام چۈشۈمگە كىرىپ قايتىكەن قارىسىلا
ماھىنۇرخان، گۈررىدە ئىچىم ئېچىشىپ...

— ئوبدان قىپلا ئاچا، ئەجەپ
ئوڭلۇق بالىكەن، گېيىمۇ ئۆز، خۇيىمۇ
ئۆز... — تاشقىرىقى ئۆيدە ئىككى ئايالنىڭ
پاراڭلاشقان ئاۋازى خىرە-خىرە ئاڭلاندى.
— رەھىمەم، ھەي رەھىمەم، تىللاخان
ئاچام كەپتۇ، قېنى سىز؟ ھوي، نەگە
كەتكەندۇ بۇ قىز، — ماھىنۇر ئاشخانا
ئۆيىنىڭ ئىشكىنى ئېچىپ ئۆي ئىچىگە قاراپ
باقتى. ئاندىن ئىچكىرىكى ئۆيىنىڭ ئىشكىنى
ئىتتىرگەنتى ئىشك ئېچىلمىدى.

— ۋوي، قەيسەر، بۇ ياققا چىققا،
رەھىمە خاننىڭ ئانىسى كەپتۇ، نېمانداق
تاقىۋالدىڭىز ئىشكىنى؟ — ئىچكىرىكى
ئۆيدىن ھېچقانداق سادا چىقمىدى.

— ئىشكىنى ئۈزۈك ئاچ، لۈكچەك،
رەھىمە خان چىرت قىلىپ يەرگە تۈكۈرۈۋەتتى،
قەيسەر ئېغىر ئاياغلىرىنى تەستە يۆتكەپ
تتىرگەن قوللىرى بىلەن ئىشكىنىڭ ئىلغۇچىنى
ئالدى.

— ئانا! جېنىم ئانا، ماھىنۇر ئاچا! —
ئىچ كىيىملىرى يىرتىلغان يالىڭاچ رەھىمە خان
ھالسىز ئاياغلىرىنى تەستە يۆتكەپ ئىچكىرىدى-
كى ئۆيدىن ئېتىلىپ چىقتى.

— ۋاي جېنىم بالام، نېمە كارامەت بۇ؟
— جېنىم ئانا، زاكامدىلا بوغۇپ
ئۆلتۈرۈۋەتسەڭ بولماسىدى مېنى، مەن...
مەن تۈگەشتىمغۇ ئەمدى...

ماھىنۇرنىڭ يۈرىكى ئېغىزىغا تىقىلىپ
قالدى. كۆز ئالدى خىرەلىشىپ قۇلاقلىرى
ۋىڭىلداپ كەتتى.

— ماھىنۇر ئاچا! مەن ئۆلۈپلا
كەتسەم بولماسمۇ، ئېرىڭىز نېمانداق
ئەسكى، قارانىيەت ئادەم-ھە؟! ئۇ مېنى،
ئۇ مېنى بوزەك ئەتتى!...

ئەمسە، ھەرقايسىلىرى قىزىمنىڭ خۇن ھەققى ئۈچۈن 5000 كوي پېرىشىلە، مەن بالامنى داۋالتاي، ئوغلاق تېرىسىگە ئېلىپ، كالا-پاقال-چەك پىشۇرۇپ بەرمىسەم بولماس تېخى، بىز يېزىمىزغا كېتەيلى، — ئاق لىچەكلىك ئانا ئالقىنى بىلەن قىزىمنىڭ ياشلىرىنى سۈرتتى، — شۇنداق قىلايلى بالام، بىز كېتەيلى. ھىد-بۇسىنى چىقارماي ئون-تىنسىز كېتەيلى خېنىم، مەيلى پېشانەڭدە شۇنداق تارتقۇلۇقۇڭ بار چېغى، ھالقا بىلەن ئوماچنى پەرق ئېتەلمەيدىغان قېرى چال بولسىمۇ، ھېلىقى تۈزلۈقباش ئۆگەي ئاكاڭ بولسىمۇ كۆزۈڭنى يۈمۈپ تېگەرسەن بالام، — ئانا تىترىگەن قوللىرى بىلەن قىزىمنىڭ چوۋۇق چاچلىرىنى سىلدى.

— 5000 كوي؟! — ماھىنۇر بىلەن قەيسەر بېشىدىن بىر چېلەك مۇز سۈيى قويۇۋەتكەندەك ئەندىكىپ كېتىشتى.

— دېمىدىمۇ ماھىنۇر، ماڭا ئۇۋال بولدى دەپ، ئەمدى چۈشەنگەنسەن ئۇلارنىڭ مەقسىتىنى؟! — قەيسەرنىڭ چىشلىرى كىرىشىپ كەتتى. زاڭاقلىرى تىترەپ مۇشتۇملىرى ئىختىيارسىز تۈگۈلدى. — يا ئۇۋال بولار، يا بولماس، ئايرىدىغانغا ئادىل ھۆكۈمەت بارغۇ، نېمە قورقۇش بىزگە، مۇشۇ خەق سازايى-رەسۋا بولۇشتىن ئۆزى قورقمىسا ئۆتى يېرىلىپ ئۆلۈپ بەرمىسۇن تۆت تال پۇل ئۈچۈن، ماڭ ئەمدى بىز كۆمسەم پىشارمىكىن، ياپساممۇ دەپ تۇرماي ئۇدۇل ساقچىغىلا بارايلچۇ، قوپ ئورنۇڭدىن جېنىم بالام، ھاپاش قىلىۋالايىمۇ-يا؟

— ئۇنداق، ئۇنداق قىلمىسلا ئاچا، مەن، مەن ياق دېمىدىمغۇ سىلىگە، لېكىن... زە، بىزدە نەدىمۇ ئۇنداق جىق پۇل دەيلا، بىز دېگەن كادىر خەق، ھۆكۈمەت بەرگەن ئايلىق بىلەن ئاران كۈن ئۆتكۈزۈۋاتساق، —

ماھىنۇر ئالقىنى بىلەن يۈزىنى ئېتىپ ئېسەدەپ يىغلىۋەتتى.

— يىغلىما بالام، بولغۇلۇق بولۇپ بوپتۇ ئەمدى، بىزگە ئەرز قىلماقتىن باشقا يول يوق، سازايى-رەسۋا قىلغاننىڭ پايدىسىمۇ يوق بۇ خەقنى، كىيىملىرىڭنى كىيگىن بالام، — ئاق لىچەكلىك ئانا قىزىغا نەسەت قىلدى. — ماھىنۇر، ماڭا ئۇۋال بولدى! ماڭا... ئۇنىڭ شۇنداق تۇتقاقلق كېسىلى بولسا كېرەك... — قەيسەر ۋارقىرىدى. — ماۋۇ لۈكچەكنىڭ گېپىنى، ھوي، قىلغۇلۇقنى قىپ بولۇپ قىزىمنى ساراڭغا چىقىرىۋاتامسەن تېخى، ئىش ئويۇچۇق ئاشكارىلا تۇرسىمۇ تېنىۋالماقچىمۇ سەن؟ يۈر بالام، بىز ئەمدى ساقچىغا بارايلى، قوپ ئورنىڭدىن!

— ئۇنداق، ئۇنداق قىلمىسلا ئۆز ئاچا، بىزگە رەھىم قىلسىلا، خۇدا ھەققىدە بۇ ئىش سىرتقا چىقىپ قالما... — ماڭا ئۇۋال بولدى... ماڭا ئۇۋال بولدى، ماھىنۇر!

چاڭ قىلىپ تەگكەن بىر شاپلاقتىن قەيسەر-نىڭ كۆزلىرىدىن ئوت چاقناپ كەتتى، ماھىنۇرنىڭ كىچىككىنە ئالقانلىرىمۇ قىزىشىپ كۆيۈشتى. — سەن! سېنىڭ گەپ قىلىدىغانغا نېمە ھەققىڭ؟ ۋاپاسىز! — ماھىنۇر ئەلەم بىلەن يىغلىۋەتتى.

— ئەمسە، ئەمسە مۇنداق قىلايلىمۇ، — ئاق لىچەكلىك ئانا بىر كەمدە ئون قاتتى، — بىز دېگەن دېھقان خەق، ياخشى چاغدا كالا، يامان چاغدا توڭگۇز، لېكىن نېمىلا دېگەن بىلەن بىز مۇسۇلمان بەندە، ئادەم ئاتام، ھاۋا ئانامنىڭ پۇشتى، ئازمايدىغان بەندە يوق، قىزىم كاردىن چىقتى، ئۇنىڭ گۈلدەك ئىززىتى توپا بىلەن تەڭ بولدى، ئەرز قىلغان بىلەن ئورنىغا كېلىپ قالماستىن، تۈزۈت قىلىپ ئولتۇرماي گەپنىڭ پوسكاللىسىنى دەي

ماھىنۇر ئاق لىچە كلىك ئايالنىڭ يولىنى تۈسۈپ، قوللىرىدىن تۈتۈپ تۈرۈپ يۈم-يۈم يىغلاپ يالۋۇردى.

— سىلى بىلەن چىق تاكاللىشىپ ئولتۇرغىلى چولام يوق. قىزىم بولالمايۋاتىدۇ. قىز بالا تۇغقان قورسىقىمنى يېرىۋەتسەم شۇتاپ. كۆرۈپ تۇرۇپتلا ھازىر ماڭا پۇل كېرەك! مەيلى ئەمەس، گەپلىرى ئۈزكەن، لەۋزىلىرىنى ئالاي، شۇ پۇلنىڭ تېڭىنى بېرىشىلىمۇ مەيلى، تېز بېرىشىلى.

— 2000 يۈەنلا پۇلىمىز بار، راست ئاچا، خۇدا گۇۋاھ بولسۇن، شۇنىڭ ھەممە-سىنى بېرىيلى، ماقۇل دېسە جېنىم ئاچا! — بەك تۆۋەن سورىدىلا ماھىنۇرخان! بۇ دېگەن ئاددىي ئىش ئەمەس، بىر ئادەمنىڭ خۇن ھەققى، بىلەملا شۇنى. — خۇش بولۇپ كېتەي ئاچا. ھە راست. ئۆيدە خەجلەيدىغانغا ئەللىك يۈەن قېپ قالغانتى شۇنىمۇ...

— نېمانداق ئىنجىق خوتۇن سىلى، قارىسلا قىزىمنىڭ ئەپتىگە. سىلىگە لازىم بالا ماڭمۇ لازىم خېنىم، قېنى پۇل؟ پۇلنى چىقارسىلا ئەمەس... — ئاق لىچە كلىك ئايال شاقىلدىتىپ ئالقىنىغا مۇشتلىدى.

— ماقۇل مەن... مەن پۇلنى ئەكىلەي، مەن ئەكىلەي ئاچا، كىچىككىنە تەخىرقىلىپ بەرسىلە، — ماھىنۇر چامىداندىن پۇل چىكىتى ئېلىپ سىرتقا يۈگۈردى.

بالا ئويغىنىپ چىرقىراپ يىغلاشقا باشلىدى. دېمى ئىچىگە چۈشۈپ كەتكەن قەيسەر تەمتىرىگەن، قورقۇمىرىغان ھالدا بۆشۈككە قول سۇندى.

* * — سانئوالسىلا، ساپمۇ ساق 2000 يۈەن، مانا ماۋۇ ئەللىك يۈەن.

— پۇل ئالساڭ ساناپ ئال دەپتىكەن، — ئاق لىچە كلىك ئايال

ماھىنۇرنىڭ تىترەپ تۇرغان قولىدىكى ئىككى كالىك پۇلنى كاپىدە تارتىپ ئالدى-دە. ئېتىكىگە قويۇپ بارماقلىرىغا تۈكۈرگىنىچە سانغىلى باشلىدى. رەھىمە خان كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا ئاق لىچە كلىك ئايالنىڭ ئېتىكىگە قارىغاندا ياشلىق كۆزلىرىدە ئاجايىپ بىر ئۇچقۇن يېنىپ ئۆچتى. شۇلگەي يىغلىپ قالغان جاۋغايلىرىدا ياۋا تەبەسسۇم پەيدا بولدى. قەيسەر بېشىنى قاماللاپ جىمىدە ئولتۇراتتى. بوۋىقىنى ئېمىتىپ ئولتۇرغان ماھىنۇرنىڭ ئەلەملىك كۆزلىرىدىن ئۈزۈلمەي ياش تۆكۈلەتتى.

— سانئوالدىم. ساقكەن، قوپ قىزىم. كىيىملىرىڭنى كىيگىن بالام، بىز يېزىمىزغا كېتەيلى، بۇنداق ئىنساب-دىيانەت يوق ئىمانسىزلارنىڭ يۇرتىدىن كېتەيلى. يىغلىما. ئاۋايلا خېنىم، مەن ياردەملىشەيمۇ؟ — ئاق لىچە كلىك ئايال ھالسىز رەھىمە خاننى قولتۇقلاپ ئۆيدىن چىقىپ كەتتى...

* * *

بازار ئادەم بىلەن مېغىلدايتتى كۆچمىنىڭ پىيادىلەر يولىدا ئۈچ ئايال پاراڭلىشىپ تۇراتتى:

— بىز ئۇيغۇرراق دېگەن يېزىدىن كەلگەن مۇساپىر، مېنىڭ ئېتىم سۈپىيە-خان، قىزىمىڭنى ئادالەت. ئۇ بۇ يىل 17 ياشقا كىردى، دادۇيمىزدىكى نەشە-كەش سېكىرىتارىنىڭ ئۇنىڭغا كۆزى چۈشۈپ قېلىپ يېزىمىزغا قىلغاچقا، زۇلۇمغا چىدىماي كەلگەنتۇق...

ئاق لىچە كلىك ئايال بىلەن قوڭۇر چاچلىق قىز ئوماقنى بالىسىنى ئولتۇرغۇزغان يۈلە تېچۈكلىك بالىلار ھارۋىسىنى ئىتتىرىپ كېتىۋاتقان يالاڭباش ياشقىنا چوكاننىڭ كەيتىدىن سۆڭەكلىشى...

ھەسەتلىك مۇھەررىر ئالىجان ئىسمائىل

يېتىك ئايال

(ھېكايە)

1

ئايالىم ئاخىرى يەگگىدى. ئۇ، توپتوغرا ئالتە يېرىم سائەت تولغاق ئازابى يېدى. مەن ئەس-ھوشۇمنى يوقاتقىلى تاسلا قالدىم. ئۇنىڭ بېشى كېسىلگەن يىلان دەك تولغانغىنىنى كۆرۈپ چىدىمدىم، تەگىگە ئىلتىجا قىلدىم... مەن يىغلاپ تاشلىدىم. يىغلىغاندىمۇ شۇنداق يىغلىدىمكى، خۇددى بازاردا ئانىسىدىن ئايرىلىپ قالغان سەبى بالىدەك ئۆپكىدەپ يىغلىدىم. بىردىن قۇلقىمغا بوۋاقنىڭ يىغا ئاۋازى ئاڭلانغاندەك بولدى. ئاندىن بۇرنۇمغا ئوغۇز سۈتىنىڭ ھىدى ئۈرۈلدى. مەن چۆچۈپ كۆزۈمنى ئاچتىم. يېنىمدا ئايالىم كۈلۈمسىرەپ ئولتۇرۇپتۇ. ئۇنىڭ ئاق سۈزۈك مەڭزى، قارا خالى، ماڭا ھامىي بولۇپ كەلگەن يېقىملىق زىناقلىرى ئوتلۇق تەبەسسۇم جىلۋىسىگە كۆمۈلۈپتۇ. ئويچان كۆزلىرىدە بولسا بىر خىل سەممىلىك، ئاق كۆڭۈللۈك چاقناپ تۇرۇپتۇ.

— سايرا، — دېدىم مەن ئۇنىڭغا كۆيۈنگەن ھالدا، — جېنىم، سىز ئازاب-لاندىڭىز، بەكمۇ ئازابلاندىڭىز.

ئۇ ھەيران بولدى.

— قىزىق، سىزگە نېمە دەرد يەتتى؟ ئايالىم پىخىلداپ كۈلۈۋەتتى. ئۇنىڭ كۈلكىسى يىراقتىن ئاڭلىنىپ تۇرغان قوڭغۇراق ئاۋازىدەك مۇڭلۇق ۋە يېقىملىق ئىدى. ئۇنىڭ كۈلكىسى يېزا ئاسمىنىنى لەرزىگە سالغان نەي ئاۋازىدەك ھۈجەيرىلىرىمگە سىڭىپ كەتتى. راست، ئۇ قاچاندۇر بىر چاغدا شۇنداق كۈلگەن. خۇددى ھازىرقى-

دەك جەزىبىلىك ۋە يېقىملىق كۆي ياڭرىتىپ كۈلگەن. ئاشۇ كۈلكىسى بىلەن قەلبىمنى تىترەتكەن. ئۇ چاغدا مەن ھەممىنى ئۇنۇتقان ھالدا ئۇنىڭ كۈلكىسىنى مۇھەببەت-نىڭ سىمۋولى، ئىككى قەلبنىڭ يۈرەك ساداسى دەپ چۈشەنگەن. تۇنجى مۇھەببەت ئۈچۈن تەكرار سوۋغا قىلىنىدۇ. مانا ئەمدى ھېس قىلىۋاتىمەنكى، ئۇنىڭ كۈلكىسى شۇنداق يېقىملىق، شۇنداق لەرزىلىككەن. — مەن يەڭگىۋاتقان بىر ئانىنى

خۇشى ئۈچۈن ئويۇنچۇق قىلىنماسلىقى لازىم. شۇ چاغدىلا سىز ئۇلارنى ھەقىقىي چۈشەنگەن بولىسىز.

مەن ھەيران قالدىم. ئۆز كۆزۈمگە، قۇلقىغا ئىشەنگۈم كەلمەيتتى. كۆز ئالدىدا ماڭا سۆزلەۋاتقىنى قانائەتچان، ياۋاش، ئاددىي ئائىلە ئايالى بولماستىن، بەلكى كۆكسى-قارنى كەڭ، ئۆز تەقدىرى، قىممىتى ئۈستىدە ئويلىنىدىغان، ھاياتقا، تۇرمۇشقا ئۈمىد بىلەن قارايدىغان ئوقۇمۇشلۇق ئايال ئىدى. — سايرا، — دېدىم مەن ھاياجان بىلەن، — مەن ھەقىقەتەن بەختلىك ئىكەنمەن. سىزدەك ياخشى ئايالىم بولغىنى ئۈچۈنلا شۇنداق دېيەلەيمەن.

— ياق، — دېدى ئۇ مۇڭلۇق كۆزلىرىنى مەندىن قاچۇرۇپ، — ئەمەلىيەتتە سىز ئۈنچىۋالا بەختلىكمۇ ئەمەس. — نېمىشقا؟ نېمىشقا ئۇنداق بولغۇدەكمەن؟ — سىز ئۇنى قۇتقۇزۇۋالالامدىڭىز، ئۇنىڭغا ئۇۋال قىلدىڭىز، ئۇمۇ ماڭا ئوخشاشلا ئايال، ماڭا ئوخشاشلا...
كۆزۈم قاراڭغۇلاشتى، ئورنۇمدىن قانداق تېز تۇرغان بولسام، شۇنداق تېز ئولتۇرۇپ قالدىم.

2

بۇ يەردە يازنىڭ كۈندۈزىمۇ، كېچىسىمۇ ئوخشاشلا تىنچىق. ئادەملەر خۇددى قۇياش ئوربىتىسىغا كىرىپ قالغاندەك كۆيدۈرگۈچ ھارارەتتىن زار قاقشايدۇ. بۇ يەردە كېچە جىمجىتلىقنى بۇزۇپ شاۋقۇنلايدىغان كىچىك-رەك بىر ئېقىنمۇ بار. ئېقىن ئەتراپىدا قارىيىپ ياتقان جىمجىت ئورمانلىق ۋە ئۆرۈكلۈك باغلارمۇ بار. لېكىن تومۇز كىرىشى بىلەن كۆۋرۈك تۈۋرۈكلەرگە شىددەت بىلەن ئۈرۈلۈپ، بۇزغۇن چاچرىتىدىغان ئېقىن سۈمۈ، يۈزلىرىدىن كۆكۈچ قۇم

تەسۋىرلەۋېتىپ ھاياجانلىنىپ كەتتىم. — ھە، مۇنداق ئىكەن-دە!

ئايالىم مۇلايىم كۆزلىرى بىلەن ماڭا قارىدى. مۇرەمگە ئاستا بېشىنى قويۇپ ھاياجان بىلەن پىچىرلىدى:

— يازغىنىڭىزنى كۆرۈپ باقسام بولامدۇ؟
— ئەلۋەتتە بولىدۇ، بىراق پىشىمغان ئەسەرنى كۆرسىڭىز مەسخىرە قىلارسىزمىكەن.
— ھىم، — ئۇ ماڭا چوڭقۇر ئىشەنچ بىلەن قارىدى، — ئۇنداقتا، سىز ئۆزىڭىز يېزىۋاتقان ئايالىنى ھەقىقىي چۈشەنمەيسىز، ئۆزىڭىزنىمۇ...

يۈزۈم لەپىدە ئوت ئالدى. خىجىللىقتىن ئىسسىق قانلىرىم يۈزۈمگە تەپتى. كۆڭلۈمدە ئۈمىدسىزلىك پەيدا بولدى.

ئوربىگىنالىلارنى ئۇنىڭغا بەردىم. ئۇ ھېكايىنى قىزىقىپ ئوقۇپ چىقتى-دە، كۆزۈمنىڭ ئىچىگە قارىدى:

— يازغىنىڭىز پەقەت مۇشۇمۇ؟

— تېخى پۈتمىدى دېدىمغۇ؟!

ئۇ ئۈندىمىدى. بىر پەستىن كېيىن خۇددى مېنى تۇنجى قېتىم كۆرۈۋاتقانداك تارتىنىش نەزەرى بىلەن كۆزۈمگە قارىدى:

— يازغىنىڭىز قاملشپتۇ. بىراق ئاياللارنىڭ تۇغۇتىدا ئۇنىڭدىنمۇ ئېچىنىشلىق ئىشلار بولىدىغۇ؟ سىلەر ئەرلەر ئاياللارنى تولۇق چۈشىنىپ كەتمەيسىلەر، ئەلۋەتتە. بۇ سىزگىلا قارىتىلغان سۆز ئەمەس. جەمئىيەتمۇ ئاياللارنى تولۇق چۈشىنىشى كېرەك. ئاياللار خۇددى ئانا تۇپراققا ئوخشايدۇ. تۇپراقتىن خۇش پۇراقلىق گۈل-گىياھمۇ، بۈك-باراقسان ئورمانلارمۇ، ئېگىز تاغلارمۇ، شاۋقۇنلۇق دەريالارمۇ ھاسىل بولىدۇ. لېكىن دەرەخلەر قۇرۇپ خازانلار تۆكۈلسە، دەريالار ئۆكسۈپ ھاياتلىق ئۈزۈلسە بۇنىڭغا تۇپراق سەۋەبچى ئەمەس. دېمەكچى بولغىنىم ئاياللار كۆڭۈل

دانىچىلىرى ئۆكسۈمەيدىغان قاغجىراق تۇپراقمۇ تەننى كۆيدۈرىدۇ. سۇغا چۆمۈلۈپ يېتىش، لاي-لاتقىلارنى باغرىغا بېسىش، ھەتتا بۈك ئورمانلىقتا سەگۈنچەك ياساپ سايداشمۇ كار قىلمايدۇ. بۇنداق تىنچىق كېچىلەردە بازار مەركىزىنىڭ جەنۇبىي دوقمۇشىدىكى بىليارت تاختىلىرىنىڭ ئەتراپى قالىتىس قىزىپ كېتىدۇ. بۇ كۆڭۈللۈك ئويۇن باش توخۇ چىللىغاندىن تارتىپ تاكى ئۇيۇقنىڭ جىيىكى سۈت رەڭگىگە كىرگەنگە قەدەر داۋام قىلىدۇ.

تۈن نىسبى. بىز ئالتۇن تاۋلاۋاتقان زەرگەردەك زور ئىشتىياق بىلەن ئالا-تاغلى ئۇرۇقلارنىڭ «يۇمىلاق ئوردا» ئىچىگە شۇڭغۇپ كىرىشىنى تاماشا قىلىۋاتاتتۇق. شۇ چاغدا بىرى خىرىلداپ كۈلگىنىچە يېنىمغا كەلدى:

— ھەي، قارا ئاۋۇ بۇلۇڭدا ئاجايىپ ئويۇن بار ئىكەن.

مەن پەرۋاسىز «قارا سەككىز» بىلەن ھەپلىشىشكە باشلىدىم.

— ھەي، سەنزە، — ئۇ ئاغزىنى قۇلىقىمغا يېقىپ سۆزلىدى، — بۇنداق ئويۇننى ئۆمرۈڭدە كۆرمىگەنسەن.

— قانداق ئويۇنكەن ئۇ؟
— كومېدىيە، 90-يىللاردىكى شاھلار.

چە تۇرمۇش.
مەن ئۇنىڭغا ئەگەشتىم. تىمتاس كېچە قاراڭغۇلۇقى ئىدى. پەقەت ئالدىمىزدىكى ئېرىق بويىدىن كىمىنىڭدۇر خىرقىرىغان، ئىگرىغان ئاۋازى كەلدى. مەن ئاۋازغا زەن سالىدىم. ئەزىرايى خۇدا، بۇ تونۇشلا بىر ئاۋازغۇ...
مەن كۆزۈمگە ئىشەنمەيلا قالدىم. چاچلىرى چۇۋۇلغان، يۇتلىرى كېرىلگەن بىر ئايال ئېرىق ئىچىدىكى داق يەردە سۇنايلىنىپ ياتاتتى. گاھ خىرقىراپ كۈلەت-

تى، گاھ ئېسەدەپ يىغلايتتى. باش-ئايىغى يوق سۆزلەرنى قىلىپ يۇلقۇناتتى. يەرنى قاماللاپ ئورنىدىن تۇرماقچى بولاتتى. ئۇ بىر ھازادىن كېيىن ھالىدىن كەتتى بول-غاي، چۈشىنىكسىز بىر نېمىلەرنى دېيىشكە باشلىدى:

— ياش ئىدىڭ، ئالتە دەرۋازىلىق كۆلچەككە چۈشۈپ كەتتىڭ، ياڭاق يەپ ئۆگزىگە چىقتىڭ، ۋاي ھەنپەك، قېرى جۇۋاينىمەك، كىندىكىڭگە شاپىلاقلا. ئاھ... ئاناڭغا ئىشتان تىكىپ بەر، ۋاي قۇمچاق بۇرۇن، يېنىمدا تىكەن بار، قولۇمدا گۈلۈم بار دەيتتىڭ. قۇشقاچنى ئۈركىتىۋەتمسۈن. ۋاي سېسىق قامچا ئېغىزىڭنى ئاچ. ھاھ... ھاھ... ھاھ!

ئايال سۆزلەيتتى. سۆزلەۋېتىپ تېلىقىپ كۈلەتتى. ئۇنىڭ ئۈستىدە ئېغىر بىر گەۋدە بۈركۈتتەك قونۇپ ئولتۇرۇپ، نېمىلەرنى دۇر پىچىرلايتتى:

— ئاھ، نېمانداق يۇمشاق، نېمانچە ئەۋرىشىم سەن!

ئايال يەنە ئىگرىپ كەتتى. تۇيۇقسىز گېلى بوغۇلغاندەك خىرقىراپ كەتتى:

— يۇتلاشتى، تاشقا ئۈستى، يالىڭاچ ئوغرى، تاۋۇزۇڭنى ئۈزۈڭ يە! جېنىم ئالۋاس-

تى، مېنى چاقىر... مېنى ئېلىپ قاچ!
— ئاھ، ئاجايىپ گۈزەل، بەكمۇ

گۈزەل كۈيلەر...
ئايال ئەمدى جان تىكىپ ئېلىشتى.

ھۆركىرىدى. لېكىن ئۇنىڭ كۈچى تېنىگە ئوخشاشلا ئاجىز بولۇپ، پەقەت ھەيۋە قىلىش، سۆزلەشكەلا قادىر بولالايتتى.

— ۋۇي زاغرا پاچاق، ئۇ چاغدا سەن ئۆلمىگەن. ئاناڭنى، كىم سېنى

ھەرەمگە ئەۋەتتىتۇ... چىق، چىق... شاپتۇلۇمنى ئەگمە، بېشىمغا بالا سالدى...

— ياق جېنىم... ئۇنداق دېمە!

تۆمۈر پارچىسى، مىققا ئوخشاش نەرسىلەرنە-
مۇ يېگەنلىكى مەلۇم) ئۇنىڭغا ئوزۇق بولىدۇ.
جۇدۇنى تۇتقان چاغلاردا ناۋايىلارنىڭ
تەۋەڭلىرىنىمۇ ئۆرۈپ تاشلايدۇ. بۇنداق
ئىشلار كىشىلەرگە غەلتە تۇيۇلمايدۇ،
ھېچكىم ئۇنىڭ بۇ ھالىتىگە ئەجەبلەنمەيدۇ.
ئالدىنقى يىلى قىشتا ئۇ يوقاپ كەتتى.
كىشىلەر ئۇنىڭ يوقىلىپ كېتىشىنى ئۆزلىرىگە
مۇناسىۋەتسىز دەپ قارىسىمۇ، يەنىلا ئىز-دې-
رىكىنى قىلىشتى. ئەمما ئۇنىڭ قارىسىمۇ
كۆرۈنمىدى. بارا-بارا كىشىلەرنىڭ ئۇنىڭغا
ھېسداشلىقى قوزغالدى. بۇ خىل ھېسداشلىق
ھەر كىمنىڭ ئۆز تەسەۋۋۇرىغا ماس كېلىدۇ-
غان سۆز-چۆچەكلەر بىلەن باغلىنىپ كەتتى.
مەزىلىك قورۇما، قورداق، شورپىلارنىڭ
بۇسى ئىچىدە يۈرۈپ، ئاق پىياز دەك تىقىلىپ
كەتكەن ئايىم ھەدە بىرىنچى بولۇپ ئۇنىڭ
ئىز-دېرىكىنى قىلدى:

— توۋا، توۋا، — ئايىم ھەدە خېمىر.
يۇقى ئالغىنى بىلەن تېقىمغا ئىككىنى
شاپىلاقلىدى، — شۇ كۈنى مەنمۇ بار
ئىدىم. مانا مۇشۇ ئۈستەلگە چاي قۇيۇ-
ۋاتاتتىم. ئۇ بەغەرەز خوتۇن ئاشخانا
ئوچىقى ئالدىدا چۈچۈلىدەك قولىنى قاقلاپ
ئولتۇراتتى. بىردىنلا قىقاس-چۇقان كۆتۈرۈ-
لۈپ ئوچاق ئۈستىدىكى قاسقاندىن كۆتۈ-
رۈلگەن بۇس ئاشخانىنى بىر ئالدى.
قارىسام، ھېلىقى خوتۇن پاسكىنا قولى
بىلەن يۇتازىدىن بىرنى تۇتماسىمۇ، مانا
مۇشۇ كۆتمەك سۈيۈرگىنى بىرلا شىلتىۋىدىم،
ئارقىسىغا دىرىڭگىدە ئۇچۇپ چۈشتى. ۋاي
كاساپەت، ئۇنىڭ قولى تەگكەننى كىممۇ
يېسۇن؟ ئىمانىم قىرىق گەز ئۇچتى. تازا
بىر ئەدىپنى بېرەي دەپ يۈگۈرۈپ چىقسام
ئاسماندىمۇ-يەردىمۇ يوق. شۇ كۈندىن
باشلاپ ئۇ بۇ يەردىن يوقالدى. ئىككىنچى-
لەپ كۆرۈنمىدى، — ئۇ بىر پەستىن

ئۇنى تونۇپ قالدىم. بۇ خورلۇققا
زادىلا چىدىيالىمدىم. ئۇ مەن يىتتۈرگەن
بەخت ھەم شىرىسى ئىدى.

3

ئايالنىڭ ئاۋازى خۇددى سەھەردىكى
سالقىن شامال دەك قۇلاق تۈۋۈمدىن ئۆتۈپ
كەتتى. تېنىم شۈركىنىپ كەتتى. يۈرىكىمنى
مۇدەھىش بىر تۇيغۇ ئىگىلىۋالدى. كۆزۈمنى
چىڭ يۇمۇپ، قۇلقىمنى مەھكەم ئېتىۋالسام-
مۇ، ئاشۇ مەنزىرە، ئاشۇ ئاۋازنىڭ ئاسا-
رىتىدىن زادىلا قۇتۇلالىمدىم.
بۇ ئايالنى كىچىك بالىلارمۇ تونۇيدۇ.
ئۇ تالاي كۆزلەرنىڭ قارىچۇقىدا قېتىپ
قالغان يىرگىنچىلىك ئىلاھە. ئۇنىڭ يۇرتى،
ئاتا-ئانىسى، قوۋم-قېرىندىشى كىشىلەرگە
كېچە ئاسمىنىدەك قاراڭغۇ. ئۇ تىكەندەك
يالغۇز، كونا لاتىدەك تاشلاندىق، شامال دەك
ئىز-دېرەكسىز بىر ئايال. ئۇنىڭ ئادىتىمۇ،
يۈرۈش-تۈرۈشىمۇ غەلتە. تاڭ سەھەردە
يۈزىنى قىپقىزىل بويىپ، كوچىدا پەيدا
بولىدۇ. يەلكىسىنى يېپىپ تۇرغان بۇدرە
چاچلىرى ئارىسىدىن بىر جۈپ كۆزى كىچىك
يۇلتۇزلاردەك پىلىلداپ تۇرىدۇ. گاھ مۇرىسى-
گە كونا چاپىنىنى ئارتىپ، كوچىمۇ كوچا
ئايلىنىپ يۈرىدۇ. گاھ بىر پارچە سوقچاق
تاشنى كۆتۈرۈۋېلىپ، رەستىلەردە قاترايدۇ.
ھېرىپ ھالىدىن كەتسە ئادەم ئۆكسۈمەيدۇ-
غان باغچىنىڭ راۋىقىغا چىقىۋالىدۇ. كىشىلەر
ئۇنى ئۇرسىمۇ، تىللىسىمۇ تاكى گۈگۈم
چۈشمىگىچە كەتمەيدۇ. بايرام كۈنلىرى
ئۇمۇ خۇشال بولىدۇ. ئۇ كونسېرۋا قۇتىلىرىنى
بىر-بىرىگە ئۇرۇپ شوئار توۋلاشقا باشلاي-
دۇ. بىر توپ بالىلار ئۇنىڭغا ئەگىشىدۇ.
قورسىقى ئاچسا ئالدىدا نېمە بولسا شۇنى
يەيدۇ. تاۋۇز شاپىقى، مېۋە شۆپەكلىرى،
قەغەز، چېپىنداق (ئاڭلاشلارغا قارىغاندا،

بوشىتىپ چۆلگە قويۇپ بېرىپتۇ. شۇندىن كېيىن كىشىلەر ئۇنى چۆلدە قىپپالنىڭچ ھالەتتە كۆرۈپتۇ، توۋا، توۋا خۇدايىم، غەلتە ئىش. ئۇنىڭ قورسىقى بارغانسېرى يوغىناپ قاپتۇ. كېيىن ئۇ پاقلىنىدەك ئوماق ئوغۇل تۇغۇپتۇ...

4

ئىككى ئايلىق كاماندېروپكىدىن قايتىپ كەلسەم، ئۆيدە ئايالىم كۆرۈنمەيتتى. ئۆي ئىچى يەر تەۋرەشتىن كېيىنكى خارابىلىققا ئوخشاپ قاپتۇ. چىنە-قاچىلار سۇنۇپ چىچىلغان، تەشتەكتىكى گۈللەرمۇ قۇرۇپ، ياپراق تاشلىغاندى. قۇيۇندەك پىرقىراپ كەتتىم. ئايالىم ۋە ئوغلۇم بىرەر بالا-يى-قازاغا ئۇچرىمىغاندۇ دېگەن گۇمان بىلەن تەرەپ-تەرەپكە قاترىدىم. قولۇم-- قوشنىلاردىن، ئىدارىدىن سۈرۈشتۈردۈم. ھېچكىم ئۇلارنى كۆرمەپتۇ. ئاخىرى سەھرا-دىكى ئانامنىڭ يېنىغا باردىم.

تۈچ ھالقىلىق دەرۋازا ھىم يېپىقلىق ئىدى. دەرۋازىنى قاقتىم. ئايالىم ھازىرلا ئالدىمغا يۈگۈرۈپ چىقىدىغاندەك ھېس قىلدىم. لېكىن ھويلىدىن پىستىنىڭ غىڭشىغان ئاۋازىدىن بۆلەك ھېچ ئاۋاز ئاڭلانمىدى. مەن بىر نەچچە قېتىم چاقىرىغاندىن كېيىن، ئانام ياقىتۇرۇپ كىيىدىغان كالاچنىڭ تۈشى كەلدى. يۈرىكىم تىپىلاپ كەتتى. قانلىرىم ئوخچۇشقا باشلىدى. نەھايەت، يېقىنلاپ قالغان پويىزنىڭ گۈدۈكىدەك كۈچلۈك ئاۋاز بىلەن دەرۋازا ئېچىلدى. بوسۇغىدا ئانام مۈكچەيگەن ھالدا تۇراتتى. ئۇ باش-ئايىغىغا بىر قۇر قاراپ چىققاندىن كېيىن بىردىنلا مۈرەمگە ئېسىلىپ يىغلىۋەتتى:

— تۈگىدى، ھەممىسى تۈگىدى.
— ئانا، — دېدىم مەن نېمە ئىش بولغانلىقىنى بىلەلمەي، — زادى نېمەش بولدى؟

كېيىن ئۇھ تارتىۋېتىپ سۆزىنى داۋاملاشتۇر-دى، — توۋا، شۇنداق ئوسال ئادەملەرمۇ بولىدىكەن. شۇنداق ئادىمىي ھايۋانلارمۇ بولىدىكەن. قانداقمۇ كۆڭلى كۆتۈرگەندۇ، ئاۋۋال ئاخشامدا بىر توپ ئادەمنىڭ كۆزىچىلا... تاپتەك سېسىق پۇرايدىغان ئاشۇ مەخلۇقنى قۇچاقلىۋالغىنىنى...

— بەلكىم شەيتان سۈيدۈكى ئىچكەن مەستلەر بولسا كېرەك، — كۆتمەك ساقال خېرىدار قىزىقىپ شۇنداق دەپ قويدى. ئايىم ھەدە خېرىدارنىڭ سۆزىنى تۈزەتمەك-چى بولغاندەك بارمىقىنى چىشلىدى:

— توۋا، ساقىلى ئۇچتەك ئاقارغان بىر قېرى ئىكەن. ھېلىقى جۇۋاينىمەك ئۆستەك بويىدىكى ياڭاقنىڭ شېخىنى سۈندۈرۈپ، ئىس چىقارغان چىغى، بەگباش چال ئۇنىڭ بويىنى قايرىپ... — ئۇ ئۇنىڭ نېرسىنى سۆزلەشتىن تەپ تارتتى بولغاي، گېپى ئۈزۈلۈپ قالدى. كۆتمەك ساقال ئەڭ يېڭى ئۇچۇرنى يەتكۈزمەكچى بولغاندەك ئاۋازىنى پەسەيتتى:

— بىزمۇ ئاڭلىدۇق، سالاپەتلىك، كەپكە كىيگەن، سارجى كاستىيۇم-شىم كىيگەن بىر ئەركەن، يۈز-ئىناۋىتىدىن ھەممە ئادەم تىترەيدىكەن. توغرا، قايسىبىر ئىدارىنىڭ كادىرىكەن... ئۇنى بېسۋاپتۇ. ھېلىقى ئىشنى مەكتەپ بالىلىرىمۇ، ياقا يۇرتتىن كونا گىلەم، زايوم ۋە ئېشەك سېتىۋالغىلى كەلگەنلەرمۇ كۆرۈپتۇ.

— شۇندىن كېيىن ئۇ بۇ يەردىن يوقالدى، — ئايىم ھەدىنىڭ ئاغزى يەنە ئېچىلدى، — كېيىن ئۇزۇن يولغا قاتنايدىغان شوپۇرلاردىن ئاڭلىدىم. بىرى ئۇنى ئوغرى مۈشۈكنىڭ پۈتىنى چۈشىگەندەك چۈشەپ، ماشىنىنىڭ كوزۇپىغا تاشلاپ قويۇپتۇ. شوپۇر ماشىنىسىنى ھەيدەپ چۆلگە بارغاندا تۈيۈپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭ پۈت-قولنى

— ئوغلۇم، — دېدى ئۇ ھاياجىنىنى بېسىپ، — بىز ئۇنى نابۇت قىلدۇق، ئۇنى تۈگەشتۈردۇق!

ئانام ئىسسىق ياشلىرىنى سۈرتكەن ھالدا كارىۋاتتا ياتقان ئوغلۇمنى ئويغاتتى، ئۇ ئۇيقۇلۇق كۆزلىرى بىلەن ماڭا قارىدى -- دە، مەندىن يېتىرقاپ ئانامغا يېپىشتى. يۈرىكىم سىنقىلدى. چىرايىمنىڭ تۆمۈردەك قارىداپ كەتكىنىنى كۆرگەن ئانام يىغا ئارىلاش پىچىرلىدى:

— ئۇ كەتتى، بىزنى تاشلاپ يىراققا كەلمەسكە كەتتى.

بېشىغا تاغ كۆمۈرۈلگەندەك بولۇپ، مېنى ئاچچىق بىر يىغا قىستىدى. ئاھ، ھە نىپە، بۇ سېنىڭ نېمە قىلغىنىڭ؟!

ئىككى ئاي ئىلگىرىكى خوشلىشىش كۈنى دېرىزىدىن شۇڭغۇپ كىرگەن ئاي نۇرىدا ئۇ مېنى باغرىغا باسقان، يۈرەك سۆزلىرىنى ئىزھار قىلىپ، ئايرىلىشنىڭ قىيىن ئىكەنلىكىنى ھېس قىلدۇرغانىدى. شۇ چاغدا مەن ئۇنىڭ كۆزىگە قارىغانىدىم. ئۇنىڭ كۆزلىرى مۇڭلۇق ئىدى. كۆز چاناقلىرىدا بولسا سۈزۈك تامچىلار ۋىلىلداپ تۇراتتى.

كېيىن ئۇ مېنى ئۇزاتتى. ئوغلۇمنى قۇچاقلاپ قايتا-قايتا سۆيىدى. ئەركىلەپ بۇرنۇمنىڭ ئۈچىنى چىمداپمۇ قويدى. كۆزىدىن ياش ئەگگەن، بويىنى قىسىلغان، ئاپئاق ئالقانلىرى ھاۋادا يۇلاڭلىغان ھالدا يولنىڭ چېتىدە قالدى. مەن پەقەت شۇ چاغدىلا يۈرىكىمنىڭ پىزىلداپ ئېچىشىنى، قەلبىمنىڭ ئۆرتىنىۋاتقانلىقىنى ھېس قىلدىم. ھە نىپىنىڭ كېتىشى سىر بولۇپ قېلىۋەردى، ئۇنى كۆپ ئىزدىدىم، ھەممە يەرگە دېگۈدەك بېرىپ ئۇنىڭ دېرىكىنى قىلدىم. ئۇ گويا يۈزلەرگە يۇمشاق ئۇرۇلىدىغان ئىسسىق شامال دەك كۆزدىن غايىب بولدى.

بىر يىل، ئىككى يىل كۈتتۈم، ئۇنىڭ قارىسىمۇ كۆرۈنمەيتتى. تۇرنىلار تۆت قېتىم كېتىپ، تۆت قېتىم قايتىپ كەلدى. ئۆرۈكلەر تۆت قېتىم چېچەكلەپ مېۋە بەردى. ئەنە شۇنداق كۈتۈش، زارىقىش، ئۈمىد-سىزلىنىش ئىچىدە كۈنلەرنى ئۆتكۈزدۈم، ئۇ سىم-سىم يامغۇردىكى نەم ھاۋاغا ئوخشاش تۇپراققا سىڭىپ كەتكەن ئوخشاپ-دۇ، دەپ ئويلىدىم.

* * *

— دادا!

ئوغلۇم ئىشىكتىن ئوقتەك ئېتىلىپ كىردى. ئۇنىڭ يۈزىدىن قان قېچىپ، تاترىپ كېتىپتۇ. ئۇنى بىرى ئىشك ئالدىغى-چە قوغلاپ كەلگەنىدى.

— ھىم، كۈپكۈندۈزدە بالىنى بوزەك قىلىشقا يېتىنغان قانداق لەنتىدۇ؟

ئاچچىقىمدا قولۇمغا ئەپكەشنى ئېلىپ ئىشىكتىن چىقتىم. ئىشك ئالدىدىكى پەلەمپەيدە چاچلىرى چۈۋۈلۈپ، غۇرمەكلە-شىپ كەتكەن، كىيىم-كېچەكلىرى قەبرىس-تانلىقتىكى تۇغ-ئەلەملەردەك يىرتىلىپ كەتكەن بىر ئايال ئىشك تەرەپكە ئارقىسىنى قىلىپ ئولتۇراتتى. بىر توپ بالا كۆزلىرىنى چەكچەيتكىنچە يىراقتىن ئۇنىڭغا قاراپ تۇراتتى. مەن ئۇنىڭغا ھەيۋە قىلىش نىيىتىدە ئەپكەشنى ئۇنىڭ يەلكىسىگە ئاستا تەگكۈزدۈم. ئۇ ھېچنېمىنى سەزمىگەن-دەك مىدىر قىلماي ئولتۇرۇۋەردى.

— ھۇ، ساراڭ! — دېدىم مەن ئاچچىق بىلەن، — تۇر، بالىلارنى قورقۇت-ماي بۇ يەردىن كەت!

ئۇ ئاستا ئورنىدىن تۇرۇپ، قايرىلىپ ماڭا قارىدى-يۇ، قاققان قوزۇقتەكلا تۇرۇپ قالدى. ئۇ كۆزىدىن ياش ئاققۇزۇپ، قولىنى ھاۋادا يۇلاڭلىتىپ قالغان مىسكىن چىراي ھە نىپە ئىدى.

يۈرىكىم قارىتىدە قىلدى. بەدىنىم ئۈششۈك تەگكەن يوپۇرماقتەك تىترەپ كەتتى.

— ھە نىپە... مېنى تونۇدۇڭمۇ؟ — دېدىم مەن تەستە ئېغىز ئېچىپ.

— سەن...
ئۇ ئاستا ئالدىغا كېلىپ كۆزۈمنىڭ ئىچىگە قارىدى. ئۇنىڭ قارىچۇقىدىن ئۆتكۈر، ئەمما سوغۇق بىر نۇر چاقنايتتى. ئۇ ئۈستىبېشىغا نەزەر سالدى. چىرايىدا ھېچقانداق بىر ئۆزگىرىش يوق ئىدى. ئۇ ناتونۇش كىشىلەرگە قارىغاندەك پەرۋاسىز ھالەتتە تۇرۇۋەردى. كېيىن بىردىن ھويلىغا قارىدى. ئوغلۇم يېنىمدا يىغلامسىراپ تۇراتتى. ئۇ، ئۇنىڭغا قاراپ كۈلۈمسىرىدى. شۇ چاغدىلا ئۇنىڭ چاناقلىرىدا ياش ئەگىپ، كالىپۇكلىرى يېنىك تىترىدى. قولىدىكى كونسېرۋا قۇتىسىنى ئوغلۇمغا سۈندى. ئوغلۇم قورققىنىدىن يۈگۈرگىنىچە ئۆيگە كىرىپ كەتتى. ئۇ شارىتىدە بۇرۇل-دى-دە:

— ياش ئىدىڭ، ئالتە دەرۋازىلىق كۆلچەككە چۈشۈپ كەتتىڭ. ۋاي ھېنىپەك، قېرى جۇۋاينىمەك. كىندىكىڭگە شاپىلاقلا. ياڭاق يەپ ئۆگزىگە چىقتىڭ. ئاناڭغا ئىشتان تىكىپ بەر. ۋاي قۇمچاق بۇرۇن، قۇمچاق بۇرۇن، قۇمچاق بۇرۇن... — دېگىنىچە قەدەملىرىنى ئاستا يۆتكەپ كېتىپ قالدى.

ئايالىم چىقىپ مېنى قايتۇرۇپ كىرمىگەن بولسا تاشتەك قېتىپ تۇرۇپ كېتەرمىدىمىكىن، مەستكە ئوخشاش دەلدۈگۈنۈپ ئۆيگە كىردىم. گېلىمدىن تاماقمۇ ئۆتمىدى. كېچىسى ئۇنىڭ ئاشۇ ھالىتىنى ئەسلەپ، خۇددى بىرى جىگىرىمنىڭ بىر پارچىسىنى كېسىۋالغاندەك چەكسىز ئازاب ئىچىدە قالدىم. ئۇ يەنە كەلدى. ئىككىنچى قېتىم كەلگەندە مەن

ئۆيدە يوق ئىدىم. ئوغلۇم دەرۋازا ئالدىدا ئويناۋاتقانكەن. ئۇ تۈيدۈرماي ئوغلۇمنىڭ ئارقىسىدىن كېلىپ ئۇنىڭ ئىككى قولىدىن تۇتۇپ سۆيۈۋاپتۇ. ئاندىن بۇرنىنى چىمدىۋاپتۇ، ئوغلۇم قورقۇپ يىغلاشقا باشلاپتۇ. قوشنىلار كېلىپ ئۇنى ھەيدىۋېتىپتۇ. كېيىن ئۇ يەنە كەلدى. بۇ قېتىم كۈندۈزى ئەمەس، كېچىسى كەلدى.

ئۇ زىمىستان قىشنىڭ بىر كېچىسى ئىدى. تۈن نىسبى بولغاندا ئەتراپتىكى ئىتلار ئەنسىز قاۋىشىپ كەتتى. ئۇنىڭ ئارقىسىدىن خۇددى يىراقتىكى ئېقىننىڭ شىرقىرىشىدەك زەئىپ بىر ئاۋاز ئاڭلاندى.

— ۋاي زاغرا پاچاق! ئاناڭنى... ئۇ چاغدا سەن ئۆلمىگەن، كىم سېنى ھەرەمگە ئەۋەتىپتۇ. چىق، چىق... شاپتۇلۇمنى ئەگمە، بېشىمغا بالا سالدى. چىدىيالىمدىم، يۈرىكىم پىزىلداپ ئېچىشقاندەك بولدى. بىردىن پۈتۈن بەدەن-نىمگە تىترەك ئولاشتى.

— ئۇنى قۇتقۇزايلى، — ئايالىمنىڭ بۇ سۆزى يۈرىكىمنى لەختە-لەختە قىلىۋەتتى. ئۇ ھەممىنى تۇيغان، ھەممىنى بىلىپ بولغانكەن. ئىككىمىز سىرتقا چىقتۇق. مەن ئۇنى چاقىردىم. ئۇنىڭ بەھۇدە ئۆلۈپ كېتىشىگە چىدىمايتتىم. ئاۋازىم شىۋىرغانغا قوشۇلۇپ يىراق-يىراقلارغا كەتتى. لېكىن ئۇ نەگىدۇر غايىب بولغانىدى. پەقەت ئۇنىڭ قار ئۈستىدە يىراقلارغا سوزۇلغان ئاياغ ئىزلىرىلا قالغانىدى.

شۇندىن كېيىن ئۇ قايتا كەلمىدى.

5

تاك، تاك، تاك...
— كىم؟
ئايالىمنىڭ سوئالى جاۋابسىز قالدى، ئۇ يېشىنىۋاتاتتى. مەن ئورنۇمدىن تۇردۇم.

— ئاھ، جېنىم، نېمانچە يۇمشاق،
نېمانچە ئەۋرىشىم سەن! مەن...
مەن... بۈگۈن...

كۆزلىرىم غەزەپتىن چاقناپ كەتتى.
بىردىن تۇيۇقسىز يوقاپ كەتكەن تۇنجى
ئايالىم ھەنپەنىڭ ئېچىنشىلىق سىماسى—
ئۇنىڭ زىمىستان كېچىدىكى نالىسى، سوغۇقتىن
كۆكرىپ كەتكەن لەۋلىرى، بىليارت تاختىسى
يېنىدىكى ئېرىقتا چاچلىرى چۈۋۈلۈپ سۇنايلىنىپ
يېتىشى، قىپىلىڭاچ ھالدا چۆللەردە يۈگۈرۈپ
يۈرگەنلىكى كۆز ئالدىغا كېلىۋالدى. ئاھ،
مەن نېمىشقا ئۇنى ئويلىمىدىم. مەن كامان-
دىروپكىغا چىقىپ كەتكەن ئاشۇ چاغدا
مۇشۇنداق بىر ئىش يۈز بەرگەن بولسۇنچۇ؟!
مەن تاقەت قىلالىدىم. قولۇمدىكى
ئورۇندۇقنىڭ پۈتى بىلەن ئۇنى زاسا
دۈمبالدىم. ئۇ ئارقا-ئارقىدىن تەگكەن
تاياق زەربىسىدىن ھويلىنىڭ ئوتتۇرىسىغا
گۈپپىدە يىقىلدى. غەزەپ-پىغانلىرىم
ئاشقانسىرى، شۇنچە قاتتىق ئۇردۇم.
قۇلقىمغا ھەنپەنىڭ ئاشۇ سوغۇق كېچىدىكى
زەئىپ ئاۋازى ئاڭلانغاندەك بولدى. مەن
ئۇنىڭ ئۇدۇل كەلگەن يېرىگە قاتتىق
ئۇرۇۋەردىم. ھەنپە ئۈچۈن، يېتىم قالغان
ئوغلۇم ئۈچۈن ئۇردۇم. ئايالىم مېنىڭ قارا
تەرگە چۆمۈلۈپ ئۇنى ساراڭلارچە ئۈزۈ-
ۋاتقانلىقىمنى كۆرۈپ قورقۇپ تىترىگەن
ھالدا پەنەرنى ياندۇرۇپ چىقتى. مەن
چىراغ يورۇقىدا قانغا مىلىنىپ ياتقان
گەۋدىگە كۆز تاشلىدىم. دە، ھاڭ-تاڭ
قالدىم. يەردە ياتقىنى ئۈستازىم ۋەلى
چوڭ ئىدى. تۇنجى قېتىم ئىسكىرىپكىنىڭ
كامالچىسىنى قولۇمغا تۇتقازغاندىلا، مەن
ئۇنى ئۈستازىم دەپ ئاتىغانىدىم. سەنئەت
ئۆمىكىگە كەلگەن ئون يىلدىن بېرى ئۇنى
ئۆز ئاكامدەك ھۈرمەتلەپ كەلگەنىدىم.
ئۇ تولىمۇ چىقىشقا ئادەم ئىدى. بېشىغا

چىراغنى ياقاي دەپ تۇرغىنىدا ئىشىك
يەنە قېقىلدى. ئايالىم رەنجىگەن ھالدا
يەنە توۋلىدى:
— كىم؟

— مەن، مەن. جېنىم ئىشىكى ئاچ،
چاپسان بول!

كۆزۈمگە قاراڭغۇلۇق تىقىلدى. گەجگەم
قورۇلۇپ، چىشلىرىم گىرىچلاپ كەتتى.
شۇنداقتىمۇ ئۈزۈمنى زورغا بېسىۋالدىم.
ئازغىشىپ قالغان مەست بولسا كېرەك،
دەپ ئويلىدىم. بىرەر كېلىشمەسلىك يۈز
بېرىشىدىن ئەنسىرىگەن ئايالىم زەردە
بىلەن ۋارقىرىدى:

— ئىشىكى ئاچالمايمەن!
كۆڭلۈمگە قانداقتۇر بىر ئوي كىرىۋال-
دى. مۇشتۇمنى چىڭ تۈگكەن ھالدا
ئىشىكتىن چىقىشقا تەييارلىۋالدىم، ئايالىم
بوينۇمغا ئېسىلىۋالدى.

— ياق، — دېدىم مەن غەزەپتىن
تىترەپ تۇرۇپ، — مۇنداق ئىشقا چىداپ
تۇرالمايمەن. توختا، ئىشىكى ئۈزۈم ئاچمەن!
ھويلىغا چىقتىم. مەن يالاڭ ئاياغ
بولغاچقا، ھېچقانداق شەپە چىقمايتتى.
بۇ يەردە بىر ئويۇن بولمىسۇن دېگەن
ئوي بىلەن ھويلىنىڭ ئوتتۇرىسىغا كەلدىم.
ھويلا ئىچى قازان كۆمتۈرۈپ قويغاندەك
قاراڭغۇ ئىدى. ئىشىك يەنە چىكىلدى:

— جېنىم سايرا، مەن سېنى سۆيۈ-
مەن، سېنىڭ سۈزۈك مەڭزىڭ، مەڭزىڭدە-
كى قارا خالىڭ، ئوتلۇق كۆزلىرىڭ مېنى
مۇشۇ ھالغا كەلتۈردى. مەن... مەن...
چىداپ تۇرالمايدىم ۋە ھويلىنىڭ
ئىشىكىنى غەزەپ بىلەن ئاچتىم. ئېگىز
بىر گەۋدە «جېنىم، مەن سېنى...»
دېگىنىچە ئىشىكتىن ئېتىلىپ كىردى-دە،
غۈلىچىنى بۈركۈتنىڭ قانىتىدەك يېيىپ،
مۈرەمگە ئېسىلدى. ئۇ غەرق مەست ئىدى.

خاۋاتىرلەنگەن بولسىمۇ، ئۇنىڭ ئالدىغا داستىخان ساپتۇ، ئايالىم كىتاب ئوقۇشقا، مۇزىكا ئاڭلاشقا بەكمۇ ئامراق ئىدى. شۇڭا ئۇنى ئالاھىدە ھۆرمەت قىلاتتى. ۋەلى چوڭ باش توخۇ چىللىغانغا قەدەر ئولتۇرۇپتۇ. شېرىن-شېكەر سۆزلىرى بىلەن ئايالىمنى ئىندەككە كەلتۈرمەكچى بولۇپتۇ ۋە ئاخىرى ئايالىمنىڭ يالۋۇرۇشلىرى، تىللاشلىرى، قارشىلىق كۆرسەتكىنىگە قارىماي ئۇنىڭغا چاڭگال ساپتۇ، دەل شۇنىڭ ئۈستىگە ئۇنىڭ ئايالى ئايىم ھەدە كىرىپ قاپتۇ. ئۆيدە چىراغ ئۆچۈ-رۈلگەنكەن، ئايىم ھەدە يولدىشى ۋەلى چوڭنىڭ ئۆزىنىڭ شاگىرتى، جان دوست سىردىشىنىڭ ئۆمۈرلۈك ھەمراھى ئۈستىدە خۇددى قىيادىكى بۈركۈتتەك قونۇپ ئولتۇرغانلىقىنى كۆرۈپ يۈرىكى قېپىدىن چىقىپ كەتكۈدەك قاتتىق چىرقىراپتۇ... ئارقا مېڭىسى بىر يەرگە قاتتىق تېگىپ كەتكەن ھەنپە شۇ كېچىسىلا كۆزدىن غايىب بوپتۇ.

ماڭا شۇ چاغدىكى ئايروپىلان بېلىشى ۋەلى چوڭ ھەل قىلىپ بەرگەن. بۇ قېتىمقىنىمۇ شۇ ھەل قىلىپ بەردى، ئەمما مەن بارىدىغان جايدا تۇمان بەك قويۇق بولغاچقا نۆۋەتچى ئايروپىلاننىڭ ئۇچۇش ۋاقتى كېچىكتۈرۈلگەن ئىدى. مۇبادا ئۇچۇپ كەتكەن بولسام، يەنە نېمە ئىشلار يۈز بېرەتتىكىن؟

خىيالىمغا ھەنپە كەلدى. ئۇ ھازىر چۆلدە قىيالىڭاچ ھالدا يۈزىنى قىزىل بويىپ كېتىپ بارىدۇ. چۈشىنىكسىز سۆزلەرنى قىلىدۇ، گاھ كۈلۈپ، گاھ يىغلايدۇ. خىيالىمۇ يېتىپ بارالمىغۇدەك يىراق بىر يەرگە قاراپ جان-جەھلى بىلەن يۈگرەيدۇ...

مەسئۇل مۇھەررىر كامىل تۇرسۇن

قانچە چوڭ كۈلپەتلەر، ئازاب-ئوقۇبەتلەر ياغسىمۇ، تۇرمۇشتا بىرەر ئوڭۇشسىزلىققا ئۇچرىسىمۇ كۈلۈمسىرەپلا يۈرەتتى.

— ھەي ئۇكا، — دەيتتى ئۇ دائىم ماڭا، — بۇ جاھاننىڭ خەۋەرلىرىنى بىلىپ بولمايدۇ، ئاخىرى بىر چىمدىم توپىغا ئايلىنىمىزغۇ؟ كۈلىمىز، يىغلايمىز، گاھ بۈركۈتكە ئوخشاش پەرۋاز قىلىمىز، گاھ قۇرتتەك ئۆمىلەيمىز. ئادەم دېگەن ھەممىگە چىدايدۇ...

ئۇ سەنئەت بۆمبىنىڭ گۈلى ئىدى. ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدا تالانت ۋە جۈرئەت بار ئىدى. مەن ئۇنىڭ تالانتىغا قول قوياتتىم. تۇنجى ئەسىرىم ئېلان قىلىنغان كۈنى بەكمۇ خۇشال بولدۇم. بۇ ئەسىرىمگە ئۇ يۈرەك قېنىنى سىڭدۈرگەچكە، ئۇنى مېھمان قىلدىم. ئايالىم ئىككىمىز پايىپتەك بولۇپ ئۇنى كۈتتۇق.

— خوش ئۇكام، — دېگەندى ئۇ دەل ھويلىمىزنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى شۇ تاپ ئۆزى سۇنايلىنىپ ياتقان جايغا كېلىپ توختاپ، — بۈركۈتتەك پەرۋاز قىلىدىغان بولدىڭ... ئەمدى يولۇڭ ئېچىلدى... ئەتە-ئۆگۈن مەشھۇر ئادەمگە ئايلىنىسەن...

ئۇ كۆپرەك ئىچىپ سالغاچقا، سەل كۆتۈرۈلۈپ قالغانىدى. مەن ئۇنى ھويلا ئالدىغىچە ئۈزىتىپ چىقتىم. ئۇ ھاياجان بىلەن يەلكەمگە قولىنى قويدى.

— ياز، ئۇكا، تۇرمۇشتىكى كىچىك ئىشلاردىن تارتىپ ياز. شۇ چاغدىلا ھەقىقىي بۈركۈتكە ئايلىنالايسەن...

كۆپ ئۆتمەي مەن كاماندېروپكىغا ماڭدىم. ئايالىم ھەنپە ئۈچ ياشلىق ئوغلۇم بىلەن ئۆيدە قالدى. ئاڭلىسام مەن كېتىپ ئىككىنچى كۈنى كەچتە ئۈستازىم ئىشكىنى چېكىپتۇ. ئايالىم ئىككىلىنىپ تۇرمايلا ئىشكىنى ئېچىپتۇ. ئۇنىڭ مەستلىكىنى كۆرۈپ

ئەخمەتجان تۇرۇپ

— ھرادىكى بۇلاق كۈيلىدۇ

تەتۈر قىسمەت

تاشلاندى كۆۋۈككە يىرتقۇچلۇق تىلەك،
چىلاندى سارغايغان سۆيگۈ كۆز ياشقا.
ئويغىتىپ قۇيۇننى تىكەنلىك ئۆسەك،
توزغان چېچەكنى ئوردى قىر تاشقا.

چىپىلدى ئايپالتا ئارچا بېلىگە،
مىقتالدى بۇلاقنىڭ كۆزىگە بۆگەچ.
يېتىم ھېس جۆيلۈشكە قالغاچقا يېتىپ،
سەرسان روھ چۈشەيدۇ باھارنى بۇ كەچ.

كولدۇرما ناخشىسى

كۈن نۇرىنى چاڭقاتقان تىلىسىم ئۇۋىسى،
باغرىڭنى ئاچ ماڭا، سەگىتىپ ئۆتەي.
بۇزساممۇ چۈشۈڭنى تولغىما بويۇن،
قاغجىراق لېۋىڭگە بىرنىلا سۆيەي.

قانغۇسى چاڭقىقنىڭ پەقەت بىر لەھزە،
سالامغا چىقىمىسۇن سىرلىق ۋەھىمە.
ناخشامغا ئىنتىزار تۈمەن تاقىر تاغ،
بىر كېچە قونغىن دەپ ياستۇق تەڭلىمە.

كەل يېنىمغا مەن سۆيگەن سەنەم

لەيلىمەكتە دالدا تۇمان،
تەن بەرگىمگە قوندۇرۇپ شەبنەم.
قامالغانمۇ ئۆڭكۈرگە گۈگۈم،
ماڭا شۇ تاپ ئاقلىقلا ھەمدەم.

ئاچچاق ئاق يول قۇچقىنى كەڭ،
ماڭا شۇ تاپ ئاقلىقلا ھەمدەم.
سۈت قەلبىڭگە تېمىتاي مەلەم،
كەل يېنىمغا مەن سۆيگەن سەنەم.

كەل يېنىمغا مەن سۆيگەن سەنەم،
بوش قالمىسۇن مۇقەددەس ماكان.
ئاق تىلەككە كېلەر نېمە تەڭ!؟
كۈي كۈيلەيلى ئاق يولدا راۋان.

ئۇزىماقتا خىيالچان يىگىت

ئۇزىماقتا خىيالچان يىگىت
ئالتۇن قۇمنىڭ كۆكسىگە دەسسەپ.
ناخشىسىنى يوقاتمىدى ھېچ
كەلگەندىمۇ بورانلار دەۋرەپ.

ئۇزىماقتا خىيالچان يىگىت
قىلىۋېلىپ تەقدىرنى چاكار.
ئويغانماستا ئۇيقۇسىدىن توك،
چۈشۈۋالدى ئىزىغا باھار.

تەنھالىق لېرىكىسى

كۈيلىرىمنى يۇتتى قەھرىتان
سەنسىز جېنىم ساتما كۈلىبدە.

ئاق كېچىدە ئۇچقان خىيالىنى،
قىلدىكىنە كىم-كىمىلەر بوزەك.
قالدى بۇدەم ئىستەك جىلۋىسىز،
تۇنجۇققاندىكە يامغۇردا غوزەك.

ھالسىرىدى ئۇچقۇر قەدەممۇ،
تور تاشلىغاچ يوللارغا مانان.
ئازاد بولۇپ كۆز ياش كۆلىدىن،
شېئىرلىرىم كۈلسەن قاچان؟

تەنھا قالدىڭ دېمە ئەزىزىم

كەتتىڭ، ئەمما قەلبىم ئېتىزى
سۈكۈتلەرگە ئاچمىدى قۇچاق.
كۆكاتلىرى كۆككە بوي سوزۇپ،
غەزەل توۋلاپ يۈرمەكتە ياڭراپ.

كەتتىڭ، ئەمما ئۈمىد قۇشۇمنى
پەر قاققۇزدۇڭ يەنە بىر بالداق.
ئايغىمدا قالدى ئىگراپ بوش،
يۈرىكىمگە ئېتىلغان تايلاق.

كەتتىڭ ئەمما ھايات يولۇمنى
قىلئەتتىڭ تېخىمۇ ئاپئاق.
سۆيەر جەزمەن مېنىمۇ بىرى،
تەنھا قالدىڭ دېمىگىن قىزچاق.

كۈتەر كۈلكەم يېقىن بىر جايدا

چۆكۈپ كەتتىم كۆكۈچ تۇمانغا،
كۆكتىن يۇلتۇز سىرغىپ چۈشكەن دەم.
كەلدى چاتقال قولىنى سوزۇپ،
قىلىش ئۈچۈن ئۆزلىرىگە يەم.

تاغ سۈيىنى قويدى ئۇلغايتىپ،
زىنىقىدىن ئاققان قوش ئېقىن.
تارتىلىسىمۇ كۆزلىرىمگە تور،
چېقىپ تۇردى ئېگىمدا چېقىن.

ۋۇجۇدۇمنى چىرمىدى تىترەك،
باسقان كەبى تاغلار گۈپپىدە.

كۈلۈپ بەرمەس بوپ قالدى تېخى
ئالتۇن كۈننى يوشۇرغان كۆزنەك.
خىيالچان بوپ قالدى ئۆگگەن تام،
غېرىپ چالدىن ئالغاندىكە ئۆرنەك.

يۇلتۇز ئۇۋا سالغان تورۇسقا
ئۆمۈچۈكلەر تىكلىدى چېدىر.
باراڭدىكى ناخشىچى دەمدەر
دان بەرسەممۇ قىلمىدى قىسىر.

شۇڭا بۈگۈن يولۇڭغا قاراپ،
بۇتئاشلىرىم تۇرار ئېگىپ بەل.
يۈرىكىمىز سېلىشسا گىرە
ئۇيۇپ قالار مەگىزىمدىكى سەل.

تەسكەي بۇلاق كۈيلەيدۇ

ئۇزاپ كەتتىڭ، ئۆزىدىڭ ئاستا،
تاڭغان كەبى پۇتلىرىڭغا تاش.
ئۇچقۇر ناخشا كۆيۈپ قوقاستا،
دومىلاتتى سۈزۈك بىر تال ياش.

ئۇزاپ كەتتىڭ، ئۆزىدىڭ ئاستا،
ئاتەش يۈرەك ئۈستىگە دەسسەپ.
تەسكەي بۇلاق كۆكىسى چىڭگىلىپ،
قالدى مۇڭلۇق-مۇڭلۇق ئېسەدەپ...

شېئىرلىرىم كۈلسەن قاچان

يېرىقلاردىن تۇرىدۇ ماراپ،
يۈرىكىمنى سۈزۈك بىر يىغا.
كىرىۋالدى چۈشۈمگە تەكرار
ئىس چىڭقالغان قاپقارا جىلغا.

تۆكسەم كېيىن قۇياشقا سىر،
تۇمانلاردىن قالمىدى ئەسەر،
چاتقال كۈلگە ئايلاندى تامام،
زەئىپ ھېسلا قېچىشىپ بەدەر.

ئابدۇكېرىم ئەبەي

قالغاچ زۇمرەت يامغۇرمۇ توختاپ،
چىقتى ھەسەن-ھۈسەن سالامغا.
ماڭدىم كۈلكەم ئۇزىغان يولدىن،
(ئۇ ساقلىغاچ يېقىن ماكاندا)

گادىر ماش خىياللار

خىرە ئەسلىدە

مەڭگۈلۈك چۈش

مەۋھۇم بىر بوشلۇقنى قىلغاندا قامال،
سايىلەر سىلجىدۇ ئاستا ۋە ئاستا.
دەريادا يامرىغان بىر ئېزگۈ خىيال
شەپقەت چىلىنىپ تۇرىدۇ قاشتا.

داغلانغان يۈرەكتىن بۇقسىغان ھاۋا
تىنىقلار تەپتىدە زارلايدۇ ئاچچىق.
مۇڭ-زەرداپ دەستىدىن ئېگىلگەن شاخلار
رىۋايەت سۆزلەيدۇ بولۇپ بىر ناتىق.

مەندىن پۈتۈلگەن رەڭلەر ھېكمىتى
زۇمرەترەڭ بۇلاقتا قىلىدۇ ناۋا.
قان يۇتقان ئۇيۇقتىن چاچرىغان سەزگۈ
ئالەمگە سىن بېرىپ ئۆتمەكتە مانا.

تۈن بەرگى ئۈستىدىن چۈشكەن قىزىلگۈل
باياۋان دەشتتە تۇرار ئېچىرقاپ.
جۇدۇنلار تۆككەندە ئەبجەق يېشىنى،
ئېزىلەڭگۈ تەبىئەت قالدى ھالسىراپ.

مايسىلار يۈرىكى چاقناتقان تىلەك
كۆك ئاسمان بېتىدە يۈرىدۇ لەيلەپ.
قەدىمدىن قېپقالغان داترەڭ ئابىدە
يىغلايدۇ ئۆزىگە ئېسەنلىك تىلەپ.

چۈشلەردىن بالقىغان تەڭرى سايىسى
شەيتاننىڭ كۆزىدە ئۈزۈمەكتە لەرزىان.
بۇلبۇلنىڭ ئاھىدىن خۇن بولغان ئۇيۇق
ئىگرايدۇ نالە قىپ چەكسىزلىك تامان.

قايمۇققان يوللاردا پارلىغان شولا
قورۇنغان شاخلارغا قونماقتا ئاستا.
كۆيگەندە كۆكتىكى ئىلاھىي ھىجران،
چېچەكلەر ئۇھسىنىپ قېلىشتى نىدا.

سۈكۈتتىن بىخ يارىغان مىخ-مىخ سونئاللار
سائەتنىڭ ئۈستىنى ئەگىيدۇ ئاستا.
مىڭ تۈرلۈك ۋەھىمە كەلگەندە دەۋرەپ،
تاغلاردىن ياشا دەپ كەلدى بىر ئىدادا.

ئەلگە كىنىڭ كۆزىدىن ئۆتمەكتە ھايات،
جىلمايغان كۆزلەردە ئاداققى ئارمان.
ئۆلۈكلەر تىرىكلەر بوپ قالدى بىر چۈش
بۇ جاھان يەنىلا غۇۋادۇر ھامان.

توزانغا مىلىنىپ ياتقان گۆھەر تاش
نۇرلارنى نۇرلارغا ئۇلايدۇ تاڭدا.
چۈشىنىكسىز سىرلاردىن قېتىپ كەتكەن باش
تەپەككۈز يۈرگۈزەر ئۈمىد-ئارماندا...

ئابدۇلئەھەت داۋۇت (شەھلاى)

بېھش ئىنداز ئالغان دىيارىم
ھايات ئىشقى قالدى تۈلكە تۈتۈلۈپ

ھىيلىسىنى قىلىپ دەسمايە ،
پەيزى سۈرۈپ يۈرەتتى تۈلكە .
تۈيۈقسىزلا چۈشۈپ قىسماققا ،
غايىب بولدى چېھرىدىن كۈلكە .

كۆرەڭلەپ ئۇ قاقاتتى مەيدە :
پېقىر كىمگە كەتكەن ئۈتۈلۈپ ؟
قىزىق يېرى قالغىنى ئۇنىڭ
توقسان ياشلىق چالغا تۈتۈلۈپ .

سەھرا — ئانام

زورلىمىغىن شەھەرگە مېنى ،
جېنىم - پاكلىق مۇجەسسەم سەھرا .
بۆشۈكۈمدۈر ئىللىق باغرىدا
ئەركىلەتكەن يېشىلزار دالا .

ئاشقىدۇر تىنىقلىرىمنىڭ
گۈلنى سۆيگەن سەھرا ھاۋاسى .
سىڭىپ كەتكەن قەلبىم بېتىگە ،
قۇشلارنىڭ شوخ كۈيى - ناۋاسى .

بېھش ئەنداز ئالغان باغلىرى
تۇغىدۇ بال (بالدىنمۇ ئارتۇق ۱۰۰۰)
ئىپار يۇتقان ئەركە ساپاھلار
قىلار بەخت ، شادلىقنى تارتۇق .

خىسلەت كانى ، بايلىق داستىخنى
ھەم ئۆگمەس رەڭ قەلبىمدە ئەبەت .
ئوغۇزىنى يۈتتۈم ، ئۇ — ئانام ،
پەرزەنتلىكىم — بۈيۈك مۇھەببەت !

چېغىر يولدا كېلەر چۈمۈلە ،
كاتاڭلارغا نەچچە مۇدۈرۈپ .
گاھ چوققىلار توسسا ئالدىنى ،
ئېقىنلار گاھ كېتەر چۆكۈرۈپ .

چاتقاللارغا ئۇرىدۇ گاھى
قىلىپ ھەيۋە تەلۋە قۇم - بوران .
جاراھەتكە تولغاچ بەدىنى
قەدىمىنى يۆتكەيدۇ ئاران .

كۈتسىمۇ گەر نى - نى سىناقلار ،
كەتمەس ئۈمىد كېمىسى چۆكۈپ .
كۆز ئالدىدا پارلايدۇ مەنزىل ،
قۇياش كەبى تال - تال نۇر تۆكۈپ ...

باھارنى سېغىنىش

ئېلىنمايدىكەن
كۆل بويىغا چۈشكەن مۇز تاقاق ،
كەلمسەڭ ئەگەر .

مۇز لاگىرىغا قامالغان بېلىق ،
ئارامىنى قويار يىتتۈرۈپ .
(قىلالىمغاچ ۋاقتىنى پەرق)
كەلمسەڭ ئەگەر .

دالدىكى يالىڭاچ ئورمان
يوقىتىدۇ ئەقىل - ھۈشىنى ،
كۆرەلمەيدۇ يېشىل چۈشىنى ،
كەلمسەڭ ئەگەر .

چوققىلار

(بىر شائىرغا تەقلىد)

ئېگىلمەڭلار كۆك تىرىگەن چوققىلار،
كۆكسۈڭلارغا ھوقۇش ئۇۋا سالمسۇن.
سىلەر تاۋلاپ قانات قاققان بۈركۈتېڭ،
باغرى سۈنۈپ ئەلەم چېكىپ قالمسۇن!

ئېگىلمەڭلار كۆك تىرىگەن چوققىلار،
تاغ دېگەن ئۇ تىك تۇرۇشقا يارالغان.
سىلەر ۋەتەن پەخرى، غەزەپ خەنجىرى،
قارا بۇلۇت يۈرىكىگە قادالغان.

مۇھەممەتجان يۈسۈپ

مۇھەببەت شۇنداق

پىنھانلار ئۇ سېنىڭ لەرزىنى بۆشۈكىڭ،
كۆلدىكى خىيالچان ئاق قۇسەن ئۇندا،
كۆزلىرىڭ سۈدىكى ئويناق بېلىقتا،
بولارسەن شۇڭغۇپلا يۈتۈش غېمىدا.
ئىستەكلەر ئېچىر قاپ سەۋدا گاهىدا.

ئەللەيلەپ كۆكسۈڭنىڭ تەۋرىنىشىدە،
قاچانكى ئوقۇلسا بىر ناخشا شۇنداق.
يۈرەككە ئۇرۇلغان تۇنجى زەخمەك ئۇ،
ئۆتكۈنچى ھېسسىيات دېمىگىن ئۇنداق.
بىلگىنىكى مۇھەببەت دەسلەپتە شۇنداق.

تۈگمەس ئازابلار قەلبىڭنى سېنىڭ
ۋىساللىق شۇ پەيتلەر يەتكىچە تىلغار.
بىر چاغلار چۈشىنىپ سىرىڭنى سېنىڭ،
ئۇمۇ ھەم چۈشىدە تاتلىق تولغۇنار.
شۇ تەرىق ئۆتىدۇ ئارىدىن يىللار.

بارغانچە خىيالنىڭ ئاقار يىراققا،
كېزىدۇ تۈبۈشۈر رۇجەكلەرنى ھەم.
ئەركىسىز مەھبۇستەك تۇتۇلار تىلىڭ،
ئېيتالماي سىرىڭنى تېپىرلايدۇ ھەم.
سەزمەيدۇ سۆيگۈڭنى سەن سۆيگەن سەنەم.

كۆكسۈڭگە باش قويار بىر كۈن جانانىڭ،
ئەقىدەڭ سۆيگۈڭگە بېرىدۇ ئامال.
سېزىسەن ئۆزۈڭنى تەڭداشسىز غەيۇر،
جىسمىڭدە تاپىدۇ ھېكمەتلەر كامال.
ئالەمدە يىگانە ئىلاھسەن-ئىلاھ،
ئەتكەندەك بىر يالغۇز جاھاننى قامال.
مۇھەببەت لەززىتى ئاشۇنداق بىر ھال.

يىتمەيدۇ قەلبىڭدىن بىر گۈزەل سما،
تۈنەيدۇ ناخشاڭدا بىر شېرىن خىيال.
يۈرىكىڭ تارىدا پەرىنىڭ قولى،
ئازابلىق كۈيۈڭگە چالىدۇ رويال.
ئاشىقلىق كەچمىشى ئاشۇنداق بىر ھال.

مۇھاكىمە ۋە تەقىرىز

قەييۇم تۇردى

ئاتاقلىق ئەدىب ئەمىن تۇرسۇن ئىجادىيىتى مۇھاكىمە يىغىنىدا سۆزلەنگەن تەبىرىك سۆز

يولداشلار، دوستلار! كۆپچىلىككە مەلۇمكى، بەدىئىي ئەدەبىيات ئىنساننىڭ چەكسىز ھېسسىيات كۈچى ۋە تۇرمۇش ئادىمىنىڭ سېھرىي كۈچى ئۈستىدىكى بىرخىل ئىنچىكە ئىزدىنىش پائالىيىتى سۈپىتىدە ئەدەبىيات تارىخىدا ناتۇرالنىزم، مۇدىرنىزم، روماننىزم، تەنقىدى رېئالنىزم ۋە سوتسىيالىستىك رېئالنىزم قاتارلىق ئىجادىيەت مېتودلىرىنى قورال قىلىپ، ئۆزىنى مۇكەممەللەشتۈرۈپ باردى. ئەلۋەتتە، بۇ خىل ئىجادىيەت مېتودلىرىنىڭ ئەدەبىيات ئالىمىدە ماكان، زامان جەھەتتىن پەيدا بولغان ۋاقتى، تۇتقان ئورنى، ئەھمىيىتى، ھاياتىي كۈچى، قىممىتى ۋە ئۆمرى ئوخشاش بولمىغان بولسىمۇ، لېكىن بۇلارنىڭ ئىچىدە مۇھىمى رېئالنىزم ئىجادىيەت مېتودى يازما ئەدەبىيات پەيدا بولغاندىن تارتىپ تاكى ھازىرغىچە بىر خىل تارىخىي ھادىسە ۋە مۇقەررەرلىك سۈپىتىدە ئۆز قىممىتى، تەسىرى ۋە ھاياتىي كۈچىنى ساقلاپ كەلمەكتە. ئۇيغۇر ئەدەبىياتى تارىخىدىمۇ دۇنيا قارشى، بىلىش ئىقتىدارى، ئىجادىيەت پىسخىكىسى، بەدىئىي غايىسى ۋە گۈزەللىك چۈشەنچىسى ئوخشاشپىراق كېتىدىغان زور بىر تۈركۈم ئەدىبلەر ئوخشاش بولمىغان زامان ۋە ماكاندا تۇرۇپ، رېئالنىزم ئىجادىيەت مېتودىنى قورال قىلىپ، ئۇزاق ئەسىرلەردىن بېرى ھاياتىي كۈچىنى يوقاتماي كېلىۋاتقان يۇقىرى بەدىئىي قىممەتكە ۋە ئېستېتىك قىممەتكە ئىگە نادىر ئەسەرلەرنى ياراتتى، مۇراس قالدۇردى.

تېخىمۇ گەۋدىلىك بولغىنى شۇكى، 20-ئەسىرنىڭ پەردىسى ئېچىلىشى بىلەن ئۇيغۇر ئەدەبىياتىنىڭ قىياپىتىدە غايەت زور سۈپەت ئۆزگىرىشى بولدى. رېئالنىستىك روھ بىلەن سۇغۇرۇلغان، يېڭىچە مەزمۇن ۋە ئۇسلۇبىنى بەلگە قىلغان مۇنەۋۋەر ئەسەرلەر ۋە بۇ رېئالنىزم ئىجادىيەت مېتودىنى نۇرلاندۇرىدىغان زور بىر تۈركۈم ئەدىبلەر ئارقا-ئارقىدىن مەيدانغا كەلدى. ئالايلىق، ئابدۇخالىق ئۇيغۇر، ئەخمەت زىيائى، نىمىشپەت ئارمىيە داموللام، لۈتپۇللا مۇتەللىپ، زۇنۇن قادىرى، ئەلقەم ئەختەم، تېپىپجان ئېلىيېۋ، ئابدۇرېھىم ئۆتكۈر، شۈكۈر يالقىن، ئابدۇكېرىم خوجا، ئەرشىدىن تاتلىق، تۇردى سامساق، ئەيسا يۈسۈپ، ئابدۇللا تالىپ قاتارلىق ئەدىبلەر خەلقىمىزنىڭ مول مەزمۇنلۇق، رەڭگارەڭ تۇرمۇشىنى ئۆزلىرىنىڭ بىۋاسىتە كەچۈرمىشلىرى، تۇرمۇش تەجرىبىسى ۋە ئۆزىگە خاس ھېسسىيات ئارقىلىق كەڭ ۋە چوڭقۇر يورۇتۇپ بېرىپ،

ئۇيغۇر ھازىرقى زامان ئەدەبىيات سەھنىسىدە رېئاللىق ئىجادىيەت مېتودىنىڭ ۋارىسلىق قىلىشقا ئەرزىيدىغان بىرمۇنچە قىممەتلىك ئەنئەنىلىرىنى تىكلدى ۋە ئۇنىڭغا خېلى پۇختا ئاساس سېلىپ بەردى.

ئىمىن تۇرسۇن ئاكا ئۇيغۇر ئەدەبىياتى گۈلزارلىقىنىڭ پەرۋىشكارلىرىدىن بىرى سۈپىتىدە، ئۆزىنىڭ 52 يىللىق ئىجادىي ھاياتىنى ئىلىم-مەرىپەت ۋە ئەدەبىيات-سەنئەت ئىشلىرىمىزنىڭ گۈللەپ-روناق تېپىشىغا بېغىشلىغان، قەلەمنى قورال قىلىپ مول مېۋە بەرگەن ۋە رېئالىستىك ئەدەبىياتىمىزنىڭ بېغىنى سۇغۇرۇپ كەلگەن تۆھپىكار ئەدىب، پېشقەدەم شائىرىمىزدۇر.

بىز بۈگۈن ئىمىن تۇرسۇن ئاكانىڭ 70 ياشقا كىرگەنلىكىنى مۇبارەكلەپ، ئۇنىڭ ئىجادىي ھاياتىغا بېغىشلىغان بۇ ئەھمىيەتلىك ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنىنى ئۆتكۈزۈۋاتقان چېغىمىزدا، شىنجاڭدىكى ھەرىمىلەت ئەدەبىيات-سەنئەت خادىملىرى نامىدىن ئەدەبىيات-سەنئەت ئىجادىيىتى ۋە ئىلىم-پەن تەتقىقاتى سەپىرىدىكى ھارماس-تالماس پېشقەدەم تۈلپارىمىزنىڭ ئۆزلۈكسىز ئىزدىنىش، ئىجاد قىلىش ۋە مۇكەممەللىشىپ بېرىش روھىغا چىن قەلبىمىزدىن ئاپىرىن ئوقۇيمىز ھەم ئۇنىڭغا چوڭقۇر ھۆرمەت-ئېھتىرام بىلدۈرىمىز.

ئىمىن تۇرسۇن ئاكا زامانىمىزدىكى كۆزگە كۆرۈنگەن ئالىملىرىمىزدىن بىرى سۈپىتىدە كۆپ تەرەپلىمە ئىجادىي ئەمگەك ۋە تەتقىقات نەتىجىلىرى، جۈملىدىن تىلشۇناسلىق، تارىخشۇناسلىق، تەرجىمىشۇناسلىق ساھەسىدە ئۆزىگە خاس يول، نۇقتىئىيەنەزەر ۋە ئۇسلۇب بىلەن قولغا كەلتۈرگەن مۇۋەپپەقىيەتلىرى ئارقىلىق جامائەتچىلىكنىڭ ھۆرمىتىگە سازاۋەر بولغان كۆپ قىرلىق مۇتەخەسسس بولسىمۇ، لېكىن ئۇ، بىزنىڭچە، يەنىلا ئالدى بىلەن بىر بۈيۈك ئەدىب ۋە شائىردۇر.

ئىمىن تۇرسۇن ئاكانىڭ ئەدەبىي ئىجادىي پائالىيىتى 1942-يىلى 1-ئايدا «شىنجاڭ گېزىتى» دە ئېلان قىلىنغان «لېنىننى ئەسلەش — لېنىن يولىدا ئالغا!» ناملىق پوبلىستىك ماقالىسى بىلەن باشلاندى ۋە ئۇ «دەۋرانى» تەخەللۇسى بىلەن شېئىرىي ئەسەرلىرىنى كەينى-كەينىدىن ئېلان قىلىشقا باشلىدى. ئۆتكەن 50 يىل مابەينىدە ئىمىن تۇرسۇن ئاكا مائارىپ، نەشرىياتچىلىق، خەلق ئەدەبىياتى، كلاسسىك ئەدەبىيات تەتقىقاتى، تەرجىمە، تەھرىرلىك ۋە لۇغەتچىلىك ساھەسىدە جاپالىق، ئۈنۈملۈك ئەجىر قىلىپ، مول مېۋە بېرىپ، ھازىرقى زامان ئۇيغۇر مەدەنىيەت تارىخىدا مۇناسىپ ۋە قىممەتلىك ئىز قالدۇردى.

شائىرنىڭ ھازىرغىچە ئېلان قىلىنغان تېماتىك مەزمۇنى روشەن، ئەكس ئەتتۈرۈش دائىرىسى كەڭ، شەكلى خىلمۇ خىل، تىلى پاساھەتلىك ۋە چوڭقۇر پەلسەپىۋى پىكىرلەر بىلەن سۇغۇرۇلغان «ھەۋەس»، «سەپەر سەزگۈلىرى» ۋە «تارىمدىن تامچە» ناملىق نەزمىي، نەسرىي توپلاملىرى كەڭ كىتابخانلارنىڭ قىزىقىپ ئوقۇشىغا ۋە ئالاقىشىغا ئېرىشتى. بىرمۇنچە ئېسىل شېئىرلىرى، جۈملىدىن «چىمەننە گۈل»، «كەلدى نەۋرۇز»، «بۈلبۈل بىلەن تۈتى» قاتارلىق مەسەل ھەم شېئىرلىرى ھەر خىل مۇكاپاتلارغا ئېرىشتى ۋە خەنزۇ، ئىنگلىز ھەمدە ئېلىمىزدىكى بەزى قېرىنداش مىللەتلەر تىللىرىغا تەرجىمە قىلىنىپ مەملىكەت بويىچە مۇنەۋۋەر ئەسەرلەر توپلاملىرىغا

تاللاپ كىرگۈزۈلۈپ تونۇشتۇرۇلدى.

ئىمىن تۇرسۇن ئاكنىڭ ئەدەبىي ئىجادىيىتى بىلەن بىر قاتاردا تۇرىدىغان يەنە بىر تۆھپىسى تەرجىمىشۇناسلىقتۇر. ئەدەبىي تەرجىمە، مەلۇمكى، يېڭىدىن پىششىقلاپ ئىشلەش، قايتا ئىجاد قىلىش جەريانىدۇر. ئىمىن تۇرسۇن ئاكا پىشقان بىر ئەدەبىي تەرجىمان سۈپىتىدە، ئۇزاقتىن بۇيان، دۇنيا ئەدەبىياتى ۋە ئېلىمىزنىڭ مەدەنىيەت خەزىنىسىدىكى بىرمۇنچە ئېسىل ئەسەرلەرنى ۋايىغا يەتكۈزۈپ تەرجىمە قىلىپ، ئۇيغۇر جامائەتچىلىكىگە تونۇشتۇرۇشنى مىللىتىمىزنىڭ مەدەنىيەت ساپاسىنى ئۆستۈرۈشتە كەم بولسا بولمايدىغان مۇھىم مەدەنىيەت ئالماشتۇرۇش خىزمىتى ھەمدە بىزنىڭ شەرەپلىك تارىخىي بۇرچىمىز دەپ قاراپ كەلدى ۋە بۇ جەھەتتە ئىزچىل تەشەببۇسكار بولدى. 40 يىلدىن بۇيان ئۇ ئۆزى باشلامچى بولۇپ بىرمۇنچە ئېسىل رومان، دراما، لۇغەت ۋە ئەدەبىيات-سەنئەت نەزەرىيىسىگە دائىر يېڭى بىلىملەرنى تەرجىمە قىلىپ تونۇشتۇردى، شۇنىڭدەك جۇڭگو كلاسسىك ئەدەبىياتىنىڭ ئېسىل نەمۇنىسى ھېسابلانغان يېرىك رومان «قىزىل راۋاقتىكى چۈش» نى باشتىن ئاخىر ئۆزى تەھرىرلىدى، بېكىتتى ھەمدە بۇ چوڭ ھەجىملىك روماننىڭ كۆپ قىسمىنى ئۆزى قەلەم تەۋرىتىپ تەرجىمە قىلدى.

بۇ يەردە ئالاھىدە تىلغا ئېلىپ ئۆتۈشكە ئەرزىيدىغىنى شۇكى، ئىمىن تۇرسۇن ئاكا 1949-يىلى 12-ئايدا يولداش ماۋزېدۇڭنىڭ «يەنئەت ئەدەبىيات-سەنئەت سۆھبەت يىغىنىدا سۆزلەنگەن نۇتۇق» ناملىق مەشھۇر ئەسىرىنى بىرىنچى بولۇپ تەرجىمە قىلىپ، «شىنجاڭ گېزىتى» دە ئېلان قىلىپ، جامائەتكە تونۇشتۇردى. «نۇتۇق» نىڭ ئۇيغۇر تىلىغا تەرجىمە قىلىنىپ ئېلان قىلىنىشى شىنجاڭدىكى ئاز سانلىق مىللەتلەر ئەدەبىيات-سەنئىتى ساھەسىدە ئەينى ۋاقىتتا چوڭقۇر ئەھمىيەتكە ئىگە زور ۋەقە ئىدى.

ئىمىن تۇرسۇن ئاكنىڭ كىشىنى رازى قىلىدىغان يەنە بىر ئالاھىدە تۆھپىسى ئۇيغۇر كلاسسىك ئەدەبىياتى تەتقىقاتى ۋە قەدىمكى ئەدەبىي مىراسلارنى قۇتقۇزۇۋېلىش، توپلاش، رەتلەش ۋە نەشر قىلىش جەھەتتە كۆرسەتكەن تىرىشچانلىقىدۇر. يېقىنقى بىر قانچە يىل مابەينىدە ئۇ، ياشىنىپ قالغانلىقىغا قارىماي، قەدىمكى ئەسەرلەر ئىشخانىسىغا ياردەملىشىپ، بۇ ئورۇندا ساقلىنىۋاتقان قەدىمكى قول يازما ۋە چاپى نۇسخا ئەسەرلەرنىڭ 1000 پارچىسىدىن ئارتۇقراقىنى كۆزدىن كۆچۈرۈپ، رەتلەپ، ئۇلارنىڭ قىممىتىنى بېكىتىپ چىقتى. «زەلىلى دىۋانى»، «تارىخ تەبەرى»، «دىۋانى ھېكمەت» قاتارلىق قىممەتلىك تارىخىي مەدەنىي مىراسلارنى نەشرگە تەييارلىدى. «تۈركىي تىللار دىۋانى»، «قۇتادغۇ بىلىك» ۋە ناۋائى ئەسەرلىرى تەتقىقاتىغا ئاكتىپ قاتنىشىپ، يىراق تارىخىي مەدەنىيەت ئىزلىرى يورۇتۇپ بېرىلگەن بىرمۇنچە ئىلمىي، نەزەرىيىۋى تەتقىقات ماقالىلىرىنى ئېلان قىلىپ، مەدەنىيەت تارىخىمىزدىكى بەزى مۇھىم بوشلۇقلارنى تولدۇردى.

بىز يەنە ئىمىن تۇرسۇن ئاكنىڭ يېقىندا چاپلىق ئەمگەك ۋە ئەستايىدىل ئىزدىنىش بەدىلىگە پۈتكەن «ئۇيغۇر مەدەنىيىتى تارىخى»، «ئون ئىككى مۇقامنىڭ مىللىي خاسلىقى» ۋە «بىلىم ئېڭىزىدىن تېرىلگەن باشاقلار» ناملىق ئىلمىي

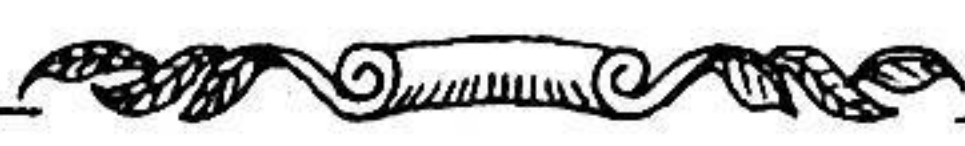
ئەمگەكلىرىنىڭ تېزراق جامائەت بىلەن يۈز كۆرۈشۈشىنى سەمىمىي ئۈمىد قىلىمىز. يولداشلار، دوستلار:

ئاپتونوم رايونلۇق ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسى ۋە يازغۇچىلار جەمئىيىتى بۇ بىر-ئىككى يىلدىن بۇيان ئەدەبىيات-سەنئەت ئىجادىيىتىنى جانلاندۇرۇش، تۆھپىكار ئەدەب، يازغۇچى ۋە سەنئەتكارلارنىڭ ئىجادىيەت مۇۋەپپەقىيەتلىرىنى قەدىرلەش ۋە كەڭ ئىجادىيەت خادىملىرىغا ئىلھام بېرىش مەقسىتىدە بىر قاتار ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنلىرىنى ئۆتكۈزدى، ئىپتىلايلىق، تۇرپاندا ئۆتكۈزۈلگەن ئابدۇخالىق ئۇيغۇر ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنى، نىلقىدا ئۆتكۈزۈلگەن لۈتپۇللا مۇتەللىپ ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنى، ئۈرۈمچىدە ئۆتكۈزۈلگەن ليۇشياۋۋۇ، شۈكۈر يالقىن، ۋاڭ يۈخۇ، ئابدۇرېھىم ئۆتكۈر، يۈسۈپ ماماي، ئەلقەم ئەختەم، قۇرمانغالى ئوسپان، مەھمەتجان سادىق ۋە بۈگۈن بۇ يەردە ئۆتكۈزۈلۈۋاتقان ئىمىن تۇرسۇن ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنلىرىنىڭ ئۈنۈمى ئىنتايىن ياخشى بولۇپ، ئەدەبىيات مۇنبىرىگە زور خۇشاللىق ۋە جانلىنىش ئېلىپ كەلدى. بۇندىن كېيىن بۇ خىلدىكى ئىلمىي مۇھاكىمە پائالىيەتلىرىنى تېخىمۇ ياخشى، تېخىمۇ كۆپرەك ئۆتكۈزۈشىمىز، ئەدەبىي ئىجادىيەت ئىشلىرىنىڭ گۈللىنىشىگە تۈرتكە بولۇشىمىز لازىم. يېقىندا ئۆتكۈزۈلگەن پارتىيە 14-نۆۋەتلىك مەركىزىي كومىتېتى 4-ئومۇمىي يىغىنى پۈتۈن پارتىيە ۋە پۈتۈن مەملىكەتتىكى ھەرمىللەت خەلقىنى يولداش جاڭ زېمىن يادرولىقىدىكى پارتىيە مەركىزىي كومىتېتىنىڭ ئەتراپىغا زىچ ئۇيۇشۇپ، يولداش دېڭ شياۋپىڭنىڭ جۇڭگوچە سوتسىيالىزم قۇرۇش نەزەرىيىسىنىڭ ۋە پارتىيەنىڭ ئاساسىي لۇشىيەننىڭ يېتەكچىلىكىدە، پارتىيە قۇرۇلۇشىنى يەنىمۇ كۈچەيتىپ ۋە ياخشىلاپ، پارتىيەنىڭ ئۇيۇشۇش كۈچىنى ۋە جەڭگىۋارلىقىنى ئاشۇرۇپ، پۈتۈن مەملىكەتتىكى ھەر مىللەت خەلقىنى ئىتتىپاقلاشتۇرۇپ ۋە يېتەكلەپ، جۇڭگوچە سوتسىيالىزم قۇرۇشتىن ئىبارەت ئۇلۇغۋار ئىش يولىدا تىرىشىپ كۈرەش قىلىشقا چاقىردى.

بىز ھەرمىللەت ئەدەبىيات-سەنئەت خادىملىرى ئەڭ مۇنەۋۋەر ۋە ئەڭ ياخشى ئەسەرلىرىمىز ئارقىلىق 4-ئومۇمىي يىغىننىڭ چاقىرىقىغا ئەمەلىي جاۋاب قايتۇرۇشىمىز لازىم. شۇنىڭ بىلەن بىللە كېلەر يىلى شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونى قۇرۇلغانلىقىنىڭ 45 يىللىقى، ياپون باسقۇنچىلىرىغا قارشى ئۇرۇشنىڭ 50 يىللىقى خاتىرىلىنىدۇ. بېيجىڭدە دۇنيا ئاياللىرى قۇرۇلتىيى ئۆتكۈزۈلدى ھەمدە دۇنيا كىنو سەنئىتى مەيدانىغا كەلگەنلىكىنىڭ 100 يىللىقى تەبرىكلىنىدۇ. بۇلارنىڭ ھەممىسى بىز ھەرمىللەت ئەدەبىيات-سەنئەت خادىملىرىنىڭ ئۆز ئەسەرلىرىمىز ئارقىلىق ئاۋاز قوشۇپ مۇبارەكلىشىشىمىزگە مۇھتاج. كۆپچىلىكنىڭ بۇ چوڭ ئىشلارغا مۇناسىپ ئاۋاز قوشۇشىنى ئۈمىد قىلىمىز.

ئاخىرىدا ئاتاقلىق ئەدەب، پېشقەدەم شائىر ئىمىن تۇرسۇن ئاكاغا سالامەتلىك، ئۇزۇن ئۆمۈر، ئىجادىيىتىگە مۇۋەپپەقىيەت تىلەيمىز.

مەسئۇل مۇھەررىر ئەنۋەر ئابدۇرېھىم

ئابلز ئاتاۋۇلا

ئىمىن تۇرسۇن ئاكىنىڭ تىلشۇناسلىق، تىل-يېزىق خىزمىتى ساھەسىدىكى تۆھپىلىرى مەڭگۈ قەدىرلىنىدۇ

بۈگۈن بىز بۇ يەرگە جەم بولۇپ، يېتىلگەن ئەدىب، پېشقەدەم تىلشۇناس، تونۇلغان تەرجىمان، مۇھەررىر، تارىخچى يولداش ئىمىن تۇرسۇننىڭ ئىلمىي، ئەدەبىي، ئىجتىمائىي پائالىيىتى توغرىسىدىكى مۇھاكىمە يىغىنىنى ئۆتكۈزۈمەكتىمىز. بۇ ئىنتايىن ئەھمىيەتلىك ۋە خاسىيەتلىك ئىش. مەن ئاپتونوم رايونلۇق مىللەتلەر تىل-يېزىق خىزمىتى كومىتېتىدىكى بارلىق كادىرلار، ئىشچى-خىزمەتچىلەرگە ۋاكالەتەن مۇھاكىمە يىغىنىنىڭ ئۆتكۈزۈلگەنلىكىنى قىزغىن تەبرىكلەيمەن! ئىمىن تۇرسۇن ئاكىغا ئالىي ئېھتىرام بىلدۈرىمەن!

يولداش ئىمىن تۇرسۇن ئۇزۇن يىللىق ھاياتىدا ئەدەبىيات، تىلشۇناسلىق قاتارلىق ساھەلەردە قېتىرقىنىپ ئۆگىنىپ، بارغانسېرى پىشىپ يېتىلىپ، جاپالىق ئىجادىيەت، تەتقىقات بىلەن شۇغۇللىنىپ، يۇقىرى سەۋىيىلىك نۇرغۇن ئەسەر-ماقالىلەرنى يېزىپ، شىنجاڭنىڭ، بولۇپمۇ ئۇيغۇر مىللىتىنىڭ ئەدەبىيات، مەدەنىيەت، ئىلىم-پەن ئىشلىرىنى راۋاجلاندۇرۇش ۋە گۈللەندۈرۈشكە مۇھىم تۆھپە قوشقان مەشھۇر شەخسلەرنىڭ بىرى. ئۇ يېتىلگەن ئەدىب، تەرجىمان، مۇھەررىر، تارىخچى بولۇپلا قالماستىن، بەلكى كۆزگە كۆرۈنگەن تىلشۇناس، يولداش ئىمىن تۇرسۇننىڭ تىلشۇناسلىق ساھەسىدىكى تەتقىقاتى ۋە ياراتقان زور نەتىجىسى ئۇنىڭ ۋەتەنگە، خەلققە، مىللەتكە قوشقان تۆھپىسىنىڭ مۇھىم بىر تەركىبىي قىسمى.

ھەممىمىزگە مەلۇمكى، تىل-ئىنسانلارنىڭ ئەڭ مۇھىم ئالاقە قورالى، تىل-تەپەككۈر قورالى، ئۆزئارا پىكىر ئالماشتۇرۇش، ئالاقە قىلىش قورالى. يېزىق — تىلنىڭ بەلگىسى، تىل — مىللەتنىڭ تۆت مۇھىم بەلگىسىنىڭ بىرى. تىل-يېزىق ھەرقانداق مىللەتنىڭ مەۋجۇد بولۇپ تۇرۇشى ۋە تەرەققىي قىلىشىدا ئىنتايىن مۇھىم رول ئوينايدۇ. ھېچقانداق ئادەم، جەمئىيەتتىكى ھېچقانداق ئىش تىل-يېزىقتىن ئايرىلالمايدۇ. تىل — يېزىق بولمىسا، مىللەتلەرنىڭ سىياسىي، ئىقتىساد، مائارىپ، پەن-مەدەنىيەت ئىشلىرىنى راۋاجلاندۇرۇش مۇمكىن ئەمەس، ھەتتا مىللەتنىڭ مىللەت بولۇپ تۇرۇشى، جەمئىيەتنىڭ جەمئىيەت بولۇپ تۇرۇشىمۇ مۇمكىن ئەمەس.

ئۇيغۇر تىلى ئۇيغۇر مىللىتىگە ئوخشاش ئۇزاق تارىخقا ئىگە قەدىمىي تىل، ئۇيغۇرلار تارىختا خېلى بۇرۇنلا ئۆز يېزىقىنى ئىجاد قىلغان ۋە قوللانغان مىللەتلەرنىڭ بىرى. ئۇيغۇر تىل-يېزىقى ئۇزاق مۇددەتلىك تارىخىي جەرياندا ئۆزلۈكسىز راۋاجلانغان، بېيىغان ۋە

مۇكەممەللەشكەن، ئۇيغۇر مىللىتىنىڭ تارىخى تەرەققىياتىدا ئىنتايىن چوڭ رول ئوينىغان، ئازادلىقتىن كېيىن، پارتىيە ۋە دۆلەتنىڭ سەمىمىي غەمخورلىقى، پارتىيە مىللىي سىياسىتىنىڭ پارلاق نۇرى ئاستىدا، ئېلىمىزدىكى مىللەتلەرنىڭ، جۈملىدىن ئۇيغۇر مىللىتىنىڭ تىل-يېزىقى تېخىمۇ تېز راۋاجلاندى، بېيىدى ۋە مۇكەممەللەشتى. پارتىيە ماركسىزمنىڭ مىللەتلەرنىڭ باراۋەرلىكى توغرىسىدىكى پرىنسىپىنى مىللەتلەر تىل-يېزىق خىزمىتىنىڭ تۈپ پرىنسىپى قىلىپ بېكىتتى. ئاساسىي قانۇندا جوڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتىدىكى ھەممە مىللەتلەر ئۆزىنىڭ تىل-يېزىقىنى قوللىنىش ۋە راۋاجلاندۇرۇش ئەركىنلىكىگە ئىگە دەپ ئېنىق بەلگىلىدى، تېررىتورىيىلىك ئاپتونومىيە قانۇنىغا بۇ ھەقتىكى نۇرغۇن كونكرېت بەلگىلىمىلەرنى كىرگۈزدى، مىللەتلەر تىل-يېزىق خىزمىتى توغرىسىدا نۇرغۇن قارار، بەلگىلىمە، ئۇختۇرۇش، قانۇن-نەزاملارنى چىقاردى. مىللەتلەرنىڭ تىل-يېزىق خىزمىتىنى ياخشى ئىشلەش ئۈچۈن، خىزمەت ئاپپاراتلىرى، ئىلمىي تەتقىقات ئورۇنلىرىنى قۇردى ۋە مۇكەممەللەشتۈردى. نۇرغۇنلىغان ئىختىساسلىق خادىملارنى تەربىيەلەپ ۋە يېتىشتۈرۈپ، تىل-يېزىق كادىرلىرى ۋە ئىلمىي تەتقىقات خادىملىرى قوشۇنىنى ئۆزلۈكسىز زورايتتى، خىراجەت قاتارلىق جەھەتلەردە ئوبدان شەرت-شارائىت يارىتىپ بەردى، شۇنىڭ ئۈچۈن دۆلىتىمىز ئازاد بولغاندىن تارتىپ ھازىرغىچە بولغان 40 نەچچە يىل داۋامىدا، شىنجاڭنىڭ تىل-يېزىق خىزمىتى يېڭى تارىخى دەۋرىگە، سوتسىيالىزم تۈزۈمى شىنجاڭدا ئومۇميۈزلۈك راۋاجلىنىش ۋە گۈللىنىش دەۋرىگە قەدەم قويۇپ، ئۆزلۈكسىز بېيىدى ۋە مۇكەممەللەشتى، تىل-يېزىق ساھەسىدە نۇرغۇن ئۈنۈملۈك خىزمەتلەر ئىشلىنىپ، غايەت زور نەتىجىلەر قولغا كەلتۈرۈلدى. ھازىر ئۇيغۇر تىلى ئاپتونومىيە ھوقۇقىنى يۈرگۈزۈشتىكى مۇھىم قورالغا، ئوقۇش-ئوقۇتۇش تىلى، مەدەنىيەت تىلى، پەن-تېخنىكا تىلىغا ئايلاندى، ھەر جەھەتتىن راۋاجلىنىپ، بېيىپ ۋە مۇكەممەللەشپ، باشقا مىللەتلەرنىڭ تىلىدا ئىپادىلىگىلى بولىدىغان ھەرقانداق چوڭقۇر ئوي-پىكىر، ئىلمىي كۆز قاراش، نەزەرىيە ۋە نازۇك ھېس-تۇيغۇنى بىمالال ھەم توغرا ئىپادىلىگىلى بولىدىغان، چوڭقۇر نەزەرىيەۋى، ئىلمىي ئەسەرلەر، مۇنەۋۋەر بەدىئىي ئەسەرلەرنى يازغىلى ۋە تەرجىمە قىلغىلى بولىدىغان تىلغا ئايلاندى، يېزىقىمىزمۇ كۆپ قېتىم ئىسلاھ قىلىش، ئۆزگەرتىش ئارقىلىق ھەر جەھەتتىن مۇكەممەللەشكەن، جەمئىيەتنىڭ خەلق ئاممىسىنىڭ ئېھتىياجىنى تولۇق قاندۇرالايدىغان يېزىققا ئايلاندى. بۇ تەرەققىيات ۋە مۇۋەپپەقىيەتلەر پارتىيە ۋە دۆلەتنىڭ كۆڭۈل بۆلگەنلىكى ۋە غەمخورلۇق قىلغانلىقىنىڭ نەتىجىسى، پارتىيە ۋە دۆلەتنىڭ ماركسىزمنىڭ مىللىي سىياسىتى، مىللەتلەر تىل-يېزىق خىزمىتى سىياسىتىنىڭ ئىزچىل ئىجرا قىلىنغانلىقىنىڭ نەتىجىسى، شۇنداقلا تىل-يېزىق خىزمىتى خادىملىرىنىڭ، بولۇپمۇ بىر تۈركۈم پېشقەدەم تىلشۇناسلىرىمىزنىڭ جاپالىق ئىشلەپ، يۈرەك قېنىنى سەرپ قىلىپ، ئىزدىنىپ ۋە تەتقىق قىلىپ، تىل-يېزىق ساھەسىدىكى نۇرغۇنلىغان مۇرەككەپ مەسىلىلەرنى توغرا ۋە ئىلمىي يوسۇندا ھەل قىلىپ، تىل-يېزىقىمىزنى راۋاجلاندۇرۇشقا زور تۆھپە قوشقانلىقىنىڭ نەتىجىسى. يولداش ئىمىن تۇرسۇن ئەنە شۇنداق جاپالىق ئەجر سىڭدۈرۈپ، زور تۆھپە ياراتقان پېشقەدەم تىلشۇناسلىرىمىزنىڭ بىرى.

يولداش ئىمىن تۇرسۇن ئازادلىقتىن ئىلگىرىلا تىرىشىپ ئۆگىنىپ خەنزۇ، ئەرەب، پارس، رۇس تىلىدىن ئاساسىي ساۋاتقا ئىگە بولغان ۋە قەدىمكى ئۇيغۇر تىلى، ھازىرقى زامان ئۇيغۇر تىلىنى تەتقىق قىلىشقا كىرىشكەن. ئازادلىقتىن كېيىن، يەنى

1950- يىلىدىن 1954- يىلىغىچە باشقا ئورۇندا ئىشلىگەن بولسىمۇ، لېكىن تىل- يېزىق ساھەسىدىكى خىزمەتلەرگە ئاكتىپ قاتناشقان. مەسىلەن، 1950- يىلى شىنجاڭ دېموكراتىيە ئىتتىپاقى ئۆتكۈزگەن تىل- ئىملا كونفېرېنسىيىسىدە ئۇيغۇر ئېلىپبەسىدىكى ئەرەب تىلىغا خاس بولغان «ع، د، ز، ط، ظ، ث» قاتارلىق سەككىز ھەرپنى قىسقارتىپ، يېزىقنى ئۇيغۇر تىلىنىڭ ئالاھىدىلىك ۋە قانۇنىيىتىگە ئۇيغۇنلاشتۇرۇش خىزمىتىگە قاتناشقان. 1952- يىلى ئۆلكىلىك خەلق ھۆكۈمىتى ئاچقان ئۇيغۇر تىلى ئىملاسى ھەققىدىكى سۆھبەت يىغىنىغا قاتنىشىپ، ئالمۇتا ئىملا كونفېرېنسىيىسىدە تۈزۈلگەن ئىملا قائىدىسىنى شەرتلىك قوبۇل قىلىش توغرىسىدىكى قارارنى ئىشلەشكە ئىشتىراك قىلغان. 1954- يىلى شىنجاڭ ئاز سانلىق مىللەتلەر تىللىرىنى تەتقىق قىلىش ۋە ئۇنىڭغا يېتەكچىلىك قىلىش ھەيئىتىنىڭ ئەزاسى بولغان ۋە بۇ ھەيئەت ئاچقان ئۇيغۇر ئەدەبىي تىلىنىڭ ئىملاسى ھەم ئاتالغۇلىرىنى ئىشلەش سۆھبەت يىغىنىغا قاتنىشىپ، ئۇيغۇر ئېلىپبەسىدە «ئى، ئى، ئى، ي» فونېملىرىنى پەرقلىنىدۇرۇپ، ئوخشاش بولمىغان ئۈچ ھەرپ بىلەن ئىپادىلەش توغرىسىدىكى تەكلىپنى ئوتتۇرىغا قويغان.

يولداش ئىمىن تۇرسۇن 1956- يىلى تىل- يېزىق تەتقىقات كومىتېتىغا يۆتكىلىپ، تەتقىقات بۆلۈمىنىڭ مۇدىرى بولغان ۋە بۇ كومىتېتتا 1962- يىلى شىنجاڭ خەلق نەشرىياتىغا يۆتكىلىپ كەتكىچە سەككىز يىلدەك ئىشلىگەن. ئۇ بۇ مەزگىلدە تىل- يېزىق ساھەسىدىكى ئىلمىي تەتقىقات، ئىلمىي تەكشۈرۈش ئىشىغا تېخىمۇ ئاكتىپ قاتنىشىپ، نۇرغۇن ئۈنۈملۈك خىزمەتلەرنى ئىشلىگەن. مەسىلەن، 1956- يىلى 8- ئايدا ئۆتكۈزۈلگەن 1- نۆۋەتلىك تىل- يېزىق ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنىنىڭ تەشكىللەش خىزمىتىگە قاتناشقان، يىغىندا بېرىلگەن ئاساسىي دوكلاتلارنى يېزىش ۋە زىچىسىنى ئۈستىگە ئالغان، يىغىندا «ئۇيغۇر ئەدەبىي تىلى ۋە ئۇنىڭ ئاتالغۇلىرىنى ئىشلەش مەسىلىسى» دېگەن تېمىدا دوكلات بەرگەن. ئۇ بۇ دوكلاتتا ئۇيغۇر تىلىدا ئۈچ ئاساسىي دىئالېكت بار دېگەن قاراشنى تۇنجى بولۇپ ئوتتۇرىغا قويغان. شۇنىڭدەك ئاتالغۇلارنى ئىشلەشتە خەلقنىڭ جانلىق تىلىنى ئاساسىي مەنبە قىلىش، ماركسىزم- لېنىنىزم پرىنسىپلىرىغا ئەمەل قىلىش، باشقا مىللەتلەرنىڭ تەجرىبىلىرىدىن پايدىلىنىش دېگەن ئۈچ پرىنسىپنى ئوتتۇرىغا قويغان ۋە شەرھىلىگەن. خەنزۇ يولداشلارنىڭ ئۇيغۇر تىلىنى ئۆگىنىشى ئۈچۈن «ئۇيغۇر تىلى» دەرسلىكىنى تۈزگەن. 1956- يىلى شىنجاڭ بويىچە ئېلىپ بېرىلغان تىل تەكشۈرۈشكە قاتنىشىپ، سابىق سوۋېت تۈركولوگى تېنىشۋ بىلەن بىرلىكتە 6- نۆۋەتلىك خىزمىتىگە يېتەكچىلىك قىلغان.

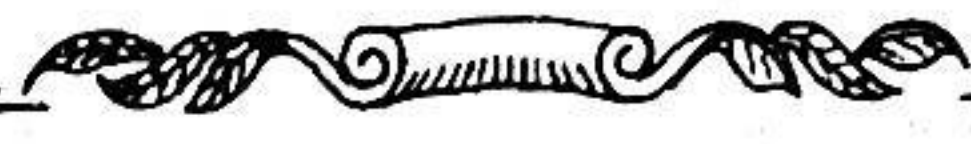
يولداش ئىمىن تۇرسۇن 1962- يىلى شىنجاڭ خەلق نەشرىياتىغا يۆتكەلگەندىن كېيىن، تىلشۇناسلىق ساھەسىدىكى تەتقىقاتنى ئۈزۈپ قويماستىن داۋاملاشتۇرۇپ كەلدى ۋە تەتقىقات دائىرىسىنى تېخىمۇ كېڭەيتىپ، تەتقىقات مەزمۇنىنى تېخىمۇ چوڭقۇرلاشتۇرۇپ، يېڭى مۇۋەپپەقىيەتلەرگە ئېرىشتى. مەسىلەن، 1964- يىلى «خەنزۇچە- ئۇيغۇرچە قىسقىچە لوغەت» نى تۈزۈشكە ئاكتىپ قاتناشتى. 1976- يىلى خەنزۇ يولداشلارنىڭ ئۇيغۇر تىلىنى ئۆگىنىشى ئۈچۈن «ئۇيغۇر تىلىدىن ئاساس» دېگەن كىتابنى يېزىپ نەشر قىلدۇردى. 1979- يىلىدىن تارتىپ، سېلىشتۇرما تىلشۇناسلىققا كۆپرەك كۈچ سەرپ قىلىپ، «تىل ۋە تەرجىمە» دېگەن ماۋزۇدا خەنزۇ- ئۇيغۇر تىللىرىنى سېلىشتۇرۇپ ماقالە ئېلان قىلدى. 1980- يىلى ئەمەلىي تەكشۈرۈش ئاساسىدا، «خاقانىيە تىلى ۋە خوتەن شىۋىسى» دېگەن ماۋزۇدا ماقالە يېزىپ ئېلان قىلدى.

بۇ يەردە ئالاھىدە تىلغا ئېلىشقا ئەرزىيدىغىنى شۇكى، ئاپتونوم رايونلۇق پارتكوم ۋە خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ سەمىي غەمخورلىقىدا، يولداش ئىمىن تۇرسۇن باشقا تىلشۇناسلار، ئالىملار، مۇتەخەسسسلەر بىلەن بىرلىكتە «تۈركىي تىللار دىۋانى» نىڭ ئۇيغۇرچە نەشرىنى تەييارلاشتىكى تەشكىللەش ۋە تەھرىرلەش خىزمىتىگە پائال قاتنىشىپ، ئۇيغۇر خەلقىنىڭ ئۆچمەس تارىخى مىراسى، جۇڭخۇا مىللەتلىرىنىڭ مەدەنىيەت خەزىنىسىدىكى بىباھا بايلىق بولغان «دىۋان» نى ئۇيغۇر خەلقى بىلەن بىۋاسىتە يۈز كۆرۈشتۈرۈشكە، مەملىكىتىمىزدىكى باشقا مىللەتلەرگە، دۇنياغا تونۇتۇشقا تۆھپە قوشتى. «دىۋان» نەشر قىلىنغاندىن كېيىن، «ئۇلۇغ ئالىمنىڭ نادىر ئەسىرى» دېگەن ئىلمىي ماقالىنى يازدى، بۇ ماقالە گېزىتتە ئېلان قىلىندى، رادىئودا ئاڭلىتىلدى، شۇنىڭدەك ياپونىيە ئوكياما داشۆسىنىڭ پروفېسسورى تاكوجى تەرىپىدىن «ئۇيغۇر تىلى» ناملىق كىتابقا كىرگۈزۈلدى. يولداش ئىمىن تۇرسۇن 1982-يىلى «ھون-ئۈي-غۇرلارنىڭ تىل تۇغقانچىلىقى» دېگەن تارىخىي-ئىلمىي ماقالىسىنى ئېلان قىلدى. 1990-يىلى شىنجاڭدا ئۆتكۈزۈلگەن مەملىكەتلىك مىللىي تىللار ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنىدا ئۇيغۇر-مانجۇ تىللىرىنىڭ مۇناسىۋىتى ھەققىدىكى ئىلمىي دوكلاتىنى ئېلان قىلىپ، يىغىن قاتناشچىلىرىنىڭ دىققەت-ئېتىبارىنى قوزغىدى، ئۇلارنىڭ ئالقىشىغا ئېرىشتى. بۇ يەردە شۇنىمۇ كۆرسىتىپ ئۆتۈش كېرەككى، يولداش ئىمىن تۇرسۇن شىنجاڭ خەلق نەشرىياتىدا ۋە باشقا تارماقلاردا ئىشلىگەن كۆپ يىللار داۋامىدا، تىل-يېزىق كومىتېتىنىڭ خىزمىتىنى ئاكتىپ قوللاپ كەلدى. يېڭى ئىملا قائىدىسى، ئىملا لۇغىتىنى تۈزۈش، بىرقانچە يىل ئەمەلىيەتتە قوللىنىش ئاساسىدا، تەجرىبىلەرنى يەكۈنلەپ، ئۇنىڭغا تۈزىتىش كىرگۈزۈش ۋە ئۇنى تولۇقلاش، ئاتالغۇلارنى بېكىتىش ۋە قېلىپلاشتۇرۇش قاتارلىق تىل-يېزىق خىزمىتىگە ئائىت يىغىنلارغا تەكلىپ قىلساق، ۋاقىتدا كېلىپ قاتناشتى، مۇھاكىمە قىلغان مەسىلىلەر توغرىسىدا ئورۇنلۇق، ئەتراپلىق ئىلمىي قاراش، پىكىرلىرىنى ئوتتۇرىغا قويۇپ، ئۇ مەسىلىلەرنى مۇۋاپىق، توغرا ھەل قىلىشقا كۈچ چىقاردى.

يۇقىرىقى پاكىتلاردىن شۇنى كۆرۈش مۇمكىنكى، يولداش ئىمىن تۇرسۇن ئۇزۇن يىللاردىن بۇيان يېتىلگەن تىلشۇناس سۈپىتىدە ھارماي-تالماي ئىزدىنىپ ۋە تەتقىق قىلىپ، جان كۆيدۈرۈپ ئىشلەپ، ئۇيغۇر يېزىقىنى ئىسلاھ قىلىش ۋە مۇكەممەللەشتۈرۈش، ھازىرقى زامان ئۇيغۇر ئەدەبىي تىلىنى قېلىپلاشتۇرۇش، ئومۇملاشتۇرۇش ۋە راۋاجلاندۇرۇش، ئۇيغۇر ئاتالغۇلىرىنى قېلىپلاشتۇرۇش ۋە ئۆلچەملىكلاشتۇرۇش، ئۇيغۇر تىل-يېزىقىنى دەۋرنىڭ تەرەققىياتىغا، خەلق ئاممىسىنىڭ ئېھتىياجىغا تېخىمۇ ئۇيغۇنلاشتۇرۇپ، ئۇنىڭ رولىنى تولۇق جارى قىلدۇرۇشقا زور تۆھپە قوشتى. تىل-يېزىق خادىملىرى، كەڭ خەلق ئاممىسى ئۇنىڭ تىلشۇناسلىق، تىل-يېزىق خىزمىتى ساھەسىدە ياراتقان زور تۆھپىسىنى ھەرگىز ئۇنتۇمايدۇ.

ئاخىرىدا يولداش ئىمىن تۇرسۇننىڭ تېنىنىڭ سالامەت بولۇشىنى، ئۇزۇن ئۆمۈر كۆرۈشىنى، ئائىلىسى ۋە پەرزەنتلىرىنىڭ بەختلىك بولۇشىنى، بۇنىڭدىن كېيىنكى ئىلمىي تەتقىقاتتا تېخىمۇ چوڭ مۇۋەپپەقىيەت قازىنىشىنى تىلەيمىز!

مەسئۇل مۇھەررىر ئەنۋەر ئابدۇرېھىم

ئابدۇرۇسۇل ئۆمەر

نەشرىياتچىلىق ساھەسىدىكى تۆھپىكار ئۇستاز

ئۇستازلار، يولداشلار، بۈگۈن ئىمىن تۇرسۇن ئاكىنىڭ يەتمىش ياشقا تولغانلىقىنى ھەم ئىلمىي، ئەدەبىي ۋە ئىجتىمائىي پائالىيەتلىرىنىڭ 52 يىللىقىنى خاتىرىلەش ۋاقتىمىزدا ئۇنىڭ تىلشۇناسلىق، شېئىرىيەت، تارىخشۇناسلىق جەھەتلەردىكى مول ئەمگەكلىرى بىلەن بىللە نەشرىياتچىلىق ساھەسىدىكى ئۆچمەس تۆھپىلىرىنىمۇ تىلغا ئېلىپ ئۆتۈش زۆرۈر، ئەلۋەتتە.

نەشرىياتچىلىق ھەرخىل مەنئىي مەھسۇلاتلارنى ئىشلەپچىقىرىپ خەلقنى تەربىيەلەيدىغان، مىللەتنىڭ ساپاسىنى ئۆستۈرىدىغان، خەلققە ئېستېتىك زوق بەخش ئېتىدىغان ئىنتايىن مۇھىم ساھە. ئىمىن تۇرسۇن ئاكا مۇشۇ ساھەدە نەچچە ئون يىللاپ يۈرەك قېنىنى سەرپ قىلغان تۆھپىكار ئۇستازلارنىڭ بىرى. ئۇ بۈگۈنكى كۈنگىچە شىنجاڭ خەلق نەشرىياتىنىڭ ئاساسىنى قۇرغۇچىلارنىڭ بىرى بولۇش سۈپىتى بىلەن ھۈرمەتكە سازاۋەر بولۇپ كەلمەكتە.

ئىمىن تۇرسۇن ئاكا ئازادلىقنىڭ دەسلەپكى يىللىرى يەر ئىجارىسىنى كېمەيتىش، يەر ئىسلاھاتى ۋە ئىگىلىك تىكلەشنىڭ باش لۇشىيەننى ئىجرا قىلىش قاتارلىق ئىجتىمائىي، سىياسىي ئىسلاھاتلارغا دائىر ھۈججەتلەرنى، ماۋزېدۇڭ ئىدىيىسىگە دائىر نەزەرىيىۋى ماقالىلارنى مىللىي تىلدا نەشر قىلىشتا تەشەببۇسكارلىق رول ئوينىدى. ئۇ ئەينى يىللاردا كېچىنى كۈندۈزگە ئۇلاپ جاپا-مۇشەققەتكە چىداپ ئىشلىدى. ئۇ مەيلى قەھرىتان قىش كۈنلىرى بولسۇن، مەيلى ھۆل-يېغىنلىق كېچىلىرى بولسۇن، باسما زاۋۇتتىن قاچان تېلېفون كەلسە دەرھال زاۋۇتقا باردى، كېچىلىرى شېرىن ئۇيقۇسىدىن ۋاز كېچىپ باسما ماشىنىسى ئۈستىدە كىتابلارنىڭ بېسىلىش نۇسخىلىرىنى بىر-بىرلەپ كۆرۈپ قول قويۇپ بەردى. بەزى قېيىن ماتېرىياللارنى تىزىشتا باسما زاۋۇتىدىكى نابورچىكلارغا ئۈلگە كۆرسىتىپ ئۆزى قول سېلىپ تىزىشپ بەردى.

ئىمىن تۇرسۇن ئاكا كىتابلارنىڭ سۈپىتىنى ئۆستۈرۈش ئۈچۈن قانداق قىلىش لازىملىقى توغرىسىدا كۆپ ئىزلەندى، تەھرىرلىك ۋە كوررېكتورلۇق تېخنىكىسىنى ئۆستۈرۈشنى تەتقىق قىلىپ ساۋات خاراكتېرلىك ماتېرىياللارنى تۈزۈپ چىقتى.

ئۇ ھەر دائىم: نەشرىياتچىلىق ئەستايىدىللىقنى تەلەپ قىلىدىغان ئىنچىكە، ئىلمىي خىزمەت، كۆچۈرۈش ھالقىسىدىن تارتىپ كىتاب چىققۇچە بولغان ھەممە ھالقىلارنى كۆڭۈل قويۇپ ئەستايىدىل تۇتمىغاندا كۈتۈلمىگەن خاتالىق سادىر بولۇپ يامان ئاقىبەتلەرنى پەيدا قىلىدۇ، شۇڭا قىلچە بىپەرۋالىق قىلماسلىق لازىم، دەپ ياش مۇھەررىرلەرگە تەلىم بېرىپ كەلدى.

ئىمىن تۇرسۇن ئاكا باشقىلارغا قاتتىق تەلەپ قويۇپلا قالماي، ئۆزىگىمۇ تەلەپچان بولدى. ئۆزى تەھرىرلىگەن، تۈزگەن كىتابلارنىڭ سۈپىتىگە، ئىلمىيلىكىگە ئالاھىدە دىققەت

قىلدى، شۇڭا ئۇ ئۆزى يازغان ۋە تۈزگەن، تەرجىمە قىلغان ۋە تەھرىرلەپ نەشرگە تەييارلىغان نەچچە ئونلىغان كىتابلار كىتابخانلارنىڭ قەلبىدىن چوڭقۇر ئورۇن ئالالدى. ئىمىن تۇرسۇن ئاكا نەشرىياتچىلىق ساھەسىدە خەنزۇ كادىرلارنىڭ ئۇيغۇرچە ئۆگىنىشى ئۈچۈن «ئۇيغۇر تىلىدىن ئاساس» دېگەن كىتابنى، شۇنداقلا مىللىي كادىرلارنىڭ خەنزۇچە ئۆگىنىشى ئۈچۈن تۇنجى قېتىم «خەنزۇچە-ئۇيغۇرچە قىسقىچە لۇغەت» نى تۈزۈپ چىقىپ، مىللەتلەر ئارا تىل-يېزىق ئۆگىنىش جەھەتتە ياخشى ئىجتىمائىي ئۈنۈم ھاسىل قىلدى.

ئۇ بىر مەزگىل سىياسىي-نەزەرىيىۋى ژۇرنال «ئالغا» نىڭ مەسئۇل تەھرىرلىكىنى زىمىنىگە ئېلىپ، مىللىي كادىرلارنى تۈرلۈك ساۋاتلار بىلەن ۋاقتىدا تەمىنلەشكە ئەھمىيەت بەردى.

ئۇ يەنە «ماۋزېدۇڭ ئەسەرلىرى» نىڭ بىرىنچى تومىنىڭ تەرجىمە تەھرىرلىكىگە قاتناشتى.

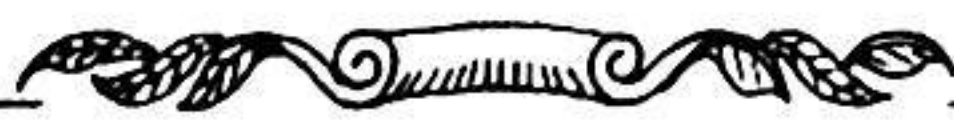
«تۈركىي تىللار دىۋانى» نىڭ ئۇيغۇرچە نەشرىنى يورۇقلۇققا چىقىرىش ئىنتايىن شەرىپلىك ۋە مۇشەققەتلىك ۋەزىپە ئىدى، ئىمىن تۇرسۇن ئاكا بۇ شەرىپلىك ۋەزىپىنى ئورۇنلاشقا تەشكىللەش ۋە تەھرىرلەش خىزمىتىگە ئاكتىپ قاتنىشىپ ئالاھىدە تەغدەرلەندى. ئۇ دۇنيادىكى، جۈملىدىن جۇڭگودىكى مەشھۇر كلاسسىك ئەسەرلەر ھەم رومانلاردىن «كەللىلە ۋە دەمىنە»، «مىڭ بىر كېچە»، «قىزىل راۋاقتىكى چۈش»، «قىزىل قۇياش»، «غەربكە ساياھەت» قاتارلىقلارنى تەرجىمە قىلىپ ۋە نەشرگە تەييارلاپ، مىللىي مەدەنىيەتنىڭ تەرەققىياتىنى ئىلگىرى سۈرۈشكە ۋە مەنئىي مەدەنىيەت خەزىنىمىزنى بېيىتىشقا ئالاھىدە تۆھپە قوشتى.

ئىمىن تۇرسۇن ئاكا كىتابلارنى نەشرگە تەييارلاش ۋە تەھرىرلەش بىلەنلا چەكلىنىپ قالماستىن ياش مۇھەررىر، تەرجىمانلارنى يېتىشتۈرۈش جەھەتتىمۇ ئالاھىدە كۈچ سەرپ قىلدى. ئۇلارغا ئىملا مەسىلىلىرىدىن تارتىپ كوررېكتورلۇق، تەھرىرلىك جەريانلىرىدا ئۇچرايدىغان كونكرېت مەسىلىلەرنى بىر تەرەپ قىلىش يوللىرىنى ئۆگەتتى. ھازىر شىنجاڭ خەلق نەشرىياتىدىكى غوللۇق بىر قىسىم تەرجىمان، مۇھەررىرلەر ئەينى يىللاردا ئىمىن تۇرسۇن ئاكانىڭ شاگىرتلىرى ئىدى.

ئىمىن تۇرسۇن ئاكا نەشرىياتىمىزنىڭ مەسئۇللىقىنى زىمىنىگە ئالغان چاغلاردىمۇ ئامما بىلەن ئىچقويۇن-تاشقويۇن بولدى. كەسپىي جەھەتتە ئاممىغا ياخشى مەسئۇلەتچى بولدى، ئاممىنىڭ تۇرمۇشىغا كۆڭۈل بۆلدى. ئاممىنىڭ سىرداش دوستى بولدى. شىنجاڭ خەلق نەشرىياتىدىكى ئۇنى بىلىدىغان، ئۇنىڭ بىلەن بىللە ئىشلىگەن پېشقەدەم مۇھەررىرلەر ھازىرغىچە ئۇنىڭ ياخشى پەزىلەتلىرىنى ئاغزىدىن چۈشۈرمەي كېلىۋاتىدۇ. ئىمىن تۇرسۇن ئاكا ئۆزىنىڭ نەشرىيات ساھەسىدىكى ئۇزۇن يىللىق تۆھپىسى ئۈچۈن يۇقىرىدىن نام-مەنپەئەت تەلەپ قىلمىدى، ئەمەل كۆزلىمىدى، نامىزى قەھرىمان بولدى. ئۇ ھەر بىر كىتابنى نەشرگە بەرگەندە مىللەتنى، خەلقنى، ۋەتەننى كۆزدە تۇتتى.

بىز يۈكسەك ھۆرمەت بىلەن ئىمىن تۇرسۇن ئاكانىڭ نەشرىيات ساھەسىدىكى تۆھپىلىرىگە ئاپىرىن ئوقۇيمىز.

مەسئۇل مۇھەررىر ئەنۋەر ئابدۇرېھىم

ئابدۇرۇپ پولات

يېڭى دەۋر ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدىكى ئەدەبىي

ئاخبارات ژانىرى توغرىسىدا

ئۇيغۇر ئەدەبىياتى ئۇچۇر، ئسلاھات دەۋرىگە كىرىپ كەلگەندىن بۇيان، ھەقىقەت يوسۇندا يېڭىدىن يېڭى تەرەققىياتلارغا ئېرىشتى ۋە ئېرىشمەكتە. بۇ ماقالىدە يېڭى دەۋر ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدىكى ئەدەبىي ئاخبارات ژانىرىنىڭ رېئال ئەھۋالى ھەققىدە قىسقىچە مۇھاكىمە يۈرگۈزۈلدى.

1 ئەدەبىي ئاخبارات ۋە ئۇنىڭ تۈپ ئالاھىدىلىكى

ئەدەبىي ئاخبارات مۇشۇ ئەسىرنىڭ باشلىرىدا بارلىققا كەلگەن يېڭى ئەدەبىي ژانىر بولۇپ، ئۇ ئۆزى مەيدانغا كەلگەن ۋە ئەدىبلەر تەرىپىدىن ئايرىم تۈر قىلىپ ئېتىراپ قىلىنغان كۈندىن ئېتىبارەن ئۆز ئالاھىدىلىكى بويىچە گۈللەپ، ئەدەبىيات گۈلزارىنى زىننەتلەپ كەلمەكتە. بىراق بەزى يازغۇچى ۋە كىتابخانلارنىڭ بۇ يېڭى ژانىر توغرىسىدىكى چۈشەنچىسى ئانچە چوڭقۇر ئەمەس، بۇ ھال بىزنىڭ مۇھاكىمىمىزنى مۇئەييەن ئەھمىيەتكە ئىگە قىلىدۇ.

«جۇڭگو بۈيۈك ئېنسىكلوپېدىيىسى» دە ئەدەبىي ئاخباراتنىڭ ھازىرقى زامان نەسرى ئەسەرلىرىنىڭ بىر تۈرى ئىكەنلىكى، ئەدەبىيات بىلەن ئاخبارات ئوتتۇرىسىدىكى ئارىلىق ژانىر ھېسابلىنىدىغانلىقى، ئۇنىڭدا بايان قىلىنغان ئادەم ۋە ئىشلار جەزمەن چىن بولۇشى كېرەكلىكى بايان قىلىنغان. ئەدەبىيات نەزەرىيىسى ھەققىدىكى كىتابلارنىڭ ئەدەبىي ئاخبارات ھەققىدىكى بايانلىرىنىڭ بەزىلىرى تەپسىلىي، ئۇزۇنراق، يەنە بەزىلىرى ئىخچام، قىسقا بولۇپ، ئومۇمەن قىلىپ ئېيتقاندا، ئۇلارنىڭ ھەممىسى «ھەقىقىي ئادەم ۋە ھەقىقىي ۋەقەلەرنى بەدىئىي ئۇسۇل ئارقىلىق، توغرىدىن توغرا ۋە دەل ۋاقتىدا ئەكس ئەتتۈرۈپ بېرىدىغان ئەدەبىي شەكىل ئەدەبىي ئاخبارات دەپ ئاتىلىدۇ» دېگەن چۈشەنچىنى تەبىئىي ئاساسى قىلىدۇ.

يۇقىرىقى بايان ۋە تەبىرلەرگە ئاساسەن ئەدەبىي ئاخبارات ژانىرىنىڭ تۈپكى ئالاھىدىلىكى دەپ تۆۋەندىكىلەرنى كۆرسىتىشىمىز مۇمكىن:

بىرىنچى، ئەدەبىي ئاخبارات ئالدى بىلەن بىر ئاخباراتتىن ئىبارەت. ئاخبارات ئەدەبىي ئاخبارات ژانىرىنىڭ مەزمۇنىنىڭ نىگىزى ۋە قىممەت مەنبەسى. ئەدەبىي

ئاخباراتنىڭ كىتابخانلارغا ئالدى بىلەن بېرىدىغىنى مۇئەييەن قىممەتكە ئىگە خەۋەر، زۆرۈر ئاخباراتتىن ئىبارەت. مەلۇمكى، ئاخبارات چىن بولغاندىلا، قىممەتكە ئىگە بولىدۇ. چىنلىق — ئاخباراتنىڭ جېنى. ئەدەبىي ئاخبارات ئالدى بىلەن بىر ئاخبارات ئىكەن، ئۇنىڭ قىممىتىمۇ مەزكۇر ئاخباراتتا بايان قىلىنغان ئادەم ياكى ۋەقەنىڭ راستلىقى، چىنلىقنى شەرت قىلىدۇ. ئەدەبىي ئاخباراتنى «ھەقىقىي ئادەم ۋە ھەقىقىي ۋەقەلەرنى توغرىدىن توغرا (يەنى چىنلىق بىلەن) ئەكس ئەتتۈرىدىغان شەكىل» دېيىشىمىزنىڭ زاكۇن ئاساسى مانا مۇشۇ يەردە. شۇڭلاشقا ئەدەبىي ئاخباراتتا ئەدەبىياتنىڭ باشقا ژانىرلىرىغا ئوخشاش بەدىئىي توقۇلما ئارقىلىق ئوبراز يارىتىشقا، ئويدۇرما ۋەقە ئارقىلىق ھېكايە توقۇشقا ھەرگىز بولمايدۇ.

ئىككىنچى، ئەدەبىي ئاخبارات ئادەتتىكى ئاخبارات ئەمەس، بەلكى ئەدەبىيەلەشتۈرۈلگەن ئاخباراتتۇر. ئەدەبىيلىكنى ئەدەبىي ئاخباراتنىڭ بايان ئۆلچىكى ۋە قۇرۇلما مىزانىدىن ئىبارەت دېسىمۇ بولىدۇ. ئەگەر ئەدەبىي ئاخبارات بۇ ئۆلچەك ۋە مىزانغا مۇۋاپىقلاشتۇرۇلمىسا تەھىقكى، بۇ ئەدەبىي ئاخبارات بولالمايدۇ. بىراق ئەدەبىي ئاخبارات ژانىرىدىكى ئەدەبىيلىك ئاخباراتنىڭ چىنلىقىدىن ئىبارەت كۈچلۈك چەكلىمە ئاستىدىكى ئەدەبىيلىك بولۇپ، ئەدەبىي ئاخباراتتا ئەدەبىياتنىڭ باشقا ژانىرلىرىغا ئوخشاش كۆپتۈرۈش، مۇبالىغە قىلىش ئۇسۇلىنى قوللانغىلى بولمايدۇ. ئەدەبىي ئاخباراتتا، ھەقىقەتنى ئەمەلىيەتتىن ئىزدەش، پاكىتقا ھۆرمەت قىلىش ۋە چىنلىق مىزانى ھەقىقىي رەۋىشتە ئىشقا ئاشۇرۇلغان بولىدۇ.

ئەدەبىي ئاخبارات ئادەتتىكى خەۋەرلەر تىزمىسى بولغان ئاخباراتتىن ئۆزىنىڭ ئەدەبىيلىكى ئارقىلىق تۈپتىن پەرقلىنىدۇ. ئەدەبىي ئاخباراتتىكى ئادەم ۋە ئۇنىڭ پائالىيىتى، شۇنداقلا باشقا مۇناسىۋەتلىك ۋەقەلەر تۈز ۋە تومئاق بايان ئارقىلىق ئەمەس، بەلكى مۇئەييەن ئەدەبىي ئىش قوشۇلغان تەسۋىر بىلەن يورىتىلىدۇ. دەرۋەقە، ئەدەبىي ئاخباراتتىكى بۇ خىل ئەدەبىي ئىش قوشۇش باشقا ژانىرلاردىكى ئەدەبىي توقۇلما بىلەن تۈپتىن پەرقلىنىدۇ. ئېنىق قىلىپ ئېيتقاندا، ئەدەبىي ئاخباراتتا بەدىئىي توقۇلما ئارقىلىق ئوبراز يارىتىلمايدۇ، بەلكى بايان قىلىنغۇچى ئادەمنىڭ مەۋجۇت ئوبرازى ۋە ھەقىقىي ۋەقەلەر چىنلىق بىلەن ئەدەبىي ئۇسلۇبتا تەسۋىرلىنىپ، كىتابخانلارغا ئەينەن تونۇشتۇرۇلىدۇ.

بىراق، ئەدەبىي ئاخباراتتىكى ئەدەبىيلىك بولسىمۇ بولىدىغان، بولمىسىمۇ بولىدىغان قوشۇمچە ياكى بەت تولدۇرىدىغان كاۋاك چالمىسى ئەمەس، بەلكى ئۇ مەزكۇر ژانىرنىڭ ئەدەبىي سورۇنىدىكى مەۋجۇتلىقىنى تەمىن ئېتىدىغان زۆرۈر شەرتلەردىن ھېسابلىنىدۇ. چۈنكى ئەدەبىي ئاخباراتتىكى چىن خەۋەر ۋە ھەقىقىي ۋەقەلىك مەزكۇر ژانىردا نامايەن قىلىنىدىغان ھەقىقەت بولسا، ئەدەبىيلىك ئاشۇ ھەقىقەتنى ئۆزىگە خاس قۇدرىتى ئارقىلىق جىلۋىلەندۈرىدىغان مەجازدۇر. «جىلۋە بەرمەيدۇ ھەقىقەتنىڭ مەجازى بولمىسا.» دېمەك، ئەدەبىي ژانىر ئالاھىدىلىكى بويىچە ئېيتقاندا، ئەدەبىي ئاخباراتتىكى ئەدەبىيلىك پەقەت ئۆلچەك بويىچە ۋايىغا يەتكۈزۈلگەندىلا، ئاندىن ئۇ ئۆزىدىكى مەجاز كۈچى ئارقىلىق ئەسەرنى كۆزلەنگەن ژانىر گۈزەللىكىگە ۋە ئۈنۈم ئەۋزەللىكىگە ئېرىشتۈرىدۇ.

ئۈچىنچى، ئەدەبىي ئاخبارات باشقا ھەرقانداق ئەدەبىي ژانىرغا ئوخشىمايدىغان كۈچلۈك دەرىجىدىكى ۋاقىت ھالىدىكى ۋاقىت چەكلىمىسىگە ئىگە ئەسەر بولۇشنى مەزكۇر ژانىرنىڭ ئالدى بىلەن بىر ئاخبارات ئىكەنلىكى بەلگىلىگەن. ماۋدۇن ئەپەندى ئاخبارات ھەققىدە توختىلىپ مۇنداق دېگەن: « كىتابخانلار تۇرمۇشتا تۈنۈگۈن يۈز بەرگەن ھادىسىلەرنى بىلىشنى تەقەززالىق بىلەن ئۈمىد قىلىدۇ. شۇڭا يازغۇچىلار جەمئىيەتتە يۈز بەرگەن (كۈندە دېگۈدەك يۈز بېرىپ تۇرىدىغان) ئەڭ يېڭى ھادىسىلەرنى كىتابخانلارغا تەپسىلىي تەسۋىرلەپ بېرىشكە ئالدىرايدۇ. گېزىت-ژۇرناللارمۇ ئۆتكۈر دەۋر تۇيغۇسىغا ئىگە بولۇشى كېرەك. بۇلارنىڭ ھەممىسى ئاخباراتنىڭ مەيدانغا كېلىشى ۋە گۈللىنىشىدىكى سەۋەبلەردۇر. » مېنىڭچە، ماۋدۇن ئەپەندى ئېيتقان « تۇرمۇشتا تۈنۈگۈن يۈز بەرگەن ھادىسىلەر » دېگەن سۆز « ئۆتمۈش، ئۇزاق ئۆتمۈش » دېگەن ئۇقۇمنىڭ ئەكسى بولۇپ، ئۇنىڭ « تېخى تۈنۈگۈنلا يۈز بەرگەن، ئەڭ يېڭى » دېگەن مەنىنى يىلدۈرىدىغانلىقىدا شەك يوق. بۇ باياندىن شۇنى چۈشىنىۋېلىش مۇمكىنكى، ئاخبارات دېمەك تېڭى-تەكتىدىن ئېيتقاندا، ئەڭ يېڭى ۋەقە ھەققىدىكى ئەڭ يېڭى خەۋەر دېمەكتۇر. ھالبۇكى، ئەدەبىي ئاخباراتمۇ ئالدى بىلەن بىر ئاخبارات ئىكەن، ئۇنىڭدا بايان قىلىنغان ئادەم ۋە شەيئەلەر ھەققىدىكى ۋەقەلىك جەزمەن يېڭى بولۇشى كېرەك. ئۇنداقتا ئەدەبىي ئاخباراتتا بايان قىلىنغان ۋەقەلىكنىڭ يېڭىلىق دەرىجىسى زادى قانچىلىك بولۇشى كېرەك؟ مېنىڭچە، ئەدەبىي ئاخباراتتا بايان قىلىنغان ۋەقەلىك مەزكۇر ئەسەر كىتابخانلار بىلەن يۈز كۆرۈشۈپ تۇرغان شۇ كۈنلەردە تېخىچە داۋاملىشىۋاتقان بولۇشى ياكى شۇ ئەسەر ئېلان قىلىنغان چاغدا مەزكۇر ۋەقەلىك يۈز بەرگەن جايدىكى خەلقلەر ئەسەردە بايان قىلىنغان ئاشۇ ۋەقەگە، ۋەقەنىڭ تەپسىلاتىغا شاھىت بولالايدىغان، ۋەقەنىڭ چىنلىقىغا شاھادەت بېرەلەيدىغان بولۇشى كېرەك. مۇشۇ چۈشەنچە بويىچە ئېيتقاندا، « ماييۇلاق » (ئۆز ۋاقتىدىكى « قاراماي ئەدەبىياتى ») ژۇرنىلىنىڭ 1989-يىللىق 1-سانىدا ئېلان قىلىنغان « چۆلدىكى تۇنجى چىراغ » ناملىق ئەسەر ھەرگىزمۇ ئەدەبىي ئاخبارات بولالمايدۇ دەپ قارايمەن.

ئارىسلان تالىپ، مۇھەممەت مەمتېلى قاتارلىق ئاپتورلار ئۆزلىرىنىڭ بىرلىشىپ يازغان ئەسىرى — « چۆلدىكى تۇنجى چىراغ » قا « ئەدەبىي ئاخبارات » دەپ ئالاھىدە ئىلاۋەت بېرىپ ئېلان قىلغاندىن باشقا، « ماييۇلاق » ژۇرنىلىنىڭ 1992-يىللىق 3-4-قوشما سانىدا ئېلان قىلىنغان « قارا ماينىڭ ھازىرقى پروژىچىلىقى ھەققىدە » ماۋزۇلۇق ئەدەبىي ئوبزور (تۇرسۇن تالىپ يازغان) مۇ مەزكۇر ئەسەرنىڭ ئاشۇ ئاپتورلارنىڭ ئاتىغىنى بويىچە ئەدەبىي ئاخبارات ژانىرىغا كىرىدىغانلىقىنى مۇئەييەنلەشتۈرۈپ باھا بەردى ۋە كۆپ مەدھىيلىدى.

مەن « چۆلدىكى تۇنجى چىراغ » نى ناچار ئەسەر دېمەكچى ئەمەسمەن، مېنىڭچە، ئۇ خېلى ياخشى يېزىلغان ئەسەر. بىراق ئۇ ئاپتور ۋە ئوبزورچىلارنىڭ دېگىنىدەك ئەدەبىي ئاخبارات ئەمەس.

دۇرۇس، سېلىم بوۋاي راست ئۆتكەن ئادەم، شۇنىڭ پائالىيەتلىرىمۇ ھەقىقىي بولغان ۋەقە. ئۇ مۇھتەرەم زاتنىڭ تاكى ھازىرغىچە كىشىلەرنىڭ چىن قەلبىدە ھەمىشە

يادلىنىپ، ئەۋلادلار تىلىدا « قاراماينىڭ تۇنجى ئاھالىسى » ، « قاراماينىڭ ھەقىقىي ئىگىسى » ، « چۆلگە تۇنجى چىراغ ياققان ئادەم » دەپ تەرىپلىنىپ كېلىۋاتقانلىقىمۇ پاكىت. بىراق پاكىت بىلەنلا ئەدەبىي ئاخبارات يازغىلى بولمايدۇ. چۈنكى ئەدەبىي ئاخباراتقا پاكىتتىن باشقا يەنە ۋاقىت كېرەك. ئەگەر پاكىت ئەدەبىي ئاخباراتنىڭ جېنى بولسا، ۋاقىت ئۇنىڭ ئۇرغۇپ تۇرغان قېنىدۇر. ئەڭ مۇھىمى، بۇ ۋاقىت باشقا بىر ۋاقىت ئەمەس، بەلكى « ھازىر » دۇر. « پاكىت » قا « ھازىر » قوشۇلسا، ئاندىن ئەدەبىي ئاخباراتقا لايىق ۋە زۆرۈر بولغان « ئاخبارات » شەكىللىنىدۇ. « پاكىت » قا قوشۇلغان « ئۆتكەن ۋاقىت، ئۆتمۈش » ئادەتتە، « تارىخ » دەپ ئاتىلىدۇ. ئېچىپ ئېيتقاندا، چىن پاكىتقا قوشۇلغان ئۆتمۈش ئارقىلىق، ئەدەبىياتتا تارىخ، تەرجىمىھال، تارىخىي رومان، تارىخىي پوۋېست، تارىخىي ھېكايە قاتارلىقلارنى يازغىلى بولىدۇكى، ھەرگىزمۇ ئەدەبىي ئاخبارات يازغىلى بولمايدۇ.

يەنە دېسەك، « چۆلدىكى تۇنجى چىراغ » ھېكايە قىلغان ئادەم — سېلىم بوۋاي راست ئۆتكەن ئادەم. بىراق ئۇ زات 1958-يىلى سېنتەبىردە ئالەمدىن ئۆتكەن. شۇڭلاشقا بۇ زات ھەققىدىكى ھېكايىنىمۇ كەم دېگەندە مۇندىن ئەللىك يىل بۇرۇنقى چاغ — ۋاقىت ئېتىبارى جەھەتتىن ئېلىپ ئېيتقاندا، « ھازىر » ئەمەس بەلكى « تارىخ » تۇر. ئەڭ مۇھىمى، بىز « چۆلدىكى تۇنجى چىراغ » ناملىق مەزكۇر ئەسەرنى ئوقۇغىنىمىزدا، ئەسەرنىڭ « مۇقەددىمە » سىدىن باشقا، « خەير، ئانا يۇرت » ، « سەرسانلىق » ، « ئاھ، ئايقىز » ، « سېلىم ئۆيلەنسۇن » ، « ئاش بەرگەن قازاننى چاقما، ئوغلۇم » ، « يولۇمنى توسما! » ، « ئەجەب ئادەملەر كىنا؟! » ، « ماييۇلاقتىكى مېھمانلار » ، « ماي چىقتى » قاتارلىق بابلاردىن تەركىب تاپقان ئەسلى تېكىست ئىچىدىن، ھەتتا يىل، ئاي، كۈنلەرگە ئائىت سانلىق مەلۇماتلارغىمۇ تۈزۈك ئېرىشەلمەيمىز. « تۈن كېچە، ئەل شېرىن ئۇيقۇغا چۆككەن چاغ » دەپلا خۇدايىمنىڭ مەلۇم بىر كۈنىدىن باشلاپ ھېكايە قىلىنغان بۇ ئەسەر مەيلى ئەسەر قۇرۇلمىسى جەھەتتىن بولسۇن ۋە مەيلى بايان ئۇسلۇبى جەھەتتىن بولسۇن، كىتابخانغا سېپى ئۆزىدىن بىر پوۋېست تەسىراتىنى بېرىدۇ. ئەمدى ئەسەردە بايان قىلىنغان سېلىم بوۋاينىڭ راست ئۆتكەن ئادەملىكىنى گەۋدىلەندۈرمىسەك بولمايتتى دېسەك، مەزكۇر ئەسەرنى « تارىخىي پوۋېست » دەپ ئاتىساقمۇ بولار. بىراق قانداقلا بولمىسۇن ئۇنى « ئەدەبىي ئاخبارات » دېگىلى بولمايدۇ. چۈنكى خۇددى ئەلشىر ناۋائىنىڭ مۇندىن بەش يۈز يىل بۇرۇنقى ھاياتىنى ھېكايە قىلىپ ئەدەبىي ئاخبارات ئىجاد قىلغىلى بولمىغىنىدەك، سېلىم بوۋاينىڭ مۇندىن ئەللىك يىل بۇرۇنقى تۇرمۇش سەرگۈزەشتىلىرىنى بايان قىلىپمۇ ئەدەبىي ئاخبارات قۇراشتۇرغىلى بولمايدۇ.

بۇ يەردە شۇنى قوشۇپ قويۇشنىڭ زۆرۈرىتى باركى، « چۆلدىكى تۇنجى چىراغ » ئاپتورلىرىنىڭ مۆھتەرەم سېلىم بوۋاينىڭ ئۆز زامانىسىدىكى ھايات پائالىيەتلىرى ئۈستىدە چاللىق ئىزدىنىشى ھەققىدە تەنمۇ قەدىرلەشكە ئەرزىيدىغان مەھبۇب ئەمگەك بولغان. مېنىڭچە، ئاپتورلار مۇشۇ جەرياننى، يەنى ئۇلارنىڭ ماتېرىيال توپلاش مۇددىئاسىدا، سېلىم بوۋاينىڭ ماي بۇلاقلىرى گەمسىدە بولغانلىقى، سېلىم بوۋاينىڭ 1893-يىلدىن 1943-يىلغىچە ھەمراھ بولغان توقسان ياشلىق كېرىماخۇن ئاتىنى زىيارەت قىلغانلىقى،

ئۆز زامانىدا سېلىم بوۋاي ئەڭ يېقىن ئۆتكەن قازاق قېرىنداش ئەشمەتنىڭ كۈيئوغلى ۋە بوۋاينىڭ ئەڭ ئامراق سۆھبەتدەشى جۇما غازىنى يوقلىغانلىقى، بوۋاينىڭ 50-يىللاردىكى تونۇشى ۋارسىجان تۇردىنى ئىزدىگەنلىكى، سېلىم بوۋاينىڭ چېپە يىزىدىكى تۇرالغۇ قەدىمجاينى ۋە شۇ يەردىكى ھەمسۆھبەتلىرىنى تاۋاپ قىلغانلىقىدىن ئىبارەت رېئال ئەھۋاللارنى ئەينەن يېزىپ چىققان بولسا، مانا بۇ ھەقىقىي ئەدەبىي ئاخبارات بولغان بولاتتى ۋە كىتابخانلارمۇ ئۇنى ئېتىراپ، ئاپىرىن تۇيغۇسى بىلەن مىڭ مەرتىۋە سۆيۈپ ئوقۇغان بولاتتى، ئەلۋەتتە.

قىسقىسى، ئەدەبىي ئاخبارات دېگىنىمىز، ھەقىقىي ۋەقەلىك بىلەن ھازىرقى ۋاقىتنىڭ يۇغۇرۇلمىسىدىن ھاسىل بولغان ئاخباراتقا مۇۋاپىق ئەدەبىي ئىش قوشۇش ئارقىلىق مەيدانغا كېلىدىغان خاس قۇرۇلمىلىق ئەسەر بولۇپ، ئۇ ئەدەبىيلىك، ئاخباراتچىلىق ۋە ھازىر جاۋابلىقتىن ئىبارەت ئۈچ مۇھىم ئالاھىدىلىككە ئىگە ئەدەبىي ژانىردۇر. ھالبۇكى، يازغۇچىلار ۋە بارلىق ئىجادىيەت ھەۋەسكارلىرى ئەدەبىي ئاخباراتنى ئوقۇپ قويۇش بىلەنلا چەكلەنمەي، ئۇنىڭ ئاساسىي ئالاھىدىلىكلىرى ھەققىدىكى زۆرۈر تەتقىقاتقۇمۇ ئەھمىيەت بېرىشىمىز لازىم. شۇنداق قىلغاندىلا، بۇ ژانىرنىڭ ئەدەبىيات سەھنىمىزدىكى بۈگۈنكى ھالىتى ھەققىدە لىلا باھا بېرەلەيمىز ۋە ئۇنىڭ گۈزەل ئەتىسىنى كەڭ قۇچاق بىلەن كۈتۈۋالالايمىز.

II ئەدەبىي ئاخباراتنىڭ تۈرلىرى

ئەدەبىي ئاخباراتلارنى ئىپادىلىگەن مەزمۇنى، شۇنداقلا قۇرۇلما ئالاھىدىلىكى بويىچە بىرقانچە تۈرگە ئايرىپ چۈشەندۈرۈشكە بولىدۇ. مەن دەسلەپكى قەدەمدە ئىزدىنىپ ئۆگىنىش ئارقىلىق ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدىكى ئەدەبىي ئاخبارات ژانىرىنى مەزمۇنغا قاراپ تۆۋەندىكىدەك ئۈچ تۈرگە ئايرىشقا بولىدىكەن دەپ مۇلاھىزە قىلدىم: بىرىنچى، ھېلىھەم ياشاۋاتقان ئادەم ۋە ئۇنىڭ پائالىيىتى يېزىلغان ئەدەبىي ئاخبارات، بۇ خىل ئەدەبىي ئاخباراتتا بۈگۈنكى زاماندا ياشاۋاتقان، ئۇنىڭ ھالال ئەمگىكى ئارقىلىق ئەمەلىي نەتىجە ياراتقان، شۇ تۈپەيلى خەلق ئىچىدە يۈكسەك شۆھرەت قازانغان كىشىلەر ۋە ئۇلارنىڭ ئاساسلىق پائالىيەتلىرى خاس بەدىئىي ئۇسلۇبتا بايان قىلىنغان بولىدۇ. مەسىلەن، يازغۇچى مۇھەممەت باغراش يازغان «باھار، زېمىن، روھ» ماۋزۇلۇق ئەدەبىي ئاخباراتقا ئوخشاش.

«شىنجاڭ گېزىتى» نىڭ 1992-يىلى 21-، 22-، 23-، 24-نويابىر سانلىرىدا ئېلان قىلىنغان مەزكۇر ئەدەبىي ئاخبارات «مۇقەددىمە»، «تارىخ ئالدىدىكى دەككە-دۈككىچىلىك»، «زېمىن ئويغاندى»، «تېخىمۇ پارلاق ئەتنى يارىتىش ئۈچۈن» قاتارلىق تۆت بابتىن تەشكىل تاپقان بولۇپ، ئۇنىڭدا شىنجاڭ مىچۈن ناھىيە گومۇدى بازار گۇگۇشىپسىنىڭ 1981-يىلىدىن بۇرۇنقى مۇئاۋىن مۇدىرى، 1984-يىلىدىن كېيىنكى پارتكوم شۈجىسى ياسىن تۇردىنىڭ ئىسلاھات باھارىدىن ئالغان كۈچ بىلەن قەلبىدە زامان ۋە زېمىنگە بولغان خوجايىنلىق روھىنى ئۇرغۇتۇپ، كونا گومۇدىدىن ئىبارەت ئەخلاق زېمىنىدا قالاچلىق ۋە قاششاقلىققا قارشى كۈرەش ناغرىسىنى چالغانلىقى،

ئەمەلىي ئەمگىكى ئارقىلىق ئۈيەردە تەرەققىيات ۋە گۈللىنىشنىڭ يېڭى تارىخى دەۋرىنى ئاچقانلىقى ئەدەبىي ئاخباراتقا خاس ئۇسلۇب ۋە يېتۈك ماھارەت بىلەن بايان قىلىنغان. ھازىرقى زامان تۇرمۇشىنىڭ ئاساسىي مەلۇماتىغا يېتىشكە بېغىشلانغان سىمفونىيىگە ئوخشاش ياڭراق ۋە تەسىرچان چىققان بۇ ئەدەبىي ئاخباراتنى ئەدەبىي ئاخباراتنىڭ تىرىكلەر يېزىلىدىغان ۋە تىرىكلەرگە مەدەھىيە ئوقۇلىدىغان شۇ خىل تۈرىگە ئەۋرىشكە قىلغۇدەك مۇنەۋۋەر ئەسەر دېيىشكە بولىدۇ.

ئىككىنچى، يېڭىلا ۋاپات بولۇپ كەتكەن ئادەم ۋە ئۇنىڭ ئۈنۈمى ئىش-پائالىيەتلەرى بايان قىلىنىدىغان ئەدەبىي ئاخبارات. بۇ خىل ئەدەبىي ئاخباراتتا ۋاپات بولۇپ كەتكەنلىكى ئانچە ئۇزۇن بولمىغان، ھايات چېغىدا قىلغان بۈيۈك ئەمگەكلىرى ۋە مەھبۇب سىماسى خەلقنىڭ كۆز ئالدىدىن تېخىچە كەتمىگەن ئادەم ۋە ئۇنىڭ ئۆرنەك قىلىشقا ئەرزىيدىغان پائالىيەتلىرى يېزىلغان بولىدۇ. مەسىلەن، يازغۇچى نۇرمۇھەممەت توختى يازغان ئەدەبىي ئاخبارات «ھاكىمنىڭ كەپسى» گە ئوخشاش.

«ھاكىمنىڭ كەپسى» ماۋزۇلۇق بۇ ئەدەبىي ئاخبارات 1987-يىلى «يېڭى قاشتېشى» ژۇرنىلىدا ئېلان قىلىنغان بولۇپ، ئاپتور ئۇنىڭدا ئالدىنقى يىلى كېسەل مۇناسىۋىتى بىلەن ۋاپات بولۇپ كەتكەن، خوتەن ناھىيىسىنىڭ سابىق ھاكىمى مۇھەممەت توختى روزىنىڭ خەلق خىزمەتكارى بولغان ئوتتۇز نەچچە يىل مابەينىدە، ئۆزى ئاددىي كەپدە ئولتۇرۇپ، جاپالىق ۋە جانىپدالىق ئەمگىكى بىلەن خەلق قەلبىدە مەڭگۈ ئۆرۈلمەس قەسىر بىنا قىلغانلىقىدىن ئىبارەت رېئال پاكىتنى ئوچۇق كۆڭۈللۈك بىلەن ھېكايە قىلغان. مەزكۇر ئەدەبىي ئاخبارات ئۆز ۋاقتىدا، بەجايىكى مۇھەممەت توختى روزى ھاكىم ۋاپاتىنىڭ يىلىغا ئاتاپ يېزىلغان مەرسىيە بولۇپ، مەرھۇمنىڭ ئۆلمەس ئەمگەكلىرىگە شاھىت ماتەمدار خەلق ئىچىدە كۈچلۈك تەسىر قوزغىغان. شۇنىڭ بىلەن بىرچاغدا، ئۇ يەنە ئەدەبىي ئاخباراتقا خاس بولغان ھازىر جاۋابلىق ئارقىلىق كادىرلار ئىچىدىكى خەلق ئۈچۈن خىزمەت قىلىش بەيگىسىگە ئەمەس، بەلكى ئۆي-جاي سېلىش مۇسابىقىسىگە چۈشكەن، ئۆزى بۆلۈم دەرىجىلىك كادىر بولۇپ بولغىچە كونا كەپسى قەسىر-ئوردىغا ئايلىنىپ بولىدىغان ھەشەمەتۋاز كادىرلارنىڭ كاختىغا كېلىشتۈرۈپ تۇرۇلغان بىر شاپىلاق بولۇپ، ئۇلارنىڭ بەزىلىرىنى ئەلەم ۋە غەزەپتىن چىشىنى غۇچۇرلىتىشقا، يەنە بەزىلىرىنى بولسا، خىجىللىقتىن بېشىنى تۆۋەن سېلىشقا مەجبۇر قىلغانىدى.

ئۈچىنچى، ئۈلگە قىلىشقا لايىق ياكى ئىبرەت قىلىشقا مۇناسىپ بولغان مۇئەييەن بىر ئىش-ھەرىكەت ھەققىدە يېزىلغان ئەدەبىي ئاخبارات. بۇ خىل ئەدەبىي ئاخباراتتا كۈنكەپت ئادەم ياكى بىرەر تىپىك شەخسنى يېزىش نۇقتا قىلىنمايدۇ. بەلكى بۈگۈنكى تۇرمۇشتا بەلگىلىك ئىجتىمائىيلىققا ئىگە بولۇپ قېلىۋاتقان مۇئەييەن بىر ئىش يېزىلىدۇ. بۇ خىل ئىش كىشىلەر ئۆرنەك قىلىشقا ئەرزىيدىغان ياخشى ئىشلار بولۇشىمۇ، ئىبرەت ئېلىپ ساقلىنىشقا ۋە تۈپتىن يوقىتىشقا تېگىشلىك يامان ئىش بولۇشىمۇ مۇمكىن. مەسىلەن، يازغۇچى نۇرمۇھەممەت توختى يازغان «رەڭگارەڭ ئالۋاستىلار» ناملىق ئەدەبىي ئاخباراتقا ئوخشاش.

«تارىم» ژۇرنىلىنىڭ 1993-يىللىق 7-سانىدا ئېلان قىلىنغان «رەڭگارەڭ

ئالۋاستىلار» ماۋزۇلۇق ئەدەبىي ئاخبارات « ئەخمەتجان پاجىئەسى » ، « قارا ئالۋاستى ئاپىتى » ، « چېكىلمەيدىغان زەھەرلىك چېكىملىك » ، « ئاق ئالۋاستى » ، « ئۆزىمىزنى ئۆزىمىز قۇتقۇزايلى » ، « ئەخمەتجان پاجىئەسىنىڭ خۇلاسسىسى » قاتارلىق ئالتە بابقا بۆلۈنگەن بولۇپ، ئاپتور ئۇنىڭدا جەمئىيەتتە خۇسۇسەن ياشلارنىڭ چېنىغا ۋە روھىيىتىگە زامان بولۇۋاتقان ۋە شۇ ئارقىلىق خەلقنىڭ ئومۇمىي ساپاسىغا ئېغىر دەرىجىدە تەھلىكە سېلىۋاتقان خروئىن، نەشە، مەجۇن قاتارلىق زەھەرلىك چېكىملىكلەرنى تولىمۇ ئوبرازلىق قىلىپ « رەڭگا رەڭ ئالۋاستىلار » دەپ ئاتايدۇ ۋە ئاشۇنداق ئالۋاستىلارنىڭ زىيانكەشلىكىگە ئۇچرىغان مەرھۇم ياش گىتارچى ئەخمەتجان مەمتىمىن پاجىئەسىنى مىسال قىلىش ئارقىلىق ئاتا-ئانىلارغا: « ئوغۇل-قىزلىرىڭلارغا ھېزى بولۇڭلار، رەڭگارەڭ ئالۋاستىلار — ئاق ئالۋاستى، قارا ئالۋاستى ۋە يەنە ئاللىقانداق ئالۋاستىلار ئۇلارغا مۇدەھىش تىرناقلىرىنى سوزۇپ كەلمەكتە. ھېزى بولۇڭلار، ئۇلارمۇ ئەخمەتجاندەك قىسمەتكە دۇچار بولمىسۇن! » دەپ سەمىمىي نەسەھەت ۋە ئاگاھلاندۇرۇش بېرىدۇ. پۈتۈن خەلققە بولسا: تەدبىر قوللىنىپ « ئۆزىمىزنى ئۆزىمىز قۇتقۇزايلى » دەپ جىددىي خىتاب قىلىدۇ.

ئەدەبىي ئاخباراتنىڭ يۇقىرىقى ئۈچ تۈرى ئۆزلىرىدىكى مەزمۇن نۇقتىلىرىنىڭ ئوخشىماسلىقى بىلەن ئۆزئارا پەرقلىنگەندىن باشقا، ژانىر قۇرۇلمىسى، ئىپادىلەش ئۇسلۇبى قاتارلىق جەھەتلەردە ئورتاقلىققا ئىگە بولۇپ، رېئال تۈرمۈشتە ئوخشاشلا مۇھىم رول ئوينايدۇ.

III ئەدەبىي ئاخباراتنىڭ ئەدەبىيات سورۇنىدا تۇتقان ئورنى ۋە ئۇنىڭ ئىستىقبالى

ئەدەبىي ئاخبارات ئەمەلىيەتتە ئەدەبىياتنىڭ ئومۇمىي گەۋدىسىگە قوشۇلغان يېڭى قان بولۇپ، ئۇ ئۆزىنىڭ رېئال تۈرمۈشتىكى چىن، ھەقىقىي ئىشلارنى ئۆزىگە خاس ئۇسلۇب بىلەن ئۆز ۋاقتىدا يورۇتۇپ بېرىشتەك خاسلىقى شارائىتىدىن ئەدەبىيات سەھنىسىدە ئالاھىدە ئورۇنغا ئىگە بولۇپ كەلمەكتە. ھالبۇكى ئەدەبىي ئاخباراتنىڭ ئەدەبىيات ساھەسىدە ئىگىلىگەن مۇنداق ئالاھىدە ئورنىنى مەزكۇر ژانىرنىڭ ئۆزىگە خاس بولغان ئالاھىدىلىكلىرى بەلگىلىگەن.

ئالدى بىلەن ئەدەبىي ئاخبارات ھېلىقىدەك ۋەقەلىكى توقۇلما بولغان ھېكايە تىپىدىكىلەرگە ئوخشمايدۇ. شۇنداقلا ئۇ ئەدەبىي تەسۋىر، زۆرۈر مۇلاھىزە، مۇھاكىمە ۋە ھۆكۈملەر بېرىلمەيدىغان ساپ خەۋەرلەر تىزمىسى بولغان ئاخباراتقىمۇ ئوخشمايدۇ. ئۇنىڭدا ھەقىقىي ئىشلار، چىن ۋەقەلەر بەدىئىي ئۇسۇلدا بايان قىلىنىش بىلەن بىر چاغدا، ئاشۇ چىن ۋەقە، ھەقىقىي ئىشلارغا ماس كېلىدىغان مۇھاكىمە، مۇلاھىزە ۋە ھۆكۈملەر پىششىق تىل ۋە ئىخچام بايان ئارقىلىق ئىپادىلىنىدۇ.

ئاندىن ئەدەبىي ئاخبارات يۈكسەك دەرىجىدىكى جەڭگىۋارلىققا ئىگە ژانىر. ئەدەبىي ئاخباراتتىكى مۇلاھىزە، مۇھاكىمە ۋە ھۆكۈملەر مەزكۇر ژانىردا بايان قىلىنغان چىن ئادەملەر ۋە ھەقىقىي ۋەقەلەرنى پاكىت قىلغان ئاساستا ئوتتۇرىغا قويۇلىدىغان بولغاچ، ئۇ ئەدەبىياتنىڭ ھەرقانداق ژانىردا ئىپادە قىلىنىدىغان پىكىرلەرگە قارىغاندا

سېلىشتۇرغۇسىز دەرىجىدە جانلىق، تەسىرلىك ۋە قايىل قىلىش كۈچىگە باي بولىدۇ. ئالايلىق، مۇھەممەد باغراشنىڭ «باھار، زېمىن، روھ» ناملىق ئەدەبىي ئاخباراتىدىكى «بۇ ئالەم زۆرۈرىيەت ئالىمى، ئىنسانىيەت جەمئىيىتى ۋە پۈتكۈل مەدەنىيىتى زۆرۈرىيەت سەۋەبىدىن ئاپىرىدە بولغان. بىر شەخسنىڭ، بىر مىللەتنىڭ، بىر دۆلەتنىڭ زۆرۈرىيەتنى ھېس قىلىش قابىلىيىتى ئىش يۈزىدە ئۇنىڭ ھاياتى قۇدىرىتىنىڭ بەلگىسىدۇر.» «زۆرۈرىيەتنى ھېس قىلالىغانلار، تەشەببۇسكارلىق بىلەن ئۆزىنى ئۇنىڭغا ماسلاشتۇرالىغانلار، دەل ۋاقتىدا ئۇنىڭغا جاۋاب قايتۇرالىغانلار ياشايدۇ، ئەكسىچە مەيداندا تۇرغانلار ھالاك بولىدۇ!» «تولغاق پەريادى ئاڭلىماققا بىر كۆي ياكى ناخشىدەك يارقىن بولمىسۇ، مەدەنىيىگە سازاۋەر، چۈنكى ئاشۇ ئايانچلىق پەرياد بىر ئۇلۇغ تۆرىلىشنىڭ دەيدەبىسىدۇر!» دېگەنگە ئوخشاش تەپەككۈر جەۋھەرلىرىگە تالىق قۇرلار پەقەت مەزكۇر ئەسەردە پىلانلىق تۇغۇتتىن ئىبارەت ئەڭ نازۇك مەسىلىگىمۇ توغرا تېكىشكە جۈرئەت قىلغان ۋە ئۆزىنىڭ يۈكسەك چاسارتى بىلەن يۇرتىدا يېڭى تارىخ ياراتقان يولداش ياسىن تۇردىنىڭ ئەمەلىي پائالىيەتلىرىدىن چىقىرىلغان يەكۈن سۈپىتىدە ئوتتۇرىغا قويۇلغانلىقى ئۈچۈنلا، ئۇ كىتابخانلارنىڭ قەلب دۇنياسىنى لەرزىگە كەلتۈرىدۇ. ئوخشاشلا نۇرمۇھەممەت توختىنىڭ «رەڭگارەڭ ئالۋاستىلار» ناملىق ئەدەبىي ئاخباراتىدىكى «بىزنىڭ ئىقتىدارىمىزنىڭ باشقىلاردىن كەم بولۇشى، ئىرادىسىزلىكىمىز، قورقۇنچاقلىقىمىز، ئىچكى ئىتتىپاقلىرىمىزنىڭ ناچار بولۇشى، شۇنداقلا مىللىتىمىز ئىچىدە ھورۇن، نامرات ئادەملەرنىڭ شۇنچە كۆپ بولۇشى بەلكىم ئاشۇ قارا ئالۋاستىغا مۇناسىۋەتلىككىن دەپ قالمىغان» دېگەن مۇلاھىزىسى پەقەت ئاشۇ ئەخمەتجان مەمتىن پاجىئەسى يىپ ئۇچى قىلىنغان ھالدا ئوتتۇرىغا تارتىپ چىقىرىلىپ سازايى قىلىنىۋاتقان نەشكەشلىك ئىللىتىنى پاكىت قىلىپ دېيىلگەنلىكى ئۈچۈنلا، ھەرقانداق بىر ئەقىل ئىگىسىنى لېۋىنى چىشلىگەن ھالدا چوڭقۇر ئويغا سالىدۇ. مانا بۇ ئەدەبىي ئاخباراتنىڭ باشقا ئەدەبىي ژانىرلاردا يوق تەڭداشسىز كۈچىنىڭ سەمەرسى! مانا بۇ - ئەدەبىي ئاخباراتنىڭ ئەدەبىيات سەھنىسىدە مۇناسىپ ھالدىكى يۈكسەك ئورۇنغا ئىگە بولۇشىغا سەۋەب بولغان قۇۋۋەت مەنبەسى!

ئەدەبىي ئاخبارات ژانىرىنىڭ ئەدەبىيات سەھنىسىدىكى ئورنى ۋە ئۇنىڭ رېئال تۇرمۇشتىكى ئەمەلىي رولىنى تېخىمۇ چوڭقۇرراق تونۇش ئۈچۈن، مەن يازغۇچىلار ۋە كىتابخانلارنى «تارىم» ژۇرنىلىنىڭ 1993-يىللىق 3-سانىدا ئېلان قىلىنغان ئەدەبىي ئاخبارات «ئانا تىل ئىشقىدا» بىلەن «تىل ۋە تەرجىمە» ژۇرنىلىنىڭ 1993-يىللىق 1-سانىدا ئېلان قىلىنغان تونۇشتۇرۇش ماقالىسى «خەمت تۆمۈر ۋە ئۇنىڭ ئۇيغۇر تىلى تەتقىقات ساھەسىدىكى ئىلمىي ئەمگەكلىرى» نى سېلىشتۇرۇپ ئوقۇپ بېقىشقا تەۋسىيە قىلىمەن.

«ئانا تىل ئىشقىدا» نىمۇ، «خەمت تۆمۈر ۋە ئۇنىڭ ئۇيغۇر تىلى تەتقىقاتى ساھەسىدىكى ئىلمىي ئەمگەكلىرى» نىمۇ ئوخشاشلا ئاپتور ئابلىكىم مۇھەممەت يازغان بولۇپ، مەزكۇر ئىككى ئەسەردە يېزىلغىنى ئوخشاشلا ئاتاقلىق تىلشۇناس خەمت تۆمۈر ۋە ئۇنىڭ ئىلمىي ئەمگەكلىرى، بىراق «خەمت تۆمۈر ۋە ئۇنىڭ ئۇيغۇر تىلى تەتقىقات ساھەسىدىكى ئىلمىي ئەمگەكلىرى» دە خەمت تۆمۈرنىڭ كىملىكى ۋە ئۇنىڭ ئاساسلىق

ئىلمىي ئەمگەكلىرى تونۇشتۇرۇلغان بولۇپ، بۇ ماقالىنى ئوقۇغان ئادەم خەمت تۆمۈرنىڭ ئەسلىدە بىر ئوقۇتقۇچى ئىكەنلىكىنى، ئۇ ئۇستازنىڭ ئۆز خىزمىتىنى بەجا كەلتۈرۈش جەريانىدا، قېتىرقىنىپ ئىشلەش، ئەستايىدىل تەتقىق قىلىش ئارقىلىق ناھايىتى مول نەتىجە ياراتقانلىقىنى ئۇقىدۇ. دېمەك، بۇ ماقالە ئومۇمىي ئوزايدىن «خەمت تۆمۈر كىم؟ ئۇ قانداق ئىشلارنى قىلغان ئادەم؟» دېگەن سوئالغىلا جاۋاب بېرىدۇ. ئەمەلىيەتتە، مەزكۇر ماقالىنىڭ ۋەزىپىسىمۇ شۇ بولۇپ، ئۇنى شۇ تۈردىكى تونۇشتۇرۇش ماقالىلىرىنىڭ سەرخىللىرىدىن دېيىشكە بولىدۇ. ئەمدى بىز «ئانا تىل ئىشقىدا» ئەدەبىي ئاخباراتىنى ئوقۇيدىغان بولساق، ئىش باشقىچە. تەسىرات باشقىچە، ئۈنۈم باشقىچە. چۈنكى مەزكۇر ئەسەردە ئاپتور ئەدەبىي ئاخبارات ژانىرىغا خاس بولغان ئۆلچەك بىلەن ئۆزىنىڭ ئەدەبىي ماھارىتىنى قاناتلاندۇرۇپ، ئۇيغۇر تىلى تەتقىقات ساھەسىدە ھېلىھەم ئۆزىنى ئۇنتۇغان ھالدا بېرىلىپ ئىشلەۋاتقان ئۇستاز خەمت تۆمۈر ئەپەندىنىڭ ئىلمىي ھاياتىنى تولمۇ يارقىن بايان قىلغان. بۇ ئەدەبىي ئاخباراتىنى ئوقۇغان ئادەم «خەمت تۆمۈر ۋە ئۇنىڭ ئۇيغۇر تىلى تەتقىقات ساھەسىدىكى ئىلمىي ئەمگەكلىرى» ماقالىسىدە يوق بەدىئىي زوق ۋە ئېستېتىك ئوزۇق بىلەن ئۆزىنى ئاۋۇتقىنىدىن باشقا، ئەڭ مۇھىمى ئەدەبىي ئاخبارات تەمىن ئەتكەن كەڭ سەھىپە ۋە ئۇنىڭدا قانات يايدىغان مەنتىقىلىق تەپەككۈر، پاكىتلىق مۇھاكىمە ۋە ئىلمىي مۇلاھىزە كەڭلىكى ئارقىلىق خەمت تۆمۈرنىڭ ھەقىقەتەنمۇ مەھمۇد قەشقىرى يورۇتقان ئىلىم مەشئىلىنى كۆتۈرگەن ئۆز ئانا تىلىنىڭ بىر ئاشىقى ئىكەنلىكىنى چوڭقۇر تونۇيدۇ؛ ئۇنىڭ يېرىم ئەسىرگە ئۇلىشىدىغان ئىلمىي ھاياتىدا جاپا-مۇشەققەتكىمۇ، كەمبەغەلچىلىكىمۇ ئوخشاشلا پەرۋاسىزلاشچە مۇئامىلە قىلىپ، بىر قەدەمدە بىر ئىز چىقارغان ھالدا ئىجتىھات بىلەن ياشاپ، نەتىجىلىك ئەمگەكلىرى ئارقىلىق خەلق خالىس نەپ ۋە ساپ بەھرە يەتكۈزەلىشىنىڭ سەۋەبكارىمۇ دەل ئۇ ئىجىل بولغان ئانا تىل مۇھەببىتى ئىكەنلىكىنى روشەن ھېس قىلىدۇ ۋە ئۇ ئۇستازغا ئاپىرىن ئوقۇيدۇ.

ئەدەبىي ئاخبارات ئاشۇنداق ئۆزىگە خاس ئەۋزەللىكلەرگە ئىگە بولغانلىقى ئۈچۈن، ئۇ ئەدەبىيات گۈلزارىدا كەڭ ئىستىقبالغا ئىگە. مېنىڭچە، يېڭى دەۋر ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدىكى ئەدەبىي ئاخبارات ژانىرىنىڭ ئەدەبىيات سەھنىسىدە گۈللىنىش ۋە يەنىمۇ روناق تېپىش ئىستىقبالغا ئىگە ئىكەنلىكىنى تۆۋەندىكىدەك بىر قانچە تەرەپلىك ئاساسلار بىلەن شەرھىلەش مۇمكىن.

بىرىنچى، چىنلىق ۋە ھازىر جاۋابلىق ئەدەبىي ئاخباراتتىن ئىبارەت بۇ ژانىرنى جەمئىيەتنىڭ رېئال ئەھۋالىنى دەل توغرا ئىنكاس قىلىپ بېرىدىغان بىر ئەينەككە ئايلاندۇرغان بولۇپ، ئىسلاھات ۋە ئېچىۋېتىش سىياسىتىنىڭ تۈرتكىلىكىدە مىسلىسىز جانلىنىشقا ۋە رەڭگارەڭ ئۆزگىرىشلەرگە ئىگە بولۇۋاتقان يېڭى دەۋر ئۇيغۇر جەمئىيىتى دەل مۇشۇنداق بىر ئەينەككە ھاجەتەن. مۇنداقچە قىلىپ ئېيتقاندا، ئەدەبىي ئاخباراتنى راۋاجلاندۇرۇپ جەمئىيەتنىڭ ئەھمىيەتلىك رېئال ئەھۋالىنى ۋاقتى-ۋاقتىدا ئەكس ئەتتۈرۈش زامانىنىڭ تەلپى، دەۋرنىڭ تەقەززاسى.

ئىككىنچى، سوتسىيالىستىك بازار ئىگىلىكى سىياسىتىنىڭ ھەيدەكچىلىكىدە، مىسلى كۆرۈلمىگەن دەرىجىدىكى ئالدىراشچىلىق ۋە جىددىيلىك قاينىمىغا چۆككەن ھەرساھە

خەلقى ۋە بارلىق كىتابخانلار ئۆزلىرىنىڭ ئەتراپىدا بولۇۋاتقان چىن ئادەم ۋە چىن ۋەقەلەرنى ھېكايە قىلىپ بېرىدىغان ئەدەبىي ژانىر ئەدەبىي ئاخباراتنى تۇرمۇش رېتىمى ھەرقانچە تېزلىشىپ كەتكەن تەقدىردىمۇ ۋاقىت چىقىرىپ ئوقۇيدۇ، ئوقۇغاندىمۇ يارىتىپ ئوقۇيدۇ. چۈنكى خەلق ئاممىسى تېگى-تەكتىدىن ئېيتقاندا يەنىلا نەق ۋە چىن نەرسىلەرگە ئامراق. مۇشۇ مەنىدىن ئېيتقاندا، ئەدەبىي ئاخباراتنى يېڭى دەۋر ئۇيغۇر ئەدەبىياتى سېپىدىكى ئەڭ كۆپ كىتابخانلىق ژانىر دېيىشكە بولىدۇ. ئۈچىنچى، ئەدەبىي ئاخبارات مۇشۇ ۋاقىتنىڭ ئۆزىدىكى مەۋجۇت رېئاللىقنى لىلا مەيداندا تۇرۇپ كۈيلەيدۈكى، مەلۇم مەنىدىن ئېيتقاندا، ئۇ ئەدەبىي ژانىرلار ئىچىدە تىرىكلەرنى قەدىرلەيدىغان، تىرىكلەر ئۈچۈن خاتىرە مۇنارىسى تىكلەيدىغان، تىرىكلەر ئۈچۈن مەدھىيە ئوقۇيدىغان بىردىنبىر ژانىر. ئۇ تىرىكلەرنىڭ ئەمەلىي پائالىيەتلىرى ئارقىلىق يەنە تىرىكلەرنى يېتەكلەيدىغان بولغاچقا، باشقا ئەدەبىيات ژانىرلىرىدا تاپقىلى بولمايدىغان يۈكسەك دەرىجىدىكى ھاياتىي كۈچكە ئىگە.

تۆتىنچى، ئەدەبىي ئاخبارات ئەمەلىيەتتە، بۈگۈن ئۈچۈن چىن خەۋەر، مۇھىم ئاخبارات، ئەتە ئۈچۈن بولسا، تولىمۇ قىممەتلىك تارىخىي ھۆججەتتۇر. ئۇ كېيىنكى ئەۋلادلار ئۈچۈن ئېيتقاندا، قايسىدۇر بىرىلەرلىرى چۈشۈپ قالغان ياكى بايانى مۇجىمەل بولۇپ قالغان غۇۋا ئەسلىمە ئەمەس، بەلكى چىن ۋەقەنى ئەينى بىلەن ھېكايە قىلىپ بېرىدىغان پاكىتلىق خاتىرە. مانا بۇ ئەھمىيەتتىن ئېلىپ ئېيتقاندىمۇ ئەدەبىي ئاخبارات كەلگۈسى ئۈچۈنمۇ ئوخشاشلا قىممەتلىك بولغان جىڭ مال.

يۇقىرىقىدەك زاكۇنلار ئاساسىدا ئېيتالايمىزكى، ئەدەبىي ئاخبارات ژانىرى يېڭى دەۋر ئۇيغۇر ئەدەبىياتى سەھنىسىدە ناھايىتىمۇ كەڭ ۋە ناھايىتىمۇ پارلاق ئىستىقبالغا ئىگە ژانىر. بىز بۇ نۇقتىنى ئېنىق تونۇپ يېتىشىمىز ۋە ئاڭلىق ھالدا، ئۇيغۇر ئەدەبىي ئاخباراتچىلىقىنىڭ تەرەققىياتىغا پايدىلىق بولغان ئەمەلىي ئەمگەكلەرنى قىلىشىمىز لازىم. مەسىلەن، ئەدەبىي يېزىقچىلىق كۇرسلىرىدا ئەدەبىي ئاخباراتچىلىق نەزەرىيىسى ۋە ئەمەلىيىتى ئۈچۈنمۇ مەخسۇس لېكسىيەلەرنى ئۇيۇشتۇرىشىمىز، مەخسۇس ئەدەبىي ئاخبارات ژانىرى توغرىسىدا مۇھاكىمە يىغىنلىرىنى ئۇيۇشتۇرىشىمىز، مۇنەۋۋەر ئەدەبىي ئاخباراتلاردىن خاس توپلاملار ئىشلىشىمىز لازىم. شۇنداق قىلغاندىلا، ئەدەبىي ئاخباراتتىن ئىبارەت بۇ يېڭى ژانىرنىڭ نەۋقران گەۋدىسى بىلەن ئەدەبىيات گۈلزارىمىزدا تېخىمۇ جۇلالايدۇ، شۇنىڭ بىلەن ئۇ ئۆز نۆۋىتىدە يەنە پۈتكۈل مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىمىز ئۈچۈن تېخىمۇ كۆپ ھەسسە قوشايدۇ.

مەسئۇل مۇھەررىر ئەنۋەر ئابدۇرېھىم

ئەكبەر قادىر

قەدىرلىنىدىغىنى خاسلىققا ئىگە خاراكتېر

ئەدەبىيات ھەم ئوبرازلىق تىل سەنئىتى، ھەم جانلىق، ئىندىۋىدۇئال خاراكتېر سەنئىتى بولغاندىلا، ئۆزى ئۈچۈن تېخىمۇ كەڭ ئىستىقبال مەنزىرىسىنى ئاچالايدۇ. دۇنيانىڭ مەدەنىيەت سەھنىسىدە ئەدەبىياتنىڭ رولى ئۇنىڭ تۇرمۇش ماتېرىياللىرىنى قانداق تىپىكلەشتۈرگىنىگە قارىغاندا، كۆپرەك ئىندىۋىدۇئال خاراكتېرلار ئارقىلىق ئىشقا ئېشىپ كەلگەنلىكى بىزگە ئايان. دونكىخوت، گراندى، ھاملىت، ئاكيۇلار ئۆز دەۋرى ئۈچۈنلا ئەمەس، بۈگۈنمۇ ۋە بۇندىن كېيىنمۇ قىممەتلىك. چۈنكى، بۇ خاراكتېرلاردا ئالدى بىلەن ئۆز رېئاللىقى ئۈچۈن ئومۇمىي بولغان ھادىسىلەرگە قارىغاندا خاسلىق، ئايرىملىق گەۋدىلىك، تېخىمۇ مۇھىمى، بۇ خاراكتېرلار پەقەت شۇ ماكان، شۇ مىللەت ئۈچۈنلا يارىتىلغان ئەمەس. ئۇلار مەلۇم رېئاللىقتا ئۆزىگە خاس تۇرمۇش بۆلىكى ئىچىدە ياشاپ تۇرۇپ، دۇنيانىڭ ھەممە يېرىگە نىسبەتەن شۇنداق تۇرمۇش بۆلىكى ھاسىل قىلالايدىغان قۇدرەتكە ئىگە قىلىپ يارىتىلغان. شۇڭا دونكىخوتنىڭ «ھەي ئەخمەقلەر، مېنىڭ نەيزەم بىلەن دۇبۇلغامنىڭ ئالدىدا سەن تۈگمەن تېشى نېمىنىڭ» دەۋاتقىنى، ئاكيۇننىڭ باشقىلاردىن تاياق يەپ قالغاندا يەنىلا ئۆزىنى ئۈستۈن تۇتۇپ، «بالىسى دادىسىنى ئۇرىدىغان قانداق زامان بولۇپ كەتتى بۇ؟» دەۋاتقىنى، گراندىنىڭ سەكراتتا تۇرۇپ «چىراغ يېغىنى ئىسراپ قىلماڭلار» دەپ كۆز يۈمۈۋاتقىنى بىزگە دائىم بىر خىل قىزىق تۇرمۇش، خاس خاراكتېر ھەققىدە لەتىپە سۆزلەپ تۇرىدۇ. ئەدەبىيات پېشۋايمىز زۇنۇن قادىرنى ئەسلىگەن ۋاقتىمىزدا، ئۇنىڭ قىزىق ئادىمى مەتنىياز ۋە ئۇنىڭ شۇنچە ھورۇنلۇقىغا باقماي، «ئوتتۇرىسىنى باغ، ئەتراپىنى تاغ قىلاي دەيمەن» دېگىنى يادىمىزغا كېلىدۇ.

شۇنى تەكىتلەش كېرەككى، خاس خاراكتېر يازغۇچىغا نىسبەتەن ئۇنىڭ بىرلا ئەسىرىگە تەۋە ئەمەس، ئۇ يازغۇچىنىڭ بىر پۈتۈن ئىجادىيىتى، بەدىئىي ئىزدىنىشى، تۇرمۇش رېئاللىقىغا تۇتقان پوزىتسىيىسى، مىللىي ئېڭى ۋە ئەدەبىيات تارىخىدىكى تۆھپىسى قاتارلىق كۆپ تەرەپلەرنى مۇجەسسەملەشتۈرۈشتىن پۈتۈپ چىققان بىر خىل ئالاھىدە مەھسۇلاتى. شۇڭا خاس خاراكتېر ئۈستىدە توختالغاندا، چوقۇم ئۇنى بىر تەرەپتىن، تۇرمۇش رېئاللىقى نۇقتىسىدىن كۆزەتسەك، يەنە بىر تەرەپتىن، يازغۇچىنىڭ ئۇسلۇبى، تالانتى نۇقتىسىدىنمۇ كۆزىتىش كېرەك.

ئەدەبىياتىمىزنىڭ بۈگۈنكى ئىلگىرىكى ھەرقانداق دەۋردىكىگە ئوخشىمايدۇ. بۇنىڭغا بىر تەرەپتىن، تۇرمۇش رېئاللىقىمىزنىڭ تېز سۈرئەتتە ئۆزگىرىپ بېرىشى، بەزى نەرسىلىرىمىزنىڭ تېز يوقىلىشى بىلەن بەزى نەرسىلىرىمىزنىڭ تاسادىپىي پەيدا بولۇپ قېلىشى سەۋەب بولسا، يەنە بىر تەرەپتىن، سەنئەتكارلىرىمىزدىكى ئىجادچانلىق

روھنىڭ تەخىرسىزلىكى سەۋەب بولۇۋاتىدۇ. يازغۇچىلىرىمىز تۇرمۇشنى ئىلاجى بار ئىندىۋىدۇئال خاراكتېرلار ئارقىلىق ئەكس ئەتتۈرۈشكە تىرىشۋاتىدۇ. خاراكتېرلارنىڭ خاسلىشىش دەرىجىسىنىڭ قانچىلىك بولۇشىدىن قەتئىينەزەر ئۇ بىزگە يازغۇچىلىرىمىزدىكى ئۆزىنى خاس خاراكتېر يارىتىشقا ئۇرۇشتەك روھنىڭ بارغانچە كۈچىيىپ بېرىۋاتقانلىقىنى چۈشەندۈرۈپ بېرىدۇ. بىزنىڭچە، خاس خاراكتېر يارىتىش بىر خىل قەدىرلەشكە ئەرزىيدىغان ئېسىل ئىجادىيەت روھى.

تىرىشچان يازغۇچى مۇھەممەت ئىمىن خېلى كۆپ يىللىق ئىجادىيەت مۇساپىسىدە ئۆز ئەسەرلىرىدە يارىتىلغان خاراكتېرلارغا ئىزچىل خاس خۇسۇسىيەت بېرىشنى ھەممىدىن ئۈستۈن قويۇپ كەلدى. ئۇ يازغان « داغدا. قالغان قىز »، « ئىككى يۈزلۈك ئادەم »، « ۋىجداننىڭ نېمە دەيدۇ » قاتارلىق پوۋېستلاردىكى شۆھرەت، زىننەت، قاسىم، كۆيدۈرگە بەگ قاتارلىق ئوبرازلار بىر تەرەپتىن، تىپىك تۇرمۇش ماتېرىياللىرى ئاساسىدا يارىتىلغان بەدىئىي ئوبرازلار بولسا، يەنە بىر تەرەپتىن، ئەمەلىي تۇرمۇشتىكى ئادەملەرگە ئوخشىشىپ كېتىدىغان خاسلىقىمۇ ئىگە قىلىنغان.

ناچار ئىللەت، ناچار ھادىسىلەرنى كۆپرەك قىز-يىگىتلەر ئوتتۇرىسىدىكى مۇھەببەتتىن ۋاسىتە قىلىپ تۇرۇپ ئېچىپ بېرىدىغان خاھىش يېقىنقى يىللار ئىچىدە كۈچىيىپ كەتكەچكە، ئۇنىڭ ئاۋام خەلق ئارىسىدىكى ئاچچىق يىلتىزلىرىنىڭ تولۇق ئېچىپ بېرىلىشىگە بەلگىلىك تەسىر يەتكەندى. ئىجتىمائىي ئەخلاققا، كىشىلىك ۋىجدانغا، مىللەتنىڭ مەنئىي سۈپىتىگە بېرىپ چېتىلىدىغان بۇنداق ھادىسىلەرنى ئىككى ياش ئوتتۇرىسىدا يۈز بېرىۋاتقان بىر-بىرىنى تاشلاپ كېتىپ قېلىش، ۋەسىلىگە يېتەلمەسلىك، قىز ماجىراسى قاتارلىق تەرەپلەرگىلا ئىتتىرىپ قويماستىن كېرەك. بەلكى ئۇنى پۈتكۈل خەلقىمىز ئارىسىدىن، ئۇلار پائالىيەت ئېلىپ بېرىۋاتقان ئاشۇ شەھەر، يېزا، قۇملۇق، بوستانلىقلاردىنمۇ ئاقتۇرۇپ بېقىش كېرەك. ئېلىمىز خەنزۇ ئەدەبىياتى نەچچە مىڭ يىللىق فېئوداللىق تۈزۈم ئۆزلىرىگە قالدۇرۇپ كەتكەن مەنئىي ئىللەتلەرنى روھىي قۇلچىللىق ئىدىيىسىدىن ئىزدەپ، ئۇنىڭ تۈپ يىلتىزغا پالتا ئۇرۇۋاتقان پەيتتە، بىز بۇنداق ئىللەتلەرنى ھەسەتخورلۇق ئىدىيىمىزدىن ئىزدەپ باقساق نېمە بوپتۇ؟ ئۇنىڭ چوڭقۇر يىلتىزلىرىنى ئەمگەك ھارغىنلىقىنى غەيۋەت قىلىش بىلەن چىقىرىدىغان ئاشۇ ئادەملەر ئارىسىدىن ئىزدەپ باقساق نېمە بوپتۇ؟ ئۇلارنىڭ ۋۇجۇدىدا ئىشچان، باتۇر، مېھماندوست دېگەنلەردىن باشقا ئامىللارمۇ مەۋجۇتمۇ-يوق؟ بىز ئويلىنىش ئىچىدە مۇنۇلارنى كۆز ئالدىمىزدىن ئۆتكۈزۈمىز:

يېزىلىق قىز زىننەت ئالىي مەكتەپكە ئۆتەلمىگەندىن كېيىن ئۆزىگە مۇۋاپىق چىقىش يولى ئىزدەيدۇ. مىليونلىغان جۇڭگو زىيالىيلىرىغا ئوخشاشلا بۇ ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇغۇچىسىمۇ بارلىق ئۈمىدىنى شەھەرگە باغلايدۇ. شەھەرگە يېتىۋالسىلا ئۆز قابىلىيىتىگە يارىشا ئىش تېپىپ ئىشلىيەلەيدىغانلىقىغا ئىشەنچ قىلىدۇ. ئوتتۇرا مەكتەپتە مۇھەببەتلىشىپ يۈرگەن يىگىتى شۆھرەت ئەكسىچە ئۆز يېزىسىدا قېلىپ قابىلىيىتىنى ئىشقا سېلىپ ۋە شۇ ئارقىلىق چىقىش يولى تېپىش پىكرىدە چىڭ تۇرىدۇ. مانا بۇ « داغدا قالغان قىز » دىكى تەسۋىر. بۇ يەردە ئادەتتىكى ئىسلاھات ھېكايىلىرىغا ئوخشىمايدىغان ھالەت ۋە ئۆزگىچە خاراكتېر مەۋجۇد. شۆھرەت ھېچقانداق بىر كىشىنىڭ قىلغىنىنى قىلماقچى ئەمەس ياكى بولمىسا يېزىغا مەبلەغ سالغۇچىمۇ ئەمەس. ئۇنىڭدا كارخانىچى بولۇش دېگەن ئوي تېخى شەكىللەنگىنى يوق. ئۇنىڭ ئويلايدىغىنى ئاتا-بوۋىسىنىڭ، يېزىلىق قېرىنداشلىرىنىڭ كەتمەنگە تايىنىپ ئۆتكۈزگەن جاپا-مۇشەققەتلىك

ئۆتمۈشى ۋە ئۇنىڭ بۈگۈنكى داۋامى. دېمەك، شۆھرەتتە قىيىن شارائىت ئىچىدىن يول تېپىش، ئۆز تەقدىرىنى ئۆزى ئۆزگەرتىش، يېزىسىنىڭ ماددىي ۋە مەنەئىي نامراتلىقتىن قۇتۇلۇشىغا تۈرتكە بولۇش روھى ناھايىتى كۈچلۈك ئورۇندا تۇرىدۇ. ئۇ ئەسەردە باشتىن ئاخىر مۇشۇ روھ، مۇشۇ ئىرادە كۈچىدە ئىنتىلگۈچى سۈپىتىدە تەسۋىرلەنگەن. «بىز تا بۈگۈنگىچە ئىككى بىلىكىمىزگە، قارا كۈچىمىزگە تايىنىپ دېھقانچىلىق قىلىشتىن قۇتۇلالمايۋاتىمىز، بىزنىڭ ئاتا-ئانىلىرىمىز مۇشۇ ۋەجىدىن مۈكچىيىپ كەتتى. لېكىن ئۇلار قورساقنى ئاران بېقىشتىن نېرىغا ئۆتەلمىدى، بىز ئەۋلادىمىزغا نېمىنى قالدۇرۇپ كېتىمىز؟ يەنىلا كالىدەك قارا كۈچكە تايىنىشتىن باشقىنى بىلمەيدىغان نادانلىق ۋە نامراتلىقنى قالدۇرىمىزمۇ؟» شۆھرەتنىڭ بۇ سۆزلىرى ئۇيغۇر ھاياتىنىڭ قالاق قول ئەمگىكىگىلا تايىنىپ ياشاپ كەلگەن نەچچە مىڭ يىللىق ئۆتمۈشى بىلەن ئۇنىڭ ئەمدىكى بۇرۇلۇش ھالىتىدىن بىشارەت بېرىدۇ. تايىنىپ ياشاشتەك ئەنئەنىۋى تۇرمۇش ئادەتلىنىپ كەتكەن ئاڭ بىلەن ئۇنىڭغا قارشى ھالدا چاقىنغان ئۆزىنى بىلىش، ئۆزىنى چۈشىنىش، ئۆزىنى سېلىشتۈرۈش ئېڭى ئوتتۇرىسىدا ناھايىتىمۇ ئۆتكۈر ئېلىشىنىڭ باشلانغانلىقىدىن دېرەك بېرىدۇ.

جاپالىق سەھرا مۇھىتىدا يېتىلگەن كۈچلۈك ئىرادە ۋە يۈكسەك يېڭىلىك غورۇر بىلەن ئاتا-ئانىسىغا ئەسقىتىپ ئۇلارنىڭ ئېغىر يۈكىنى يەڭگىلەتتىشكە بەل باغلاش — شۆھرەت خاراكتېرىنىڭ تۆۋەن قاتلىمى. ئاپتور شۆھرەت خاراكتېرىنى ئۇنىڭ ئەنئەنىۋى روھىي مەنتىقىسىگە ئۇيغۇن ھالدا تەرەققىي قىلدۇرغان. ئۇنى ئىسلاھات، ئىلغار تېخنىكا ئۆگىنىش، مۇھەببەت ئازابى دېگەندەك تەرەپلەرگە بەنت قىلىپ قويماي، بەلكى باشتىن-ئاخىر دىققىتىنى ئۆز يېزىسىنىڭ تەبىئىي ئەۋزەللىكىدىن پايدىلىنىشقا قارىتىدىغان، ئەنئەنىۋى قول ئەمگەككە تايىنىپ ياشاۋەرمەسلىكىنى تەسەۋۋۇر قىلىدىغان جۈرئەتلىك، ئۆتكۈر پىكىرلىك يېزا يېڭىتى قىلىپ تەسۋىرلىگەن. بىز ئەسەر ئېلان قىلىنغان 80-يىللارنىڭ باشلىرى بىلەن شۇ ۋاقىتتىكى يېزىلىرىمىزنىڭ ئەمەلىيىتىگە نەزەر ئاغدۇرىدىغان بولساق، شۆھرەت روھىنىڭ قىممىتىنى تېخىمۇ تولۇق ھېس قىلىمىز. بىز زىننەت بىلەن يىراقتا تۇرۇپ شۆھرەتنىڭ ئۆز يېزىسىدا رەھبەرلىكنىڭ قوللىشى بىلەن مېۋە پىششىقلاپ ئىشلەش زاۋۇتى قۇرغانلىقىنى ئاڭلايمىز. بۇ ۋاقىتتا زىننەت شەھەردە ئۆز قابىلىيىتىنى جارى قىلدۇرۇش ئۇياقتا تۇرسۇن، ساتتارۇپنىڭ ھىيلە-مىكرىنىڭ قۇربانى بولۇپ ئاللىقاچان ئائىلە ئايالى بولۇپ بولغانىدى، ھەتتا بارغانسېرى تېخىمۇ يامان ئاقبەتلەرگە قېلىۋاتاتتى. ئۇ ئەمدى ساتتارۇپتىن ئېشىپ باشقىلارنىڭمۇ ئاياغ-ئاستى قىلىش گىردابىغا بېرىپ قالغانىدى. زىننەت مەنەئىي جەھەتتىكى بۇنداق خورلۇقلارغا بەرداشلىق بېرەلمەي خاتىرجەملىك ئىزدەپ ئۆز يېزىسىغا قايتىپ كېلىدۇ. شۆھرەت بىلەن ئۇچرىشىپ ئۇنىڭدىن ئەپسۇس سورىماقچى بولىدۇ.

بۇ يەردە زىننەتنىڭ ئۆز يېزىسىغا قايتىپ كېلىشىنى ئۇنىڭ خاراكتېر جەھەتتىكى ئۆزگىرىشىنىڭ مەھسۇلى دېيىشكە بولمايدۇ. ئۇنى يۈرتىنى سېغىنىپ قايتىپ كەلدى دېگەندىن كۆرە خورلۇق دەستىدىن ئۆزىنى قوپار جاي تاپالماي قالغاندا قايتىپ كەلدى دېيىش مۇۋاپىق. ئەجىبا ئۇ، ئۆز يېزىسىدىكى تۇرمۇشنىڭ شەھەردىكى باياشات تۇرمۇشقا يەتمەيدىغانلىقىنى بىلمەمدۇ؟ ئاشۇ ئاغزى ئىتتىك، غەيۋەتخور ئاياللارنىڭ ئەمدى تېخىمۇ كۆپ سۆز-چۆچەك قىلىدىغانلىقىنى بىلمەمدۇ؟ شۆھرەتنىڭ ئەمدى ئۆزىگە نەپرەت بىلەن قارايدىغانلىقىنى بىلمەمدۇ؟ ئېنىق بىلىنىپ تۇرۇپتۇ، زىننەت خاراكتېرىمۇ ئەدەبىياتىمىزدا ئالدىنقى قىزلار قاتارىدا تەسۋىرلىنىۋاتقان مىڭلىغان

زىننەتلەرنىڭ ئىچىدە تېگىشلىك خاسلىققا ئىگە خاراكتېردۇر. زىننەتنىڭ داغدا قېلىشىدا، ئىنچىكىلەپ كۆزىتىدىغان بولساق، مۇنداق ئۈچ تۈرلۈك ئامىلىنىڭ مەۋجۇدلىقىنى بايقايمىز. بىرىنچىدىن، زىننەت روھىدا شەھەردە خىزمەت قىلىش، باياشات، پاكىز مۇھىتتا تۇرمۇش كەچۈرۈش غايىسىنىڭ بەك كۈچلۈكلىكى. بىز بۇ يەردە بۇنداق غايە-ئىستەكنى ئىنكار قىلماقچى ئەمەسمىز ياكى يېزا ئادەملىرىدە پەقەت يېزا تۇرمۇشى سەۋىيىسىگە خاسلا ئوي-ئىستەك، تەپەككۈر بولۇشى كېرەك دېگەننى تەشەببۇس قىلماقچى ئەمەسمىز. مەسىلىنىڭ نېگىزى زىننەتتە شۇ خىل غايە-ئىستەكلەرنىڭ ئەمەلگە ئېشىشىغا بولغان ئىشەنچ ۋە قەتئىي ئىرادىنىڭ بار-يوقلىقىدا، ئاجىز-كۈچلۈكلىكىدە. ئەسەرنىڭ ئۆزىدىن ئېلىپ قارايدىغان بولساق، ئۇ بۇ غايىسىنى شەھەردىكى يىراق تۇغقانلىرىنىڭ ھېمىتىگە تايىنىپ ئىشقا ئاشۇرالمىغاندىن كېيىن ئوتتۇرا مەكتەپتە بىللە ئوقۇغان پىركازچىك ساۋاقىدىشى رسالەت ۋە ھېلىگەز ساتتارۇپقا تايىنىپ ئىشقا ئاشۇرماقچى بولىدۇ. بىزنىڭچە بۇ بىر تەۋەككۈلچىلىك بولۇپ، ئۇ زىننەتنىڭ ھايات يولغا نىسبەتەن مەڭگۈلۈك بەخت ئېلىپ كېلەلمەيدىغانلىقى ئېنىق ئىدى. مۇشۇنداق شارائىتتا زىننەت غايە، ئىستەك ئارقىسىدىن قارىغۇلارچە ئەگەشمەسلىكى كېرەك ئىدى. ئىككىنچىدىن، يېزا تۇرمۇشىدىن بىزار بولۇش، ئىچى سىقىلىش كەيپىياتىنىڭ كۈچىيىپ بېرىشى. بىز ئەسەرنىڭ بېشىدىلا زىننەتنىڭ يېزا تۇرمۇشى ھەققىدە ئېيتقان «قاچانغىچە كەتمەن بىلەن ئورغانىڭ بەندىسى بولۇپ يۈرەرمىز. ھەي تەقدىر، سەن نېمىدېگەن رەھىمسىز-ھە، قېرىشقاندىك بەختكە ئېرىشىشنى ئارزۇ قىلغاننى بەختسىز قىلىپ قويسەن» دېگەندەك دادلاشلىرىنى ئاڭلايمىز. يېزىدا تۇغۇلۇپ ئۆسكەن، باشلانغۇچ، ئوتتۇرا مەكتەپنىمۇ ئۆز يېزىسىدا تاماملىغان بىر قىز ئۈچۈن ئەلۋەتتە شەھەر مەدەنىيىتىنىمۇ قوبۇل قىلىش، شەھەردىكى ئالىي مەكتەپلەردە ئوقۇپ تېخىمۇ چوڭقۇر بىلىم ۋە كەسىپ ئىگىلەش ئىستىكىنىڭ كۈچلۈك بولۇشى ئەقىلگە ئۇيغۇن. شۇ ۋەجىدىن زىننەتتەك قىزلاردا پىسخىكا جەھەتتىن شەھەر تۇرمۇشىغا قىزىقىش، يېزا تۇرمۇشىغا نىسبەتەن تويۇنۇش كەيپىياتىنىڭ كۈچلۈك بولۇشى تەبىئىي ئىدى. ئەمما، بۇنىڭلىق بىلەن يېزا تۇرمۇشىغا نىسبەتەن پۈتۈنلەي سوغۇق پوزىتسىيىدە بولۇش، ئۇنى ئورۇنسىز ئەيىبلەش نورمال پىسخىكا ئەمەس. لېكىن زىننەت بۇ مەسىلىنى توغرا بىر تەرەپ قىلالىدى. شۇنداق بولغاچقا زىننەتنىڭ كېيىنكى ۋاقىتتا ھەرخىل پېشكەللىك ۋە ئازابلارغا ئۇچرىغانلىقىنى ئۇنىڭ ئېڭىغا، خاراكتېر مەنتىقىسىگە تامامەن ئۇيغۇن دەپ ھۆكۈم قىلىشقا بولىدۇ. ئۈچىنچىدىن، مۇستەقىل ياشاش ئىرادىسىنىڭ تولىمۇ كەمچىل بولۇشى. بۇ تەرەپنى ئالاھىدە تىلغا ئالماي بولمايدۇ. زىننەتنىڭ ئۆز يېزىسىدىن چىقىپ كېتىش مۇددىئاسىدىن تارتىپ كېيىن يەنە ئۆز يېزىسىغا قايتىپ كېلىشىدىكى مۇددىئاسىغىچە ئومۇمەن تايىنىپ ياشاش، مەلۇم ھىمايە ئاستىدا پاراغەت ۋە خاتىرجەملىككە ئېرىشىشتىن ئىبارەت ئاجىز پىسخىكىسىمۇ يوشۇرۇنغان دېيىشكە بولىدۇ. ئۇ شەھەردىكى تۇغقانلىرىنىڭ ھېمايىسىگە ئېرىشەلمىگەندىن كېيىن، دەرھال ساۋاقىدىشى رسالەتنى خىيالغا كەلتۈرىدۇ. ئۇنىڭ ياردىمىدىن ئۈمىد كۈتىدۇ. ساتتارۇپ بىلەن رسالەتنىڭ ئۆزىنى دەرھال ئارىغا ئېلىشىدا، كاتتا ئوي ھەل قىلىپ بەرمەكچى بولۇشىدا مەلۇم سىر بارلىقىنى سەزگەندەك قىلىپ تۇرۇپمۇ يەنە ئىشنىڭ ئاقىۋىتى ھەققىدە سەگەكلىك بىلەن ئويلىنىپ بېقىشقا جۈرئەت قىلالمايدۇ. ئەكسىچە يار-يۆلەك ۋە ھىمايىلىك تۇرمۇشتىن چەكسىز خۇشاللىق ھېس قىلىدۇ. ساتتارۇپنىڭ ئۆزىنى باشقىلارنىڭ قوينىغا تاشلاپ بېرىشتەك رەزىل نىيىتى ئاشكارىلانغاندىن كېيىن

بولسا، قانۇن ۋە ئىجتىمائىي ئەخلاق مىزانلىرىغا تايىنىپ ئۇنىڭدىن مۇناسىۋىتىنى ئۈزۈپ تېگىشلىك مۇستەقىل تۇرمۇش كەچۈرۈش يولىغا ماگماي، يەنىلا بەھۇدە ھالدا شوھرەتنى ئويلايدۇ. ناۋادا زىننەت مەيلى يېزىدا بولسۇن، مەيلى شەھەردە بولسۇن، ناچار شارائىت ۋە كەيپىياتلارنى، تورلۇك ئوڭۇشسىزلىقلارنى ئۆز كۈچىگە تايىنىپ يېڭىش ئىرادىسىنى يېتۈلدۈرەلمىگەن بولسا، ئۇ چاغدا كىشىنىڭ ئىچىنى سېرىدىغان بۇنداق ئاقىۋەتلەرگە قالمىغان بولاتتى.

كوچىدىكى غەيۋەتخور ئاياللار دۇنياسى، ئۇلارنىڭ بويىغا يېتىپ قالغان قىزلارنىڭ ئارقىسىدىن تاپىدىغان تورلۇك ئۆسەك سۆزلىرى، زاڭلىق قىلىشلىرىمۇ زىننەت تراگىدىيىسىگە تەسىر كۆرسەتكەن تاشقى ئامىللارنىڭ بىرى. زىننەت ئەمدىلا ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتتۈرۈپ تۇرۇشىغا كوچىدىكى ئاياللارنىڭ ئاغزىدا «چوقۇم بىر ئىش چىقىرىپ قويغان گەپ»، «ھالى چاغلىق بولسا كېرەك...» دېگەندەك سۆزلەر پەيدا بولدى. زىننەت بۇ سۆزلەردىن قىزلارغا خاس نازۇكلىقى بىلەن ئويالدى، ئازابلاندى ھەم ئۆزىنىڭ ئىمتىھاندىن ئۆتەلمىگەنلىكىدىن تېخىمۇ قاتتىق ئازابلاندىغان بولدى. بۇ ھال ئۇنىڭ روھىدىكى يېزا تۇرمۇشىدىن بىزار بولۇش كەيپىياتىنى ئاشۇرۇپ، ئۇنى شۇ ئاياللارنىڭ نەزەرىدىن بولسۇمۇ يىراق تۇرۇش، ئۇلارنىڭ ئۆسەك سۆزلىرىنى ئاڭلىماسلىق تۇيغۇسىغا كەلتۈرۈپ قويدى. شۇنىڭ بىلەن قەتئىي نىيەتكە كەلگەن زىننەت ئۆتۈپ كېتىۋاتقان تىراكتورغا ئولتۇرۇپ ئۆز يېزىسىدىن ئايرىلدى.

يازغۇچى مۇھەممەت ئىمىن بۇيغۇر تۇرمۇشىدىكى يۇقىرىقىدەك ناچار ئىللەتلەرنى تەسۋىرلىگەندە ئۇنىڭ كىشىلەرنىڭ روھىي ئازادلىكىگە، خاتىرجەملىكىگە ئېلىپ كېلىدىغان بېسىمغا ئالاھىدە دىققەت قىلغان. ئۇ ئەسەرلىرىدە تۇرمۇشتىكى چاكنى قىلىق، چاكنى سۆز-ھەرىكەتلەرنى بىرنەچچە سەلبىي پېرسۇناژلارنىڭ ۋۇجۇدىغا مەركەزلەشتۈرۈپ قويماي، ئۇنى تېخىمۇ چوڭقۇرلاپ پۈتكۈل ئىجتىمائىي كەيپىيات بىلەن باغلاش، ئاۋام خەلقىمىز ۋۇجۇدىدىنمۇ ئىزدەش، بۇنداق ھادىسىلەرنىڭ ئۆز-ئۆزىمىزگە ئېلىپ كېلىۋاتقان تراگىدىيىلىرى ھەققىدە ئىزدىنىپ بېقىش يولىدىمۇ زور تىرىشچانلىق كۆرسەتكەن. ئەگەر زىننەت تراگىدىيىسىنىڭ شەكىللىنىشىدىكى ئاشۇنداق ئىچكى-تاشقى سەۋەبلەر يازغۇچى تەرىپىدىن ئىنچىكىلىك بىلەن كۆرسىتىلمىگەن، تەھلىل قىلىنمىغان بولسا، بىر قاتار ئاقىۋەتلەر كىتابخانغا پەقەت زىننەتنى ئۆز يېزىسىنى تاشلاپ چىقىپ كەتكەنگە توپىغۇزۇشتە كىلا تۇيغۇ بېرىپ قويغان بولاتتى، خالاس.

بىز يازغۇچىنىڭ يەنە «ئىككى يۈزلۈك ئادەم» پوۋېستىدىن قاسىمنى، «ۋىجداننىڭ نېمە دەيدۇ» پوۋېستىدىن كۆيدۈرگە بەگىنى ئۇچرىتىمىز. بىزگە بۇ ئادەملەرنىڭ رېئاللىقتىكى چىن ئادەملەر بولۇشى كۇپايە قىلمايدۇ. ئۆزگىچە خاراكتېر ئالغان بۇ پېرسۇناژلار يەنە بىزنىڭ ئاۋام خەلقىمىزنىڭ روھىغا مەھكەم ماكانلىشىۋالغان رەزىل مەنىۋى ئىللەتلەرگە ۋەكىللىك قىلغۇچىلاردۇر. بىزنى ئويلىنىۋېرىدىغىنى شۇكى، يازغۇچىنىڭ ئەسەرلىرىدە بۇنداق كىشىلەر قانداقلا يەردە، قانداقلا ۋاقىتتا بولمىسۇن، كىشىلەر قەلبىدىن ئۆزىگە ئاسانلا بىر كىشىلىك ئورۇن ھازىرلىۋالىدۇ. بۇ نېمە ئۈچۈن؟ بىز بۇ يەردە پۈتۈن ئەسەردىن «مۇشۇنداق ئىللەتلەرنى قوبۇل قىلالمايدىغان ئىككىنچى بىر قەلب زادى نېمىشقا يوق؟» دېگەن بىر خىل سادانى ئاڭلاۋاتقاندا بولمىمىز. قاسىم بىلەن كۆيدۈرگە بەگلەرنىڭ يارىتىلىشىدىمۇ دورامچىلىقتىن خالىي بولغان خاسلىق ئامىللىرى مەۋجۇد. قاسىم ھوقۇق تەمەسى يولىدا چىقىمچىلىق، مەككارلىق قىلىشنى كەسىپ قىلغان. ئەمما، ئۇ بۇ مەقسەتكە ئەمەتنى سەمەتكە ئۇدۇل يامان

كۆرسىتىش يولى بىلەن يەتمەكچى ئەمەس. ئۇ بۇنداق قىلىشنىڭ كونا «ئەنئەنە» ئىكەنلىكىنى ئوبدان بىلىدۇ. ئۇ بۇنى «يېڭىلىغۇچى» ، شۇڭا يېڭى كەلگەن رەھبەرگە ئاۋۋال ئۆزى بىلەن خىزمەتداشلىرىنى تازا ماختاپ، ئۈستىلىق بىلەن «ھەممە ياخشى، ئۆزۈم ياخشى» دەپ كەيپىيات ھازىرلىۋالىدۇ. ئەكسىچە قاسىم ياخشى گېپىنى قىلغان نىزامدىندەك ئادەملەر رەھبەرگە پىچىرلاپ، ئۇنىڭ يامان گېپىنى قىلدى. نەتىجىدە قاسىم رەھبەرلىكنىڭ نەزەرىدە باشقىلار كۆرەلمەيدىغان ياخشى ئادەم بولۇپ قالىدۇ. مېنىڭچە، بۇ يەردە پەقەت قاسىمنىڭ ئىنتايىن ئۇچىغا چىققان سۈيىقەستچىلىكى ئۈستىدىن ئاچچىق تەنقىدلا ئېلىپ بېرىلغان ئەمەس. لېتىپ ئاكىدەك رەھبەرلەرنىمۇ تەنقىد نەزەرىمىزدىن ساقىت قىلىۋېتىشكە بولمايدۇ. سۈڭەك بار يەردە ئىت بار دېگەندەك قاسىم ھەم كۆيدۈرگە بەگدەك قىزىل كۆز، چىقىمچى، ھەسەتخور ئادەملەر بار يەردە ئۇلارنىڭ سۆزىنى تىڭشايدىغان، ئۇلارنىڭ ئىنتىپاقسىزلىق ئۇرۇقىنى چىچىۋاتقانلىقىنى سېزىپ ئالالمايدىغان رەھبەرلەرنىڭمۇ بارلىقى كىشىنى تولىمۇ ئەپسۇسلاندۇرىدۇ.

كۆيدۈرگە بەگ بىر ئۆمۈر ياخشىلار ئۈستىدىن شىكايەت قىلىش بىلەن ئۆتتى. ئۇنىڭ شىكايەتلىرى ئۇنىڭ تەربىيىلىنىشى، ئېڭى، چۈشەنچىسى، تەپەككۈرگە شۈنچىلىك ئۇيغۇن بولغاچقا، كىتابخاننى ئۆزىگە بەك قىزىقتۇرىدۇ. «ۋەزىيەت ئۆزگەرسە كۆزقاراشنىڭمۇ ئۆزگىرىشى مۇقەررەر» دېگىنى ئۇنىڭ تۈپ روھىي مەنتىقىسىدۇر. ئۇ رېئال ھادىسىلەرنى، كىشىلەر ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەتلەرنى، مۇھەببەتنى پۈتۈنلەي باشقىچە نۇقتىدىن چىقىپ كۆزىتىدۇ. ئۇنىڭغا ھەممىلا نەرسىنىڭ ئارقىسىغا بىر خىل ھىلىگەرلىك يوشۇرۇنغاندەكلا سېزىلىپ تۇرىدۇ. ئۇ خۇددى ئاكىيۇدەك ھەممە نەرسىنىڭ ئۆز ئىرادىسى بويىچە بولمايۋاتقانلىقىدىن ئاغرىنىش بىلەنلا كۈن ئۆتكۈزىدۇ. ئۇ ھەدىسىنىڭ ياتلىق بولغانلىقىنى «ئالدىنىپ كەتتى» دەپ قارىسا، ئايالى مۇددەتتىن بۇرۇن يەڭگىپ قالغاندا «دەۋرىمىز قانداق دەۋر؟ بۇ دەۋردە يۈز كۈنلۈك ئىشنى بىر كۈندە پۈتتۈرۈۋاتىمىز. مۇشۇنداق خاسىيەتلىك دەۋردە خوتۇنۇمۇ توققۇز ئاي قورساق كۆتۈرۈپ يۈرۈش ئورنىغا ئالتە ئاي قورساق كۆتۈرۈپلا تۇغسا نېمە بوپتۇ؟» دەپ ئۆز-ئۆزىگە تەسەللى بېرىدۇ. ئۇ يەنە ھەمىشە «كوممۇناغا بولغان چىن مۇھەببىتىمنى ئىپادىلەش ئۈچۈن ئارزۇلۇق ئوغلۇمغا كوممۇنا دەپ ئات قويغانمەن»، «مەن بىلەن بىردەم پاراڭلاشساڭلارلا ئىنتايىن ئۆتكۈر بىر تالانت ئىگىسىنىڭ توپا-چاڭ سەھرادا كۆمۈلۈپ قالغانلىقىنى بايقايسىلەر» دېگەندەك سۆزلەرنى قىلىپ، ئۆز-ئۆزىدىن چەكسىز پەخىرلىنىپ يۈرىدۇ. دېمەك، كۆيدۈرگە بەگ چىقىمچى، ھەسەتخورلىقى بىلەن ئەسەردىكى ئاساسىي پىرسۇناژ بولسا، يەنە بىر تەرەپتىن، يۇقىرىقىدەك سۆز-ھەرىكەتلىرى بىلەن ئەدەبىياتىمىزدا ئېخى بىخ ھالىتىدە تۇرۇۋاتقان «ئارتۇق ئادەم» ئوبرازىغىمۇ ناھايىتى يېقىن كېلىدۇ. ئاغزىدىكى چىقىمچىلىق، ھەسەتخورلۇق بىلەن ئاڭ جەھەتتىكى نامرات، نادانلىقى گىرەلىشىپ ھايات سەھنىسىدە ئاجايىپ بىر رولغا چىققان بۇ پىرسۇناژ سىزنىڭچە سەھنىدىن قانداق چۈشۈشى مۇمكىن؟! ئۇنىڭ ئۆلۈۋالغىنى ھەقىقەت بولدىمۇ-قانداق؟

يۇقىرىدا يازغۇچى مۇھەممەت ئىمىننىڭ ئۈچ پارچە پوۋېستى ۋە ئۇلاردا يارىتىلغان خاراكتېرلاردىكى ماھىيەتلىك خاسلىقلار ئۈستىدە توختىلىپ ئۆتتۈم. يازغۇچىنىڭ بۇندىن كېيىنكى ئىجادىيىتىدىن كۈتىدىغان ئۈمىدىمىزنىڭ زورلىقى سەۋەبلىك تۆۋەندە بەزى يېتەرسىزلىكلەرنىمۇ كۆرسىتىپ ئۆتمەن:

بىرىنچى، بىزنىڭ قارىشىمىزچە، يازغۇچى مۇھەممەت ئىمىننىڭ ئەسەرلىرىنىڭ

تېلىدا يارىتىلىۋاتقان پېرسۇناژنىڭ ئىجتىمائىي ئورنى، ئاڭ سەۋىيىسى، ئىستېتىك قىزىقىشى قاتارلىقلار بىلەن تازا ماس كەلمەي قالدىغان ئەھۋاللار مەۋجۇت. مەسىلەن، «ئايىنۇرى» ھېكايىسىدە ئەمدىلا باشلانغۇچ مەكتەپكە كىرگەن ئايىنۇرنىڭ تىلىدىن «ئېيتقىنا، چوڭ ئانا، مەن راستتىنلا ھارامدىن بولغان بالىمۇ؟» دېگەن سۆزلەر بېرىلگەن. بۇنداق سۆزلەر ئايىنۇرنىڭ ئاڭ سەۋىيىسى بىلەن قىلچە سىغىشالمايدۇ. يازغۇچىنىڭ يەنە بەزى ئەسەرلىرىدە پېرسۇناژلارنىڭ دېئالوگلىرى بەك ئۇزۇن، جانلىقلىقى كەمچىل. مەسىلەن، «داغدا قالغان قىز» پوۋېستىدا شۆھرەت بىلەن زىننەتنىڭ دېئالوگىدا مۇنداق ئۇزۇن جۈملىلەر بار: «سىز راھەت-پاراغەتنى چىن مۇھەببىتىمىزدىن ئۈستۈن كۆرۈپ، مېنى ھىجران ئوتىغا تاشلاپ كېتىپ قالدىڭىز. چوڭ-كىچىك ئۈندەك ماشىنىدىن تەركىب تاپقان قىز كۆچۈرۈش كارۋىنى ھەيۋەتلىك سەپ تارتىپ شەھەرگە قاراپ يولغا چىققاندا، غۇيۇلداپ ئايلىنىۋاتقان چاقلار ئاستىدىن قوزغالغان چاڭ-توزانلارغا مىلىنىپ قەيەرلەرگىچە يۈگۈرۈپ بارغانلىقىمنى بىلمەيمەن...» ۋاھاكازالار، زىننەت يېزىغا قايتىپ كەلگەندىن كېيىن شۆھرەتنىڭ ئاتا-ئانىسى ئۇنىڭغا: «ئەمدى ئەقلىڭنى تاپتىڭ، قىزىم، ياخشى ئىشلە، خۇدا ئۆمرۈڭلارنى ئۇزۇن قىلغاي» دەيدۇ. بۇ دېئالوگدا ئىپادىلىنىۋاتقنى ياشانغانلارغا خاس مېھرىبانلىقتەك قىلىسمۇ، ئەمەلىيەتتە ئۇنىڭدىن شۆھرەت بىلەن زىننەتنىڭ بىرگە بولۇشى تىلىنىۋاتقاندا مەنە چىقىپ تۇرىدۇ. ھەشەمەتلىك توي بىلەن شەھەرگە ئۆزىتىلىپ كېيىن ئاجرىشىپ يېنىپ كەلگەن جۇگانى تېخى ئۆيلەنمىگەن ئوغلىغا ئېلىپ بېرىشنى تەسەۋۋۇر قىلىش شۆھرەتنىڭ ئاتا-ئانىسىنىڭ ئېڭىغىمۇ، مىللىتىمىزنىڭ قائىدە-يوسۇنىغىمۇ تازا ئۇيغۇن كەلمەيدىغان ئىش.

ئىككىنچى، ئىنسان تەبىئىتى بىلەن ئىجتىمائىي ئەخلاق چۈشەنچىلىرىنىڭ مۇناسىۋىتىدە بەزى ھاللاردا بۇ ئىككى تەرەپنىڭ بىرلىكىنى چەتكە قاقىدىغان ئەھۋاللار كۆرۈلمەكتە. بىزگە مەلۇم، رېئال ئادەملەردە ئۆزلۈك ئېڭىنىڭ كۈچىيىپ بېرىشى ئۇلاردا قىزغىنىش، يوشۇرۇشتەك پىسخىك كەيپىياتلارنى دائىم پەيدا قىلىپ تۇرىدۇ. يازغۇچى ئۆز ئەسەرلىرىدە مەلۇم خاسلىققا ئىگە، كىشىنىڭ ئېسىدە قالغۇدەك ئوبرازلارنى مۇۋەپپەقىيەتلىك يارىتالغان بولسىمۇ، لېكىن ئۇلارنىڭ ۋۇجۇدىدا ئۆزلۈك ئېڭىغا تەۋە ھادىسىلەر بىلەن ئىجتىمائىي ئەخلاققا يات ھادىسىلەر تەڭ كېلىپ قالغاندا ئۇلارنى پەرقلەندۈرۈشكە ئەھمىيەت بەرمەي، ھەممىسىنى قارا-قويۇق ئىجتىمائىي ئەخلاققا يات ھادىسىلەر، ناچار ئىللەتلەر قاتارىغا چىقىرىپ تەنقىدلەپ كەتكەن. نەتىجىدە يارىتىلىۋاتقان ئوبرازلاردىكى خاراكتېر جەھەتتىكى خاسلىقنىڭ تېخىمۇ يۇقىرى كۆتۈرۈلىشىگە تەسىر يېتىپ قالغان. قاسىمدەك ئوبرازلارنى ياراتقاندا ئۇنىڭ خۇددى بىزگە ئوخشاش ئادەم ئىكەنلىكىنى ئىپادىلەيدىغان تەپسىلاتلارنىڭمۇ بولۇشىغا مۇھتاج ئىكەنلىكىمىزنى يازغۇچىنىڭ ئۇنتۇپ قالماسلىقىنى ئۈمىد قىلىمىز.

مەسئۇل مۇھەررىر ئەنۋەر ئابدۇرېھىم

م. سادايى

مەسىللەر

قوزۇقنىڭ تەقدىرى

مېنى شاختىن كېسىپ رۇسلىغان،
 بىر بېشىمنى يۈنۈپ ئۇچلىغان،
 ئۈكەملەردە مەغرۇر ئۆتەتتىم،
 قاققان يەرگە كىرىپ كېتەتتىم.
 كۈچلۈكلەرمۇ ماڭا باغلىنىپ،
 قۇدرىتىمدىن باغرى داغلىنىپ؛
 قانچە كۈچەپ يۇلۇۋېتەلمەي،
 ئايلىناتتى يىراق كېتەلمەي.
 ئايلاندىمۇ تەقدىرىم تەتۈر،
 پەستىن چىققان پالاكەتنى كۆر.
 توخماق تېگەر توختىماي باشقا،
 ماڭاي دېسەم تاقاشتىم تاشقا.
 ھەددىم يوقتۇر قاڭقىپ تېپىشقا،
 ئامال بارمۇ ئامان قېلىشقا؟
 توخماق قاتتىق، تاش بۇندىنمۇ بەك،
 چىقىمدى بىر خەيرخاھ-يۆلەك.

كۆز

ماختىنىپ بىر كۆز،
 باشلىدى سۆز؛
 بۇ ئالەمنىڭ ئىشلىرى قىزىق،
 ئەنە ئاۋۇ قىسقى،
 گويا گازىرنى پاتۇرۇپ قويغاندەك،
 ياشاڭغۇراپ، جاندىن تويغاندەك؛
 تېخى ئۆزىنى كۆزمەن دەپ يۈرىدۇ،
 يىراق-يېقىننى قانداق كۆرىدۇ؟
 كۆز دېگەن بىزدەك،
 چاقناپ تۇرسا يۇلتۇزدەك.

تۈلكىنىڭ تەدبىرى

ئوۋچى كەپتۇ يىراقتىن،
 كۆپ تۇرماس بۇ جاڭگالدا.
 ئاچ قالساممۇ نەچچە كۈن
 ياتاي پىنھان ئازگالدا.

توخۇننىڭ بايرىمى

بىر سىقىم دان ئۇلۇغۋار غايەم،
 پوكان توپسا ماڭا ھېيت-ئايەم.

قىسقى كۆزدىنمۇ چىقتى زۇۋان؛
 چوڭلۇقۇڭ راست ھەممىگە ئايان.
 باشقىلاردا بولسا قىلچىلىك نۇقسان،
 كۆرسەن ئۇنى تۆڭىدەك يوغان.
 بىراق بىر ئىشىڭ چاتاق،
 ئۆزۈڭنى بېسىتۇ چاپاق...

* * *

كۆز

ئۆزىنى كۆرەلمەس
 دېگەن سۆزنى چىرىشەنە يلى بەس!

تىلنىڭ نارازىلىقى

مېنى ئەيىبلەمەڭلار،
 ۋاتىلداق تىل-تايغاق دەپ،
 يارا قىلىپ دىللارنى،
 تاپتى ئۇچلۇك، چاناق دەپ.

مۈشۈكىياپىلاقنىڭ جاۋابى

قاراڭغۇ ئاخشام مۈشۈكىياپىلاق،
كاماردىن چىقىپ قارىدى ھەرياق،
مارىلاپ ئۇچۇپ خېلى كۆپ جاينى،
تۇتتى ئۈگدىگەن بىغەم تورغاينى،
تورغاي يالۋۇردى: ئەي تۇننىڭ شاھى،
يوقتۇر پىقىرنىڭ ھېچبىر گۇناھى،
كېچىدە سىزگە دەخلى قىلمايمەن،
سەھەر چۈ-چۈلەپ تاڭنى چىللايمەن،
مۈشۈكىياپىلاق كۆزى پارقىراپ،
دېدى تورغاينى بېسىپ خىرقىراپ:
رىسقىم كېچىدە، ئەركىم كېچىدە،
مەندەك يايىرماس ھېچكىم كېچىدە،
بىلسەڭمۇ شۇنى تاڭنى چىللىدىڭ،
بۇ گەپنى ئۆزۈڭ ھېلىلا دېدىڭ،
ئەزەلدىن ماڭا كۈشەندە ئىدىڭ،
دېمەك بەختىمنى سەن شۈمتەك يېدىڭ...

ساقىلار مېنى ئوتتۇز چىش،
ھەمدە ئېغىز پاسىبان،
جامائەتكە شۇ ئايان
« ھەممىگە باش ھۆكۈمران »
قوچقار
قارا قوچقار گۈلەيدى،
بېشىم قاتتىق بازغان دەپ،
ئالا قوچقار راستلاندى،
مۈڭگۈزۈم باش يارغان دەپ.

پاتىمغاندەك يايلاققا،
ئىككى قوچقار ئۈسۈشتى،
بىرىنىڭ بوينى قاتلاشتى،
بىرى تىك ياردىن چۈشتى،
قۇزغۇن، تۈلكە ئۇلارنى،
قىلدى تەڭلا خام تالاش،
كارغا كەلمىدى ئىست،
يوغان مۈڭگۈر، بازغان باش.

تۇرغان شاۋۇدۇن

ئىككى سەل

تۇپراق ۋە سۇ

شۇندا بىردىن تۇتۇلۇپ ھاۋا،
ياغدى يامغۇر بولۇپ گويا سەل،
قېنىپ تۇپراق تەشئاللىقىغا،
تاپتى قايتا ھاياتلىقنى تەل.

گۈل-چىچەكلەر كىردى جىلۋىگە،
كۈلدى زېمىن قۇشلار كۈيىدىن،
تاپتى ھەممە شادلىق، ئاسايىش،
ھاياتلىقنىڭ بۇ چوڭ توپىدىن.

لېكىن چىقىپ يەر قىنىدىن سۇ،
ماختىنىشتىن قىلدى دىلنى غەش،
دېدى: مېنىڭ كارامىتىم بۇ،
كېرەك شۇڭا مېنى مەدھىيلەش.

چاك-چاك بولۇپ يېرىلدى تۇپراق،
تاشلىمىدى بۇلۇتمۇ تامچە،
قارلىق تاغقا كۆز تىكىپ ئۇزاق
ئۆكۈندى يەر ئاھ ئۇرۇپ قانچە،
سۈلدى مايسە، سۈلدى گۈل-چىچەك،
ئۆرتىنىپ شۇ تۇپراق ئاھىدىن،
ئۆچتى بۇلبۇل-قۇشلار ناۋاسى،
تۇتۇپ ماكان غەمنىڭ چاھىدىن.

بىر ئەسردەك تۇيۇلدى گويا
بۇندا تەستەك ئالغان ھەر تىنىق،
بىر تىنىقتىن قالسا مۇبادا
ھاياتلىقنىڭ ئۆچمىكى ئېنىق.

— كۆرسەتمىسەم ماڭار يولنى، — دەپتۇ كۆز —
تەگسىز ھاڭلار يۇتار سېنى يۈزدە، يۈز.
شۇڭا رەھمەت ئېيتقىن پەقەت ماڭلا،
سەركەردىلىك تالاشماقتىن ئۈمىد ئۈز.

— كۆز دېگەنچۇ، — دەپتۇ قۇلاق، — بۇلاقتۇر،
ئاڭا سەزگۈ ئاتا قىلغان قۇلاقتۇر.
كەلدىم سېنى شۇ سەزگۈدە يېتەكلەپ،
بار شەرەپنى ماڭا ئاتاپ يىراق تۇر.

— يەپ تۇرمىسام، — دەپتۇ ئېغىز گەپ ئېلىپ، —
ياشايتتىڭلار نېمىدىنمۇ نەپ ئېلىپ.
باش قويۇڭلار شۇڭا ماڭا ھەممىڭلار،
ئۆمرۈڭلارنىڭ كاپالىتى دەپ بىلىپ.

— كاپالەتتە، — دەپتۇ بۇرۇن، — كېپىل مەن،
ھالال-ھارام سىزنىڭدا سېپىل مەن.
ئايرالامسەن مەنسىز ماينى سىركىدىن،
ئۇنى ساڭا بىلدۈرگۈچى ئەقىل مەن.

قول دەپتۈكى:

— ھەممىڭلارغا ئىجىل مەن،
خىزمەت قىلدىم سىلاپ-سىپاپ سىجىل مەن،
تازىلىمىسام ئۈستۈڭلارغا قونسا كىر،
بولۇپ كەلدىم تا ئەزەلدىن خىجىل مەن.

جىسمىڭلارغا كۈچ بەرمەككە غەيرەتتە
بولۇپ كەلدىم يەنە دائىم ھەرىكەتتە.
يوقنى تېپىپ، خامنى ئوبدان پىشۇرۇپ،
ئايلىندۇردۇم سىلەر ئۈچۈن لەززەتكە.

گەر بولمىسام، كىم ئوينايدۇ بۇ رولنى،
تاپامسىلەر ياكى باشقا بىر يولنى؟
ياق، باسالماس ھېچلا نەرسە ئورنۇمنى،
سۆيۈنىڭلار، سۆيۈڭلار بۇ جۈپ قولنى.

— بىلەمسىلەر مېنى، — دەپتۇ شۇندا باش، —
ئەقىل، ئىدرەك ماكانمەن بىر تۇتاش.
ئىلكىمدىدۇر ھەممىڭلارنىڭ تىزگىنى،
مەن سىلەرگە ھەم قوماندان ھەم قايىش.

بۇلبۇللارنىڭ ئۆچتى ئاۋازى،
ئۆچتى گۈللەر جىلۋىسى، نازى.
توختاپ قالدى سۈزۈك سامادا
تورغايلارنىڭ نەغمە، پەرۋازى.

خورسىنىپ يەر ئۈن قاتتى شۇندا:
ھەممە بىلەر ئەجرىڭنى بۇندا.
بىلگىن سەنمۇ، ئەجرىڭ گۈل ئاچار
پەقەت ساڭا تەشنا قوينۇمدا.

سەن بولمىساڭ يوق ماڭا ھايات،
مەن بولمىسام يوق ساڭا قانات.
بىزنى شۇنداق قىلىپ ئاشنا-يار.
يارىتىپتۇ سىرلىق كائىنات.

باغرىمىزدا كۈلسە ھاياتلىق،
ئىجىللىقنىڭ مېۋىسى دەپ بىل.
تۈۋىن بىزدىن ئۇلۇغلارغىمۇ،
ماختىنىشتىن مەڭگۈ ھەزەر قىل.

بۇ سۆز بىلەن يىغىپ ئېسىنى،
بولۇپتۇ سۇ تولمۇ خىجىل.
باغاشلاپتۇ تۇپراقنى قايتا،
بۆتمەك ئۈچۈن مەڭگۈگە ئىجىل.

قاباھەتلىك چۈش

قاچاندىدۇر ئىشلەپ-ھېرىپ بىر ئىنسان،
كېتىپتۇدەك چەكسىز چوڭقۇر ئۇيقۇغا.
ئېلىپ ھۈزۈر ئۇيقۇدىن بار ئەزاسى،
چۆمۈپتۇدەك غەيرىيلا بىر تۇيغۇغا.

ئۈن قېتىپتۇ بىر-بىرىگە شۇ بىلەن،
ئۆز-ئۆزىنى ماختاپ كۆككە كۆتۈرۈپ:
— ھەممىڭلارغا سەركەردىمەن، — دەپتۇ پۈت،
ھە، دېگەندە ھەممىسىنى چۆكۈرۈپ، —

گەر قىلمىسام ماڭماقلىقىنى ئىختىيار،
يوق سىلەرگە بۇ جاھاننى كەزمەكلىك.
نېمە پەرقى ئۇندا ئالەم، زىنداننىڭ،
جىسمىڭلارغا قىسمەت جاندىن بەزمەكلىك.

دەپتۇ قاراپ ھەر ئەزاغا بىرمۇ بىر:
— بارمۇ ياكى بۇ چۈشۈمدە ئۆزگەسىز؟
ياق بۇ ئۇلۇغ تەڭرىمىزدىن بىشارەت،
قوندۇرما سقا پاك ۋۇجۇدقا قىلچە كىر.

يارالمىشتا تەڭ يارالغان بارچىنىڭ،
ھەتتا تاغدا ئۆسكەن قارىغاي، ئارچىنىڭ.
بىر-بىرىگە چىڭ چىرماشقان يىلتىزى،
تەڭ كېسىلەر تەڭسە تىغى پالتىنىڭ.

ئادەم دېگەن مۇھتاج يەتتە ئەزاغا،
ئىگە ئادەم ئۇ بىلەن يەر، پەزاغا.
ئادەمسىز ئۇ ئەزانىڭ نە كېرىكى،
ئۇسىز ئادەم تۆرەلگەي نە مازاغا.

ئايان بىزگە يۇغاندىلا قولنى قول،
قوللار يۈزنى يۇيار دائىم قولمۇ قول.
ئارىلاشسا گەر تەماننا ئارىغا،
نادامەتنىڭ تىغى ئۇنى قىلار قول.

تەمەننادىن ئۆلمەكلىكىنى ئارتۇق بىل،
ئۆز بۇرچۇڭنى بېجىرمەكنى تارتۇق بىل،
قاباھەتلىك چۈشۈم ئوڭغا تارتىمىسۇن،
غەم-ئەندىشەم ھەرگىز-ھەرگىز ئارتىمىسۇن.

يەتتە ئەزا قارا تەرگە چۆمۈلۈپ،
دەپتۇ، قايتۇق ئەجەب ھېسقا كۆمۈلۈپ.
چۈش دېگەنغۇ ئەخلىتىدۇر ئۇيقۇنىڭ،
تاڭ شامىلى ئېلىپ كېتەر سۈپۈرۈپ.

لېكىن ساۋاق بولسۇن چۈشنىڭ بايانى،
ئوڭىمىزدا تىغ ئۇرمىسۇن ئايانى.
ئۆتەيلى بىز بولۇپ سەگەك، ئۆملۈكتە،
بۇ ئۆملۈكنىڭ بولمىسۇن ھېچ پايانى.

شۇندىن بۇيان ئىنسان قېچىپ غەپلەتتىن،
بويۇتۇ خالىي چۈشىدىكى ئەخلەتتىن.
ئۇخلىماي چۈش كۆرگەنلەرگە بۇ مىسال
بولسا ساۋاق تاج كىيەتتىم لەززەتتىن.

قىلىسلەر-قىلغىن دېسەم نېمىنى،
ھەم يەيسىلەر يېگىن دېسەم نېمىنى.
شۇڭا ئارتۇق ماختانماستىن ئالدىمدا،
توختىتىڭلار مەنمە نلىكنىڭ جېڭىنى.

شۇندا بىردەم جىم بوپتۇ-يۇ ھەممىسى،
باشلىنىپتۇ يەنە تاپا-تەنسى.
— كېلىشەيلى، — دەپتۇ ئاخىر، — ئەمەلدە
ئىسپاتلانسۇن سۆزىمىزنىڭ مەنسى.

كۆرسەتمەككە بىر-بىرىگە ئۆزىنى،
كەلسە خەتەر يۇمماق بوپتۇ «كۆز» نى.
شاللىنارمىش ياردەم تىلەپ قاقشىغان،
تاللىنارمىش شاللىغىنى ئۆزىگىنى.

كۈن قىيىلىپ يەرنى گۈگۈم بېسىپتۇ،
تاڭمۇ ئېتىپ ھاۋا-جاھان ئىسسىپتۇ.
تەشئالىق ھەم ئۇزۇقلۇققا ئېھتىياج
ئاستا-ئاستا دەملىرىنى قىسىپتۇ.

ئۈندەشمە پتۇ قىلغىچ داۋام بەسلىشىش
نە بەسلىشىش، بوپتۇ ئوچۇق قەستلىشىش.
ئولشىپتۇ شۇندا بىر توپ چۈمۈلە
مەقسىتىدە ئۇنى شېرىن يەم قىلىش.

سېلىپتۇ كۆز كۆرۈپ ئۇنى كۆرمەسكە،
چەك قويماپتۇ قولمۇ ئۇنى يۈرمەسكە.
ئېپ قاچماپتۇ پۈتمۈ ئۇنىڭ خەۋپىدىن،
باشقىسىمۇ ساپتۇ ئۆزىن سەزمەسكە.

بولۇپ بەدەن چۈمۈلگە زىياپەت،
ئېغىز ساپتۇ ھەر ئەزاغا جاراھەت.
باشلىنىپتۇ ئاندىن ئېغىز، بۇرۇن، كۆز،
قۇلاقلىرىغا كىرىپ چىقار زىيارەت...

شۇندا ئىنسان ئۇيقۇسىدىن ئويغىنىپ،
ئاھ ئۇرۇپتۇ ھەسرەت بىلەن تولغىنىپ.
— شەپسى بۇ، — دەپتۇ، — نېمە شۇملۇقنىڭ،
نېچۈن چۈشۈم قالدى شۇنداق بولغىنىپ.

كىتابخانلاردىن خەت

پازىل قادىر

كۆڭۈل سۆيگۈسى

شېئىر ئىجادىيىتى بىلەن ئىزچىل شۇغۇللىنىپ كىتابخانلارنىڭ ھۆرمىتىگە سازاۋەر بولۇپ كېلىۋاتقان ئىقتىدارلىق شائىر ئابدۇرۇسۇل ئۆمەرنىڭ «كۆڭۈل سۆيگۈسى» ناملىق تۆتىنچى شېئىرلار توپلىمى يېقىندا شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى تەرىپىدىن نەشر قىلىندى. مەن بۇ توپلامنى زوق بىلەن ئوقۇپ چىقىپ، ئۇنىڭدىكى شېئىرلارنىڭ نۇرغۇن ئارتۇقچىلىقلارغا ئىگە ئىكەنلىكىنى چوڭقۇر ھېس قىلدىم.

شائىر بولماق ياكى شېئىر يېزىش بەزى كىشىلەرگە ئوڭايدەك تۇيلىدۇ، ئەمما ھەقىقىي شائىر بولۇش، چىن ۋە قايناق ھېسسىياتقا باي شېئىرلارنى يېزىش ئۇنچىۋالا ئاسان ئەمەس. شائىر ھەممىدىن بۇرۇن ھېس قىلىدىغان، يېڭىلىقنى تېز قوبۇل قىلىدىغان، ھاياتنى ئۆزگەرتىش ۋە يېڭىلاش ئۈچۈن تىنىمىسىز كۈرەش قىلىدىغان تالانت ئىگىسى بولۇپ، ئۇ پەقەت ئۆز قەلبىدە كۈچلۈك ھاياجان قوزغىغان ھاياتنى ئىلغار كۆز قاراش بىلەن باھالاپ، ھېسسىيات بىلەن ئىدراكنى جىپىسلاشتۇرۇپ، ئاق-قارنى ئېنىق ئايرىپ، مۇھەببەت ۋە نەپرەتنى توغرا ئىپادىلىگەن چاغدىلا، كىتابخانلارنىڭ يۈرىكىنى تىرتىتەلەيدىغان شېئىرلارنى يېزىپ چىقالايدۇ.

شائىر ئابدۇرۇسۇل ئۆمەرنىڭ بۇ توپلىمىغا كىرگۈزۈلگەن «ئاسان ئەمەس» ناملىق شېئىرى ئارقىلىق بۇ نۇقتىنى ئىنتايىن ئوبرازلىق ھالدا روشەن ئىپادىلىگەن. ئۇنىڭ لېرىكا بىلەن بايان بىرلەشتۈرۈلگەن «ئاي ۋادىسى» ناملىق ئىپىك شېئىرىدا ئىنسانلارنىڭ ئاي ۋادىسىغا قونۇپ، «مۆجىزىدىن يېڭى داستان ياراتقان» لىقىغا ئاپىرىن ئوقۇلۇپ، ئىلىم-پەننىڭ كائىناتنى بويسۇندۇرۇشتىكى تەڭداشسىز كۈچ-قۇدرىتى نامايان قىلىنغان بولسا، «ياشايسەن تاغ بولۇپ» ناملىق شېئىرىدا تاغنىڭ ھەيۋەتلىك سىماسىنى ئىنسانلارنىڭ ھاياتى بىلەن زىچ باغلاپ تەسۋىرلەش ئارقىلىق، ياشاشنىڭ قىممىتى ۋە ئەھمىيىتى ھەققىدە چوڭقۇر مۇھاكىمە يۈرگۈزۈلگەن. تاغ مەڭگۈ قېرىمايدۇ، ئەسىرلەردىن-ئەسىرلەرگىچە «بۈركۈتتەك كۆكسىنى كېرىپ... ئۇچلۇق چوققىسى خەنجەردەك سامانى يېرىپ تۇرىدۇ.» چۈنكى ئۇ «بوراندا پولاتتەك تاۋلانغان»، ئەمما ئادەمنىڭ ئۆمرى بەك قىسقا ۋە چەكلىك. ئۇ خۇددى چاقماقتەك تېز چىقىپ، ۋاللىدە يورۇپلا ئۆتۈپ كېتىدۇ. ئادەم ئۆزىنىڭ مۇشۇ چەكلىك ئۆمرىدە قانداق قىلغاندا «قېرىماس بۈيۈك تاغ بولۇپ ياشاش» مەقسىتىگە يېتەلەيدۇ؟ شائىر بۇنىڭغا مۇنداق جاۋاب بېرىدۇ:

« ياشساڭ شۇ تاغدەك ئەل بەختى ئۈچۈن ،
بوران-چاپقۇندا قۇدرەتكە تولۇپ ؛
يامغۇردا ، قاردا ، پىژ-پىژ ئاپتاپتا ،
تۇرساڭ تەۋرەنمەي يۇرت كۆزى بولۇپ ؛
شۇ چاغدا سەنمۇ ئەلنىڭ قەلبىدە ،
ياشايسەن قېرىماس بۈيۈك تاغ بولۇپ...»

شائىر « ھاياتتىن تۇغۇلغان ھېسلار...» ناملىق چىڭ ماۋزۇ ئاستىدىكى
« قۇچاقلغىن ئانا يەرنى » ، « مۇھەببەت » ، « چىراغ » ، « شېرىن خىياللىرىم »
دېگەن شېئىرلىرىدىمۇ زېمىن ، ھايات ۋە مۇھەببەتكە بولغان چىڭقۇر ھېس-تۇيغۇسىنى
ئۆزىگە خاس بەدىئىي ماھارەت بىلەن ئىپادىلىگەن .

مەسىلەن ، ئۇ « قۇچاقلغىن ئانا يەرنى » دېگەن شېئىرىدا :

« تەلمۈرمىگىن ئاسمانغىلا ،
ياشالمايسەن مۇئەللەقتە ،
قۇچاقلغىن ئانا يەرنى ،
ئىتزار ئۇ مۇھەببەتكە . »

دەپ يازسا ، « مۇھەببەت » دېگەن شېئىرىدا :

« مۇھەببەت ئەمەس پەقەتلا ،
قىز-يىگىتتىڭلا ئۇششۇ سەۋداسى .
مۇھەببەت بىلەن يۇغۇرۇلغان ،
پۈتۈن كائىنات .

مۇھەببەت بىلەن گۈللەيدۇ ھايات .

چىن مۇھەببەت ئىنسانغا قانات »

دەيدۇ . ئۇ يەنە « چىراغ » ناملىق شېئىرىدا :

چاقىنتار كۆزۈمنى ،

ھەركۈنى كەچتە ،

ئۆيۈمدىكى رەڭگارەڭ چىراغ .

ئوخشاتتىم ئۆمرۈمنى ،

ئاشۇ چىراغقا ،

نۇرى بەك سۇس .

چاقىنماس بىراق ،

نۇرلۇق چىراغ بولماقنى ئىستەپ ،

ھايات دېڭىزغا سالدىم مەن قولۋاق . »

دېيىش ئارقىلىق كىشىلىك ھاياتنى مەنىلىك ئۆتكۈزۈش ۋە ھاياتتا ئىز قالدۇرۇشنىڭ

ئىنتايىن مۇھىملىقىنى ، نۇرلۇق چىراغ بولماقنى تەكىتلەيدۇ .

ئۇنىڭدىن باشقا توپلامدىن ئورۇن ئالغان « سۆيگۈگە ئىتزار كۆڭۈل » ، « كۆڭۈل

رەنجىش » ، « دېرىزە مېھرى » ، « ئالتۇن خاستۇر قەلبى يۇلتۇزغا » ، « سۆيگۈ گۈلۈك

چاچمايدۇ پۇراق » ، « قېنى سېنىڭ خۇش خۇي چىرايىڭ » قاتارلىق شېئىرلار مۇھەببەت

ھەم ۋاپا تېمىسىغا بېغىشلانغان بولۇپ، بۇ شېئىرلار چۈشكۈن مۇقاملاردىن خالىي. شائىر يەنە بىر قىسىم شېئىرلىرىدا ئىنسانلار ئارىسىدىكى مەنەنلىك، ھەسەتخورلۇق، ماختانچاقلىق، ئەمەلپەرەستلىك قاتارلىق ئاجىزلىقلار بىلەن مەنئى چاكنىلىقلارنى تازا كېلىشتۈرۈپ ھەجۋى قىلدۇ. ئۇنىڭ «كاسكا»، «دەريا ۋە بۇلاق»، «ئەخلەت ساندۇقىدىكى موما»، «ئاق قۇ ۋە ئادەم»، «قەدرىنى بىلمىدى»، «ئەمەلدار دوستۇمغا»، «تەلەي توغرىسىدا» قاتارلىق ھەجۋى شېئىرلىرى بۇنىڭ جانلىق دەلىلى.

بىلىنسىكى: «ساتپرا كەمچىلىكلەرنى، كىشىلەرنىڭ زەئىپ تەرەپلىرىنى، يامان قىلىقلىرىنى مەسخىرە قىلىش بولماي، بەلكى ئاچچىقلانغان ھېسنىڭ كۈچى. ئالىجاناب غەزەپنىڭ گۈلدۈرمامىسى ۋە چاقمىقى بولۇشى كېرەك» دېگەندى. شائىر يۇقىرىدىكى ھەجۋى شېئىرلىرىدا مۇبالغە ھەم فانتازىيىدىن ئۈنۈملۈك پايدىلىنىش ئارقىلىق كىشىنى يىرگەندۈرىدىغان مەنئى چاكنىلىقلارنى جانلىق بەدئىي ئوبرازلار ۋاستىسى بىلەن روشەن ئەكس ئەتتۈرگەن. «كۆڭۈل سۆيگۈسى» ناملىق توپلامغا يەنە ھەر خىل تېمىدا يېزىلغان رۇبائىي (تۆتلۈك)، مەرسىيە، مەسەل، سەككىزلىك ۋە بالىلار تۇرمۇشىغا بېغىشلانغان ۋەقەلىك شېئىرلار ھەم ئۆسمۈرلەر ناخشىلىرىمۇ كىرگۈزۈلگەن. مەسىلەن:

«بەزىلەر ئالدىڭدا دولانغىنى قېقىپ،

ماختايدۇ ھە دېسە شالنى چېچىپ.

ۋە لېكىن قولىدا ئىغۋا كارنىيى،

يۈرىدۇ كەينىڭدىن كېپەنلىك پېچىپ.»

قاراڭ، بۇ رۇبائىدا ئاپتور ھەسەتخورلۇق، كۆرەلمەسلىك ۋە سۈيىقەستلىك قىلمىشلارغا نەقەدەر ئۆتكۈر تىغ سانچىغان. ھە! توپلامدىكى يەنە بىر قىسىم رۇبائىيلاردا پاك ئىجتىمائىي ئەخلاقنىڭ مۇھىم ئۆلچىمى بولغان راستچىللىق، سەمىمىيلىك قىزغىن مەدھىيەلەنگەن. توپلامدىن ئورۇن ئالغان مەرسىيىلەر كىتابخانلارنىڭ دىققىتىنى ئۆزىگە ئالاھىدە جەلپ قىلدۇ. بۇ مەرسىيىلەردە زور تۆھپە يارىتىپ ئالەمدىن ئۆتكەن ئابرويلىق ئالىملار، شائىرلار ۋە سەنئەتكارلارغا بولغان چوڭقۇر سېغىنىش، ۋە ئۇلارنىڭ ۋاپاتىغا بولغان قايغۇ-ھەسرەت چوڭقۇر ئىپادىلەنگەن.

بۇ مەرسىيىلەر كىشىلەرنى مەيۈسلەندۈرمەستىن، بەلكى ئۇلارنى ۋاپات بولغان مەشھۇر شەخسلەرنىڭ ئۇلۇغۋار ئىشىنى داۋاملاشتۇرۇشقا چاقىرىدۇ، قايغۇدىن كۈچ ھاسىل قىلىشقا رىغبەتلەندۈرىدۇ. شائىرنىڭ «ئەلۋىدا، زىكىرى ئاكا»، «سەن ياشايسەن ئەلنىڭ قەلبىدە»، «ئانا ھەققىدە مەرسىيە»، «سېزنى ئەسلەپ»، «نامىڭنى ئۇلۇغلار ئەل-يۇرت» قاتارلىق مەرسىيىلىرىنى يېڭى دەۋر ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدا مەيدانغا كەلگەن بىرقەدەر ياخشى مەرسىيىلەر دېيىشكە بولىدۇ.

ئومۇملاشتۇرۇپ ئېيتقاندا، «كۆڭۈل سۆيگۈسى» گە شائىر ئابدۇرۇسۇل ئۆمەرنىڭ 100 دىن ئارتۇق شېئىرى تاللاپ كىرگۈزۈلگەن. بۇ توپلام شائىرنىڭ كۆزگە كۆرۈنگەن ئىجادىيەت مېۋىلىرىنىڭ بىرى. ئۇنىڭدا شائىرنىڭ ئۆسۈپ-يېتىلىش جەريانى بىرقەدەر روشەن ئەكس ئەتكەن.

ئابلز مەمتىن

كېچىك يېزىلغان ماقالە

ئەدەبىيات رېئال تۈرمۈشتىكى ئاددىي، مۇرەككەپ ھادىسىلەرنى جانلىق، سۈرەتلىك ئەكس ئەتتۈرۈپ، كىشىلەرنى تەسىرلەندۈرىدۇ، تەربىيەلەيدۇ. مەن يازغۇچى مەتقاسىم ئابدۇراخماننىڭ «گۈر ئىچىدە» ناملىق ھېكايىسىنى («تارىم» ژۇرنىلىنىڭ 1987-يىللىق 3-سانىدا ئېلان قىلىنغان) ئوقۇپ چىققاندىن كېيىن، بۇ ھېكايىنى بالدۇرراق ئوقۇمىغانلىقىمدىن قاتتىق پۇشايمان قىلدىم. چۈنكى، بۇ ئەسەردە يامراپ كېتىۋاتقان خۇراپاتلىقنىڭ ئەپتى-بەشىرىسى چوڭقۇر ئېچىپ تاشلانغان بولۇپ، ئۇنىڭ ھەر بىر قۇرىدىن مەرىپەتنىڭ نۇرى چاقناپ تۇرىدۇ. ئەسەردىكى بىلال قول ئىلكىدە بار، خۇداگۈي ئادەم. ئۇنىڭ چوڭ ئوغلى دىنىي مەكتەپلەردە ئوقۇپ «شەيتان» غىمۇ نۇقتا سالالايدىغان، مەسچىت ئىمامىغىمۇ خىرىس قىلالايدىغان، ئەقىدە، چوقۇنۇش، سۈپچىلىقتا ھەرقانداق كىشىنى بېسىپ چۈشىدىغان سۆزمەن «ئەۋلىيا» بولۇپ يېتىشىپ چىقىدۇ. ئۇ ئۆزىنىڭلا ئەمەس، ھەتتا ئاتا-ئانا، ئۇرۇق-تۇغقانلىرىنىڭمۇ شۈبھىسىز «جەننەت» كە كىرەلەيدىغانلىقىغا ئىشىنىدۇ. ئۇ بۇ دۇنيادا ياشاشنى پەقەت جەننەت ئۈچۈن دەپ بىلىدۇ ھەم ئاتا-ئانىسى زۇكامداپ قالغاندىمۇ خۇداغا ئىلتىجا قىلىپ، ئۇلارنىڭ كېسىلىگە شىپالىق ئىزلەيدۇ. لېكىن بۇ «مەلەم» سىز دورا ھېچ كار قىلمايدۇ. يۈسۈپ مۇئەللىمنىڭ دوختۇرخانىغا ئاپىرىش ئارزۇسىمۇ ئوخشاشلا تالىپنىڭ دەككىسى ئالدىدا يوققا چىقىدۇ. ئاخىرى قول ئىلكىدە پۇل-مېلى تۈرۈپمۇ دوختۇرخانىدا داۋالىنالمىي بەختكە قارشى ئۆلۈپ كېتىدۇ. لېكىن، تەقدىر قېرىشقاندىكى ئۇنىمۇ گۈرگە سۆرەپ كىرىپ كېچىككەنە بىر سەۋەب تۈپەيلىدىن جېنىنى ئالىدۇ. ئۇ تاڭ ۋىسالىغا ھەرقانچە تەلمۈرسىمۇ قاراڭغۇ قەلبى مەڭگۈ گۈر ئىچىدە قالىدۇ. كېيىن جامائەت تايىپ قارىمىنىڭ تون يەكتىكىگە قوزۇق قېتىۋېتىلگەنلىكىنى بايقاپتۇ.

دېمەك، بۇ ھېكايە كۈچلۈك تەنقىدىي خاراكتېرى بىلەن چوڭقۇر تەسىرلەندۈرۈش كۈچىگە ئىگە. بۇ ئەسەر قىسقا، ئىخچام، ئەمما ئۇنىڭدا ئۆتكۈر تىل ۋاسىتىسى بىلەن ھازىر مەۋجۇت بولۇپ تۇرۇۋاتقان نادانلىق، خۇراپاتلىق ئاجايىپ قاتتىق قامچىلانغان. يۈسۈپ مۇئەللىمدىن ئىبارەت بۇ پېرسوناژ ھېكايىنىڭ قىممىتىنى تېخىمۇ ئاشۇرغان. يازغۇچى مۇشۇ ئوبراز ئارقىلىق ئۆزىنىڭ ئىلىم-پەنگە ئىنتىلىشتەك يۈكسەك غايىسىنى ھەم مەرىپەتنىڭ خۇراپاتلىق ئۈستىدىن جەزمەن غەلبە قىلىدىغانلىقىنى چەكسىز سۆيۈنۈش ئىلكىدە ئوتتۇرىغا قويدۇ.

مەن يازغۇچىنىڭ بۇندىن كېيىنمۇ مۇشۇنداق مۇنەۋۋەر ئەسەرلەرنى كۆپرەك يارىتىشىنى ئۈمىد قىلىمەن.

مەسئۇل مۇھەررىر ئەنۋەر ئابدۇرېھىم

بىزنىڭ ئەدەبىياتچىمىز

يېقىنقى دەم شائىر مۆمىن — بىرى

مۆمىن سەپىرى 1924-يىلى 27-دېكابىردا كۆنەس ناھىيىسىنىڭ تالدى يېزىسىدا زىيالىي ئائىلىسىدە دۇنياغا كەلگەن. ئىلى گىمنازىيىسىنىڭ قازاق سىنىپىدا ۋە شىنجاڭ بىيۇرو كادىرلار مەكتىپىدە ئوقۇغان. 1943-يىلىدىن، 1949-يىلىغىچە كۆنەس ناھىيىسىدە ئوقۇتقۇچى، مائارىپ ئىدارىسىنىڭ مۇئاۋىن مۇدىرى، مەسئۇل كاتىپى ۋە كاسسىرى، 1949-يىلىدىن 1950-يىلىغىچە شىنجاڭدا تىنچلىقنى ۋە خەلقچىللىقنى ھېمايە قىلىش ئىتتىپاقى كۆنەس ناھىيىلىك كومىتېتىنىڭ مەدەنىيەت بۆلۈم باشلىقى، 1951-يىلىدىن 1953-يىلىغىچە شىنجاڭ ئۆلكىلىك خەلق ھۆكۈمىتىدە تەپتىش كادىرى، 1953-يىلىدىن 1955-يىلىغىچە ئىلى ۋالىي مەھكىمىسىدە تەپتىش باشقارمىسىنىڭ مەسئۇلى، 1956-يىلىدىن 1982-يىلىغىچە «ئىلى دېھقانلىرى» گېزىتى ۋە «ئىلى گېزىتى» دە مۇھەررىر، مۇخبىر، مەسئۇل مۇھەررىر، 1982-يىلىدىن 1986-يىلىغىچە ئىلى ئوبلاستلىق سىياسىي كېڭەش تارىخىي ماتېرىياللار كومىتېتىدە مۇھەررىر بولۇپ ئىشلىگەن. 1986-يىلى 1-ئايدا دەم ئېلىشقا چىققان.

مۆمىن سەپىرى 1951-يىلى 7-دېكابىردا «شىنجاڭ گېزىتى» دە ئېلان قىلىنغان «چورۇق» ناملىق تۇنجى شېئىرى بىلەن ئەدەبىي ئىجادىيەت سېپىگە كىرىپ كەلدى. شۇندىن بۇيان ئاپتونوم رايونىمىز تەۋەسىدىكى گېزىت-ژۇرناللارغا ھەم قازاقىستاندىكى گېزىتلەرگە ئۇنىڭ 250 پارچىدىن ئارتۇق شېئىرى، جۈملىدىن رۇبائىي، ساتىرا، فېلىيەتون، ناخشا تېكىستى، بالادا ھەم داستانلىرى بېسىلدى. شائىر ئۇزۇن يىللىق ئىجادىيەت جەريانىدا «تەمكىن» تەخەللۇسى بىلەن «قۇلۇپلاقلق كاپىنت»، «مەجلىسلەر ماجىراسى»، «بۇ كىم ئۆزى»، «بىر مۇتھەم كۆردۈم مەن»، «زاكىر زاپوي»، «كومىسسىيە كەلگەندە»، «كاززاپىنىڭ كارامىتى»، «مەن سەپ مەستانىسى»، «لۈكچە كىنىڭ تۆۋىسى»، «تۈلۈم چاشقان»، «ئۆمرىڭىز ئۆتەمدۇ مەجلىستە»، «پاراكەندە پارخور» قاتارلىق نۇرغۇنلىغان ساتىرىك ئەسەرلەرنى يېزىپ، مەملىكەتنىڭ ئىچى-سىرتىدا ئىقتىدارلىق ساتىرىك شائىر سۈپىتىدە تونۇلدى. 1982-يىلى شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى تەرىپىدىن ئۇنىڭ «چېلىش ئىلھاملرى» ناملىق شېئىرلار توپلىمى نەشر قىلىندى. ئۇندىن تاشقىرى «تارىم ئۆركەشلىرى»، «قۇتلۇق ئىز»، «توي چاققۇسى»، «قامچا»، «تەڭرىتاغ سادالىرى» (بۇ

توپلام قازاقستان « يازغۇچى » نەشرىياتى تەرىپىدىن نەشر قىلىنغان) قاتارلىق كولىكتىپ توپلاملارغا شېئىرلىرى تاللاپ كىرگۈزۈلدى. 1981-يىلى شائىرنىڭ « مەجلىسلەر ماجراسى » ناملىق ساتېرسى ئاپتونوم رايونىمىز بويىچە 3-دەرىجىلىك مۇكاپاتقا، « گۈلنى كۆرسەم » ناملىق شېئىرى 1989-يىلى « ئۈرۈمچى كەچلىك گېزىتى » تەرىپىدىن « چولپان » مۇكاپاتىغا، غۇلجىدا لېنتىغا ئېلىنغان « سېغىندىم سېنى » ناملىق ناخشا تېكىستى 2-دەرىجىلىك مۇكاپاتقا ئېرىشتى. 1983-يىلى « ئىلى گېزىتى » بىلەن « شىنجاڭ گېزىتى » گە شائىرنىڭ ساتېرا، فېلىيە تونلىرى توغرىسىدا يېزىلغان تەقىرىزلەر بېسىلىپ، بۇ ئىقتىدارلىق قەلەمكەشنىڭ ئىجادىي مۇۋەپپەقىيەتلىرى مۇئەييەنلەشتۈرۈلدى.

شائىر مۆمىن سەپىرى جاپالىق ئىجادىيەت سەپىرىدە يەنە « ئۇلۇغ پروپىتارىيات يازغۇچىسى ماكسىم گوركىنىڭ ھاياتى ۋە ئىجادىي پائالىيىتى »، « ئۇيغۇر يېڭى زامان دېموكراتىك ئەدەبىياتى توغرىسىدا »، « 12 مۇقام - مۇزىكا ساھەسىدە گۈزەللىك ۋە بەدىئىيلىكنىڭ سىمۋولى »، « تاڭجارقى جولىدى توغرىسىدا » قاتارلىق نۇرغۇن ئىلمىي ماقالىلەرنىمۇ يازدى ھەمدە ئۇلارنىڭ بەزىلىرىنى ھەرخىل تېمىلاردا ئۇيۇشتۇرۇلغان ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنلىرىدا ئوقۇدى.

شائىر مۆمىن سەپىرى 1957-يىلى ئۆتكۈزۈلگەن ئاپتونوم رايونلۇق يازغۇچىلار جەمئىيىتىنىڭ 1-قۇرۇلتىيىغا ۋە شۇندىن كېيىنكى 2، 3، 4-قۇرۇلتايلارغا قاتنىشىپ، 1980-يىلدىن 1989-يىلغىچە يازغۇچىلار جەمئىيىتىنىڭ ھەيئەت ئەزاسى بولدى ھەمدە ئاپتونوم رايونلۇق ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسىنىڭ 2، 3، 4-قۇرۇلتايلارغا قاتنىشىپ، ئىزچىل ھالدا بۇ بىرلەشمىنىڭ ھەيئەت ئەزاسى بولۇپ كەلدى.

ئۇ ھازىر ئاپتونوم رايونلۇق يازغۇچىلار جەمئىيىتى، شىنجاڭ خەلق ئەدەبىيات-سەنئىتى جەمئىيىتى، شىنجاڭ 12 مۇقام ئىلمىي تەتقىقات جەمئىيىتى ۋە ئىلى ئوبلاستلىق يازغۇچىلار جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى ھەمدە ئىلى ئوبلاستلىق ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسىنىڭ ھەيئەت ئەزاسى.

ئۇيغۇر ئەدەبىياتىغا ئۆزىنىڭ جاپالىق ئىجادىي ئەمگىكى ئارقىلىق تۆھپە قوشقان ۋە ئۇيغۇر شېئىرىيىتىدە ئۆزىگە خاس ئورۇن تۇتىدىغان بۇ پېشقەدەم شائىرىمىزنىڭ دۇنياغا كەلگەنلىكىگە بۇ يىلى 27-دېكابىردا 70 يىل بولىدۇ. بىز بۇ مۇناسىۋەت بىلەن تالانتلىق ساتېرىك شائىرىمىز مۆمىن سەپىرنىڭ تېنىگە سالامەتلىك، ئىجادىيىتىگە بەرىكەت تىلەيمىز.

ئەنۋەر ئابدۇرېھىم تەييارلىغان

چەت ئەل ئەدەبىياتىدىن

ئاندرې موروۋا (فرانسىيە)

چوڭ چىركاۋ

(ھېكايە)

18... يىلنىڭ باشلىرى ئىدى. سانت ئونورى كوچىسىدىكى رەسىم دۇكىنىنىڭ دېرىزىسى ئالدىدا بىر ئالىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىسى تۇراتتى. دۇكاننىڭ ئالدىغا مانپىننىڭ ① «شاتتىلدىكى چوڭ چىركاۋ» ناملىق ماي بويلاق رەسىمى ئېسىپ قويۇلغانىدى، ئۇ چاغلاردا مانپىننىڭ ماي بويلاق رەسىملىرىدىن زوق ئالالايدىغانلار ئانچە كۆپ ئەمەس ئىدى. لېكىن يولدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقان بۇ ئوقۇغۇچىنىڭ كۆزى ھەقىقەتەن ئۆتكۈر ئىكەن. ئۇ رەسىمدە تەسۋىرلەنگەن مەنزىرىنىڭ گۈزەللىكىنى بايقاپ، ئۇنىڭغا مەپتۇن بولۇپ تۇرۇپ قالغانىدى. ئارىدىن بىرنەچچە كۈن ئۆتكەندە، ئۇ ئالايىتەن يەنە بىر كېلىپ رەسىمنى تاماشا قىلدى. كېتىش ئالدىدا رەسىمنىڭ باھاسىنى سوراپ باقماقچى بولۇپ، چىشىنى چىشلەپ دۇكانغا كىردى.

— راستىنى ئېيتسام، — دېدى رەسىم سودىگىرى، — بۇ رەسىمنىڭ بۇ يەردە تۇرغىنىغا خېلى ئۇزۇن بولدى، ئەگەر ئىككى مىڭ فرانىك بەرسىڭىز رەسىم سىزنىڭ بولىدۇ.

ئالىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىسى ھازىرنىڭ ئۆزىدىلا ئۈنچە نۇرغۇن پۇلنى چىقىرالمىتتى. ئۇ گەرچە ئىچكىرىدە تۇغۇلغان بولسىمۇ، نامرات ئەمەس ئىدى. ئۇ پارىژغا ئوقۇشقا كېلىشنىڭ ئالدىدا بىر تاغسى ئۇنىڭغا: «ياشلارنىڭ تۇرمۇشىنى مەن تازا ئوبدان بىلىمەن، پۇل زۆرۈر بولۇپ قالسا، ماڭا خەت ياز» دېگەنىدى. ئۇ خوجايىنىدىن رەسىمنى بىر ھەپتىگىچە سېتىۋەتمەي ساقلاپ تۇرۇشنى ئۆتۈنۈپ، ئۆزى شۇئانلا تاغسىغا خەت يازدى.

بۇ يىگىتنىڭ شۇ چاغلاردا پارىژدا بىر ئاشىنىسى بار ئىدى. ئۆزىدىن چوڭ ئەرگە تەگكەن بۇ ئايال ئۆلگۈدەك زېرىكىپ يۈرەتتى. ئۇ قوپالراق، ئەخمەقرەك بولسىمۇ، ھۆسن-جامالى خېلى جايدا ئىدى. ئالىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىسى «چوڭ چىركاۋ» ناملىق رەسىمنىڭ باھاسىنى سۈرىغان كۈنى كەچتە بۇ ئايال:

— ئىلگىرى بىر ياتاققا ياتقان دوستۇم ئەتە تورۇنتودىن مېنى يوقلاپ كەلمەكچى

① مانپى — ئىدۇئارد مانپى (1832-1883) فرانسىيەنىڭ بۈيۈك رېئالزمچى رەسسامى، 1870-يىلىدىن كېيىنكى مەزگىللەردە ئۇنىڭ تەسىراتچىلار ئۇسلۇبىدا سىزىلغان ئەسەرلىرى فرانسىيىدە شۆھرەت قازانغان. ت.

ئىدى. ئېرىمنىڭ بىزگە ھەمراھ بولغىلى ۋاقتى يوق ئىكەن. ئۈمىدىم سىزدىلا قالدى، - دېدى ئۇنىڭغا.

ئايالنىڭ دوستى ئەتسى باشقا بىر دوستىنى باشلاپ كەلدى. شۇنىڭ بىلەن ئالىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىسى ئۈچ ئايالنى باشلاپ يۈرۈپ، پارىژدا بىرنەچچە كۈن ئويناتتى. ئاشخانلارغا كىردى، ھارۋىدا ئولتۇردى، تىياتىر كۆردى. ھەممە چىقىمى ئالىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىسى كۆتەردى. بىر ئايلىق پۇل تېزلا تۈگەپ، ساۋاقداشلىرىدىن قەرز ئېلىشقا توغرا كەلدى. ئۇ غەمگە چۈشۈپ قالغان چاغدا، تاغسىدىن ئۇنىڭغا خەت كەلدى. خەتنىڭ ئىچىدە ئىككى مىڭ فرانكنىڭ چېكى بار ئىدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇ غەمدىن خالاس بولۇپ، قەرزلىرىنى دەرھال بېرىۋەتتى، ئاشىنىسىغا ئاتاپ بىر سوۋغاتلىقمۇ ئالدى. ھېلىقى «چوڭ چېركاۋ» ناملىق رەسىمنى بولسا، بىر يىغىپ ساقلىغۇچى ئېلىپ كەتتى. ئارىدىن ئۇزاق ۋاقىت ئۆتكەندە، ئۇنى باشقا رەسىملەر بىلەن قوشۇپ، لوۋر مۇزېيىگە تەقدىم قىلىۋەتتى.

ھازىر ھېلىقى ئالىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىسى ئاتاقلىق پېشقەدەم يازغۇچى بولۇپ قالدى. لېكىن ئۇ ياشلىق قەلبىنى ھازىرغىچە ساقلاپ كېلىۋاتىدۇ. ئۇ بىرەر مەنزىرە رەسىمىنى ياكى بىرەر چىرايلىق ئايالنى كۆرۈپ قالسا، ئىختىيارسىز توختاپ قاراپ كېتىدۇ. ئۇ تالاغا چىققان چاغلىرىدا كۆچىدا ياشىنىپ قالغان بىر ئايالنى پات-پات ئۇچرىتىدىغان بولۇپ قالدى، بۇ ئايال ئۇنىڭ ئۆز ۋاقتىدىكى ئاشىنىسى ئىدى. ئۇ ئايال بەكلا سەمىرىپ كەتكەچكە، چىرايى پۈتۈنلەي ئۆزگىرىپ كەتكەندى. ئۆز ۋاقتىدىكى ساھىبجامال بۇ ئايالنىڭ كۆزلىرىنىڭ ئاستى مانا ئەمدى خالتىلىشىپ، لەۋلىرىنىڭ ئۈستىدە يۇمران تۈك ئۈنۈپ قالغانىدى. پۈتلىرىنىڭمۇ ماغدۇرى قالمىغان چېغى، ئۇ بەكلا قىيىنلىپ ماڭاتتى. يازغۇچى ئۇنى كۆرۈپ، ئۇنىڭ بىلەن سالاملاشتى، لېكىن قەدىمىنى توختاتمىدى، چۈنكى ئۇ ھېلىقى ئايالنىڭ پەسلىكىنى بىلەتتى، شۇڭا ئۇنىڭ ئۇ ئايالنى ياخشى كۆرگەن چاغلىرىنى ئەسلىگۈسى كەلمىدى.

ئۇ لوۋر سارىيىغا پات-پات بېرىپ، «چوڭ چېركاۋ» ناملىق رەسىم قويۇلغان زالغا چىقىپ تۇرىدۇ ۋە رەسىمگە ئۇزاق قاراپ، ئىختىيارسىز خورسىنىپ قويدۇ.

(«جۇڭگو ۋە چەت ئەل مىكرو ھېكايىلىرى» ناملىق كىتابتىن ئېلىندى)

مۇساجان ئەزىزى تەرجىمىسى

مەسئۇل مۇھەررىر ئەنۋەر ئابدۇرېھىم

تۈزۈش

دېققەتسىزلىكتىن 94-يىل 11-سان 150-بەت تۆۋەندىن 8-قۇردىكى «ئاناتىل» دېگەن ماۋزۇ قۇر ئىچىگە، 152-بەتتىكى «توختاشگۈل» دىكى «ت» ھەرپى چۈشۈپ قالغان. تۈزۈش ئوقۇشۇڭلارنى سورايمىز.

ئىككى ھېكايە

باشلىقنىڭ ھېكايە ئوقۇشى

ئىدارە باشلىقى ئىدىرس بىر ئەدەبىي ژۇرنالنى ۋارقلاۋپتېپ، تۇيۇقسىز ئۆز كاتىپىنىڭ ئىسمى ئاستىدىكى بىر ھېكايىغا كۆزى چۈشۈپ قالدى. دە، «پاھ، پۇل تاپمەن دەپ خەقنىڭ قىلمايدىغان ئىشى قالمىدى. دە، بۇ كەمدە...» دېدى ئىچىدە ۋە ھېكايىنى ئوقۇشقا كىرىشتى. ھايال ئۆتمەي ئۇنىڭ چىرايى ئۆزگىرىپ قاپاقلرى مېتىلداشقا باشلىدى. ئۇ قولىدىكى تاماكىسىنى ئارقا-ئارقىدىن قاتتىق شورايۋاتتى. ئۇ ھېكايىنى ئوقۇپ تۈگەتمەستىن، ئەسەبىيلىك بىلەن ئورنىدىن تۇردى. دە، ژۇرنالنى ئۈستەل ئۈستىگە پىرقىرتىپ تاشلىدى. ئارقىدىنلا ئۇنى يەنە قولىغا ئېلىپ تۆت پارچە قىلىپ پىرتتى. دە، مەش ئىچىدە يالقۇنچاپ كۆيۈۋاتقان ئوتقا تاشلىدى. بۇ ھېكايىدە بىر ئىدارە باشلىقنىڭ يامان ئىللىتى پاش قىلىنغانىدى.

ژۇرنال ۋارقلىرى بىردەمدىلا كۆيۈپ كۈلگە ئايلىنىدى. ئىدىرس پۇخادىن چىققاندا بولۇپ تاماكا تۇتاشتۇردى. دەل شۇ چاغدا ئۇنىڭ ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇيدىغان ئوغلى بىرنەچچە ۋارقا قەغەزنى كۆتۈرگەن ھالدا كىرىپ كەلدى: — دادا، ئەدەبىيات مۇئەللىمىمىز بۇ

قېتىمقى كانىكۇل ۋاقتىدىن پايدىلىنىپ بىر پارچىدىن ھېكايە يېزىپ كېلىڭلار دېگەندە. دى، ئىككى كۈن ھەپلىشىپ بۇ ھېكايىنى يېزىپ چىقتىم، كۆرۈپ بېقىڭا!

— سەنمۇ ھېكايە يازدىڭمۇ تېخى؟
— ۋارقىرىدى ئۇ ۋە بالىنىڭ قولىدىكى قەغەزنى شار تىلىپ تارتىۋالدى. دە، پارچە-پارچە قىلىپ مەشكە تاشلىدى. دادىسىنىڭ بۇ ھالىنى كۆرگەن بالا ھېچنەرسىنى چۈشەنمەي يىغلامسىراپ: — دادا، بۇ نېمە قىلغىنىڭىز؟ بۇ سىزنىڭ ماڭا ۋە ئۆگىلىرىمغا بولغان كۆيۈم-چانلىقىڭىزنى تەسۋىرلەپ يازغان «مېنىڭ دادام» دېگەن ھېكايە ئىدى، — دېدى. — نېمە دېدىڭ؟ مېنى ياخشى دەپ يازغانما؟

— ھەئە!
— ئاپلا! نېمىشقا باشتا شۇنداق دېمەيسەن؟
— سىز سورىمىسىڭىز.
— ھەي، ھەي، ھەي...

دوكلاتنىڭ جاۋابى

ناھىيىلىك مائارىپ ئىدارىسىنىڭ باشلىقى جىددىيە شىكەن ھالدا تېلېفون تىرۇپكىسىنى قوپاللىق بىلەن قويدى. دە،

— ئېسىڭىزدە بولسۇن، بۇ، ئوقۇت-
قۇچى-ئوقۇغۇچىلارنىڭ ھاياتىغا مۇناسىۋەتلىك
ئىنتايىن مۇھىم ئىش. سىز بۈگۈنلا دەرھال
بېرىڭ...»

يېرىم سائەتتىن كېيىن ئاقتاش
يېزىسىنىڭ باشلانغۇچ مەكتەپ مۇدىرى
تېلېفوندا بۆلۈم باشلىقىنىڭ بەرگەن
تېلېفونىنى ئالدى: «سىلەر ئوقۇغۇچىلارنى
ھەرىكەتلەندۈرۈپ سېنىپ ۋە ياتاق
بىنالىرىنى دەرھال ئەسلىگە كەلتۈرۈڭلار،
ئەگەر سەل قاراپ مەسىلە كۆرۈلىدىكەن،
سىز بېشىڭىز بىلەن جاۋاب بېرىسىز...»
مەكتەپ مۇدىرى ئۆزى قىلغان
دوكلاتنىڭ ناھايىتى تېزلىكتە مائارىپ
ئىدارىسىنى بىر ئايلىنىپ، ئاخىرى ۋەھمىيلىك
جاۋاب بىلەن قايتقانلىقىدىن روھى چۈشۈپ،
لاسسىدە دىۋانغا ئولتۇرۇپ قالدى.

مەسئۇل مۇھەررىر ئالمىجان ئىسمائىل

ئەمدىلا ئىشكىتىن كىرگەن مۇئاۋىن ئىدارە
باشلىقىغا دېدى:

— ئاقتاش يېزا باشلانغۇچ مەكتىپىنىڭ
مۇدىرى مۇسا ھوشۇرنىڭ تېلېفوندا خەۋەر
قىلىشىچە، نەچچە كۈندىن بېرى توختىماي
ياغقان يامغۇر يېڭى ئاۋات كەنت مەكتىپىنىڭ
ئۈچ سىنىپ بىناسى بىلەن، تۆت ئېغىزلىق
ئوقۇتقۇچىلار ياتىقىنى ئورۇۋېتىپتۇ. مۇشۇ
يامغۇرنىزە... ئەسلىدە ئۆزۈم بارسام بولاتتى،
لېكىن مۇھىم بىر يىغىن چىقىپ قالدى.
سىز دەرھال بېرىپ، ئۆزىڭىز تۆپىدە تۇرۇپ
بۇ ئىشنى ھەل قىلىۋېتىڭ...»

مۇئاۋىن ئىدارە باشلىقى سەل ئويلى-
نىۋالغاندىن كېيىن كەينىگە يېنىپ ياندىكى
ئىشخانىغا چىقتى-دە، باشلانغۇچ مەكتەپلەر
مائارىپى بۆلۈمىنىڭ باشلىقىغا ناھايىتى
جىددىي مەسىلە قاتارىدا ئىدارە باشلىقىنىڭ
ھازىرلا دېگەن تاپشۇرۇقىنى ئوقتۇردى:

رىزۋانگۈل ئابلىز

يىرزەنت ۋە مۇھەببەت

(ھېكايە)

* *
ئاجرىشىپ بىر ئاي ئۆتكەندە توي
قىلدىم. ئۇزۇن ئۆتمەي ئايالىم ھامىلدار
بولدى، بەك خۇش بولدۇم. ئاتا-ئانا،
ئۇرۇق-تۇغقانلىرىمۇ خۇش بولۇشتى. مانا،
مەنمۇ بالىلىق بولىدىغان بولدۇم. قېنى
بۇرۇن مېنى مازاق قىلىشىپ، ھاقارەتلىگەن-
لەر ئەمدى نېمە دەرگەن؟ شۇلارنىڭ
مېنى زاڭلىق قىلىپ ھاقارەتلىگەنلىكى
تۈپەيلى ئۇ مەندىن تاياق يېگەن، ئۇنى
پىغلىتىپ دەردىم چىقماي ھاراقنى بولۇشىغا
ئىچىپ، ئۆزۈممۇ ھۆركىرەپ يىغلاپ كەتكەن
ئىدىمغۇ.

ئاھ، ئاشۇ دەردكە تولغان 10 يىل!
ئىككى يۈرەكنى زەرداپ قىلىۋەتكەن

شۇنداق قىلىپ بىز ئاجرىشىپ كەتتۇق.
ئاتا-ئانام، ئاغىنە-بۇرادەرلىرىمنىڭ ھەممىسى
«ياخشى قىپسەن» دېدى. ئۆزۈممۇ
ئاجراشقىنىمغا خۇشال. ئۇ ئۆيۈمدىن
ھېچنەرسە ئالمىدى. 10 يىلدىن بۇيان
ئىقتىسادچانلىق بىلەن توپلىغان ئائىلە
مۈلكى ماڭلا قالدى. بۇمۇ ئوبدان بولدى،
قايتىدىن توي قىلسام ھېچبىر جاپا تارتماي-
مەن.

راست، ئەمدى كىم بىلەن توي
قىلسام بولاز؟ رازىيە بىلەنمۇ ياكى ئايگۈل
بىلەن؟ ئاتا-ئانام تونۇشتۇرغان ھېلىقى
قىز بىلەن قىلايمۇ-يا؟ توغرا، ئاشۇ قىز
بىلەن قىلاي. سەت بولسا نېمە بوپتۇ،
بالا تۇغالىسىلا بولدى.

10 يىل!

ئايالىم تۇغدى، دادا بولدۇم، مانا مەن دادا بولدۇم، بۇنى پۈتۈن ئالەمگە جاكارلىغۇم كەلدى. ياق، ئۇ ئاڭلاپ قېلىپ ھەسرەتلەنمىسۇن، ئۆزۈمنى بېسىۋالاي.

* *

مانا، 3 يىل ئىچىدە ئىككى بالىلىق بولۇپ قالدىم، ئۆيۈمنىڭ ئىچىدە بۇرۇنقىدەك جىمجىتلىق ھۆكۈم سۈرمەيدۇ، بەلكى بىردەم كۈلكە، بىردەم يىغا-زارە ياڭراپ تۇرىدۇ. بالىلارنىڭ بىرىنى ئايالىم پەپىلە-سە، بىرىنى مەن پەپىلەيمەن. ئەمدى ئىلگىرىكىدەك ئىشتىن چۈشۈپ ئاغىنىلەر بىلەن ئۆلپەت بولۇپ ئولتۇرۇشقىمۇ چولا يوق. ئۇدۇل ئۆيگە كېلىمەن، بىرىمىز بالا باقساق، بىرىمىز تاماق ئېتىمىز. خىزمەتتىكى چاغلاردىمۇ بالىلىرىمنى ئويلاپ، سېغىنىپ ئولتۇرۇپ كېتىمەن. ئاھ، ئاشۇ ئوماق بالىلار مېنىڭ بالىلىرىم-ھە! ئەگەر... ئەگەر بۇ بالىلار ئۇنىڭ بىلەن ئىككىمىزنىڭ بولۇپ قالسىچۇ، ئۇ چاغدا نەقەدەر ياخشى بولاتتى-ھە!

ھەي، مەن نېمىلەرنى ئويلاپ كەتتىم. مەن ھازىرمۇ بەختلىككۇ. بالىلىق بولدۇم، بۇ، بەختىمنى تاپتىم دېگەن گەپ.

* *

4-يىلى ئايالىم يەنە بىرىنى تۇغدى. پىلاننىڭ سىرتىدا بالىلىق بولدۇڭ دەپ ماڭا بىر مۇنچە جەرىمانە قويدى. باشلى-قىمىنىڭ ئاچچىق سۆزلىرىنى ئاز دەپ پىلانلىق تۇغۇت خىزمىتى ئىشلەيدىغان ئايالنىڭ سېسىق گەپلىرىچۇ، بۇرۇن ئاز-تولا ئىقتىساد قىلىپ يىغقان پۇلۇم بىلەن توي قىلدىم، كېيىن ئايالىم ۋە بالىلىرىمنى باقمەن دەپ ئىقتىساد قىلالىدىم. شۇڭا جەرىمانىنى تۆلەش ئۈچۈن ئۆيدىكى توڭلاتقۇ بىلەن رەڭلىك تېلېۋىزورنى سېتىۋەتتىم. مېنىڭ بەك ئاچچىقىم كەلدى.

نېمىشقا بۇرۇن بالام يوق چاغدا مېنى مازاق قىلغانلار ئەمدى بالام كۆپەيگەندە قوللىماي ئەيىبلەيدۇ؟ ئەمدى يەنە بالىلىق بولسام مېنى خىزمەتتىن ھەيدەرمىش.

* *

قولۇمدا ئۇنىڭ توي باغقى. باتۇر بىلەن توي قىلامدىكىنە؟ ئاھ، خۇدا! باتۇر، سەن مېنىڭ دوستۇم ئىدىڭغۇ! نېمىشقا ئۇنىڭ بىلەن توي قىلسەن؟ نېمىشقا؟ باغاقنى ئۇششاق قىلىپ يىرتقاچ خىيالغا كەتتىم... مەن باتۇر بىلەن كىچىكىمدىن بىر مەھەللىدە چوڭ بولدۇم. تېخنىكۇمدىمۇ بىللە ئوقۇدۇم. بىزنىڭ سىنىپتا 40 ئوغۇل بولۇپ، شۇنداق ئەركىن، شوخ ئىدۇق. ھېچنېمىدىن تارتىنمايتتۇق. يامانلىقىمىزدىن بىزنى مەكتەپتە «40 قاراقچى» دەيتتى. بىزنىڭ سىنىپنىڭ ئۇدۇلىدا سېستىرالار سىنىپى بولۇپ 40 قىز بار ئىدى. ئوقۇغۇچىلىق دەۋر دېگەن قىزىقچىلىققا تولغان دەۋر ئىكەن. بىز ئاشۇ قىزلار بىلەن بەك ئېيتىشاتتۇق. ھەركۈنى كەچلىك مۇزاكىرىگە چىقىدىغان ۋاقىتتا بىز بالدۇر چىقىپ كارىدۇرنىڭ ئىككى تەرىپىدىكى چىملىقتا ئولتۇرۇۋېلىپ، ئۆتكەن قىزلارنى باھالايلىتتۇق، ئۇلارغا قارىتىپ ناخشا توۋلايتتۇق، مېڭىشلىرىغا كوماندا بېرىپ زاڭلىق قىلاتتۇق. يامانراقلىرى بىر-ئىككى ئېغىز تىسلاپ قوياتتى، بىز خىجىل بولۇشنىڭ ئورنىغا قىقاس سېلىپ كۈلۈشەتتۇق. ئىشقىلىپ ئۇلارنى جىلى قىلىپ ئويناش بىزنىڭ ئادىتىمىز ئىدى...

2-يىلىغا ئۆتۈپ بىزنىڭ ھېلىقىدەك چاقچاقلىرىمىز تېخىمۇ بەك ئەۋج ئالدى. بىر كۈنى كەچلىك مۇزاكىرىدە سىنىپتىكى ئەڭ يامان قۇلاق كەستىلەردىن بىرنەچچە-مىز بىر ئىشنى مەسلىھەتلەشتۈك. كارد-دۇرنىڭ ئىككى تەرەپ پەلەمپىنى تۇتاشتۇرىدىغان يېرىدىكى لەمپىدە ئىككى چىلەك سۈنى تۈتۈپ كۈتۈپ تۇردۇق. قىزلار

ئۇ ناھىيىلىك دوختۇرخانىغا خىزمەتكە ئورۇنلاشتى. مەن ناھىيىلىك فاڭيىزەنگە تەقسىم قىلىندىم، باتۇر ئەڭ يىراق يېزىغا بۆلۈنۈپ چىقىپ كەتتى. ھە، ئەسلىدە باتۇر شۇ چاغلاردا ئۇنى ياخشى كۆردى. دىكەندە، شۇڭا توپغا چاقىرساممۇ بىرمۇنچە باھانە بىلەن كىرمەپتىكەن-دە. ئۇنىڭ ئايالى تۇغۇتقا قازا قىلىپ كەتكىلى نەچچە يىل بولدى. بالا بىلەن قىيىلىپ قالسەن، ئۆيلىنىۋال دەپ نەسەت قىلسام ئۇنىمىۋېدى، ئەسلى ئىش مۇنداقكەن-دە...

ھەي، مەن نېمىشقا ئۇ ئىشلارنى ئويلاپ كېتىمەن. نېمە بولسا مەيلى ئەمەسمۇ، ئۇ باتۇرنى ياخشى كۆرەرمۇ؟ ياق، مۇمكىن ئەمەس، ئۇنىڭ مەندىن باشقا ئادەمنى ياخشى كۆرۈشى مۇمكىن ئەمەس، ئۇ ماڭلا، پەقەت ماڭلا مەن-سۇپ.

* * *

ئەنە، زالدا مۇزىكا ياڭراۋاتىدۇ. ئۇنىڭ تويى بولۇۋاتىدۇ، ئۇ ئەمدى باشقا بىرىگە تەئەللۇق بولۇپ كېتىدۇ، باشقا بىرىگە!

ئاھ، مەن نېمە بولۇۋاتىمەن، مۇشۇ چاقىچە ئۇنى ئۇنتالماپتىمەن.

«تۇغماس» ، توۋا، تۇغماس بولسا نېمە بوپتۇ. بالا بېقىۋالساق بولاتتىغۇ. ئۇ شۇنداق دېگەندە مەن نېمىشقا ئۇنىمىدىم، نېمىشقا ئۇنى خارلىدىم، نېمىشقا ئۇنىڭدىن ئايرىلدىم؟!

توغرا، مەن تۇغىدىغان خوتۇن ئالدىم. ئايالىم تۇغدى. يەنە تۇغۇشى كېرەك. خىزمەتتىن ھەيدىسە نېمە بوپتۇ، تۇغسۇن! كۆزۈمدىن ئاققان ياشلارغا قوشۇپ بوتۇلكىدىكى ھاراقنى قويماي ئىچىۋەتتىم ۋە يىغلاپ تۇرۇپ نالە قىلدىم: ئاھ مېنىڭ مۇھەببىتىم!

مەسئۇل مۇھەررىر سارەم ئىبراھىم

سېنىدىن چىقىپ پەلەمپەيدىن مېڭىشىغا «يامغۇر ياغدى» دەپلا سۇنى قۇيۇۋەت-تۇق. قىزلار قىيا-چىيا قىلىشىپ كەتتى. دەل شۇ پەيتتە بىرى مۇرەمدىن سىلكىپ: «غالىپ نېمە قىلىۋاتسەن؟» دەپ ۋارقىردى، بۇ ئاۋاز ئاچچىقى يامان سىنىپ مۇدىرىمىزنىڭكىگە ئوخشاپ كېتىۋېدى، قورقۇنچلىقتا قولۇمدىن چېلەك چۈشۈپ كەتتى. كەينىمگە قارىسام باتۇر ماڭا شۇمۇ ئوقۇغۇچىلارنىڭ قىلىدىغان ئىشىمۇ، دېگەن مەنىدە تىكىلىپ تۇرۇپتۇ. شۇ دەقىقىدە پەستىن «ۋايجان» دېگەن ئاۋاز ئاڭلاندى. پەسكە چۈشسەك بىر قىز پېشانىسىنى تۇتقىنىچە يىغلاپ تۇرۇپتۇ. ئۇنىڭ ئاپئاق بارماقلىرى ئارىسىدىن سىرغىپ چىقىۋاتقان قاننى كۆرۈپ نېمە قىلارمىنى بىلمەي قالدىم. بىز ئۇنى مەكتەپ دوختۇرخانىسىغا ئېلىپ كىردۇق. دوختۇر ئۇنىڭ پېشانىسىنى ئىككى يىپلىق تىكىپ تېگىپ قويدى.

شۇ كۈنى كېچىچە ئۇخلىمىدىم. ئۇ بەك چىرايلىق قىز بولۇپ، مەكتەپتە ناخشا مۇسابىقىلىرى بولۇپ قالسا، ئېلانچىلىق قىلاتتى. ئوغۇللار ئارىسىدا ئۇنىڭ كۆپ گېپى بولاتتى. مەنمۇ خېلىدىن بۇيان ئۇنىڭغا كۆز سېلىپ يۈرەتتىم. قېرىشقاندا ئاشۇ قىزنى يارىلاندىرۇپ قويغىنىمنى قارىمايدىغان. بىچارە قىز، قانچە قىيىنلىغان-دۇ. ئەمدى ھەرگىز ئۇنداق بولمىغۇر ئىشلارنى قىلمايمەن، باتۇردەك تەمكىن بولىمەن.

ئەتسى. باتۇرنىڭ ھەمراھلىقىدا ئۇنى يوقلاپ كىرىپ كەچۈرۈم سۈرىدىم. شۇنىڭ بىلەن ئىككىمىزنىڭ مۇناسىۋىتى تەدرىجى قۇيۇقلاشتى. كېيىن بېرىپ ئىككىمىز يۈرۈپ قالدۇق. مەن ئۇنى بەك ياخشى كۆرەتتىم، ئۇنىڭغا چوقۇناتتىم. شۇ چاغلاردا نېمىشقىدۇر باتۇر مەندىن يىراقلاپ كەتكەندى. كېيىن ئوقۇش پۈتتۈرۈپ يۇرتىمىزغا كەلدۇق.

ھىمىت ياسىن

بىر سەھرالىقنىڭ شەھەردە كۆرگەنلىرى

(ھېكايە)

قوي، ئەمما بۇزۇپ-چاچما، - دېدى. مېھمانلار كۈن تىكلەنگەندە شەھەرگە قاراپ يولغا چىقتى. ئەخمەت ماشىنىدا ئولتۇرۇپ، نەجمىدىن ئاكنىڭ قىزى ئاسىدەنىڭ شەھەر ۋە ئۆزلىرىنىڭ ھەشە-مەتلىك ئۆيى ھەققىدىكى سۆزلىرىنى بېرىپ ئاڭلايتتى. ئۇلار كۈن چۈشكە يېقىنلاشقاندا شەھەرگە يېتىپ كەلدى. ئاسىدە تەسۋىرلەپ بەرگەن ھەشەمەتلىك ئۆي ئۈچ ئېغىز بولۇپ، بىر مېھمانخانا، توخۇ كاتىكىدەك بىر ئاشخانا ۋە ياتاق ئۆيىدىن ئىبارەت ئىدى. كەچ كىرىشكە باشلىغاندا ئەخمەتنىڭ تەرەت قىلغۇسى كەلدى. ئەمما بۇ ئۆينىڭ تەرەتخانىسى يوقلىقىنى ئېسىگە ئېلىپ جىم ئولتۇردى. بىر ئازدىن كېيىن سىرتقا چىقتى ۋە بىر بالغا كەمپۈت بېرىپ ھاجەتخانىنى سوردۇ. ۋالدى، ئۇ، ئۇدۇل ھاجەتخانىغا قاراپ ماڭدى.

— ھاي سەھرالىق! — ھاجەتخانىنىڭ دېرىزىسىدىن قاراپ تۇرغان بىر ئايال ئەخمەتكە ۋارقىرىدى، — ئوتۇنچىدەك دوكۇلداپ كېتىۋاتسەنغۇ، 2 موچەن تۆلۈپ-تىپ ماڭ!

ئەخمەتنىڭ ئۆزىنى ھاقارەت قىلىۋاتقان بۇ ئايالنى راسا بىر تىللىۋالغۇسى كەلدى. ئەمما تەرتىپ قىستاپ كەتكەچكە پۇلىنى تۆلۈپتىپلا ھاجەتخانىغا كىرىپ كەتتى. توۋا، بۇ يەردە تەرەت قىلىش ئۈچۈنمۇ باج تۆلەيدىغان ئىش بار ئىكەن-دە، دەپ ئويلىدى ئۇ. كەچتە ئەخمەت نان يېگەچ ئاسىدەنىڭ چىرايىغا نەزەر سالدى. ھەدەپ نان چايناپ يۈتۈۋاتقان ئاسىدەنىڭ چىرايى ھەقىقەتەن گۈزەل ئىدى. ئاشۇ

ئەخمەت بېشىغا بادام دوپپىسىنى ئەپچىل قوندۇرۇۋالدى. ئاندىن كۆك رەڭلىك كۆڭلىكىنى ئاۋايلاپ كىيىدى-دە، قەلبىدىكى خۇشاللىقنى يوشۇرالماستىن ئىختىيارسىز كۈلۈمسىرىدى. ئۇ شەھەرگە كىرىشكە تەييارلىنىۋاتاتتى.

بىر ھەپتە ئاۋۋال شەھەردىن مېھمانلار كەلگەنىدى. ئەخمەتنىڭ دادىسى ساۋۇر ئاكا مېھمانلارنىڭ ھۆرمىتى ئۈچۈن دەسلەپتە بىر قوي، كېيىن بىر ئۆچكە سويدى. نەجمىدىن ئاكا قايتىش ۋاقتىدا ئەخمەتنى شەھەرگە ئەكىرىپ بىر قانچە كۈن ئوينىتىدىغانلىقىنى بىلدۈرگەنىدى، بۇ گەپ ئەخمەتكە تازا خۇشياقتى.

ئەخمەت 19-20 ياشلارغا كىرگەن بۇغداي ئۆڭلۈك، ئېگىز بويلۇق سەھرا يىگىتى ئىدى. ئۇنىڭ ئائىلىسى ئانچە نامرات بولمىسىمۇ، شەھەر بىلەن تاغلىق يېزىنىڭ ئارىلىقى بەك ئۇزۇن بولغاچقا، ئەخمەت بىرەر قېتىممۇ شەھەرگە كىرىپ باقمىغانىدى. خەقلەردىن شەھەرنىڭ ياخشىلىقى ھەققىدە نۇرغۇن گەپلەرنى ئاڭلىغان، ئوتتەك بىر كىرگۈسى بار ئىدى. ئۇنىڭ ئۈستىگە، نەجمىدىن ئاكنىڭ بويىغا يېتىپ قالغان چىرايلىق بىر قىزى بار بولۇپ، ئەخمەت بۇ قىز ھەققىدە تاتلىق خىياللارنى قىلىدىغان بولۇپ قالغانىدى.

شەھەرگە ماڭىدىغان ۋاقىتتا ئەخمەتنىڭ ئاتىسى ساۋۇر ئاكا ئۇنى چەتكە تارتىپ:

— كىرىمىسەڭ بولاتتى ئوغلۇم، شەھەر-لىكلەر بىزگە ئوخشىمايدۇ. مەيلى، بىر نۆۋەت كىرىپ كۆرۈپ چىق. كۆزۈڭ ئېچىلىپ قالار، ماۋۇ يۈز كويىنى يانچۇقىڭغا سېلىپ

بەرمىسە ئۇخلىمايتتى. بۇنداق قاتتىق يەردە قانداق ئۇخلىغىلى بولار. ئۇنىڭ پەقەت ئۇيقۇسى كەلمىدى. بۇغۇزغا يىغا قاپلاشتى. ئەخمەتنىڭ ئانىسى بۇ مېھمانلارنى كۈتۈپ بولالماي پايپىتەك بولۇپ كەت-كەن، مېھمانلار كەلگەن كۈندىن باشلاپ كەتكەن كۈنگە قەدەر ھەركۈنى قازاندا گۆش قايناپ تۇرغان، نەجمىدىن ئاكنىڭ ئايالى توخۇ، ئۆردەك گۆشلىرىنى چالا-بۇلا غاجلاپ تاشلاۋەرگەندى. ئەخمەت بۇ ئايالنىڭ شۇ چاغدا دېگەن چىرايلىق گەپلىرىنىڭ يالغان ئىكەنلىكىنى ھېس قىلدى. ئۇنىڭ ھازىرلا بۇ ئۆيدىن چىقىپ كەتكۈسى كەلدى. بىراق بۇنداق كېچىدە ئۇ ھېچبىرگە بارالمايتتى. ئۇ ئەتىگەندە ئورنىدىن تۇرغىنىدا ياندىكى ئۆيدىن ئايال خوجاينىڭ:

— ۋاي، مېنىڭ سەككىز يېرىم كوي پۈلۈم يوق تۇرىدۇ. ئاخشام بار ئىدى، بىرى ئېلىۋاپتۇ! — دەپ ۋارقىرىغان ئاۋازى ئاڭلاندى.

— ھېلىقى ئەخمەت دېگەن سەھرا-لىق ئېلىۋالغاندۇ ھە قاچان، — ئەخمەت قوللىرىغا ئىشەنمەي قالدى. بۇ ئاسىدەنىڭ ئاۋازى ئىدى، ئەخمەتنىڭ مېڭىسى غۇڭۇلداشقا باشلىدى. شۇ چاغدا نەجمىدىن ئاكنىڭ:

— ئۇ بەلكىم ئېلىۋالمىغاندۇ، ئوبدانراق ئىزدەپ باق، — دېگەن ئاۋازى ئاڭلاندى. — ئىزدىدىم، بۇ ئۆيدە ئۇ ئېلىۋالمىسا كىم ئالاتتى؟

ئەخمەت چىداپ تۇرالمىدى. مېڭىسىدىن تۈتۈن چىقۇۋاتقاندا بولۇپ، پۈتۈن ۋۇجۇد-نى ئاچچىق بىر تۇيغۇ چۇلغۇۋالدى. چىرايى غەزەپتىن تاتىرىپ كەتتى. ئۇ ئىشكىنى ئېچىپ يان ئۆيگە كىردى.

— سىزنىڭ پۈلۈڭىزنى ئېلىۋالمىساممۇ ئاچا، مېنىڭ پۈلۈم بار. سىلەرنىڭ مېنى مېھمان قىلغىنىڭلارغا زەھمەت! — ئەخمەت

قىز ماڭا نېسىپ بولسا-ھە، دەپ ئويلىدى ئەخمەت، بىراق ئاسىدەنىڭ چىرايىغا قاراۋېرىشتىن خىجىل بولۇپ قولغا بىر پارچە نان ئالدى. ئاخشىمى ئاسىدەنى ئويلاپ كۆزىگە ئۇيقۇ كەلمىدى. بىر چاغدا ئۇ شېرىن خىيال ئىلكىدە ئۇخلاپ قالدى.

ئەتىسى ئەخمەت بىلەن ئاسىدە ناشتا قىلماستىن بازارغا چىقىپ كەتتى. ئاۋۋال دوپپىسىنى قولىغا قىستۇرۇۋېلىپ بىر شەپكە ئالدى. ئاندىن شىم، كۆڭلەك ئالماقچى بولۇپ قايناق بازارغا ئىچكىرىلەپ ماڭدى. كېتىۋېتىپ ئاسىدە «مۇنۇ ياغلىق ئەجەپ چىرايلىق ئىكەن-ھە» دېۋېدى، ئەخمەت ئۇنى 45 يۈەنگە ئاسىدەگە ئېلىپ بەردى ۋە جايدا ئىش قىلدىم، دەپ ئويلاپ مېيىقىدا كۈلۈپ قويدى. كەچكە يېقىن ئۇلار قايتىشتى. ئەخمەت يېڭى ئۈستىباش بىلەن ئۆيگە كىرىپ كەلدى. بىراق بۈگۈن نېمىشقىدۇر ئۆي ئىگىلىرىنىڭ ئەخمەتكە بولغان مۇئامىلىسى ئۆزگىرىپ قالغانىدى. تۇيۇقسىز ئۇ نەجمىدىن ئاكنىڭ ئايالىنىڭ «گاڭپەن ئېتەي، باشقا تاماق ئەتسەم ماۋۇ ئاچكۆز توپماي قالمسۇن!» دېگىنىنى ئاڭلاپ قالدى. ئېنىقكى، ئۇ ئەخمەتنى دەۋاتاتتى. ئۇنىڭ نەپىسى بوغۇلدى. خورلۇقتىن چىرايى تاتىرىپ كەتتى. ھەي، ئۇ بۇ سۆزلەرنى ئاڭلىماي قالسا بولماسمىدى. بىردىن بۇ يەر كۆزىگە سەت كۆرۈنۈشكە باشلىدى. تاماققا زادىلا كۆڭلى تارتىمىدى. ئالدىدىكى گاڭپەننى بىر-ئىككى قوشۇق يەپلا نېرىغا سۈرۈپ قويدى. ئاسىدەنىڭ چىرايىمۇ بىر ئاز سۈرۈن ئىدى. ئەخمەت ئۆزىنى ناتونۇش بىر يەرگە كېلىپ قالغاندا ھېس قىلىشقا باشلىدى. كەچتە ئۇلار كىردىن قاپقارا بولۇپ كەتكەن بىر يوتقان-كۆرپىنى سېلىپ يېرىپ چىقىپ كەتتى. ھەي بۇنى كۆرپە دېگىلى بولارمۇ؟ ئۆز ئۆيىدە ئانىسى مامۇ قەك يۇمشاق كۆرپىدىن ئىككىنى سېلىپ

لىكلەر بىزگە ئوخشمايدۇ» دېگەن سۆزنىڭ مەنىسىگە يەتكەندەك بولدى. ياق، كىرگىنى ئوبدان بولدى. چۈنكى رەڭگارەڭ بۇ دۇنيا ئۇنى ئۆزىگە مەھلىيا قىلىۋالغانىدى. يانچۇقنى پۇل بىلەن توشقۇزۇپ، شەھەردە قانغۇچە ئويناشنى كۆڭلىگە پۈكتى. ئۇ يېڭى كىيىملىرىنى تۈزەشتۈرۈپ قويدى ۋە ئۇچقاندەك ئىلگىرىلەۋاتقان ماشىنىدا يېزا تەرەپتىن سوققان سەلكنى شامالدىن قېنىپ ۋە راھەتلىنىپ نەپەس ئالدى.

مەسئۇل مۇھەررىر روزىمەھمەت جۈمە

شۇنداق دېدى ۋە ئاسىدەگە تىكىلىپ بىر قارىۋەتكەندىن كېيىن ئىشىكىنى ئاستا يېپىپ قويۇپ چىقىپ كەتتى. ۋۇجۇدى خورلۇقتىن ياپراقتەك تىترەيتتى. ئەخمەت تېز-تېز چامداپ قىسقا يوللۇق ماشىنا بېكىتىگە كەلدى ۋە ئۆز يېزىسىغا مېڭىشقا تەييارلىنىپ تۇرغان بىر ماشىنىغا چۈشۈپ يۈرۈپ كەتتى. ماشىنىدا ئولتۇرۇپ ئاسىدەنى خىيالغا كەلتۈردى. ئاسىدە ئەمدى ئۇنىڭغا ئىلگىرىكىدەك چىرايلىق كۆرۈنمىدى. دادىسى-نىڭ «كىرىمسەڭ بولاتتى ئوغلۇم، شەھەر-

گۈلبە ھەرم جاپپار

تەلىپ

«مەن سىزگە توي توغرىلىق گەپ قىلسام، سىز گەپنى قەستەن باشقا ياققا بۇرايسىز. تېخى ئولۇشكۈنى (مەن سىزنىڭ لايىقىڭىز ئەمەس) دەپ گەپنى چورتلا ئۈزۈۋەتتىڭىز. ئېيتىپ بېقىڭا، سىز قانداقلا چە ماڭا لايىق ئەمەس؟ سىزمۇ باشقىلارغا ئوخشاشلا ئىنسانغۇ؟ سىزدە كۆڭۈل دەيدىغان نەرسە يوقمۇ؟ ياق، سىزدىمۇ كۆڭۈل بار، ھېسسىيات بار. بىراق سىز ئۆزىڭىزنى تۆۋەن چاغلایسىز. ئۆزىڭىزنىڭ ئاشۇ ئاجىز پۈتۈڭىزدىن نومۇس قىلىسىز. شۇڭا سىز مېنىڭ ھەر قېتىمقى تەلپىمنى بىلىندۈرمەي رەت قىلىۋاتىسىز. ئۆزىڭىزگە تۇرمۇشنىڭ كېرەكلىكىنى، ئائىلە-نىڭ كېرەكلىكىنى ئۇنتۇپ قېلىۋاتىسىز.

قەدىرلىك سابىر، گەرچە سىزنىڭ پۈتۈڭىز پالەچ بولسىمۇ مەن سىزنى ياخشى كۆرىمەن. سىزنىڭ ئاق كۆڭۈللىكىڭىزنى ياخشى كۆرىمەن. سىز مېنى ئۈمىدسىزلەندۈرمەڭ. مەن نەچچە ئايدىن بۇيان جىق ئويلىنىپ، ئۆز لايىقىم پەقەت سىز ئىكەنلىكىڭىزنى، سىز بىلەن بىر ئائىلە قۇرغاندىلا، ئاندىن بەختكە ئېرىشەلەيدىغانلىقىمنى تونۇپ يېتىپ،

«قەدىرلىك سابىر ياخشىمۇسىز؟» ئۇ ئاخىرى بىر قارارغا كېلىپ نەچچە ۋاقىتتىن بۇيان ئۆزى ياخشى كۆرۈپ كېلىۋاتقان كۆڭلىدىكى ئاشۇ يىڭىتكە خەت يېزىشقا باشلىدى.

ناۋادا ئۆيىدىكىلەر ئۇنىڭغا خەت يازغانلىقىنى بىلىپ قالسا، ئۇنى چوقۇم ئەيىبلەشى، ھەتتا ئانا-بالىلىقتىن كېچىشمۇ مۇمكىن ئىدى. چۈنكى ئۇنىڭ ئاتا-ئانىسى ئۆزلىرىنىڭ ئەتىۋارلىق يالغۇز قىزىنى يېنىغا ئەكىلىۋېلىش ئۈچۈن، ئابلىز جۇيچاڭ-نىڭ ئۆيىگە خېلى قاترىغان، ئاخىرى جۇيچاڭنىڭ: «بويۇ، قىزنى بىز يۆتكەپ ئەكىلەيلى. بىراق بىزنىڭمۇ بىر تەلپىمىز بار. شۇنى ئويلىشىپ كۆرسەڭلار» دېگىنىگە ماقۇل بولغان، يەنى جۇيچاڭ ئابلىزنىڭ ئوغلى ئابدۇراخمان گۈلپۈپەككە قىزىنى ياتلىق قىلىشقا قوشۇلغان ئىدى.

ئاتا-ئانىسىنىڭ بېسىمى، يىگىت تەرەپ-نىڭ قىستىشى ئۇنى سابىرغا مۇشۇ خەتنى يېزىشقا مەجبۇرلىغانىدى. شۇڭا ئۇ ئاشۇ يىڭىتكە خەت ئارقىلىق كۆڭلىدىكى ئىنتايىن تەس بىر تەلەپنى قويۋاتاتتى.

قىز ئاخىر خەتنى يېزىپ بولدى-دە،
ئىككى قولىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ بىر كېرىلىۋال-
دى، خۇددى شىللىسىدىكى ئېغىر تاشنى
ئۆرپۈۋەتكەندەك چوڭقۇر ئۇھ تارتتى. ئۇ
خەتنى چىرايلىق قاتلاپ كۈنۈپرتنىڭ ئىچىگە
سالدى-دە، ياتاقىن چىقىپ ساپىر ئىشلەپ-
دىغان كىتابخانا تەرەپكە قاراپ يول ئالدى.

مەسئۇل مۇھەررىر ئەنۋەر ئابدۇرېھىم

سىزگە تەلەپ قويۇش قارارىغا كەلدىم،
چۈنكى ئىككىمىزنىڭ نۇرغۇن ئورتاقلىقىمىز
بار. پەقەت سىز توي قىلىشقا قوشۇلسىڭىزلا
ئۆيدىكىلەرگە ئۈزۈم جاۋاب بېرىمەن. مېنى
ئاشۇ گۈلپۈپەكنىڭ قولىدىن قۇتۇلدۇرالايدىغانلىقىڭىز-
غا ئىشىنىمەن.

جاۋابىڭىزنى كۈتۈپ: گۈلجۆھرەم»

ئوسمانجان ئابدۇرېھىم

ئىككى شېئىر

نۇر بېرىدۇ مېھرىڭ دۇنياغا

قەلەندەر

ئانا!

مەن بىر قەلەندەر،
ئاستىمدا يوق مېنىڭ ئېشىكىم
ھەم قولۇمدا ئەگرى تايىقىم،
يوقتۇر ھەتتا كۇلاھۇ جەندە،
بۇلبۇل،
پەيلىرىڭنى تۇرغىنا بېرىپ،
مەن ئاشۇنداق يالڭاچ بەندە.

يىڭىنلەرگە ئۆتكۈزمىگىن يىپ،
جىن چىراغنىڭ نۇرلىرى جانسىز.
ھەم ئولتۇرما دوپپىمۇ تىكىپ،
بېلىڭ ئاغرار، چىرايىڭ قانسىز.
ئانا، ئۆزۈڭ تۇغدۇڭ دۇنيانى،
خەجلەپ بېرەي قۇياشنى ساڭا.
نۇر بېرىدۇ مېھرىڭ دۇنياغا،
بىز ئاشىقىمىز شۇ نۇر-زىياغا.

ئىدىرىس مەتسىيەت

ئۈچ غەزەل

1

بەك گۈزەل پەرى ئەمەسسەن، ئاي-قۇياش كۈندەش ئەمەس،
مەن بىراق ئاشىق ساڭا، كۆڭلۈم بۇنىڭدىن غەش ئەمەس.
ياخشى سۆزگە يوق تىلىڭ، نۇقسانغا ياغدى قارغىشنىڭ،
گۈشتىمۇ باركەن سۆڭەك كەسكەندە ھەممە پەش ئەمەس.
مەن سېنى ئىزدەپ يۈرۈپ قىسسام. قۇلاققا گۈل قىلىپ،
بىر قىسىپ، بىر تاشلىدىڭ، يارىڭ بۇغۇچسىز كەش ئەمەس.
مەن سېنى تەرىپلىسەم، سۆكتۈڭ رەقىپلەر ئالدىدا،
سورۇماققا مەن گويا بىر كونا خامان-چەش ئەمەس.

سەن مېنى سۆيسەڭ ئەگەر سۆيگىن كۆيۈپ، مەنمۇ خۇشال،
بولمىسا يازدا قويۇپ، قىشتا سېغىنغان مەش ئەمەس.

2

ماڭا تەڭرىم ئاتا قىلدى يۈزى ئايدەك كېلىنلەرنى،
قېشى قۇندۇز، كۆزى چولپان، تىلى مايدەك كېلىنلەرنى.
ئەگەر چىقسا ئېتىز-قىرغا دېمەس قىلچە ھېرىپ-تالدىم
چىپىپ ئۆيدە تىنىم تاپماس، قۇلۇن تايدەك كېلىنلەرنى.
يېنىپ كەلسەم قاچان ئىشتىن گويا گۈلدەك كۈلۈپ باققان،
يۈرەكىدە ماڭا مېھرى ناۋات چايدەك كېلىنلەرنى.
ئىناقلىقتا بولۇپ ئۈلگە، ئىشىمغا زور مەدەت بەرگەن،
كۆڭۈل كۆكسى گويا كەڭرى دالا-سايدەك كېلىنلەرنى.
ھاياتىم شاد-خۇرام شۇنچە، ئۆتەر ۋەسلىم ئەبەد گۈللەپ،
ئاتا قىلغاچ ماڭا تەڭرىم دىلى مايدەك كېلىنلەرنى.

3

ئۆزۈڭنى تاغ-چىنار چاغلان كۆزۈڭگە خەقنى ئىلمايسەن،
ۋەيا تارتىپ جىمى ئىشنى ئۇنى يالغۇزلا قىلمايسەن.
جاھاندا سەنلا ئادەمسەن، يارايىسەن سەنلا ھەر ئىشقا،
ئۆزۈڭدىن باشقىنى «لايىاس، يارامسىز» دەپلا تىللايسەن.
سېنى ھۈرمەت قىلىپ كەلگەن ئەجەب ئالدىڭدا «دۆت» بولدى،
شۇڭا بەزمەڭدە ئۇ يوقتۇر، قاچا چاققاننى چىللايسەن.
قىلاي ئاگاھ سېنى دوستۇم، تەكەببۇرلۇق يامان ئىللەت،
ئۇنى ئۈلپەت-يېقىن تۇتساڭ قەلب جامغا سىغمايسەن.
ئوقۇپ تارىخ، كۆرۈپ ئۈلگە داۋام كەمتەر بولۇپ ئۆتكىن،
شۇنان ھەردەم شەرەپ شاننىڭ گۈلدىن ھىدىنى ھىدلايسەن.

ئېزىجان ھوشۇر

دادام

ئىزقالدۇرۇپ ئۆتتى يىللار چېھرىڭگە،
يۈزۈڭدە بار سانسىزلىغان قورۇقلار.
شەمشاد قەددىڭ پۈكۈلدى يا مىسالى،
ئالقىنىڭدا قاداق ھەمدە يېرىقلار.

غوجامۇھەممەت قابىز

جاراڭلايدۇ سۈبھىدە ناخشا

بۈلبۈل خىجىل

مەھەللە چېتىدىن بىر مۇڭلۇق سادا
كېلىدۇ يۈرەكنىڭ تارىنى چېكىپ.
ئولتۇرۇپ بىر يىگىت بۇلاق بويىدا،
چىللايدۇ بىر قىزنى ناخشىغا قېتىپ.

ئۆتتى تۇن نىسبىدىن چىقىمىدى قىزچاق،
بارمىدۇ ئەجەبا ئىشىكتە قۇلۇپ.
قورقۇمىدۇ بىرەھىم ئۆگەي ئانىدىن،
قىنامىدۇ ئەركىزلىك بۇ قىزنى بوغۇپ.

پەنجىرە يېنىدا ئۆزەر تولۇنئاي،
تۇرىدۇ نۇرلىرى قىزغا لەۋ يېقىپ.
بولسۇچۇ قاننىم دەيدۇ ئۇ شۇ تاپ،
يۇلتۇزلار ماراشقان كۆزىگە كەكە يېقىپ.

يىگىتنىڭ ناخشىسى چىقتى ئەۋجىگە،
قىزچاقنىڭ كۆزلىرى ئۇيقۇدىن بىدار.
پىچىرلار لەۋلىرى جۆر بولۇپ ئاڭا،
ئۆرتىگە چ قەلبىنى سۆيگۈ بىقارار.

ناخشىدىن بۇلبۇلمۇ بولغاندەك خىجىل،
تىگىشايدۇ جىمغىنە ئەقلى بولۇپ لال.
شۇ مۇڭلۇق سادادىن ئايىمۇ ھەسرەتتە،
قاچان بۇ قىز-يىگىت تاپىدۇ ۋىسال؟

تەنھا كۈبلىتلەر

ۋاقتىنىڭ قىممىتىنى چاققان بىلەر،
تونۇرنىڭ تەپتىنى نان ياققان بىلەر.
مۇھەببەت ئۇچقۇنىنىڭ قۇدرىتىنى
ئاشىقنىڭ كۆزلىرىگە باققان بىلەر.

نى بۈيۈك خاقانلار كەتتىكىن قاياق،
يوقالدى نىشانىمىز، ئالىمىڭ ساۋاق.

ئابدۇلئەھەت ھەسەن بارچۇقى

باشلىنىدۇ قەلبىدە سەرر

گۈل بېغىڭغا قىرايمەن ھەر كۈن،
گۈلنىڭ ھىدى قىلىدۇ تۇتقۇن.
خىياللىرىم گۈلگە چىرمىشىپ،
يۈرىكىمدىن ئېتىلار يالقۇن.

بېغىڭدىكى گۈللەر چىرايلىق،
جۇلاسىدىن تۆكۈلەر كۈلكە.
گۈل ھۆسنىدە چېھرىڭ سىماسى،
تۆككەنمىدىڭ چېھرىڭنى گۈلگە.

بۇلبۇل گۈلگە بولغاندەك ئاشىق،
گۈل پۇرايمەن سېنى دەپ دىلبەر.

قارىچۇقۇمغا ئۈنگەن سۈلكەتتىن،
باشلىنىدۇ قەلبىمدە سەھەر.

مەخمۇت مۇھەممەت

ھەممىنى ئىلكىدە تۇتقۇم كېلىدۇ

ئۆتۈنۈش

پارچىلار

ئالدىمدا خۇشامەت قىلمىساڭ مەيلى،
ئۆزىڭگە كەينىمدىن مېنى داتلىما.
يولۇمغا توزاقلار قۇردۇڭ قاتمۇ قات.
تۈيۈقسىز چۈشەردەپ كۆڭلۈڭ شادلىما.

بەيگىگە چۈشسەملا ئۇتقۇم كېلىدۇ،
ھەممىنى ئىلكىدە تۇتقۇم كېلىدۇ.
ناۋادا ئېغىزغا سىغدۇرالىسام،
تاغنىمۇ ھاپ ئېتىپ يۇتقۇم كېلىدۇ.

ئالدىمدا يۈزمۇ يۈز ئاتساڭ مۇشت مەيلى،
قوينۇڭدا زەھەرلىك خەنجەر ساقلىما.
ئاچلىقتىن ئۆلسەممۇ رازى بۇ جانغا،
مىننەتلىك ئېشىڭغا مېنى باشلىما.

* * *
كۆزلىرىڭدە مىڭ قۇياشنىڭ مېھرى بار،
يۈزلىرىڭدە تولۇنئايىنىڭ چېھرى بار.
ئۆزۈڭ نازۇك، قولۇڭ چىۋەر، تىلىڭ بال،
ئېيتقىن جانان، سەندە قانداق سېھىر بار؟

ئېلى ئابدۇقادىر

دېڭىز قىرغىقى

ھال رەڭ نۇردا لەيلىگەن قىرغاق
تېرىمەكتە بۇرغۇنلار ئېتىپ.
لەۋلىرىدە چاقىنغان شەبنەم،
سۆيۈشىدۇ قۇملارغا سىڭىپ.
قىپ-قىزارغان يۇلغۇنلار ئارا،
تېۋىنىدۇ ھەريانغا ئەمەن.

ئاق-چىچەككە ئورالغان بارخان،
كۈي كۈيلەيدۇ، شۇنچە شوخ لېۋەن.
يىلان كەبى سوزۇلغان جىرا،
ئۆرتىنىدۇ قەلبى بىر ساداق.
ئابھايات تۆكىدۇ ئاسمان،
ئەقىدىدىن يامغۇر ۋە چاقماق...

نۇر مەھەممەت خېلىل

ئىككى شېئىر

قىزغىنىش

كۆزلىرىڭ ماڭلا تە ئەللۇق دىلبەر،
ئۆزىڭگە بىر مەررە قاراپ سالمىغىن.
رىشتىمنى باغلايدۇ سۇمبۇل چاچلىرىڭ،
نامە ھەرم كۆزىدە تاراپ سالمىغىن.

لەۋلىرىڭ ماڭلا تە ئەللۇق دىلبەر،
ئىزغىرىن شامالار سۆيۈپ ئالمىسۇن.
كۆندۈزى كۆك تامان باقمىغىن زىنھار،
زەر قۇياش چېرىڭگە كۆيۈپ قالمىسۇن.

ئە مە تىجان مۇھەممەت

ئۇ ئۈمىدكە قادالغان بايراق

تۇيغۇم جۇشقۇن ياشلىق، ئىپتىخار،
ئۇ بىر قانات، مېنى كۆتۈرگەن.

ئۇ سىغدۇرار ئالەمنى ئۈنسز،
ئۇ ئالەمنىڭ ئىچىدە بايراق،
دېيەلمەيمەن ئۇنى ئۈمىدسىز،
ئۇ ئۈمىدكە قادالغان بايراق.

كېسىلمىدى چۈشلەرگە ئەندىز،
خىياللارغا يېپىلمىدى تون.
توسۇن يىللار بېسىپ كەلدى ئىز،
بىراق تۇيغۇم بولمىدى تۇتقۇن.

تۇيغۇلىرىم بوغۇلماس زىنھار،
مەن ئۇنىڭغا سالمايمەن كىشەن.

بۇ ساندىكى شېئىرلارنىڭ مەسئۇل مۇھەررىرى مامۇت زايت، ئوسمانجان ساۋۇت

ئىمىن تۇرسۇن ئىجادىيىتى مۇھاكىمە يىغىنى ئۆتكۈزۈلدى

ئىمىن تۇرسۇن ئاپتونوم رايونىمىزدىكى ھەر مىللەت خەلقىگە تونۇشلۇق پېشقەدەم ئەدىب، شۇنىڭ بىلەن بىللە ئۇزۇن يىل تىل تەتقىقاتى، تەرجىمە ۋە مۇھەررىرلىك بىلەن شۇغۇللىنىپ، كۆزگە كۆرۈنگەن تىلشۇناس، تەرجىمىشۇناس ھەم مۇھەررىر. ئۇنىڭ ھەر تەرەپلىمە ئەمگىكى ئارقىلىق ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ پەن-مەدەنىيەت ئىشلىرىغا قوشقان تۆھپىسى زور. ئۇ ھەر تەرەپلىمە يېتىشكەن مۇنەۋۋەر مۇتەخەسسەس، ھۆرمەتكە لايىق زات.

ئۇنىڭ تۇغۇلغانلىقىنىڭ 70 يىللىقى، ئىجادىيىتىنىڭ 52 يىللىقى مۇناسىۋىتى بىلەن بۇ يىل 10-ئاينىڭ 20-كۈنى ئاپتونوم رايونلۇق سودا-سانائەت مەمۇرىي باشقۇرۇش ئىدارىسىنىڭ زالىدا «ئىمىن تۇرسۇن ئىجادىيىتى مۇھاكىمە يىغىنى» ئۆتكۈزۈلدى. يىغىنغا ئىمىن تۇرسۇننىڭ تەڭتۇشلرى، سەبداشلرى، دوست-بۇرادەرلىرى ھەم ئەدەبىيات-سەنئەت، نەشرىيات، تىل-يېزىق، پەن تەتقىقات ئورۇنلىرىنىڭ خادىملىرى، ئىمىن تۇرسۇننىڭ ئۇرۇق-تۇغقانلىرىدىن بولۇپ 150 تىن ئارتۇق كىشى قاتناشتى.

بۇ يىغىننى ئاپتونوم رايونلۇق يازغۇچىلار جەمئىيىتى، شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى، ئاپتونوم رايونلۇق مىللەتلەر تىل-يېزىق خىزمىتى كومىتېتى، ئىجتىمائىي پەنلەر ئاكادېمىيىسى ئەدەبىيات ئىنستىتۇتى ۋە تىل ئىنستىتۇتى، ئون ئىككى مۇقام تەتقىقات جەمئىيىتى بىلەن ئۇيغۇر كلاسسىك ئەدەبىيات تەتقىقات جەمئىيىتى، «تارىم» ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمى بىرلىكتە ئويۇشتۇرغان.

ئاپتونوم رايونلۇق ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسىنىڭ رەئىسى قەييۇم تۇردى بىلەن شىنجاڭ خەلق نەشرىياتىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى، مۇئاۋىن باش مۇھەررىرى ئوبۇل ئىسلام ئىمىن تۇرسۇنغا تون كىيگۈزدى. ئۈرۈمچى شەھەرلىك 20-باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىدىن ئاينۇر، دىلخۇمار قاتارلىق ئۈچ ئۆسمۈر پېشقەدەم ئەدىب ۋە ئالىمنىڭ مۇۋەپپەقىيەتلىرىنى تەبرىكلەپ ۋە ئۇزۇن ئۆمۈر تىلەپ، ئۇنىڭغا گۈلدەستە تەقدىم قىلدى. يىغىندا قەييۇم تۇردى، ئوبۇل ئىسلام، ئابلىز ئاتاۋۇللا، ئابدۇرۇسۇل ئۆمەر، مۇھەممەتتۇرسۇن باھاۋۇدۇن، قادىر ئەكبەرلەر سۆز قىلدى. ئۇلار ئۆز سۆزلىرىدە ئىمىن تۇرسۇننىڭ يېرىم ئەسىردىن بۇيانقى مول نەتىجىلىك ئەدەبىي ۋە ئىلمىي ئەمگەكلىرىگە يۇقىرى باھا بەردى.

يىغىن بېيجىڭ مىللەتلەر نەشرىياتى ئۇيغۇر بۆلۈمى، ئىلى ۋىلايەتلىك ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسى، «قەشقەر ئەدەبىياتى»، «بوستان» ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمى قاتارلىق ئون نەچچە ئورۇن، كوللېكتىپ ۋە شەخسنىڭ تەبرىك خېتى ۋە تەبرىك تېلېگراممىسىنى تاپشۇرۇۋالدى. يىغىندا مىللەتلەر نەشرىياتى ئۇيغۇر بۆلۈمى، ئىلى ۋىلايەتلىك ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسىنىڭ تەبرىك تېلېگراممىسى ھەم ئاپتونوم رايونلۇق خەلق قۇرۇلتىيى دائىمىي كومىتېتىنىڭ باش كاتىپى مۇھەممەت

ئىسمايىل قاتارلىقلارنىڭ تەبرىك خېتى ياكى تەبرىك تېلېگراممىسى ئوقۇپ ئۆتۈلدى. يولداش مۇھەممەت ئىسمايىلنىڭ تەبرىك خېتىدە مۇنداق دېيىلدى: « تىلشۇناس، شائىر، تارىخشۇناس، ئاتاقلىق تەرجىمان ئىمىن تۇرسۇننىڭ 70 ياشقا تولغانلىقى ھەم ئىلمىي، ئەدەبىي، ئىجتىمائىي پائالىيەتنىڭ 52 يىللىقى مۇناسىۋىتى بىلەن ئەنجۈمەن ئۆتكۈزۈلۈۋاتقانلىقىدىن خۇشاللىق بىلەن خەۋەر تاپتىم. مەن مۇشۇ مۇناسىۋەت بىلەن شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق خەلق قۇرۇلتىيى دائىمىي كومىتېتى ئورگىنى ۋە ئۆز نامىدىن بۇ ھۆرمەتلىك ئالىمغا ئۇزۇن ئۆمۈر تىلەيمەن، بۇنىڭدىن كېيىنكى ئىجادىي پائالىيەتنىڭ تېخىمۇ ئوڭۇشلۇق، مۇۋەپپەقىيەتلىك بولۇشىنى تىلەيمەن » .

يىغىن تولىمۇ قىزغىن داۋام قىلدى. ياسىن زىلال، يۇلتۇز تېيىچان ئىمىن تۇرسۇننىڭ شېئىرلىرىنى دېكلاماتسىيە قىلدى. ماھمۇت زەيىدى، ياسىن زىلال ئۆزلىرىنىڭ ئىمىن تۇرسۇنغا بېغىشلاپ يازغان شېئىرلىرىنى ئوقۇپ بەردى. ئابدۇرېھىم ئۆتكۈر، مەمتىمىن نورۇز قاتارلىق پېشقەدەم ئەدىب ۋە سەنئەتكارلار ھاياجان بىلەن سۆز قىلىپ، يىغىنغا ئاپىرىن ئېيتتى، ئىمىن تۇرسۇننى قىزغىن قۇتلۇقلىدى. ئابدۇرېھىم ئۆتكۈر ئۆزىنىڭ بىر شېئىرىنى ئوقۇپ بەردى.

ئاپتونوم رايونلۇق يازغۇچىلار جەمئىيىتى بىلەن « تارىم » ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمى، شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى ئۇيغۇر بۆلۈمى، ئاپتونوم رايونلۇق مىللەتلەر تىل-يېزىق خىزمىتى كومىتېتى، مەدەنىيەت نازارىتى، 12 مۇقام فوند جەمئىيىتى، مۇقام ئانسامبلى، مائارىپ نەشرىياتى، « شىنجاڭ ئىقتىساد گېزىتى »، شىنجاڭ ئوپىرا ئۆمىكى، ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر جەمئىيىتى، ئىلى ئوبلاستلىق ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسى، « دۇنيا ئەدەبىياتى » ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمى، « شىنجاڭ سەنئىتى » ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمى، ئىجتىمائىي پەنلەر ئاكادېمىيىسى ئەدەبىيات ئىنستىتوتى، شىنجاڭ مۇزېيى، « ئەدەبىي تەرجىمىلەر » ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمى، « ئۈرۈمچى كەچلىك گېزىتى »، ئۈرۈمچى ئىجتىمائىي تېخنىكوم، ئاپتونوم رايونلۇق ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسى نەزەرىيە تەتقىقات ئىشخانىسى بىلەن « شىنجاڭ ئەدەبىيات-سەنئەت گېزىتى »، « شىنجاڭ گېزىتى » ئۇيغۇر مەخسۇس بەتلەر بۆلۈمى ئەدەبىيات-سەنئەت گۇرۇپپىسى قاتارلىق ئورۇنلار ۋە ئوبۇل ھاشىم ھاجى، رابىيە قادىر، نىياز كېرىم شەرقى قاتارلىق شەخسلەر ئىلىم ئەھلىنى، ئىلمىي ئەمگەكنى قەدىرلەپ، ئىمىن تۇرسۇنغا سوۋغا تەقدىم قىلدى. مۇقام ئانسامبلىنىڭ سەنئەتكارلىرى بىلەن ئىككى نەپەر ئۆسمۈر يىغىنغا قىممەتلىك مەنئىي سوۋغا — ئېسىل سەنئەت نومۇرلىرىنى تەقدىم قىلىپ، يىغىننىڭ ئاخىرقى كەيپىياتىنى تېخىمۇ جانلاندۇرۇۋەتتى. يىغىننىڭ ئاخىرىدا ئىمىن تۇرسۇن ھاياجان بىلەن سۆز قىلىپ، پارتىيە، خەلققە رەھمەت ئېيتتى، يىغىن ئەھلىگە چوڭقۇر ھۆرمەت ۋە مىننەتدارلىق بىلدۈردى.

يىغىنغا شىنجاڭ ھەربىي رايونىنىڭ مۇئاۋىن سىياسىي كومىسسارى روزى ھوشۇر ھەمدە ئەنسەرىدىن مۇسا، مەمتىمىن توختى، غازى ئەمەت، مامۇتوۋ، نۇرمۇھەممەت كېرەم، ئابدۇشۈكۈر تۇردى، ئابلىز ياقۇپ، خەمەت تۆمۈر، ئىمىن ئەخمىدى، ئوبۇلقاسىم خوجاخمەت، ئىبراھىم مۇتئى، ئابدۇرېھىم ئۆتكۈر، شۈكۈر يالقىن، ئەرشىدىن تاتلىق، ئابدۇسالام توختى، زوردۇن سابىر، ئابلىمىت سادىق قاتارلىق رەھبەرلەر، ئالىملار ۋە يازغۇچىلار قاتناشتى.

يىغىنغا ئاپتونوم رايونلۇق يازغۇچىلار جەمئىيىتىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى مەھمەت شاۋۋدۇن رىياسەتچىلىك قىلدى.

(ئۆز خەۋىرىمىز)

△ ئاپتونوم رايونلۇق يازغۇچىلار جەمئىيىتىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى، «تارىم» ژۇرنىلىنىڭ باش مۇھەررىرى مەھمەت شاۋۋدۇن بۇ يىلى 9-ئاينىڭ ئاخىرلىرىدا خوتەنگە بېرىپ، بۇ يەردىكى ئاپتورلار بىلەن سۆھبەت يىغىنى ئاچتى. يىغىنغا 100 دىن ئارتۇق ئاپتور ۋە ھەۋەسكار قاتناشتى. يىغىندا «تارىم» ژۇرنىلىنىڭ ئومۇمىي ئەھۋالىنى، ئەدەبىياتىمىزنىڭ ھازىرقى تەرەققىيات يۈزلىنىشىنى ھەم يېڭى ئۇچۇرلارنى تونۇشتۇردى. ئاپتور ۋە كىتابخانلارنىڭ تەلەپ-پىكىرلىرىنى ئاڭلىدى.

(ئۆز خەۋىرىمىز)

قاينغۇلۇق خەۋەر

ئاتاقلىق يازغۇچى، قابىلىيەتلىك مۇھەررىر قاھار جېلىل بەختكە قارشى 1994-يىلى 9-ئاينىڭ 22-كۈنى خوتەندە داۋالاش ئۈنۈم بەرمەي 51 يېشىدا ئالەمدىن ئۆتتى. يازغۇچى قاھار جېلىل 1943-يىلى 7-ئايدا خوتەن ناھىيىسىنىڭ يېڭىئېرىق يېزىسىدا تۇغۇلغان. 1962-يىلى شىنجاڭ پىداگوگىكا ئىنىستىتۇتىنىڭ تىل-ئەدەبىيات فاكولتېتىنى پۈتتۈرگەن. 1976-يىلى 4-ئايغىچە خوتەن ۋىلايەتلىك ۋە خوتەن ناھىيىلىك دارىلمۇئەللىمىن مەكتەپلىرىدە ئوقۇتقۇچى بولغان. شۇ يىلى 5-ئايدا ئاپتونوم رايونلۇق ئەدەبىيات-سەنئەتچى-

لەر بىرلەشمىسىگە يۆتكىلىپ كېلىپ، «تارىم» ژۇرنىلىدا 1982-يىلىغىچە مۇھەررىر، 1982-يىلىدىن 1988-يىلىغىچە مۇئاۋىن باش مۇھەررىر بولۇپ ئىشلىگەن. 1988-يىلىدىن تارتىپ ئاپتونوم رايونلۇق يازغۇچىلار جەمئىيىتىنىڭ كەسپىي يازغۇچىسى بولۇپ، مەخسۇس ئەدەبىي ئىجادىيەت بىلەن شۇغۇللانغان. جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتى، جۇڭگو ئاز سانلىق مىللەت يازغۇچىلىرى ئىلمىي جەمئىيىتى، ئۇيغۇر كلاسسىك ئەدەبىيات تەتقىقات جەمئىيىتى ۋە شىنجاڭ 12 مۇقام ئىلمىي تەتقىقات جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى، ئاپتونوم رايونلۇق يازغۇچىلار جەمئىيىتىنىڭ ھەيئەت ئەزاسى بولغان.

قاھار جېلىل بالىلىق دەۋرىدىن تارتىپلا مەملىكىتىمىز ۋە چەت ئەل يازغۇچىلىرىنىڭ كۆپلىگەن نادىر ئەسەرلىرى بىلەن تونۇشۇشقا باشلىغان. پىداگوگىكا ئىنىستىتۇتىدا ئوقۇش جەريانىدا مول ئەدەبىيات بىلىملىرىنى ئىگىلىگەن. قىزغىن ھەۋەس، قېتىرقىنىپ ئۆگىنىش، جاپالىق ئىزدىنىش ئۇنىڭ كېيىنكى چاغلاردا ئىقتىدارلىق يازغۇچى بولۇپ يېتىشىپ چىقىشىنىڭ مۇستەھكەم ئاساسى بولدى.

ئۇنىڭ ئەدەبىي ئىجادىيىتى 1961-يىلى «شىنجاڭ گېزىتى» دە ئېلان قىلىنغان «قۇياش ۋە مايسا» ناملىق ئەسىرى بىلەن باشلاندى.

ئەپسۇس، قاھار جېلىلمۇ، كۆپلىگەن ئەدەبىيلىرىمىزگە ئوخشاش، «مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى» مەزگىلىدە زەربىگە ئۇچراپ، چەتكە قېقىلدى، ئۇنىڭ ئەدەبىي ئىجادىيەت

بىلەن تازا شۇغۇللىنىدىغان 10 يىللىق ۋاقتى بەھۇدە ئۆتۈپ كەتتى. « مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى » نىڭ قارا بورانلىرى ئۆتۈپ كەتكەندىن كېيىن يازغۇچى ئىجتىھات بىلەن ئەدەبىي ئىجادىيەتكە قايتىدىن كىرىشىپ، مول نەتىجىلەرنى قولغا كەلتۈردى. ھازىرغىچە يازغۇچىنىڭ « چىچەكلەر » ، « ئېزىتقۇ » ، « چەۋەندار » ، « كۆڭۈل » ناملىق ھېكايە توپلاملىرى، « تۇرمۇش قاينىمىدا » ، « خىلۋەتتىكى كىشىلەر » ، « مېھرىبان » ناملىق پوۋېستلار توپلاملىرى نەشر قىلىندى، ئالتە پارچە ئەدەبىي ئوبزورى، بىر دراممىسى ئېلان قىلىندى، « قىساس » ناملىق رومانى يېقىندا كىتابخانلار بىلەن يۈز كۆرۈشتى. بىر قىسىم ئەسەرلىرى خەنزۇچىغا تەرجىمە قىلىنىپ تونۇشتۇرۇلدى، بەزى ئەسەرلىرى ئوتتۇرا مەكتەپلەرنىڭ ئەدەبىيات دەرسلىكلىرىگە كىرگۈزۈلدى. ئۇنىڭ « باھار تەنتەنىسى » ، « ئاچالدا » ناملىق ھېكايىلىرى، « تۇرمۇش قاينىمىدا » ناملىق پوۋېستى، « ياشلار » ناملىق دراممىسى 1980-ۋە 1981-يىللاردا ئاپتونوم رايونىمىز بويىچە مۇنەۋۋەر ئەسەر مۇكاپاتىغا ئېرىشتى.

قاھار جىللى ئەدەبىي ئىجادىيەتتە ئۆزىگە قاتتىق تەلەپ قوياتتى، باشقىلارنىڭ ئىجادىيەت تەجرىبىلىرىنى كەمتەرلىك بىلەن ئۆگىنەتتى، پۇرسەت تاپسلا تۇرمۇش قاينىمىغا چوڭقۇر چۆكۈپ، ئىنچىكە كۆزىتىپ، مول تۇرمۇش ماتېرىياللىرى ئاساسىدا ئىجادىيەتكە كىرىشەتتى، ئەسەرلىرىنى قايتا-قايتا پىششىقلاپ ئىشلەيتتى. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇنىڭ ئەسەرلىرى تۇرمۇش پۇرىقىنىڭ قۇيۇقلىقى، كىشىلەر كۆڭۈل بۆلىدىغان رېئال مەسىلىلەرنى يورۇتقانلىقى، تىلنىڭ ساددا ۋە راۋانلىقى بىلەن كىتابخانلارنى ئۆزىگە جەلپ قىلاتتى. قاھار جىللىنىڭ ئەدەبىي ھايات يولى، ئۆزى ئېيتقاندا، « يېڭىلىقلارنى ئۆزلۈكسىز ئۆگىنىش، ئىجادىيەتنىڭ خىلمۇ خىل جاپا-مۇشەققەتلىرىنى يېڭىپ داۋاملىق ئالغا ئىلگىرىلەش » جەريانى بولدى.

قاھار جىللى تونۇلغان يازغۇچىلا بولۇپ قالماي، يەنە قابىلىيەتلىك، تىرىشچان مۇھەررىر ئىدى. ئۇ « تارىم » ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمىدە ئىشلىگەن 12 يىل جەريانىدا ژۇرنال سەھىپىلىرىنىڭ مەزمۇنلۇق، رەڭدار چىقىشى ئۈچۈن ئەجر سىڭدۈردى، تالانتلىق ياش ئاپتورلارنى بايقاش، تەربىيەلەش جەھەتتە يۈرەك قېنىنى سەرپ قىلدى. بولۇپمۇ ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدا ئاجىز ھالقا بولۇپ كېلىۋاتقان پروزا ژانىرىنىڭ گۈللەپ ياشىنىشى ئۈچۈن ئايانماي تەر تۆكتى. بىز « تارىم » ژۇرنىلىنىڭ سەھىپىلىرىگە، شۇنداقلا سوتسىيالىستىك ئۇيغۇر ئەدەبىياتىنىڭ كۆركەم مەنزىرىلىرىگە نەزەر سالغىنىمىزدا، يازغۇچى ۋە مۇھەررىر قاھار جىللىنىڭمۇ جاپالىق ئەمگەكلىرىنىڭ مېۋىسىنى كۆرىمىز. يولداش قاھار جىللى پارتىيىنى، سوتسىيالىزمنى قىزغىن سۆيەتتى، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى، يولداشلار ئارا ئىتتىپاقلىقنى كۆز قارىچۇقىدەك ئاسرايتتى، خىزمەتتە ئەستايىدىل، مۇناسىۋەتتە سەمىمىي، تۇرمۇشتا ئاددىي-ساددا ئىدى، ئومۇمىيلىقنى كۆزدە تۇتاتتى.

بىز بۈگۈن خەلقىمىزنىڭ سۆيۈملۈك بىر يازغۇچىسىدىن ئايرىلىپ قالدۇق. لېكىن ئۇنىڭ بىزگە قالدۇرۇپ كەتكەن قىممەتلىك ئەسەرلىرى، ئېسىل ئەخلاقى-پەزىلەتلىرى بىز بىلەن دائىم بىللە. يازغۇچى قاھار جىللى خەلقىمىزنىڭ قەلبىدە مەڭگۈ ھايات!

« تارىم » ژۇرنىلىنىڭ 1994-يىللىق ئومۇمىي مۇندەرجىسى

پوۋېستلار

- ئەسئەت ئەمەت..... يۇلتۇز ئۆز يولۇڭغا مېڭىۋەر..... 1-سان
- ماخمۇت مۇھەممەت..... خاتىرەمدىكى سۈرەتلەر..... 2-سان
- خالىدە ئىسرائىل..... ئوربىتا..... 3-سان
- جالالىدىن بەھرام..... قۇدرەتلىك ئىلاھ..... 4-5-سان
- سۇلتان ھاشىم..... تىرىلگەن موردا (فانتازىيلىك پوۋېست)..... 5-6-سان
- ئەسئەت سۇلايمان..... ئۇيقۇغا، كەتكەن كروران گۈزىلى..... 6-7-سان
- ئەختەم ئۆمەر..... تاش مۇنار..... 8-سان
- سەمەت دۇڭگايلى..... ئالتۇندىن قىممەت..... 9-10-سان
- زۇنۇن تاھىر..... بۇلانغان ئايال..... 9-10-سان
- جالالىدىن بەھرام..... قۇملۇقتىكى ئاتەش..... 11-سان

ئەدەبىي ئاخبارات، زىيارەت خاتىرىسى، ئەسلىمە ۋە روماندىن پارچە

- ئۆمەر رەجەپ..... زېمىندىكى پەرىشتىلەر (ئەدەبىي ئاخبارات)..... 1-سان
- قەيسەر مىجىت..... مەڭگۈلۈك ياشلىق (ئەدەبىي ئاخبارات)..... 4-سان
- زوردۇن سابىر..... ئاخىرلاشمىغان زىيارەت (زىيارەت خاتىرىسى)..... 7-سان
- قاھار جېلىل..... شىپاگەرلەر (ئەدەبىي ئاخبارات)..... 7-سان
- ئابلىز ئوسمان..... ئوت ناخشىسى (ئەدەبىي ئاخبارات)..... 9-سان
- قەييۇم تۇردى..... گىلتاغدا باھار (روماندىن پارچە)..... 10-سان
- ئەخمەت تۇردىيېۋ..... باھادىر جەڭچى (ئەسلىمە)..... 11-سان
- ئەركىن روزى..... يىراق ماكاندىكى قىممەتلىك ساراڭلار (ئەدەبىي ئاخبارات)..... 11-سان

ھېكايىلار

- مەھمەت ئۆمەر..... پەرزىنىڭ يالدامىسى..... 1-سان
- ئوسمان ھوشۇر..... ھەسرەت..... 1-سان
- ئەنۋەر ھوشۇر..... ئوتۇق تېكىستى..... 1-سان
- تۇردىھاجى ئابدۇغۇپۇر..... خازانلىق يول..... 2-سان
- ئەنۋەر غۇپۇر..... سېرىق چاپان قىز..... 3-سان
- زۆھرەگۈل ئابدۇۋايىت..... يېشىل سىرلىق دەرۋازا..... 3-سان
- ئابلىجان ھېيت..... ھەسرەتلىك گۈلدۈرمە..... 4-سان
- ياسىنجان سادىق..... ئېھ، سەھرا..... 4-سان
- قاھار جېلىل..... «ئولمىپىيە» رېستورانىدا..... 5-سان
- ئالىم مۇقىيىت..... ئاداڭ قارىي..... 6-سان
- يارمۇھەممەت تۇرسۇن..... شەپقەتچى..... 6-سان

- ئالمىجان ئىسمائىل ..... پالاكەت 6-سان
- جېلىل مۇھەممەت ..... پەۋقۇلئاددە ۋەزىپە 6-سان
- مۇھەممەت ئىمىن ..... ئومۇرتقىسىز ئەرۋاھ 7-سان
- تۇرسۇن مەخمۇت ..... نەي ئاۋازى 7-سان
- ئەسئەت ئەمەت ..... قاراڭغۇدىكى ئادېم 7-سان
- روزى خوشۇر ..... شانلىق ئىزلار 8-سان
- پولات راخمان ..... ئىككى ھېكايە 8-سان
- ئەخمەت ئەمەت ..... كۆڭۈلدىكى بارماق ئىزى 8-سان
- ماخمۇت مۇھەممەت ..... ئۈچ ھېكايە 8-سان
- داۋۇت مەتنىياز ..... ۋاقىتلىق ئامەت 8-سان
- مالىك كېۋىز ..... تالاشتا قالغان قىز 9-سان
- ئابدۇغۇپۇر ئابدۇراخمان ..... ئاھ، سىرلىق دۇنيا 10-سان
- سىدىق تۇرسۇن ..... ئاھ، كەپتەر 11-سان
- غۇپۇر نۇر ..... دەرۋازىۋەن 11-سان
- زۆھرە ئابدۇۋاپىت ..... پەردىسىز دېرىزە 11-سان

نەسىرلەر

- مۇستاپا مۇھەممەت ..... نەسىرلەر 4-سان
- ئەرشىدىن قادىر ..... تەپەككۈر دەرىخىدە پىشقان مېۋىلەر 6-سان
- ئوسمان قاۋۇل ..... چۈشۈمدىكى بىر ھەپتە 6-سان
- ئەرشىدىن توختى ..... كۆڭۈل كۆكىدە چاقنىغان يۇلتۇزلار 11-سان
- قەيسەر مىجىت ..... خىيال دېڭىزىدىن چەشمىلەر 11-سان
- ئابدۇۋەلى كېرىم ..... نەسىرلەر 11-سان
- ئەكبەر قادىر ..... قەلب خىتابى 11-سان

مەسەل ۋە ساتىرنلار

- م. سادايى ..... كەمتۆك نىسۋەتلەر (مەسەللەر) 4-سان
- ئەھەت ھاشىم ..... مەسەللەر 5-سان

شېئىرلار

- مەھەممەت خېۋىز ..... غەزەللەر 1-سان
- جاپپار ئەمەت ..... ھېسسىياتىم تامچىدۇر گويا 1-سان
- غەنزات غەيۇرانى ..... رۇبائىي ۋەقىئەلەر 1-سان
- ماخمۇتجان ئىسلام ..... قەشقەر سۆيگۈسى 1-سان
- مۇھەممەت سالىم ..... پەرىشتە قانىتىدا 1-سان

- مۇتىئىللا ئىبراھىم..... شېئىرلار..... 1- سان
- ئۆمەر مۇھەممەت ئىمىن..... غايىب بولغان سادالار..... 1- سان
- مامۇت زايت..... سۈبھىدىكى خىياللار..... 1- سان
- ئادالەت ئابدۇرېھىم..... رەسسام..... 1- سان
- جېلىل خېلىل..... ئۆزۈمگە قايتىش..... 1- سان
- سەيپىدىن ئەزىزى..... ماۋ جۈشى خەلق قەلبىدە مەڭگۈ ياشايدۇ..... 2- سان
- ئابدۇرېھىم ئۆتكۈر..... رۇبائىيلار..... 2- سان
- مۇھەممەت تېلى زۇنۇن..... ئىككى مۇۋەششەھ..... 2- سان
- غەنى رەشىدى..... سەھرادىكى رەسىدە قىز..... 2- سان
- مەھەممەتجان سادىق..... ئىككى شېئىر..... 2- سان
- پەتتارجان مۇھەممىدى..... ياشلىقىم..... 2- سان
- ئارسلان..... ئايرىلىش ھەسرەتى..... 2- سان
- ئابدۇسەمەت خېلىل..... پۈركىنىپسەن گۈللەرگە بېغىم..... 3- سان
- نۇرىيە ئېلاخۇن..... تاغ كۈيلىرى..... 3- سان
- ئاتىكەم زەمىرى..... كەلگىن يارىم سۆيگۈ جامى ئېلىپ قولۇڭغا... 3- سان
- قۇندۇز مۇھەممەت..... ئۈمىد بىلەن گۈللىنىدۇ بۇ ئالەم..... 3- سان
- راھىلە كامال..... كۆزىمىزدە ئۇخلار قىزىل نۇر..... 3- سان
- شەمسىيە پۈسۈپ..... ئايدىن تامغان مىسرالار..... 3- سان
- زۆھرەگۈل ئەخەت..... مەن كېچىدە گۈلگۈن ھىلال ئاي..... 3- سان
- ئىمىن ئەخمىدى..... چۆل لېرىكىلىرى..... 3- سان
- ھاجى مىرزىھىد كېرىمى..... ياپراقتىكى نەقىشلەر..... 3- سان
- ھەبىبۇللا رەجەپ..... روھىمغا چىرماشقان سېھىرگەر دۇنيا..... 3- سان
- ئەخمەت ھامۇت..... باھار لېرىكىلىرى..... 3- سان
- تۇرسۇنئاي ھۈسەيىن..... لالە (داستان)..... 3- سان
- ئوسمانجان ساۋۇت..... سەن چىققان چوققىلار قالمىسۇن پەسلەپ... 4- سان
- ئىمىن تۇرسۇن..... رۇبائىي دەپ يازسام..... 4- سان
- ئابدۇكېرىم مەخسۇت..... ئۆمۈر سەپىرىدە ئىنسان ئارمىنى..... 4- سان
- روزى سايت..... ئۈچ غەزەل..... 4- سان
- مەھەممەت روزى..... ئاق قۇلارنىڭ تىللىرىدا نورۇزلۇق..... 4- سان
- ئابدۇرېھىم مۇھەممەت..... غەزەللەر..... 5- سان
- غەيرەت ئابدۇراخمان..... چۈنكى بىزدە ئۆلمەس مۇھەببەت..... 5- سان
- ئەركىن نۇر..... مەسئۇدىڭ ماڭا مۇقەددەس..... 5- سان
- ئېلزاد ئابدۇلھەق..... شائىرغا..... 5- سان
- ھەسەنجان بوساق..... دوستلىرىم بار يۆلەكداش ماڭا..... 5- سان
- مامۇت زايت..... بۇ شۇنداق جاھان..... 5- سان
- مەسۇم باسەت..... ئىككى شېئىر..... 5- سان
- ھەززالى..... رۇبائىيلار..... 5- سان
- ئابلز ھوشۇر..... سەپەر ئۈنچىلىرى..... 5- سان

- ئۆمەر جان مۇھەممىدى ..... ئىككى شېئىر ..... 5- سان
- ئابدۇشۈكۈر مۇھەممەت ئىمىن ..... بىردەملىك ئۆمۈرمۇ ئالتۇندىن ئەزىز ..... 5- سان
- ئەخمەتجان قۇربان ..... كېلىچەك ئىشقى ..... 5- سان
- ئىبراھىم نىياز ..... چوغ ..... 5- سان
- نەزەرى ..... ھايات ..... 5- سان
- مۇسا ئەھد ..... جىمجىتقىنا ياغار ئاپئاق قار ..... 5- سان
- پەرھات باھايىدىن ..... مۆدۈرۈلۈپ يۈرەر بىر تال پەي ..... 5- سان
- مۇھەممەت ئېلى زۇنۇن ..... چاقىندى شاۋكەت تەپەككۈر مەشئىلى ..... 6- سان
- تۇرغان شاۋۋدۇن ..... ئاتاپ كەلدۇق تەڭرى نامىدا ..... 6- سان
- ئىمىن راشىدىن ..... يۈرت تۈپرىقى ..... 6- سان
- تۇراپ دايم ..... يىللار مېنى قويدى ئۆزگەرتىپ ..... 6- سان
- ئابدۇللا تالىپ ..... رۇبائىيلار ..... 6- سان
- جايبار ئەمەت ..... سەھرا گويا پەرىزات ..... 6- سان
- مەھەممەتجان سادىق ..... سالام ساڭا ئوتتۇرا ئاسىيا ..... 7- سان
- مەھەممەت شاۋۋدۇن ..... ئايلاندى تارىخقا سانسىز تاڭ، گۈگۈم ..... 7- سان
- قىيۇم سوپى ..... كۆزىڭىزدە چاقىنغان كۈلكە ..... 7- سان
- ئابابەكرى توختى ..... جۇدالىق — ئۇ جۇدۇن، قىش ئەمەس ..... 7- سان
- مۇھەممەتجان راشىدىن ..... ياندۇ قەلبىمدە قۇياش بوپ ئىنسان ..... 7- سان
- توختى سابىر ..... سەن كېتىپ قالدۇق نېمىشقا بىز بەنە ..... 7- سان
- مەھەممەتجان سەيدۇللا ..... تاڭغا گۇۋاھ ئەقىدەم ..... 7- سان
- ئەخمەتجان ئىسمائىل ..... چوغلانغان ئۇيۇققا كەتتىم مەن سىڭىپ ..... 7- سان
- تۇرغۇن ئوبۇلقاسىم ..... يېرىم دۇنيا ناخشىسى ..... 7- سان
- ئىبراھىم ئىزاقى ..... سۆيگۈ سەۋدالىرى ..... 7- سان
- روزي سايىت ..... دەپتىرىمدىن يىغىندىلار ..... 7- سان
- ئەسقەر ياسىن ..... كۆز تىكتىم بەختكە شۇنچە بىتەخىر ..... 7- سان
- بېلىقىز سۇلايمان ..... باھار ..... 7- سان
- ئەنۋەر كەلىپىن نەزەرى ..... مەن سېنى سۆيەتتىم قايتىدىن ئىراق ..... 7- سان
- بەركىن مۇھەممەت كامالى ..... ئىككى شېئىر ..... 7- سان
- تاھىر تالىپ ..... قارا كۈنلەر ئاقىرىدۇ كۆڭۈلدەك ..... 8- سان
- ئابدۇرۇسۇل ئۆمەر ..... گۈزەل سەھرا، گۈزەل تەبىئەت ..... 8- سان
- تۇردى سوپى ..... پۇشايمان ..... 8- سان
- سەلەي قاسىم ..... ئاي قۇياشقا قارايدۇ ..... 8- سان
- نۇردۇن مۇسا ..... ۋىسال تەمەچلىرى ..... 8- سان
- ئادىل تۇنىياز ..... بويتاق شائىرنىڭ مەخپىيىتى ..... 8- سان
- مەھەممەت چاۋار ..... شائىر ئويچان، تاغلار ئاق ..... 8- سان
- مەھەممەتجان ئەمەت ..... چۈشۈمدىكى تار چىغىر يولدا ..... 8- سان
- ئەركىن داۋۇت ..... ئىلھام چاقچۇلىرى ..... 8- سان
- مۇھەممەت ئەسئەت ..... ئىككى شېئىر ..... 8- سان

- ئابدۇقادىر سادىر ..... ئۈچ غەزەل 8-سان
- مۇھەممەت روزى ..... زېمىن نۇرنىڭ ئاشىقى 8-سان
- نۇر مۇھەممەت خېلىل ..... چۆلىنى باغ ئەتسە كىشى 8-سان
- زەخمىتۇللا جارى ..... لۈكچۈنگە مەدھىيە 9-سان
- غەنى رەشىدى ..... مەن ساڭا سۆزلىدىم سۆيگۈ ھەققىدە 9-سان
- ئابدۇكېرىم ئوسمان ..... مۇھەببەتكە يىلتىز تارتار نەپرەتنىڭ گۈلى 9-سان
- ئابلەت ئابدۇللا ..... قەلبىمدە بىر ئىزگۈ ئالەم 9-سان
- ۋاھىتجان ئوسمان ..... بىر پارچە ئوت كەتتى يۈرەككە 9-سان
- ئايگۈل روزى ..... نۇر دەستىسى سۈنۈپ كەتكەن جاي 9-سان
- مۇساجان يۈنۈس ..... كۈلۈپ ئال كۆزۈم 9-سان
- ئىمىن ئەخمىدى ..... ئانا لېرىكىلىرى 9-سان
- نەسرۇللا ئابلەت ..... ئانا تۇپراق 9-سان
- ماخمۇتجان ئىسلام ..... ئىلھام تامچىلىرى 9-سان
- مۇھەممەت تۇرسۇن ئەخەت ..... گۈزىلىم ئۆزۈڭسەن ئاجايىپ دۇنيا 9-سان
- ماخمۇت مۇھەممەت ..... بانانزاردىن ئالمىزارغىچە 10-سان
- ياسىن زىلال ..... مەن ئەرشكە يېزىلغان سوئال 10-سان
- ئوسمانجان ساۋۇت ..... قىنىمغا پاتمايمەن، قۇچاقتا ئالەم 10-سان
- مۇسا ئەھمەد ..... غەزەللەر 10-سان
- تۇرسۇنجان ھاشىمى ..... ھايات بەرگەن ئىلھاملار 10-سان
- ئېلى زاھىت ..... تاتلىق سۆزلەر بەرگەن مېھرىدىن 10-سان
- ئەركىن مەھمۇت ..... قارىچۇقتىكى چىغىر يول 10-سان
- ئابدۇسەمەت خېلىل ..... مۇھەببەت لېرىكىلىرى 10-سان
- ئىمىن راشىدىن ..... قولۇمدىكى شۇ قىزىل ئالما 10-سان
- بارىجان زەپەر ..... پايانسىز قىرغاقتا پارلىغان سۆيگۈ 10-سان
- مەھمەتجان سادىق ..... ئىككى شېئىر 11-سان
- ئىمىن تۇرسۇن ..... ئەلۋىدا غۇلام 11-سان
- زەخمىتۇللا جارى ..... دوستىمىز ھاجى غۇلام غوپۇرىغا يادنامە 11-سان
- ئوسمانجان ساۋۇت ..... ھازا كۈيى 11-سان
- مەھمەتجان راشىدىن ..... سېنىڭ روھىڭ 11-سان
- تەلئەت ناسىرى ..... ئۆز تىلىم 11-سان
- غەنىزات غەيۇرانى ..... رۇبائىي ۋە قىتئەلەر 11-سان
- جايپار قاسىم ..... شېئىرلار 11-سان
- ئابلەت ھوشۇر ..... لېرىكىلەر 11-سان

ئۈمىد چىچەكلىرى
(شېئىرلار)

- ئادىل تۇنىياز ..... قەشقەر ۋاقتى سائەت ئالتىدە 2-سان
- ئايىمە ئىدرىس ..... نەي چالىدۇ دالدا چوپان 2-سان

- مۇسا ئەھەد ..... ئىككى شېئىر ..... 2 - سان
- تۇراپ دايم ..... گۈل مەگزىدە قەترە سۆيۈندى ..... 2 - سان
- مۇھەممەت كامال ..... شەرق ئەگەر چاچمىسا شەپق ..... 2 - سان
- كەرىمە ئابدۇللا ..... سۆيگۈ ئۈچۈن ياندۇ قۇياش ..... 2 - سان
- ئابدۇغېنى ھامۇدى ..... سۆيگۈ غەزەللىرى ..... 2 - سان
- مۇھەممەت كامال ..... ئىلھامغا باي كېچىلەر ..... 4 - سان
- ئابابە كرى توختى ..... تەلەي ..... 4 - سان
- ئەركىن داۋۇت ..... ئاپئاق نۇردا چاقنار يېشىللىق ..... 4 - سان
- نۇرشات مەمتېلى ..... ئىككى شېئىر ..... 4 - سان
- ئەركىن سابىر ..... ھارۋا كېلەر توپىلىق يولدا ..... 4 - سان
- ئابلەت ئابدۇرېشىت ..... خەيرلەشكەن ئاخىرقى سەھەر ..... 6 - سان
- ئابدۇرېھىم زۇنۇن ..... سۆيگۈ نەزمىلىرى ..... 6 - سان
- نۇرمۇھەممەت توخنىياز ..... يەلكەم ساڭا تەخت ..... 6 - سان
- مېھرىنسا مەتنىياز ..... داللىرىنى كېزىمەن سەھەر ..... 6 - سان
- مۇھەممەت سالم ..... سۆيگۈ ئالماشلىرى ..... 8 - سان
- ئابدۇلئەھەت داۋۇت ..... ئالداشنى ئوڭىتىدۇ ئالداشلار ..... 8 - سان
- ئابلەت تۇردى ..... ئىككى شېئىر ..... 8 - سان
- مەھەممەت تۇرسۇن ئەبەيدۇللا ..... گۈل بەرگىدەك خىياللار ..... 10 - سان
- ئىلھام ئۆمەر ..... ئارخىپ ..... 10 - سان
- غوجامۇھەممەت قابىز ..... ئىككى ئاي ..... 10 - سان
- مۇھەممەت كامال ..... يۈرىكىمدىن چىقىدۇ قۇياش ..... 10 - سان
- دولقۇن جاپپار ..... يىراق كەنت خاتىرىلىرى ..... 10 - سان
- ھۈسەين ئەسەت ..... ئۆكۈنۈش ..... 10 - سان
- ئابلەت ئەخمەت ..... ياشلىقتىكى خىياللار ..... 10 - سان
- شاۋكەت ئىبراھىم ..... رۇبائىيلار ..... 10 - سان
- زۆھرەگۈل ئەخەت ..... سەبى مىسرالار ..... 10 - سان
- رابىيەم ئىسرائىل ..... ئونسىز سۆيۈش ..... 11 - سان
- ئەكبەر نىياز پەتتارى ..... قوشماق كۈبلىتلەر ..... 11 - سان
- ئابابە كرى تۇيغۇن ..... قۇياشنى باشلاپ كەل يۇرتۇمغا بېۋا ..... 11 - سان
- ئۆمەر جان مۇھەممەدى ..... شېئىرلار ..... 11 - سان

باللار ئەدەبىياتى

- ئەخمەتجان قۇربان ..... چۇغلۇق ۋە ئۇنىڭ ئۇيۇنچۇقلىرى (باللار چۆچىكى) ..... 2، 3 - سان
- زۇلخۇمار ..... مۇئەللىمگە بېرىلگەن پىكىر (ھېكايە) ..... 6 - سان
- مەھەممەت روزى ..... يۇلتۇزلارنى قۇچىمەن (شېئىر) ..... 6 - سان
- مەمتىمىن بارى ..... ئاي بۇزدى (شېئىر) ..... 6 - سان
- ھەسەن تىلىۋالدى ..... ئالتۇن ھالقاڭ تەڭرىتاغدا (شېئىر) ..... 6 - سان

- تۈرسۈنئاي ھۈسەين ..... ئىككى ھېكايە ..... 8- سان
- ماقاللەر، مۇھاكىمە ۋە تەقىرىز ..... 8- سان
- ئىسمايىل ئەھمەد ..... يۈكسەك بۇرچ ۋە مەسئۇلىيەت تۇيغۇمىز بىلەن
مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى ئىلگىرى سۈرۈشكە
پايدىلىق تېخىمۇ كۆپ، تېخىمۇ ياخشى ئەسەرلەرنى
ئىجاد قىلايلى ..... 1- سان
- قەييۇم تۇردى ..... ئۆزئارا ئۆگىنىپ، ئىجادىيەتنى بىرلىكتە
گۈللەندۈرەيلى ..... 1- سان
- قۇربان بارات ..... «ئالمىدەك يۈرەكتە ئالەمچە سۆيگۈ» رېئالزىملىق
ئىجادىيەت ئۇسۇلىنىڭ مەھسۇلى ..... 1- سان
- ئابلېمىت ئىسمايىل ..... «ناۋايى ھەيكىلى ئالدىدا» دىكى نۇقسانلار ..... 1- سان
- فاڭ لى ..... ئەدەبىيات-سەنئەت ئىجادىيەتچىلىرىدە سەرخىل
مەھسۇلات ئېڭى بولۇشى كېرەك ..... 1- سان
- جاڭ ۋاڭ ..... شەيتان ئەينەك ئىلھامى ..... 1- سان
- ..... «كېيىنكى ئەسىردە مەشھۇر ئەسەرلەرنى كىم
ئوقۇيدۇ» ..... 1- سان
- چى داخۇي ..... مەھەممەت باغراش ئىجادىيىتىدىكى زامانىۋى ئاڭ ..... 2- سان
- خەلچەم رىشت ..... قۇملۇقنىڭ چۈشى ئىنسان تەبىئىتى ..... 2- سان
- نۇرمەھەممەت زامان ..... ئۇيغۇر ھازىرقى زامان ئەدەبىياتىدىكى بەزى
مەسىلىلەر توغرىسىدا ..... 2- سان
- ئىبراھىم ئىزاقى ..... «ئارماننىڭ ئارمىنى» ئىزگۈ ئارمان ..... 2- سان
- مىجىت ناسىر ..... ماقالە ..... 3- سان
- ئابدۇرېھىم ئۆتكۈر ..... يازغۇچى مەمتىمىن ھوشۇرغا خەت ..... 3- سان
- مەمتىمىن ھوشۇر ..... «زەئىپ روھ ۋە زەئىپ مۇھەببەتكە قوشۇمچە» ..... 3- سان
- ۋۇزۇرىن ..... جۇڭگو ئەدەبىياتقا مۇھتاج ..... 4- سان
- مەھەممەت شاۋۋۇدۇن ..... يېڭى دەۋر ئۇيغۇر ئەدەبىياتى ۋە ياش ئىجاد-
كارلار ..... 5- سان
- ..... رېئالزىملىق ئەدەبىيات-سەنئەت نەزەرىيىسى
توغرىسىدا ..... 5- سان
- ..... ئىجادىيەت سۈپىتىنىڭ پىسخىكىسى توغرىسىدا ..... 6- سان
- ..... رېئالزىم ۋە مودېرنىزم ھەققىدە دەسلەپكى
مۇلاھىزە ..... 6- سان
- ..... شائىر ئەلشەم ئەختەم ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنىدا
قەييۇم تۇردى ..... 6- سان

- سۆزلەنگەن تەبرىك سۆز ..... 8 - سان
- قۇربان بارات ..... ئەلqەم ئەختەمنىڭ شېئىرىي ئۇسلۇبى توغرىسىدا ... 8 - سان
- تۇرغان شاۋۇدۇن ..... ئىندىيىۋى ئىزچىللىق شائىر ئەلqەم ئەختەم
- ئىجادىيىتىدىكى ھاياتى كۈچ ..... 8 - سان
- ئابدۇللا مەتقۇربان ..... ئەلqەم ئەختەم ئىجادىيىتىنىڭ تېماتىك مەزمۇنى ... 8 - سان
- مۇھەممەت ئىمىن ..... روھىي ھالەت تەسۋىرى توغرىسىدا ..... 9 - سان
- ليۇ يۇڭ ..... يېزىلاردىكى كىتابخانلارنى ئۇنتۇپ قېلىشقا بولمايدۇ ... 9 - سان
- ئابدۇۋەلى كېرىم ..... شائىر مۇھەممەتجان سادىقنىڭ ئىجادىي پائالىيىتى
- توغرىسىدا ..... 10 - سان
- ئابدۇراخمان ..... مەھەممەتجان سادىق شېئىر ئىجادىيىتىنىڭ
- ئالاھىدىلىكلىرى ..... 10 - سان
- مىجت ناسىر ..... 6 - نۆۋەتلىك « خانىتەگىرى ئەدەبىيات مۇكاپاتى »
- ۋە 2 - قېتىملىق يېڭى دەۋر ئۇيغۇر ئەدەبىياتى
- مۇھاكىمە يىغىنىدا سۆزلەنگەن سۆز ..... 11 - سان
- قەييۇم تۇردى ..... « خانىتەگىرى ئەدەبىيات مۇكاپاتى » پائالىيىتى
- ئەۋلادتىن ئەۋلادقا داۋاملاشسۇن ۋە مېۋە بەرسۇن ... 11 - سان
- مەھەممەتتۇرسۇن ئېلى ..... ئەدەبىياتنىڭ ئوبيېكتى توغرىسىدا ..... 11 - سان
- ئۈچقۇنجان ئۆمەر ..... يۈمۈر ھەققىدە مۇلاھىزە ..... 11 - سان

ئەسەر ۋە باھا

- ئالىمجان ئىسمائىل ..... ھايات سەھنىسىدىكى تەسىرلىك ئويۇن ..... 3 - سان
- غەيرەت ئابدۇراخمان ..... شەھلا كۆزۈڭگە نېمە گۇناھ؟ ..... 3 - سان
- ۋەلى كېرىم ..... باشلامچىنىڭ مۇۋەپپەقىيىتى ..... 4 - سان
- پازىل قادىر ..... يازغۇچى ۋە ئۇنىڭ بۇرچى ..... 4 - سان
- مەھەممەتتۇرسۇن ئېلى ..... « ئەدەبىي ئىجادىيەت پىرىنسىپلىرى » ناملىق
- كىتابتىكى مەنتىقسىزلىكلەر ۋە مۇجىمەللىكلەر ... 4 - سان
- ئەنۋەر ئابدۇرېھىم ..... ئۆزگىچە ئۇسلۇبتا ئېيتىلغان گۈزەللىك ناخشىسى ... 5 - سان
- مەھەممەتتۇرسۇن جاپپار ..... « ناۋائى ھەيكىلى ئالدىدا » ھەقىقىي نادىر
- ئەسەر ..... 5 - سان
- خېلىچەم رېشىت ..... « ئوربىتا » دىكى سەييارىلەر پاجىئەسى ۋە
- مەنئى نامراتلىق ..... 6 - سان
- تۇرسۇن مەھەممەتھۈسەين ..... ئاياللار تۇرمۇشى ئەكس ئەتتۈرۈلگەن بىر قىسىم
- ئەسەرلەر ھەققىدە ..... 6 - سان
- مۇھەممەتتۇرسۇن ئىبراھىمى ..... « تۇمان باسقان مەھەللە » مۇياكى ئۆزىمىزنىڭ
- سۆيۈملۈك مەھەللىسىمۇ؟ ..... 7 - سان

دۇنيا ئەدەبىيات ئىقتىلىرىغا نەزەر

مودىرنىزم ئەدەبىياتى ھەققىدە سوئال-جاۋابلار 3-سان

كىتابخانلاردىن خەت

ئابدۇللا مەتقۇربان ..... كىچىككىنە تەسىرات 6-سان

بىزنىڭ ئەدەبىيەتمىز

ئەدەبىي تەرجىمان راخمان مامۇت 2-سان

يازغۇچى نەرشىدىن تاتلىق 3-سان

يازغۇچى توختى ئايۇپ 4-سان

ياش يازغۇچى غەيرەت ئابدۇللا 4-سان

پېشقەدەم شائىر جاپبار ئەمەت 5-سان

يازغۇچى ئابدۇللا تالىپ 6-سان

پېشقەدەم شائىر ئابدۇسالام توختى 10-سان

شائىر ئابدۇللا سۇلايمان 11-سان

كلاسسىك ئەدەبىياتتىن نەمۇنە

سەككاكى ..... غەزەللەر 5-سان

بىزنىڭ كلاسسىكىمىز

مۇھەممەد سادىق قەشقىرى 4-سان

نەسىردىن ئەپەندى لەتىپىرى

يەھيا سادىق ..... يېڭى لەتىپىلەر 2-سان

مىجىت مەھمەت ..... لەتىپىلەر 5-سان

يەھيا سادىق ..... لەتىپىلەر 4-سان

يۈسۈپجان مەھمەت، تۇردى نىياز ..... لەتىپىلەر 11-سان

تەرمە گۈللەر

تۇرسۇنجان ئەمەت ..... داۋۇت دازىباۋ (ھېكايە) 1-سان

ئايىمەھمەت سايىپ ..... تونۇردا (ھېكايە) 4-سان

سەلەي قاسىم ..... سەنمۇ شائىر بولامسەن (شېئىر) 4-سان

ئابدۇخېلىل ئابدۇخېۋىر ..... سىلەر ھايات كۆكىمىدىكى ئاي (شېئىر) 4-سان

ئابدۇساتتار ناسىرى ..... ھەسەت (شېئىر) 4-سان

يۈسۈپ توختى ..... ئاددىي ئادەم (ئەسلىمە) 5-سان

زۆھرەگۈل ئابدۇۋايت ..... ئاققان يۇلتۇز (ھېكايە) 8-سان

قېرىنداش مىللەتلەر ئەدەبىياتىدىن

ئەيدەنباي باجاي ..... شېئىرلار 11-سان

چەت ئەل ئەدەبىياتىدىن

ئىسك باسۋوش سېنگىر ..... تۇرخۇن تازىلىغۇچى ياش قارىۋاي (ھېكايە) 1-سان

نادىمىن گودېمىر ..... تەقىت قىلىنغان مۇھەببەت (ھېكايە) 2-سان

تۈرگېنىۋ ..... ئورمان ۋە يايلاق (نەسىر) 4-سان

جىبران خېلىل جىبران ..... ۋەردە خانىم (ھېكايە) 5-سان

جالالىدىن موسايېۋ ..... ئۈستەڭ (ھېكايە) 6-سان

يولداش ئەزەمەتتۇر.....ئىككى مەسلىھەت (ھېكايە) .....8- سان
 ئىلى پىلىن..... بۇغدىيى ئورۇۋېلىنمىغان ئېتىز (ھېكايە) ..... 9- سان
 لىلاگېڭ..... بىر قاچا ئۈگرە (ھېكايە) ..... 10- سان

كۇرسانتلار ئەسەرلىرىدىن

ئابلېتىپ ھېمەت..... قوش جىنازا (ھېكايە) ..... 1- سان
 ئابدۇھېلىم سەيدۇل..... مېنىڭ قېيىن ئاتام (ھېكايە) ..... 1- سان
 ھۈسەيىن تاش..... ئىزدەش (ھېكايە) ..... 2- سان
 ھېلىمجان قارى..... دوڭغاق جىگدە (ھېكايە) .....
 قۇربان ئۆمەر، بىلال سالاھىدىن، توختاش يۈنۈس، ئىسمائىل بارات، ھەسەنجان ھاشىم،
 غېنى روزى، خاسىيەت ئەمەت، مۇتەللىپ ئوسمان، رەيھانگۈل نىزام، قادىر بۇلاق،
 روزىگۈل يۈنۈس..... (شېئىرلار) ..... 2- سان
 گۈلنۇر جاپپار..... ئانا قەلبى (ھېكايە) ..... 3- سان
 ئەخمەتجان مۇھەممەت، ئابدۇرېھىم مۇھەممەت، مۇزەپپەر مۇھەممەت، ئەركىن زوردۇن،
 ئالىمجان ئابلېز، ئابلېكىم ئەخەت، ئەلى ئوبۇل، بىلال سالاھىدىن، ئامىنەم
 مېجىت، بارات ئىمىن، نۇرمۇھەممەت خېلىل، ھېكىماخۇن مەمەت، خېنىگۈل مەخەت،
 ئابدۇۋايت مۆلجەرى..... (شېئىرلار) ..... 3- سان
 ئابلېكىم ئابلېمەت..... ساداقەت (ھېكايە) ..... 4- سان
 مەھمەتجان ئوبۇل..... ئىمانسىز (ھېكايە) ..... 4- سان
 مەھمەت ئىمىن ياقۇپ..... ئۇنتۇپ قېلىش (ھېكايە) ..... 4- سان
 ئەخمەتجان ئىسمائىل، ئوسمانجان مۇسا، چوپانى، غېنى روزى، ئىسكەندەر بېشىر
 ..... (شېئىرلار) ..... 4- سان
 ئەخمەت رەھىمەت..... دوختۇرخانىدا (ھېكايە) ..... 5- سان
 ئەمەتجان مەھمەت، غوجىمۇھەممەت مۇھەممەت، ئېلى ئابدۇقادىر، روشەنگۈل
 تۇنىياز..... (شېئىرلار) ..... 5- سان
 ئابدۇھېلىم سەيدۇل..... موزدۇز (ھېكايە) ..... 6- سان
 ئېرىز ھوشۇر، ئەمەتجان مۇھەممەت، تۇرغۇنجان ئىمىن، ئابدۇۋايت مۆلجەرى،
 ئەلى ئوبۇل، ئەركىن زوردۇن، ئامىنەم مېجىت، ياقۇپجان قادىر، تەلئەت خېلىل
 كەنجى، مەمەتجان روزى، رەيھانگۈل نىزام، ئېلى ئابدۇقادىر..... (شېئىرلار) ..... 6- سان
 ئەركىن ئابدۇللا..... ئاپتوبۇستىكى لەتپە (ھېكايە) ..... 7- سان
 ئېرىزجان ئابدۇراخمان..... بەھۇدە خىيال (ھېكايە) ..... 7- سان
 قەدىردان قادىر..... مۆشۈك سېتىش (ھېكايە) ..... 7- سان
 ئابلەت تۇرا..... ئوغرى (ھېكايە) ..... 7- سان
 سابىرجان سېپىت، ئىلھام ئۆمەر، گۈلسۈمئاي غوجامنىياز، تاشقارى يۈسۈپ، ئىدرىس
 مەتسېپىت، ئابلېز ئىبراھىم، ئىسمائىل بارات، پەرھات كېرىم، قادىر بۇلاق.....
 ..... (شېئىرلار) ..... 7- سان
 غۈنچەم سەمەت..... ۋاپادار (ھېكايە) ..... 8- سان

- 8- سان ..... ئابدۇخالىق ئابدۇۋاقى ..... نەسىرلەر
- 8- سان ..... ماخمۇت بەكرى ..... نەسىرلەر
- ..... ئابلىمىت مىجىت، سالامەت توختى، خەلچىگۈل ئەھەد، ئېزىزنامان، مەخسۇت سىدىق، مایمۇنە كېرىم، ئابلىكىم مۇساق، ئابلىمىت رەخمىتۇللا، شىرنەلى مامۇت، ئابلاجان ئوسمان، ئابدۇلئەھەد ھەسەن بارچۇقى ..... (شېئىرلار) ..... 8- سان
- ..... 9- سان ..... ھۈرىيەت راخمان ..... تەتۈرنى ئوڭشاش (ھېكايە) ..... 9- سان
- ..... 9- سان ..... گۈلبەھرەم جاپپار ..... قوشكېزەكلەر ئارزۇسى (ھېكايە) ..... 9- سان
- ..... ئاۋكەت مىجىت، ئابدۇۋايت مۆلجەرى، ئېزىزجان ھوشۇر، ئابلاجان ئوسمان، ئوسمانجان ئابدۇرېھىم، باتۇر ئىسرائىل، ئايگۈل شانىياز ..... (شېئىرلار) ..... 10- سان
- ..... 10- سان ..... ئابدۇۋايت مۇھەممەت ..... تۇمانلىق سەھەر (ھېكايە) ..... 10- سان
- ..... ئابدۇلئەھەد ھەسەن، تاشقارى يۈسۈپ، دىلشات مۇھەممەتتىياز، قۇربان نۇر، ئەمەتجان مۇھەممەت، ئەلى ئوبۇل، خەلچىگۈل ئەھەد، مۇختار قاسىم، ئابلىز ئىبراھىم ..... (شېئىرلار) ..... 11- سان
- ..... 11- سان ..... توختاشگۈل ئۆمەر ..... ئىككى ھېكايە ..... 11- سان
- ..... 11- سان ..... پاشاگۈل ئىسمائىل ..... ئانا (نەسىر) ..... 11- سان
- ..... ئەمەتجان مۇھەممەت، ئوسمانجان ئابدۇرېھىم، خەنگۈل مەخەت، ئابدۇرېشىت مىجىت، ئېلى ھوشۇر، مۇنىياز ئېلى ..... (شېئىرلار) ..... 11- سان

ئەدەبىي ھايات ۋە ئۇچۇرلار

- 1- سان ..... تەڭرىتاغ ئېتەكلىرىدىن پايتەختكىچە ..... 1- سان
- 1- سان ..... زۇرنىلىمىز تەھرىر ھەيئەتلەر يىغىنى ئۆتكۈزدى ..... 1- سان
- 5- نۆۋەتلىك «خانتەڭرى ئەدەبىيات مۇكاپاتى» باھالاش ھەيئىتىنىڭ ئىسمىلىكى ۋە مۇكاپاتلانغان ئەسەرلەر ..... 1- سان
- ..... ماۋزېدۇڭ تۇغۇلغانلىقىنىڭ 100 يىللىقىنى خاتىرىلەش يۈزىسىدىن مۇشائىرە
- ..... 2- سان ..... ئۆتكۈزۈلدى ..... 2- سان
- ..... 6- سان ..... گارسىيا ماركوسنىڭ يېڭى ئەسىرى — «مۇھەببەت ۋە باشقا ئالۋاستىلار ھەققىدە» ..... 6- سان
- ..... 8- سان ..... «دوختۇر رىۋاگو» نىڭ ئورنىگىنالى تالاش-تارتىشتا قالدى ..... 8- سان
- ..... 8- سان ..... قايغۇلۇق خەۋەر ..... 8- سان
- ..... 9- سان ..... تارىختىن بۇيان نوپۇل ئەدەبىيات مۇكاپاتىغا ئېرىشكەنلەر ..... 9- سان
- ..... 10- سان ..... شېكسپىر ۋە ماللۇ ..... 10- سان

يۇلتۇز تېيىپجان تۈزگەن

« تارىم » ژۇرنىلىنىڭ ژۇرنال ئارقىلىق ئوقۇتۇش كۇرسىغا ئوقۇغۇچى قوبۇل قىلىش ئېلانى

ئۆتكەنكى ئۈچ قارارلىق كۇرسنىڭ نەتىجىسى ياخشى بولدى. كۆپلىگەن كۇرسانتلارنىڭ ھېكايە، نەسر، شېئىرلىرى ئېلان قىلىندى. ئۇلارنىڭ ئىچىدە خېلى ئوبدان ئەسەر يازالايدىغان، چوڭقۇر پىكىر يۈرگۈزەلەيدىغان بەزى ئاپتورلار بايقالدى. بىز شۇنداق ئاپتورلارنى يېتەكلەش مەقسىتىدە بۇ كۇرسنى داۋاملىق ئېچىشنى قارار قىلدۇق. ئوقۇتۇش ئۇسۇلى: كۇرس ئوقۇغۇچىلىرى تاپشۇرۇق ئىشلەپ (شېئىر، ھېكايە، ئوبزور يېزىپ) ئەۋەتىدۇ. تاپشۇرۇقلارنى مەخسۇس مۇئەللىملەر كۆرۈپ تەكشۈرىدۇ ۋە تەلەپكە ئۇيغۇن بولغانلىرى ژۇرنالنىڭ كۇرسانتلار سەھىپىسىدە ئېلان قىلىنىدۇ. ئوقۇتۇشتا ئەسەر ئېلان قىلىشتىن سىرت يەنە خەت ئارقىلىق يېتەكلەش ئېلىپ بېرىلىدۇ. تاپشۇرۇقلارغا باھا يېزىلىپ، كەمچىلىك-نۇقسانلىرى كۆرسىتىپ بېرىلىدۇ ۋە نېمىلەرگە دىققەت قىلىش كېرەكلىكى توغرىسىدا مەسلىھەت بېرىلىدۇ (بۇ كۆرسەتمە ۋە مەسلىھەتلەر كۇرسنىڭ ئاخىرقى ئېيىدا ئەۋەتىلىدۇ).

ئوقۇتۇش مۇددىتى سەككىز ئاي (1995-يىلى 1-ئايدىن 8-ئايغىچە) بولىدۇ. مۇددەت توشقاندا ئوقۇش تۈگىتىش گۇۋاھنامىسى بېرىلىدۇ. ئوقۇتۇش ھەققى 100 يۈەن بولىدۇ. قايتا ئوقۇماقچى بولغان ئىلگىرىكى كۇرسانتلاردىن 70 يۈەن، دېھقانلار، چارۋىچىلار ۋە ئوقۇغۇچىلاردىن 80 يۈەن ئېلىنىدۇ. كۇرسانتلارغا ھەر ئايدا بىر نۇسخىدىن «تارىم» ژۇرنىلى ئەۋەتىپ بېرىلىدۇ (بۇ، ئوقۇتۇش ھەققىنى تاپشۇرۇۋالغانلىقىمىزنىڭ ئىسپاتى بولىدۇ).

كۇرسقا تىزىملانغانلار ئوقۇش ھەققى ئەۋەتكەن كۈندىن باشلاپ تاپشۇرۇق ئىشلەپ (شېئىر، ھېكايە، ئوبزور يېزىپ) ئەۋەتىشكە باشلىسا بولىدۇ (پوۋېست قوبۇل قىلىنمايدۇ). ئەۋەتىلىدىغان تاپشۇرۇقلارنىڭ سانىغا چەكلىمە قويۇلمايدۇ. تاپشۇرۇقلارنى ئۆلچەملىك قەغەزگە قۇر ئاتلاپ كۆچۈرۈش تەلەپ قىلىنىدۇ.

تىزىملاش ۋاقتى ئېلان چىقىرىلغان كۈندىن باشلاپ 3-ئاينىڭ ئاخىرىغىچە بولىدۇ. ئوقۇتۇش ھەققى ئاددىي پېرېئوت چېكى ئارقىلىق ئىۋەتىلىشى، ئەۋەتكۈچىنىڭ ئىسىم-فامىلىسى، ئادرېسى، پوچتا نومۇرى ئېنىق يېزىلىشى كېرەك.

خەت-چەكلەرگە «ئۈرۈمچى جەنۇبىي دوستلۇق يولى 22-قورۇ <تارىم> ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمى ئوقۇتۇش مەركىزىگە تېگىدۇ» دەپ يېزىلسا بولىدۇ.

پوچتا نومۇرى: 830000

«تارىم» ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمى ئوقۇتۇش مەركىزى

ئىسىن تۇرسۇن
يىغىن ئىھلىگە
رەھىمەت
ئېيتماقتا.

قۇتلۇقلاش

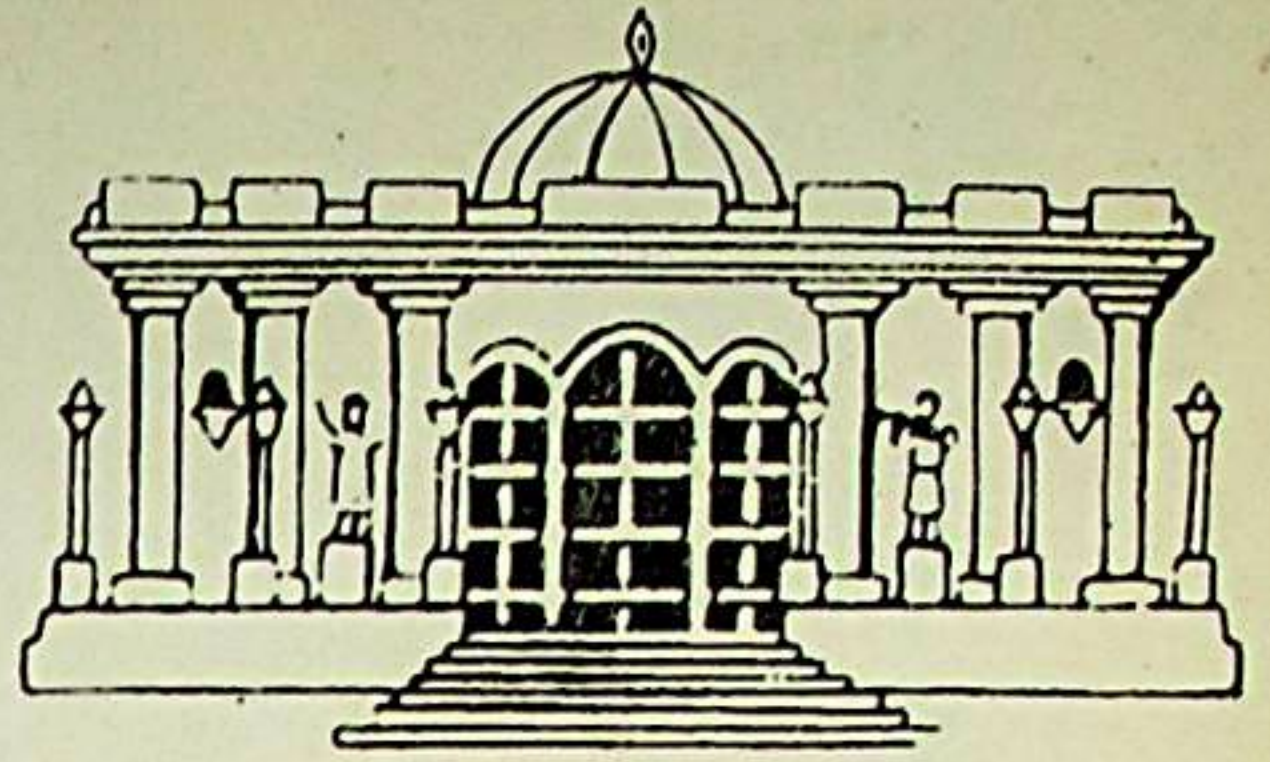
سەئىدائىلار

ئائىلە تاۋائىتلىرى
بىلەن بىللە

قىيۇم تۇرسۇن فوتوسى

《塔里木》文学月刊(维吾尔文) TARIMA MONTHLY LITERATURE JOURNAL
IN UIGHUR LANGUAGE

تارىم

编 辑：《塔里木》编辑部
 出 版：新疆人民出版社
 排 版：《博格达》电子排版中心
 印 刷：乌鲁木齐市印刷厂
 发 行：乌鲁木齐市邮局
 国外发行：中国国际图书贸易总公司
 订 阅、零售：各地邮局所

1994-يىلى 12-سان (406-سان)، 44-يىلى نەشرى
 تۈزگۈچى «تارىم» ژۇرنىلى نەشرى بۆلۈمى
 (ئۈرۈمچى جەنۇبى دوستلۇق يولى 22-قورۇ، تېلېفون نومۇرى: 416214)
 شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى نەشر قىلدى، «بۇغدا» ئېلېكترونلۇق
 نەشرىياتى مەركىزىدە نەشر قىلدى، ئۈرۈمچى شەھەرلىك ناسما زاۋۇتىدا
 نەشر قىلدى، ئۈرۈمچى پوچتا ئىدارىسىدىن تارقىتىلدى.
 شىنجاڭ كىتاب سودىسى باش شىركىتى چەت ئەللەرگە تارقىتىدۇ.
 مەملىكەت بويىچە ھەممە جايلاردىكى پوچتا ئىدارىلىرى مۇستەقىل قىلىدۇ.

国际标准刊号: ISSN 1002-9044
 国内统一刊号: CN 65-1010/I
 国外代号: M 4461
 邮发代号: 58-66

ۋەقەلىرى ئۆلچەملىك ژۇرنال نومۇرى: :
 مەملىكەت بويىچە بىر تۇتاش ژۇرنال نومۇرى: :
 چەت ئەللەرگە تارقىتىش ۋە كالىت نومۇرى: M 4461
 پوچتا ۋە كالىت نومۇرى: 58-66، ناسما تاۋاق: 10، ناھاسى: 2.20، يۈەن 2.20 ەنە
 ۋەقەلىرى نومۇرى: 830000، پوچتا نومۇرى: :
 广告许可证: 新工商广字01005419号